İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KARS DEMİRYOLU MİRASINI KORUMA ÖNERİSİ ve ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI KORUMA PROJESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ARSLAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

ARALIK 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KARS DEMİRYOLU MİRASINI KORUMA ÖNERİSİ ve ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI KORUMA PROJESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve ARSLAN
(502131211)

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Zeynep ERES ÖZDOĞAN

ARALIK 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502131211 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Merve ARSLAN**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **"KARS DEMİRYOLU MİRASINI KORUMA ÖNERİSİ ve ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI KORUMA PROJESİ "** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı :	**Doç.Dr. Zeynep ERES ÖZDOĞAN** İstanbul Teknik Üniversitesi	.....
Jüri Üyeleri :	**Prof. Dr. K.Kutgün EYÜPGİLLER** İstanbul Teknik Üniversitesi	.....
	Doç. Dr. Yonca KÖSEBAY ERKAN Kadir Has Üniversitesi	.....

Teslim Tarihi : **27 Kasım 2015**
Savunma Tarihi : **30 Aralık 2015**

Her zaman yanımda olan aileme,

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince benden yardımlarını esirgemeyen, bilgi birikimi ve tecrübeleriyle beni yönlendiren tez danışmanım Doç.Dr. Zeynep Eres Özdoğan'a,

Çalışma sürecinde gerekli izinleri sağlayan ve demiryolu ile ilgili bilgi paylaşımında bulunan gar müdürü Mehmet Sevim'e, Eski Süt Tozu Fabrikası ile ilgili bilgilerini aktaran Ergün Başkent'e, Fahrettin Yılmaz'a, Avukat Mürsel Köse'ye, Kars Toprak Mahsulleri Ofisi eski çalışanı olan amcam Ekrem Arslan'a ve Necati Temir'e,

Bana evini açan ve tez çalışmama yardımcı olacak kaynakları benimle paylaşmaktan çekinmeyen Sezai Yazıcı'ya,

Çalışmam süresince desteğini esirgemeyen Ömer Faruk Çinko'ya,

Ölçüm çalışmaları sırasında bana yardımcı olan kuzenim Muhammet Arslan'a ve kardeşim Altay Arslan'a,

Ve son olarak hayatımın her döneminde desteklerini esirgemeyen, her konuda yanımda olan sevgili annem Şahinaz Alisa Arslan ve sevgili babam Prof.Dr.Mükremin Özkan Arslan'a teşekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim.

Aralık 2015

Merve Arslan
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **xiii**
ÇİZELGE LİSTESİ ..... **xv**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **xvii**
ÖZET ..... **xxv**
SUMMARY ..... **xxix**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Çalışmanın Amacı 1
1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi 3
2. KARS'IN TARİHSEL GELİŞİMİ **5**
2.1 Osmanlı Dönemi 6
2.1.1 Kent dokusu 7
2.1.2 Anıtsal yapılar 8
2.1.3 Konutlar 10
2.2 Rus İşgali (1878-1918) Dönemi 11
2.2.1 Kent dokusu 14
2.2.2 Anıtsal Yapılar 15
2.2.3 Konutlar 17
2.3 Cumhuriyet Dönemi 18
3. KARS DEMİRYOLU **21**
3.1 Demiryolunun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış 21
3.2 Kars Demiryolu ve İstasyonunun Kent İçindeki Konumu 24
3.3 Tarihçesi 25
3.4 Demiryolu ve Çevresindeki Yapılar 27
3.4.1 Demiryolu yapıları 32
3.4.1.1 İdari yapılar 32
3.4.1.2 Teknik yapılar 34
3.4.1.3 Konaklama yapıları 36
3.4.2 TMO yapıları 39
3.4.2.1 İdari yapılar 40
3.4.2.2 Teknik yapılar 40
3.4.2.3 Konaklama yapıları 41
3.4.3 Karayolları Genel Müdürlüğü'ne ait yapılar 43
4. ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI **45**
4.1 Kent İçindeki Konumu ve Mülkiyet Durumu 45
4.2 Tarihçesi 46
4.3 Ayrıntılı Tanım 48
4.3.1 Plan özellikleri 49
4.3.1.1 101 no'lu mekan 50
4.3.1.2 102 no'lu mekan 50

4.3.1.3 103 no'lu mekan 51
4.3.1.4 104 no'lu mekan 51
4.3.1.5 105 no'lu mekan 52
4.3.1.6 106 no'lu mekan 53
4.3.1.7 107 no'lu mekan 53
4.3.1.8 108 no'lu mekan 54
4.3.1.9 109 no'lu mekan 54
4.3.1.10 110 no'lu mekan 54
4.3.2 Cephe özellikleri 55
4.3.2.1 Kuzeybatı cephesi 55
4.3.2.2 Güneydoğu cephesi 57
4.3.2.3 Güneybatı cephesi 58
4.3.2.4 Kuzeydoğu cephesi 59
4.3.3 Yapım tekniği ve malzeme 61
4.3.3.1 Temel 61
4.3.3.2 Duvarlar 61
4.3.3.3 Döşemeler 61
4.3.3.4 Üst örtü 65
4.3.4 Yapı bileşenleri 65
4.3.4.1 Kapılar 65
4.3.4.2 Pencereler 65
4.3.4.3 Bezeme öğeleri 66
4.3.5 Yapıdaki bozulmalar ve nedenleri 66
4.3.5.1 Kullanıcı müdahalesinden kaynaklanan bozulmalar 67
4.3.5.2 Malzeme bozulmaları 68
4.3.6 Yapının dönem analizi 69
4.4 Restitüsyon Projesi 70
4.4.1 Restitüsyon sorunları 70
4.4.1.1 Özgün işleve yönelik sorunlar 71
4.4.1.2 Mekansal sorunlar 71
4.4.1.3 Yapı elemanı ölçeğindeki sorunlar 73
4.4.2 Restitüsyon kararlarına temel oluşturan veri kaynakları 73
4.4.2.1 Yapı ile ilgili belgeler 74
4.4.2.2 Analoji yoluyla sağlanan veriler 74
4.4.2.3 Sözlü kaynaklardan sağlanan veriler 75
4.4.3 1.Dönem restitüsyon önerisi 76
4.4.3.1 1.Dönem vaziyet planı restitüsyonu 76
4.4.3.2 1.Dönem plan restitüsyonu 77
4.4.3.3 1.Dönem cephe restitüsyonu 78
4.4.4 3.Dönem restitüsyon önerisi 79
4.4.4.1 3.Dönem vaziyet planı restitüsyonu 79
4.4.4.2 3.Dönem plan restitüsyonu 79
4.4.4.3 3.Dönem cephe restitüsyonu 80
5. KORUMA 81
5.1 Alana Yönelik Koruma Sorunları ve Öneriler 81
5.2 Eski Süt Tozu Fabrikası Koruma Projesi 83
5.2.1 Yapının kullanımına ilişkin öneri 84
5.2.2 Yapının onarımına ilişkin müdahaleler 87
5.2.2.1 Eklerden arındırma ve temizleme 87
5.2.2.2 Bütünleme 88

5.2.2.3 Sağlamlaştırma 89
5.2.2.4 Yenileme / Yeniden yapma 89
5.2.2.5 Çağdaş donanım 90
6. SONUÇ 91
KAYNAKLAR 95
EKLER 101
ÖZGEÇMİŞ 399

KISALTMALAR

TCDD : Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TMO : Toprak Mahsulleri Ofisi
KGM : Karayolları Genel Müdürlüğü
TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri
KVKBK : Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
KTVKK : Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
TCDD EİD : Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Emlak ve İnşaat Dairesi
TICCIH : The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage-Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Rus yönetiminde Kars'taki dinsel ve etnik dağılım. **12**
Çizelge 2.2 : Rus yönetiminde Kars'taki imalathaneler **13**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Kars'ın Konumu **5**
Şekil 3.1 : Güney Kafkasya demiryolu hattı **23**
Şekil 3.2 : Çalışma alanı **25**
Şekil 3.3 : 1914 yılında Kars demiryolu **26**
Şekil 3.4 : Rusların ve TCDD' nin yaptığı demiryolu **27**
Şekil 4.1 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın konumu **46**
Şekil 4.2 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın çalışma alanı içerisindeki konumu **47**
Şekil 4.3 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın planı **49**
Şekil 4.4 : Eski Süt Tozu Fabrikası kuzeybatı cephesi **56**
Şekil 4.5 : Eski Süt Tozu Fabrikası güneydoğu cephesi **57**
Şekil 4.6 : Eski Süt Tozu Fabrikası güneybatı cephesi **58**
Şekil 4.7 : Eski Süt Tozu Fabrikası kuzeydoğu cephesi **60**
Şekil 4.8 : Rus konutlarındaki mahzenlerin demir putrelli tavan döşemesi **62**
Şekil 4.9: Rus yapısındaki ray profilli ara kat döşemesi **62**
Şekil 4.10 : Rus yapısındaki demir putrelli sahanlık döşemesi **62**
Şekil 4.11 : Askeri yapının tavanın döşemesinde kullanılan çelik kirişler (2014) **63**
Şekil 4.12 : Rus dönemi yapısında volta döşeme (2014) **63**
Şekil 4.13 : Arap tabyanın tavan döşemesinde görülen çelik kirişler ve arasındaki dolgu **64**
Şekil 4.14 : Plan bozulma analizi **67**
Şekil 4.15 : Plan dönem analizi **70**
Şekil 5.1 : Restorasyon işlev önerisi **85**
Şekil 5.2 : Müze için önerilen gezi rotası **86**
Şekil A.1: 1579 yılında Kars kalesi ve Harakani Külliyesi onarımı sonrası-Şehinşahname **103**
Şekil A.2 :1854 yılı Kars kalesi ve çevresini gösteren gravür **103**
Şekil A.3 : 1877 tarihli kitapta kullanılan gravür-Kars'ın genel görünümü **104**
Şekil A.4 : 1880 - Kars kale ve çevresinin görünümü **104**
Şekil A.5 : 1579 yılı imar faaliyetlerini gösteren Kroki **105**
Şekil A.6 : Kars Kalesi çevresindeki yapılaşma **105**
Şekil A.7 : Kars Kalesi eteğindeki Osmanlı kent dokusu **106**
Şekil A.8 : 1916 yılında kale eteğindeki Osmanlı kenti ve Taş Köprü **106**
Şekil A.9 : 1940 yılında Kars Kalesi ve çevresi **107**
Şekil A.10 : Kars kalesi eteğindeki Mazlumağa ve Cuma Hamamı **107**
Şekil A.11 : Ebu'l Hasan Harakani Cami **108**
Şekil A.12 : Kars Ulu Cami **108**
Şekil A.13 : Kale mescidi **109**
Şekil A.14 : Beylerbeyi Sarayı **109**
Şekil A.15 : Topçuoğlu (Cuma) Hamamı **110**
Şekil A.16 : Muradiye (İlbeyoğlu) Hamamı **110**
Şekil A.17 : Mazlumağa Hamamı **111**

Şekil A.18 : Osmanlı Konutları **111**
Şekil A.19 : Osmanlı Konutları **112**
Şekil A.20 : Rus yönetimi ile birlikte oluşan ızgara planlı kent **112**
Şekil A.21 : 1920 yılında Kars **113**
Şekil A.22 : Rusların yamaca kurduğu kentten görünüm **113**
Şekil A.23 : 1910 tarihli kent planı **114**
Şekil A.24 : Rus yönetiminde Kars **115**
Şekil A.25 : 1930 yılında Aleksandr Nevki Kilisesi **115**
Şekil A.26 : Kiliseden camiye çevrilen Fethiye Cami (Aleksandr Nevki Kilisesi). **116**
Şekil A.27 : Defderdarlık Binası **116**
Şekil A.28 : Defderdarlık Misafirhanesi **117**
Şekil A.29 : Hekim Evi **117**
Şekil A.30 : Kars İl Sağlık Müdürlüğü binası **118**
Şekil A.31 : Rus yönetiminde Kız Lisesi olarak kullanılan yapı **118**
Şekil A.32 : Günümüzde Belediye binası olarak kullanılan yapı **119**
Şekil A.33 : İl Özel İdare binası **119**
Şekil A.34 : Tek katlı Rus konutu **120**
Şekil A.35 : Rus konut örneği **120**
Şekil A.36 : Rusların inşa ettiği konutların plan ve cephe tipolojisi **121**
Şekil A.37 : İki katlı Rus konut yapısı **122**
Şekil A.38 : Ahşap balkonlu Rus yapısı **122**
Şekil A.39 : Peç Sistemi **123**
Şekil A.40 : 1976 yılında Kars kalesi ve çevresi **123**
Şekil A.41 : 1947 tarihli Kemal Ahmet Aru planı **124**
Şekil A.42 : Kars'ın sit alanlarını gösteren harita **125**
Şekil B.1 : Hicaz Demiryolu Der'a istasyonu **127**
Şekil B.2 : Hicaz Demiryolu Maan istasyonu **127**
Şekil B.3 : Rus döneminde yapılan Selim tren istasyonu **128**
Şekil B.4 : Rus döneminde yapılan Sarıkamış tren istasyonu **128**
Şekil B.5 : Akyaka tren istasyonu **129**
Şekil B.6 : Akyaka istasyonunda bir lojman **129**
Şekil B.7 : Mezra istasyonundan bir lojman ve planı **130**
Şekil B.8 : Akyaka istasyonunda su kulesi **130**
Şekil B.9 : 1972 tarihli Kars demiryolu hattı ve çevresini gösteren vaziyet planı .. **131**
Şekil B.10 : Kars eski gar binasının kente bakan kuzeybatı cephesi **132**
Şekil B.11 : Kars eski gar binası demiryolu hattına bakan güneydoğu cephesi ve çevresi **132**
Şekil B.12 : Kars Eski İstasyon Binası planı (1941) **133**
Şekil B.13 : 1970'lerde yapılan yeni gar binası [Env.no:52-53-54] **133**
Şekil B.14 : Eski İşletme Binası [Env.no:51] **134**
Şekil B.15 : Eski İşletme Binası planı **135**
Şekil B.16 : Su kulesi [Env.no:49] **136**
Şekil B.17 : Su kulesinin üzerindeki ahşap bölüm [Env.no:49] **136**
Şekil B.18 : Demiryolu ambar binasının kuzeybatı cephesi [Env.no:40] **137**
Şekil B.19 : Demiryolu ambar binası güneydoğu cephesi [Env.no:40] **137**
Şekil B.20 : Ambar yapısının kapı ve pencere detayı [Env.no:40] **138**
Şekil B.21 : TCDD mazot siloları **138**
Şekil B.22 : KGM'ye ait zift siloları **139**
Şekil B.23 : Özgün olduğu düşünülen demiryoluna ait silolar **139**
Şekil B.24 : Günümüzde lojman olarak kullanılan eski atölye birimi [Env.no:60]. **140**

Şekil B.25 : Günümüzde ısı merkezi olarak kullanılan eski atölye birimi [Env.no:61] **140**
Şekil B.26 : Gar binası yanındaki demiryolu lojmanının batı cephesi - Tip1 [Env.no:50] **141**
Şekil B.27 : Gar binası yanındaki demiryolu lojmanının doğu cephesi - Tip1 [Env.no:50] **141**
Şekil B.28 : Altıgen formlu çıkmanın içeriden görünümü - Tip1 [Env.no:50] **142**
Şekil B.29 : Peç sistemi - Tip1 [Env.no:50] **142**
Şekil B.30 : Süt Tozu Fabrikası yanındaki demiryolu lojmanı güneydoğu cephesi- Tip2 [Env.no:16] **143**
Şekil B.31: Süt Tozu Fabrikası yanındaki demiryolu lojmanı kuzeybatı cephesi - Tip2 [Env.no:16] **143**
Şekil B.32 : Kuzeybatı cephesindeki ahşap üçgen alınlık detayı - Tip2 [Env.no:16] **144**
Şekil B.33 : Kuzeydoğu cephesine eklenen birim - Tip2 [Env.no:16] **144**
Şekil B.34 : Peç sistemi ve ahşap tavan - Tip2 [Env.no:16] **145**
Şekil B.35 : Özgün pencere ve kapılar -Tip2 [Env.no:16] **145**
Şekil B.36 : Gar yapısının güneyindeki benzer tipolojideki lojman yapıları **146**
Şekil B.37: Peç sistemi - Tip3 [Env.no:42] **146**
Şekil B.38 : Demiryolu lojmanın doğu cephesi - Tip3 [Env.no:42] **147**
Şekil B.39 : Demiryolu lojmanının batı cephesi - Tip3 [Env.no:42] **147**
Şekil B.40 : Ahşap üçgen alınlık detayı - Tip3 [Env.no:42] **148**
Şekil B.41 : TMO tarafından tahıl deposu olarak kullanılan yapı [Env.no:8] **148**
Şekil B.42 : TMO tarafından tahıl deposu olarak kullanılan yapının güneydoğu cephesi [Env.no:8] **149**
Şekil B.43 : Deponun içerisinden görünüş [Env.no:8] **149**
Şekil B.44 : TMO tarafından kiraya verilen depo [Env.no:1] **150**
Şekil B.45 : TMO tarafından kiraya verilen yapının kuzeybatı cephesi [Env.no:2] **150**
Şekil B.46 : TMO tarafından kiraya verilen yapının içerisinden görünüş [Env.no:1] **151**
Şekil B.47 : TMO'ya ait silolar **151**
Şekil B.48 : TMO'ya ait lojmandan görünüş - Tip1 [Env.no:9] **152**
Şekil B.49 : TMO'ya ait lojmanın giriş cephesinden görünüş - Tip1 [Env.no:9] ... **152**
Şekil B.50 : TMO'ya ait lojmanın içerisinden görünüş - Tip1 [Env.no:9] **153**
Şekil B.51 : TMO'ya ait 'T' biçmli lojmandan görünüş - Tip2 [Env.no:10] **153**
Şekil B.52 : TMO'ya ait 'T' biçimli lojmanın kapatılmış girişi - Tip2 [Env.no:10] **154**
Şekil B.53 : TMO'ya ait 'T' biçimli lojmanın değiştirilmiş cephesi - Tip2 [Env.no:10] **154**
Şekil B.54 : Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu inşaatı ile ilgili resmi gazetede çıkan yazı **155**
Şekil B.55 : Bakü- Tiflis-Kars Demiryolu projesi ile ilgili çıkan haber **155**
Şekil B.56 : Ankara-Kars hızlı tren projesi hakkında çıkan haber **156**
Şekil C.1 : Çalışma alanı **157**
Şekil C.2 : Alanın mülkiyet durumu **159**
Şekil C.3 : TCDD-TMO-TSK-KGM yapılarının alan içindeki konumu **159**
Şekil C.4 : Çalışma alanı içerisindeki yapıların tescil durumu **161**
Şekil C.5 : Çalışma alanı içerisindeki yapıların envanter numaraları **163**
Şekil C.6 : 1972 tarihli vaziyet planı ve yapıların işlevlerini belirten liste **165**
Şekil C.7 : 1972 yılı işlev analizi **167**

Şekil C.8 : 2015 yılı işlev analizi **167**
Şekil D.1: Su kulesi [Env.no:49] **169**
Şekil D.2 : Ambar yapısı [Env.no:40] **171**
Şekil D.3 : Gar yanındaki demiryolu lojmanı- Tip1 [Env.no:50] **173**
Şekil D.4 : Süt fabrikası yanı demiryolu lojmanı -Tip2 [Env.no:16] **175**
Şekil D.5 : TCDD Lojmanı Tip3 [Env.no:42] **177**
Şekil D.6 : TMO deposu-Tip1 [Env.no:8] **179**
Şekil D.7 : TMO deposu -Tip2[Env.no:11] **181**
Şekil D.8 : TMO lojmanlarına ait kömürlük [Env.no:9-a] **183**
Şekil D. 9 : TMO lojmanı - Tip1 [Env.no:9] **185**
Şekil D.10 : TMO lojmanı - Tip2 [Env.no:10] **187**
Şekil E.1 : 1 no'lu yapının envanter fişi **189**
Şekil E.2 : 2 no'lu yapının envanter fişi **190**
Şekil E.3 : 3 no'lu yapının envanter fişi **191**
Şekil E.4 : 4 no'lu yapının envanter fişi **192**
Şekil E.5 : 5 no'lu yapının envanter fişi **193**
Şekil E.6 : 7 no'lu yapının envanter fişi **194**
Şekil E.7 : 8 no'lu yapının envanter fişi **195**
Şekil E.8 : 9 no'lu yapının envanter fişi **196**
Şekil E.9 : 10 no'lu yapının envanter fişi **197**
Şekil E.10 : 11 no'lu yapının envanter fişi **198**
Şekil E.11 : 15 no'lu yapının envanter fişi **199**
Şekil E.12 : 16 no'lu yapının envanter fişi **200**
Şekil E.13 : 32 no'lu yapının envanter fişi **201**
Şekil E.14 : 40 no'lu yapının envanter fişi **202**
Şekil E.15 : 42 no'lu yapının envanter fişi **203**
Şekil E.16 : 44 no'lu yapının envanter fişi **204**
Şekil E.17 : 45 no'lu yapının envanter fişi **205**
Şekil E.18 : 46 no'lu yapının envanter fişi **206**
Şekil E.19 : 48 no'lu yapının envanter fişi **207**
Şekil E.20 : 49 no'lu yapının envanter fişi **208**
Şekil E.21 : 50 no'lu yapının envanter fişi **209**
Şekil E.22 : 51 no'lu yapının envanter fişi **210**
Şekil E.23 : 63 no'lu yapının envanter fişi **211**
Şekil E.24 : 64 no'lu yapının envanter fişi **212**
Şekil E.25 : 65 no'lu yapının envanter fişi **213**
Şekil F.1 : Eski Süt Tozu Fabrikası ve TCDD lojmanı **215**
Şekil F.2 : Eski Süt Tozu Fabrikası'ndan genel görünüş **215**
Şekil F.3 : Eski Süt Tozu Fabrikası'ndan genel görünüş **216**
Şekil F.4 : Eski Süt Tozu Fabrikası'ndan genel görünüş **216**
Şekil F.5 : 101 no'lu mekanın güneydoğu duvarı **217**
Şekil F.6 : 101 no'lu mekanın girişi **217**
Şekil F.7 : 101 no'lu mekanın penceresi **218**
Şekil F.8 : 101 no'lu mekanın içerisinden kuzeybatı duvarına bakış **218**
Şekil F.9 : 101 no'lu mekanın içerisinden güneybatı duvarına bakış **219**
Şekil F.10 : 101 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki giriş **219**
Şekil F.11 : 102 nolu mekanın cepheden görünüşü **220**
Şekil F.12 : 102 nolu mekanın güneybatı duvarındaki penceresi **220**
Şekil F.13 : 102 no'lu mekanın içerisinden görünüş **221**
Şekil F.14 : 102 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki pencere boşluğu **221**

Şekil F.15 : 102 no'lu mekanın tavanı **222**
Şekil F.16 : 103 no'lu mekanın içerisinden görünüş **222**
Şekil F.17 : 103 no'lu mekanın güneybatı duvarına bakış **223**
Şekil F.18 : 103 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış **223**
Şekil F.19 : 103 ve 104 no'lu mekanlar arasındaki açklıklar **224**
Şekil F.20 : 103 no'lu mekanın kuzeybatı duvarındaki pecereler ve çelik kolonlar **224**
Şekil F.21 : 103 no'lu mekanın penceresi **225**
Şekil F.22 : 103 no'lu mekanın tavanı **225**
Şekil F.23 : 104 no'lu mekanın güneybatı cephesinden görünüşü **226**
Şekil F.24 : 104 no'lu mekanın güneydoğu cephesinden görünüşü **226**
Şekil F.25 : 104 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış **227**
Şekil F.26 : 104 no'lu mekanın kuzeybatı duvarına bakış **227**
Şekil F.27 : 104 no'lu mekanın içerisinden 102 no'lu mekanın duvarına bakış **228**
Şekil F.28 : 104 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki kapı açıklığı **228**
Şekil F.29 : 105 no'lu mekanın kuzeydoğu cephesinden girişi **229**
Şekil F.30 : 105 no'lu mekanın 103 no'lu mekandan girişi **229**
Şekil F.31 : 105 ve 103 no'lu mekanlar arasındaki duvar **230**
Şekil F.32 : 105 no'lu mekanın güneydoğu ve güneybatı duvarına bakış **230**
Şekil F.33 : 105 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki pencere **231**
Şekil F.34 : 105 no'lu mekanın kuzeydoğu duvarına bakış **231**
Şekil F.35 : 105 ve 107 no'lu mekanlar arasındaki tuğla duvar **232**
Şekil F.36 : 105 no'lu mekanın üzerindeki tonoz **232**
Şekil F.37 : 105 no'lu mekanın tavanı **233**
Şekil F.38 : 105 no'lu mekanın güneydoğu duvarındaki pencereler **233**
Şekil F.39 : 106 no'lu mekana kuzeydoğu cephesinden giriş **234**
Şekil F.40 : 105 ve 106 no'lu mekan arasındaki giriş **234**
Şekil F.41 : 106 no'lu mekandan görünüş **235**
Şekil F.42 : 106 no'lu mekanın tavanı **235**
Şekil F.43 : 107 no'lu mekana ait pencere **236**
Şekil F.44 : 107 no'lu mekandan görünüş **236**
Şekil F.45 : 108 no'lu mekanın güneydoğu cephesindeki girişi **237**
Şekil F.46 : 108 no'lu mekanın kuzeybatı duvarına bakış **237**
Şekil F.47 : 108 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış **238**
Şekil F.48 : 109 no'lu mekanın güneydoğu cephesindeki girişi **238**
Şekil F.49 : 109 no'lu mekanın kuzeybatı duvarına bakış **239**
Şekil F.50 : 109 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış **239**
Şekil F.51 : 110 no'lu mekana güneydoğu cephesinden bakış **240**
Şekil F.52 : 110 no'lu mekandan görünüş **240**
Şekil F.53 : Tek katlı, T biçimli Eski Süt Tozu Fabrikası **241**
Şekil F.54 : Kuzeybatı cephesi **241**
Şekil F.55 : Kuzeybatı cephesinden görünen tonoz **242**
Şekil F.56 : Kuzeybatı cephesindeki demir doğramalı pencere ve demir hatıl **242**
Şekil F.57: Güneydoğu Cephesi **243**
Şekil F.58 : Güneydoğu cephesinin batı kanadı **243**
Şekil F.59 : 102 no'lu ana mekan girişinin güneydoğu cephesinden görünüşü **244**
Şekil F.60 : Güneydoğu cephesinin orta bölümü **244**
Şekil F.61 : Dönem eki olan 104 no'lu mekanın güneydoğu cephesinden görünüşü **245**
Şekil F.62 : Güneydoğu cephesinden betonarme bacanın ve bodrum girişinin görünüşü **245**

Şekil F.63 : 108, 109 ve 110 no'lu mekanların güneydoğu cephesinden girişi..... **246**
Şekil F.64 : Güneybatı cephesi..... **246**
Şekil F.65 : Üçgen alınlıklı özgün kütlenin güneybatı cephesinden görünüşü **247**
Şekil F.66 : Dönem eki olan 104 no'lu mekanın güneybatı cephesinden görünüşü **247**
Şekil F.67 : Kuzeydoğu cephesi..... **248**
Şekil F.68 : 106 no'lu mekanın kuzeydoğu cephesinden girişi ve betonarme baca **248**
Şekil F.69 : 105 no'lu mekanın üzerini örten tonoz..... **249**
Şekil F.70 : Üçgen alınlıklı bölümün kuzeydoğu cephesinden görünüşü **249**
Şekil F.71 : 101 no'lu mekanın duvardaki açıklıktan görünen sıvalı duvar ve moloz taş örgü..... **250**
Şekil F.72 : 107 no'lu duvarın tuğla duvar örgüsü..... **250**
Şekil F.73 : 102 no'lu mekanın taş zemin kaplaması..... **251**
Şekil F.74 : 102 no'lu mekanın tavanı..... **251**
Şekil F.75 : 108 no'lu mekanın tavanı..... **252**
Şekil F.76 : 105 no'lu mekanın üzerini örten beton dolgulu, çelik kirişli tonoz..... **252**
Şekil F.77 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın kalkan duvarı ve tonoz örtüsü **253**
Şekil F.78 : Kalkan duvardaki çatı izi **253**
Şekil F.79 : 105 no'lu mekanın tonoz örtüsü, kalkan duvarları ve 104 no'lu mekanın duvarı..... **254**
Şekil F.80 : 101 no'lu mekanın kapı detayı..... **254**
Şekil F.81 : 108 no'lu mekanın kapı detayı..... **255**
Şekil F.82 : P2 kodlu pencere..... **255**
Şekil F.83 : P4 kodlu pencere..... **256**
Şekil F.84 : P6 kodlu pencere..... **256**
Şekil F.85 : 102 no'lu mekandaki kasası olmayan pencere açıklığı..... **257**
Şekil F.86 : Yapının kuzeybatı cephesinden bir görünüş- yapı köşesi, pencere üzeri ile altı bosajlı taş örgü ve taş silme detayı..... **287**
Şekil F.87 : 105 no'lu mekanda +7.00 kotunda görülen kalem işi..... **258**
Şekil F.88 : Duvarda açılan kanallara örnek..... **258**
Şekil F.89 : 103 no'lu mekan duvarlarındaki kullanıcı müdahalesinden kaynaklı açıklıklar, oyuklar ve kanallar..... **259**
Şekil G.1: Eski Süt Tozu Fabrikası tescil kararı..... **261**
Şekil G.2: Eski Süt Tozu Fabrikası'nın uzaktan görünüşü..... **262**
Şekil G.3 : Yapının fabrika olarak kullanıldığı döneme ait eski fotoğraf **262**
Şekil G.4: Yapının fabrika olarak kullanıldığı döneme ait eski fotoğraf **263**
Şekil G.5 : Fabrika olduğu dönemde hazırlanan kroki **264**
Şekil G.6 : Kafkas Üniversitesi tarafından kullanılan askeri nitelikli inşa edilmiş yapılar..... **265**
Şekil G.7 : Askeri nitelikli yapının cephelerinden görünüş..... **265**
Şekil G.8 : Kentteki anıtsal ve sivil mimarlık örneği Rus yapılarından kapı örnekleri **266**
Şekil G.9 : Dışarı açılan kapı örnekleri **267**
Şekil G.10 : Süt tozu üretim süreci..... **268**
Şekil G.11 : Süt Tozu Fabrikası'nın bulunduğu parsele giren iki demiryolu hattı.. **268**
Şekil H.1 : Rölöve vaziyet planı 1/200..... **271**
Şekil H.2 : Rölöve zemin kat planı..... **273**
Şekil H.3 : Rölöve ölçülü plan..... **275**
Şekil H.4 : Rölöve tavan planı..... **277**
Şekil H.5 : Rölöve A kesiti-B kesiti **279**
Şekil H.6 : Rölöve C kesiti-D kesiti **281**

Şekil H.7 : Rölöve E kesiti-F kesiti **283**
Şekil H.8 : Rölöve G kesiti-H kesiti **285**
Şekil H.9 : Rölöve Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **287**
Şekil H.10 : Rölöve Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **289**
Şekil H.11 : Malzeme analizi zemin kat planı **291**
Şekil H.12 : Malzeme analizi A kesiti-B kesiti **293**
Şekil H.13 : Malzeme analizi C kesiti-D kesiti **295**
Şekil H.14 : Malzeme analizi E kesiti-F kesiti **297**
Şekil H.15 : Malzeme analizi G kesiti-H kesiti **299**
Şekil H.16 : Malzeme analizi Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **301**
Şekil H.17 : Malzeme analizi Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **303**
Şekil H.18 : Bozulma analizi zemin kat planı **305**
Şekil H.19 : Bozulma analizi A kesiti-B kesiti **307**
Şekil H.20 : Bozulma analizi C kesiti-D kesiti **309**
Şekil H.21 : Bozulma analizi E kesiti-F kesiti **311**
Şekil H.22 : Bozulma analizi G kesiti-H kesiti **313**
Şekil H.23 : Bozulma analizi Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **315**
Şekil H.24 : Bozulma analizi Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **317**
Şekil H.25 : Dönem analizi zemin kat planı **319**
Şekil H.26 : Dönem analizi A kesiti-B kesiti **321**
Şekil H.27 : Dönem analizi C kesiti-D kesiti **323**
Şekil H.28 : Dönem analizi E kesiti-F kesiti **325**
Şekil H.29 : Dönem analizi G kesiti-H kesiti **327**
Şekil H.30 : Dönem analizi Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **329**
Şekil H.31 : Dönem analizi Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **331**
Şekil H.32 : 1.Dönem Restitüsyonu vaziyet planı 1/200 ..... **333**
Şekil H.33 : 1.Dönem Restitüsyonu zemin kat planı **335**
Şekil H.34 : 1.Dönem Restitüsyonu A kesiti-B kesiti **337**
Şekil H.35 : 1.Dönem Restitüsyonu C kesiti-D kesiti **339**
Şekil H.36 : 1.Dönem Restitüsyonu E kesiti-F kesiti **341**
Şekil H.37 : 1.Dönem Restitüsyonu G kesiti-H kesiti **343**
Şekil H.38 : 1.Dönem Restitüsyonu Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **345**
Şekil H.39 : 1.Dönem Restitüsyonu Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **347**
Şekil H.40 : 3.Dönem Restitüsyonu vaziyet planı 1/200 ..... **349**
Şekil H.41 : 3.Dönem Restitüsyonu zemin kat planı **351**
Şekil H.42 : 3.Dönem Restitüsyonu A kesiti-B kesiti **353**
Şekil H.43 : 3.Dönem Restitüsyonu C kesiti-D kesiti **355**
Şekil H.44 : 3.Dönem Restitüsyonu E kesiti-F kesiti **357**
Şekil H.45 : 3.Dönem Restitüsyonu G kesiti-H kesiti **359**
Şekil H.46 : 3.Dönem Restitüsyonu Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **361**
Şekil H.47 : 3.Dönem Restitüsyonu Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **363**
Şekil H.48 : Müdahale analizi zemin kat planı **365**
Şekil H.49 : Müdahale analizi A kesiti-B kesiti **367**
Şekil H.50 : Müdahale analizi C kesiti-D kesiti **369**
Şekil H.51 : Müdahale analizi E kesiti-F kesiti **371**
Şekil H.52 : Müdahale analizi G kesiti-H kesiti **373**
Şekil H.53 : Müdahale analizi Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **375**
Şekil H.54 : Müdahale analizi Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **377**
Şekil H.55 : Restorasyon vaziyet planı 1/500 ..... **379**
Şekil H.56 : Restorasyon vaziyet planı 1/300 ..... **381**

Şekil H.57 : Restorasyon vaziyet planı 1/200 genel plan **383**
Şekil H.58 : Restorasyon zemin kat planı **385**
Şekil H.59 : Restorasyon A kesiti-B kesiti **387**
Şekil H.60 : Restorasyon C kesiti-D kesiti **389**
Şekil H.61 : Restorasyon E kesiti-F kesiti **391**
Şekil H.62 : Restorasyon G kesiti-H kesiti **393**
Şekil H.63 : Restorasyon Güneybatı-Kuzeydoğu cephesi **395**
Şekil H.64 : Restorasyon Güneydoğu-Kuzeybatı cephesi **397**

KARS DEMİRYOLU MİRASINI KORUMA ÖNERİSİ VE ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI KORUMA PROJESİ

ÖZET

Kars İli, tarihöncesi dönemlerden bu yana pek çok topluma ev sahipliği yapmıştır. 1534 yılında Osmanlıların eline geçen kentte, imar çalışmaları başlamış ve Urartular döneminde inşa edilmiş kalenin eteğinde ilk yerleşim gelişmeye başlamıştır. '93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Ruslar, 1918 yılına kadar bölgede egemenliklerini sürdürmüşlerdir. Ruslar, kale eteğindeki Osmanlı kentine dokunmamış, kalenin eteğindeki nehrin güneyinde ızgara planlı yeni bir kent kurmuşlardır. Rusya ve Osmanlı Devleti arasında bir sınır kent olan Kars, Ruslar için askeri nitelikli bir garnizon kent olmuştur. Kurulan yeni kentte, birbirine paralel geniş caddeler üzerinde tek ya da iki katlı taş yapılar inşa edilmiştir. Rus yönetimindeki Kars'ta, meydana gelen önemli gelişmelerden birisi de demiryolunun inşa edilmesi olmuştur. Batum-Tiflis-Bakü arasındaki bağlantıdan ayrılan bir kol, Gümrü'ye oradan da Kars'a ve Erivan'a bağlanmıştır. 1895 yılında başlanan demiryolu inşaatı, 1899 yılında tamamlanmıştır. Demiryolu ile birlikte, menfez, köprü ve durak noktalarında idari, teknik ve konaklama yapıları inşa edilmiştir.

Kale eteğindeki Osmanlı kenti, Rus yönetimi ile birlikte yaşanan göçler nedeniyle boşalmaya başlamıştır. Konut dokusunun, büyük bir çoğunluğu boş kalmış, bakımsızlık nedeniyle yapılar haraplaşmıştır. Kalenin güneyinde Rusların kurduğu yeni kentte, inşa edilen yapıların çoğu, işlevleri değiştirilerek kullanılmaya devam etmiştir. Hem yapıların kullanılması hem de dayanıklı bazalt taşı ile inşa edilmesi, yapıların günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Ancak, günümüzde tarihi doku içerisindeki boş alanlara yeni yapıların inşa edildiği ve bunların çoğunun kentin tarihi dokusuna aykırı olduğu görülmektedir.

Tez çalışması kapsamında, demiryolu hattı ve çevresinde gelişen Rus dönemi mimarisi ile hattın yanında yer alan Eski Süt Tozu Fabrikası incelenmiştir.

Endüstri mirasının önemli bir öğesi olan demiryolu ve ihtiyaç doğrultusunda çevresinde gelişen yapılaşma, sit ölçeğinde değerlendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD)'na ait yapılar ile birlikte, hattın yanındaki Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ve Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM)'ne ait yapılar da incelenmiştir. Sit ölçeğinde değerlendirilen alanda, sadece Rus yapıları değil Cumhuriyet döneminde, demiryolu ile bağlantılı olarak inşa edilen diğer kurum yapıları da incelenmiştir. Yapılar, işlevlerine göre ayrılmış; idari, teknik ve konaklama yapıları olarak üç başlıkta ele alınmıştır. Yapıların tescil durumu saptanmış, özgün işlev ve güncel işleve yönelik bilgi derlenmiş, koruma amaçlı envanter fişleri doldurulmuştur. Ayrıca, farklı tipteki yapıların planları çizilmiştir.

Tez kapsamında incelenen diğer konu ise Eski Süt Tozu Fabrikası yapısı olmuştur. Yapı, Yeni Mahalle 196 ada 3 parsel üzerinde yer almaktadır. Mülkiyeti TCDD'ye ait olan yapının içerisinde bulunduğu parsel yaklaşık 12.000 m^2'dir. Fabrika parselin

güneybatı ucunda yer almakta olup, demiryoluna paralel konumlanmıştır. Aynı parsel içerisinde yapının doğusunda TCDD'ye ait bir lojman yapısı vardır. Fabrika ve lojman 2008 yılında tescillenmiştir.

Halk tarafından Süt Tozu Fabrikası olarak bilinen yapının, Rus döneminde inşa edildiği bilinmektedir. Yapının ilk inşa edildiğinde, bir demiryolu yapısı olarak yapıldığı ileri sürülmektedir. Ancak yapılan alan çalışması ve analojik çalışmalar doğrultusunda yapının askeri amaçlı inşa edilen bir yapı olabileceği üzerinde yoğunlaşılmıştır. Rusların bölgeden çekilmesi sonrasında yapının ne olarak kullanıldığı bilinmemekle birlikte, mülkiyetinin TCDD'ye devredildiği anlaşılmaktadır. Yapı, 1934 yılında özel sektör tarafından fabrika olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1969 yılında kentte açılan Süt Endüstri Kurumu'na bağlı Süt Fabrikası ile birlikte, Süt Tozu Fabrikası'nda üretim azalmaya başlamış, bir süre sonra da durmuştur. Yapı günümüze kadar boş kalmış, bu nedenle büyük zarar görmüştür.

Eski Süt Tozu Fabrikası, tek katlı, T biçimli, kagir bir yapıdır. Cepheleri düzgün kesme bazalt taşından yapılmıştır. Günümüzde tavan döşemesi olan ancak çatısı olmayan yapı, nitelikli cephe taş bezeme programı ile dikkat çekmektedir. Yapının kapı ve pencereleri tümüyle kaldırılmış, yalnızca pencerelerin demir kasaları günümüze ulaşmıştır. Eski Süt Tozu Fabrikası, kentteki diğer Rus yapıları arasında, mimari biçimlenişi, malzeme ve yapım tekniği açısından farklılıkları olan bir yapıdır. Geniş açıklıklı pencerelerde hatıl görevini, çelik I profiller üstlenmiştir. Pencerelerde demir doğrama kullanılmıştır. Tavan döşemelerinin, çelik profillerin arasının iri agregalı beton ile doldurularak yapıldığı görülmektedir. Bir mekanın üstü de çelik kirişlerin arası beton dolgu ile oluşturulmuş tonoz ile örtülüdür.

Tez kapsamında, yapının ayrıntılı belgeleme çalışmasından sonra, koruma kararlarını verebilmek için yapıdaki bozulmalar saptanmış ve nedenleri araştırılmıştır. Ardından, yapının özgün durumunu anlatan restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Yapıdaki izler, analoji çalışmaları, yapı ile ilgili eski fotoğraflar, elde edilen belgeler ve sözlü kaynakların anlattıkları doğrultusunda restitüsyon kararları verilmiştir.

Yapılan belgeleme ve analiz çalışmaları sonrasında endüstriyel alanın ve Eski Süt Tozu Fabrikası'nın korunması için öneriler geliştirilmiştir. Sit ölçeğinde çalışılan alan ile tek yapı ölçeğinde çalışılan Eski Süt Tozu Fabrikası'nın korunması için geliştirilen öneriler ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Kars demiryolu hattı çevresinde gelişen ve çalışma sınırları içerisinde kalan alan, tarihi endüstriyel sit alanı olarak önerilmektedir. Alanın sit olarak tescillenmesiyle, alan içerisinde gerçekleşecek yeni yapılaşma denetim altına alınacak ve alan bir bütün olarak korunacaktır.

Sit ölçeğinde çalışılan alanın korunmasına yönelik öneri geliştirilme aşamasında, Kars'ta yakın gelecekte demiryolu ile ilgili yapılacak gelişmeler dikkate alınmıştır. Bunlardan birisi Ankara-Kars arasında inşa edilecek hızlı demiryolu hattı projesidir. Tamamlanması uzun zaman alacak olsa da, hem demiryolunun etkin kullanılmasına hem de kente önemli katkıları olacaktır. Bir diğer önemli proje ise Tiflis-Gümrü-Kars demiryolu hattı projesidir. 'Demir İpek Yolu' olarak adlandırılan proje ile Çin'den Avrupa'ya bağlantı kurulması hedeflenmektedir. Yakın gelecekte tamamlanacak olan bu proje ile, Kars demiryolu hattının yeniden canlanması beklenmektedir. Yapılacak bu projelerle, hem yolcu hem de yük taşımacılığında hattın etkin olarak kullanılacağı düşünülmektedir.

Hattın gelişmesi ile birlikte alanda kullanılmayan yapıların da kullanılabilir olması öngörülmektedir. İdari ve konaklama birimlerine olan ihtiyacın artacağı düşünülmektedir. İncelenen Rus dönemi yapılarının plan ve yapısal özellikleri, bu kullanımlar için uygundur. Bu nedenle yapıların söz konusu işlevler doğrultusunda kullanılması önerilmektedir. Kentin lojistik bir merkez olacağı düşünülürse, depo yapılarına ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle yeni yapılaşmanın olması beklenmektedir. Ancak alanda boş bir açık alanın bulunmaması nedeniyle, hattın çevresine taşımacılık firmaları tarafından inşa edilen yapıların depo olarak kullanılması ya da firmaların kullandığı bu alanlarda yeni yapıların inşa edilmesi önerilmektedir. Bununla birlikte, TMO ve KGM tarafından kullanılan yapıların, işlevlerini devam ettirmesi öngörülmüştür.

Tek yapı ölçeğinde çalışılan Eski Süt Tozu Fabrikası'nın ayrıntılı belgeleme çalışmaları sonrasında, müdahale yöntemleri belirlenmiş ve bu doğrultuda koruma önerileri geliştirilerek restorasyon projesi hazırlanmıştır. Günümüzde kullanılmayan yapının korunması ve yaşatılması için, yapıya yeni bir işlev vermek bir araç olarak düşünülmüştür. Yapının özgün durumuna en az müdahaleyi gerektirecek bir işlev seçilmiştir. TCDD, yaklaşık 40 senedir boş olan yapının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi için bir çalışma yapmamıştır. TCDD'nin, yapı ile ilgili bir planın ve talebinin olmaması yapıya yeni bir işlev verme konusunda serbestlik sağlamıştır. Yapının konumu ve TCDD'ye uzak bir noktada yer alması, sit ölçeğinde verilen kararlar ve kentin gereksinimleri doğrultusunda yapıya 'Kent Müzesi' işlevi uygun bulunmuştur. Müzede, kentin tarihsel geçmişi ile birlikte, Süt Tozu Fabrikası ve işleyişi, demiryolu tarihi ve gelişimi, toplumsal tarihe yönelik görsellere yer verilecektir. Bununla birlikte, yapının içerisinde bulunduğu 12 dönümlük parselde peyzaj düzenlemesi yapılarak alanın 'Kent Parkı' olarak değerlendirilmesi önerilmiştir. Parsel içerisindeki TCDD mülkiyetindeki lojman yapısı da, müzenin bir parçası olarak işlevlendirilmiştir. Eski Süt Tozu Fabrikası'na verilen Kent Müzesi işlevi ve parselin Kent Parkı olarak düzenlenmesi, günümüzde pek fazla insanın uğramadığı bu alanın kullanılmasını ve canlanması sağlayacaktır.

Hem sit ölçeğinde hem de tek yapı ölçeğinde geliştirilen öneriler bir bütünlük içerisinde değerlendirilmiştir. Endüstriyel sit alanı duyarlılığı ile, geçmişe saygılı öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Döneminin mimarisini ve endüstri anlayışını sunan yapıların korunması, hem tarihi kimliğin yansıtılması hem de geleceğe aktarılması için önemlidir.

PROPSED MODALITIES TO PRESERVED KARS RAILWAY HERITAGE AND THE CONSERVATION PROJECT OF OLD POWDERED MILK FACTORY

SUMMARY

Kars has hosted many communities since prehistoric times. The Ottomans conquered the city in 1534 and started to construction works. The first settlement started to develop circumference of the castle which was constructed by Urartians. After, 1877-78 Ottoman-Russian war, Russians had dominated the region until 1918. Russians established a new city which has a grid plan on the south of the river which is on the around of the castle. Kars, which was a border town between the Ottoman Empire and Russia, was a military qualified garrison town for Russian. The city consisted of the parallel streets and one or two storeys stone buildings were built on these streets by Russians. The other important development was the construction of the railway. The railway line, which was separated from Batumi-Tbilisi-Baku's railway line, was connected to Gyumri, Kars and Yerevan. Construction of the railway began in 1895, was completed in 1899. With railway, culvert, bridge and administrative, technical and accommodation buildings on the stop points was built.

Population of the Ottoman city was dropped because of the migration because of Russian administration. The majority of the residences remained empty and lack of maintenance caused destruction. Many of the buildings, which were built by Russians, have continued to be used after changing functions. Both used of the buildings and constructed with the durable basalt stone has provided to reach the buildings until today. However, the new buildings has built on the empty areas on the historical texture and it is observed that most of them to be contrary to historical texture.

In the thesis, railway line and Russian architecture which developed on this line and Old Powdered Milk Factory was investigated.

The railway which is an important part of industrial heritage and structuring around the railway were evaluated in a urban scale. Together with, structures of The State Railways of the Turkish Republic (TCDD), structures of Turkish Grain Board (TMO) and structures of Republic of General Directorate of Highways (KGM) were analyzed. Not only Russian structures but also structures which were built during Republic period were investigated. The structures were divided into three chapters according to their functions which are administrative, technical and accommodation structures. The registration status of the structures was determined, information about original functions and current functions was complied, inventory for the conservation of cultural property were filled. Besides, plans of the different types of structures were drawn.

The other subject of the thesis is Old Powdered Milk Factory. The Factory is located on 196 block, 3 parcel in Yeni quarter of Kars. The area of which ownership belongs

to TCDD is approximately 12.000 m^2. The factory is located southwest of the parcel and parallel to the railway line. On the same parcel, There is a structure of which ownership belongs to TCDD and is located the east of the parcel. Factory and residence were registered in 2008.

The structure, which is known as Powdered Milk Factory by the public, was built in Russian period. It is alleged that that building was built as a railway structure. But, field survey and analogous studies showed that building may be built for military purposes. After the Russians withdrew from the region, it wasn't known building's function but it is understood that the property assigned to TCDD. The structure was started to use as a factory by private sector at 1934. After, a new Milk Factory was opened at 1969 by Dairy Industry Authority, Powdered Milk Factory's production was declined, after a while the production was stopped. The building was empty from 1970's to the present day. So, it has been seriously damaged.

Powdered Milk Factory is single storey, T-shaped and masonry building. Fine cut stone was used on facades and facades made of basalt stones. There is no roof but ceiling come until today. It is notable for its quality stone facade decoration program. Building's doors and windows were completely removed, just only iron frames have reached the present day. It has differences about architectural style, material and construction technique among the other Russian buildings. Iron I profiles was used as a beam for wide span windows and window profiles are made of iron. Ceiling was formed from the steel profiles filled with coarse aggregate concrete. One of the rooms of the factory is covered with a vault which was formed from the steel profiles filled with coarse aggregate concrete.

After the detailed documentation was made, deteriorations of structure were determined and the causes of deterioration were investigated for the decisions of conservation. Then, restitution project, which was described the original state, was prepared. Traces on the structure, the analogy studies, old photographs related to the structure and oral sources have been developed the restitution project.

Following the documentation and analysis studies, conservation modalities were proposed for industrial area and Old Milk Powdered Factory. The modalities of conservation for industrial area and factory were considered under the separate headings.

The area which developed near the Kars railway and is in the field of study, is recommended as a historic industrial sites. After the area is registered as a protected area, new construction in the field will be taken under control and the area will be protected in integrity.

New projects related to the Kars railway were taken in consideration when recommendations were developed for protection. One of these projects is high speed train project between Kars and Ankara. Although it will take a long time to be completed, when it is finished, it will make an important contribution to the city. The other important project is Tbilisi-Gyumri-Kars railway project. It is referred as a 'Iron Silk Road' and with this project, it is aimed to establish a connection between China and Europe. This project will be completed near future. After that, it is expected to revive the railway line. With these projects, railway line will be used effectively both passengers and freight transport.

With the development of the line, it is foreseen that unused buildings will be used for some functions. It is likely to increase the need for the accommodation and

administrative buildings. Plans and structural characteristic of the studied Russian period structures are suitable for accommodation and administrative functions. So they can use for these usage. If the city will be a logistics center, storage structures will be needed. Therefore, it is expected that new buildings will be built in this area. But, there is no empty area. Some storage was built on some empty areas of which ownership belongs to TCDD by transportation firms. If the new buildings are built, it is recommended to be done in these areas. In addition to this, it is expected that TMO and KGM's buildings are used for the current function in the future.

After detailed documentations of the factory, interventions methods were defined and restoration project was prepared. A new function is given to the structure for the conservation of the structure. It is considered that there will be at least intervention when it is chosen a function for the building. TCDD hasn't done anything for conservation and giving a new function for 40 years. There is no plan and TCDD hasn't a idea for the structure. So, it has provided a freedom in making a new function. So 'City Museum' function is suitable for the structure because of the location and takes place in a remote location from the other TCDD's buildings, urban scale decisions and requirements of the city. The history of the city, Milk Powdered Factory and its operation, history and development of the railway, social history will be presented with the visual and some videos at the museum. Additionally, it is recommended that 12 decare parcel will be proposed 'City Park' after the landscape designs. The other building on the parcel, of which ownership belongs to TCDD, is suggested as a part of the museum. 'City Museum' and 'City Park' functions will provide the area which people don't come a lot will be visited by public and revitalization.

The proposal modalities developed in urban scale and Old Powdered Milk Factory were evaluated in integrity. With industrial sites sensitivity, proposals modalities which are respectful to history are developed. Conservations of buildings which are showed architecture and industry of Russian period is important for reflecting the historical identity and carrying to the future.

1. GİRİŞ

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kars İli'nin, tarih öncesi dönemden beri pek çok topluma ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. 16.yy'ın ikinci çeyreğinde Osmanlılar'ın gelmesiyle birlikte, Urartular döneminde kurulan kale ve çevresinde, bugünkü Kars kentinin ilk yerleşim çekirdeği oluşmaya başlamıştır. '93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Ruslar, Kars ve çevresinde egemen olmuş, bölge 1918 yılına kadar Ruslar tarafından yönetilmiştir. Ruslar, kale ve eteğinde kurulan Osmanlı kentine dokunmamış, kalenin eteğindeki nehrin güneyindeki yamaca doğru ızgara planlı bir kent oluşturmuştur. Kent, yamacın sırtından düz bir ovaya doğru ilerlemeye devam etmiştir. Kentte yeni bir mimari dil oluşturan Ruslar, pek çok anıtsal yapı, konut ve dükkan inşa etmiştir. Bu yapıların büyük bir çoğunluğu günümüzde kullanılmaktadır. Ancak, Rusların kurduğu yeni kent ile birlikte kale eteğindeki Osmanlı kenti, merkez olmaktan çıkmış, göçlerle birlikte boşalmaya başlamıştır. Konut dokusunun büyük bir çoğunluğu boş kalmış, bakımsız kalan yapıların büyük çoğunluğu zaman içinde yıkılmıştır.

Rus yönetimindeki Kars'ta, meydana gelen önemli gelişmelerden birisi demiryolunun inşa edilmesi olmuştur. Rusya'nın yönetim merkezinden uzak olan Kars'ın, St.Petersburg ile bağlantısı demiryolu ile sağlanmıştır. Batum-Tiflis-Bakü arasındaki bağlantıdan ayrılan bir kol, Gümrü'ye oradan da Kars'a ve Erivan'a bağlanmıştır. Demiryolunun yapılmasıyla birlikte, menfez, köprü ve durak noktalarında idari, teknik ve konaklama yapıları inşa edilmiştir. Kars'ta demiryolu hattıyla bağlantılı olarak inşa edilen yapılar, tez çalışmasının konusunu oluşturmuştur. Endüstriyel sit alanı niteliğindeki bu alanda, kültür varlığı yapılara dair kapsamlı bir belgeleme çalışmasının olmaması, tez konusunun belirlenmesinde etkin olmuştur.

1.1 Çalışmanın Amacı

Rus döneminde, 1895-99 yılları arasında inşa edilen Kars demiryolu hattı ile birlikte, idari, teknik ve konaklama ihtiyaçlarını karşılayacak yapılar inşa edilmiştir. Endüstri

mirası olan bu yapıların çoğu günümüze ulaşmıştır. Ancak, değişen teknoloji ile birlikte, bazı yapılara artık ihtiyaç duyulmamış, yerine yeni yapılar inşa edilmiştir. Günümüze ulaşan bazı yapılar ise, artık kullanılmamaktadır. Demiryolu hattının çevresindeki boş alanlar ise, özel lojistik firmalarına kiralanmış ve bu alanlarda depo olarak kullanılan yeni yapılar inşa edilmiştir.

Tez çalışması kapsamında, Rus dönemi mimarisini ve dönemin teknolojisini yansıtan bu yapılar ile demiryolu ağının işleyişini anlayabilmek için demiryolu hattı ve çevresindeki tüm yapılaşma incelenmiştir. Bu nedenle, hat çevresindeki Rus döneminde inşa edilmiş demiryolu yapıları ile birlikte askeri amaçlı inşa edilmiş yapıların belgeleme çalışması da yapılmıştır. Sit bütünlüğü içerisinde değerlendirilen alanda sadece Rus dönemi yapıları değil, Cumhuriyet dönemi ile birlikte yapılan yapılar da belgelenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuryieti Devlet Demiryolları (TCDD), Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), Karayolları Genel Müdürlüğü'ne (KGM) ait yapılar ve Eski Süt Tozu Fabrikası'nın içerisinde yer aldığı alan, çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Günümüzde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) mülkiyetinde olan, hattın kuzeydoğusundaki Rus dönemi yapıları izin alınamaması nedeniyle, çalışma alanına dahil edilmemiştir. Belirlenen çalışma alanı ve alan içerisindeki yapıların belgeleme çalışmasının yapılması ve önerilerin geliştirilmesi tezin amaçlarından birisi olmuştur. Bu doğrultuda, alanın mevcut ve özgün durumunu anlamaya yönelik analiz çalışmaları ile plan tipolojisi çalışması yapılmıştır.

Sit alanı ölçeğinde belgeleme çalışması ile birlikte alan içerisinde yer alan Eski Süt Tozu Fabrikası'nın tek yapı ölçeğinde ayrıntılı belgeleme çalışmaları yapılmıştır. 1934 yılında fabrika olarak kullanılmaya başlanan yapı, halk tarafından 'Eski Süt Tozu Fabrikası' olarak bilinmektedir. 1970'li yıllara kadar fabrika olarak kullanılan yapı, daha sonra terk edilmiş, günümüzde kullanılmamaktadır. Uzun yıllardır bakım görmeyen yapı haraplaşmıştır. Rus yapıları arasında, mimari biçimlenişi, malzeme ve yapım tekniği açısından farklılıkları olan yapının, tek yapı ölçeğinde belgelenmesi tezin bir diğer amacı olmuştur. Yapının mevcut durumu, tüm bileşenleri ile birlikte belgelenmiş, yapının özgün durumunu anlatan restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

Yapılan belgeleme çalışmaları doğrultusunda, Kars demiryolu endüstriyel alanının ve Eski Süt Tozu Fabrikası'nın korunması için öneriler geliştirilerek tarihi kimliğinin yansıtılması ve geleceğe aktarılması hedeflenmiştir. Önerilerin belirlenmesi aşamasında, yakın gelecekte demiryolu ile ilgili yapılacak projeler dikkate alınmıştır.

Ulusal ve uluslararası demiryolu projeleri, kentte demiryolunun bir ulaşım aracı olarak daha fazla kullanılmasını ve kente gelen ziyaretçi sayısının artışını sağlayacaktır. Bununla birlikte, lojistik bir merkez olması beklenen Kars'ta, kullanılmayan demiryolu yapılarının yeniden işlevlendirilerek kullanılması öngörülmüştür. Günümüzde boş olan Eski Süt Tozu Fabrikası'na da yeni bir işlev verilerek korunması, sürekli bakım ve onarımının sağlanmasıyla yaşatılması amaçlanmıştır. Yapıya verilen müze işlevi ile, kentlilerin bu alanı etkin bir şekilde kullanması istenmektedir. Bununla birlikte, müze önündeki geniş alan kent parkı olarak önerilerek, buranın yaşayan bir alan olması hedeflenmetedir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tez çalışması, üç ayrı bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde, istasyon ve çevresinde yer alan TCDD, TMO, KGM yapılarının sit ölçeğinde belgeleme çalışması, ikinci bölümde ise Eski Süt Tozu Fabrikası'nın tek yapı ölçeğinde ayrıntılı belgeleme çalışmasına dair veriler yer almaktadır. Son bölümde, alanın ve Eski Süt Tozu Fabrikası'nın korunmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Birinci bölüm, kent merkezinde demiryolu hattı üzerindeki yapıların mimarisi ve demiryolunun işleyiş mekanizmasını anlamaya yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Tarihi değeri olan TCDD, TMO ve KGM yapılarının yer aldığı demiryolu hattı ve çevresi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Alanın 1/2000 ölçekli vaziyet planı oluşturulmuştur. Yapıların koruma amaçlı envanter fişleri doldurulmuş, tescil durumu saptanmıştır. Yapılar; idari, teknik ve konaklama yapıları olarak ayrı başlıklarda ele alınmıştır. Farklı mimari biçimleniş ve cephe özelliğine sahip 10 yapının 1/200 ölçekli planları çizilmiştir. Yapıların özgün işlevini ve demiryolu ağının işleyişini anlayabilmek için tarihsel süreç araştırılmış, zaman içerisindeki değişimler saptanmış ve güncel durumla karşılaştırma yapılmıştır.

İkinici bölüm ise, Eski Süt Tozu Fabrikası'nın mevcut durumunu anlatan rölöve, özgün durumunu gösteren restitüsyon ve bugünkü sorunlarını çözmeye yönelik ne gibi müdahalaler yapılacağını gösteren restorasyon projelerini kapsamaktadır.

Alanda çalışmalara başlamadan önce, TCDD 4.Sivas Bölge Müdürlüğü Emlak ve İnşaat Dairesi'nden izin alınmıştır.

Öncelikli olarak Eski Süt Tozu Fabrikası'nın rölöve çalışmalarına başlanmıştır. Yapının, plan, kesit ve cephe krokileri çizilmiştir. Hazırlanan bu krokiler üzerinden, cephenin ölçümleri 'total station' yardımı ile alınmış, elde edilen noktalar ile yapının cepheleri çizilebilmiştir. Düzgün dörtgen forma sahip mekanlar içerisinde, geleneksel yöntemlerle ölçüm yapılmıştır. Üçgenleme yöntemiyle alınan plan ölçüleri, krokiler üzerine işlenmiştir. Kesit ölçümleri için nivo yardımı ile bir sıfır hattı oluşturulmuş, teleskopik mira ile ölçümler yapılmıştır. Elde edilen 'totalstation' noktaları ile geleneksel ölçüm verileri birbirine bağlanmıştır.

Vaziyet planı 1/200; plan, kesit ve görünüşler 1/50 ölçeğinde hazırlanmıştır. Yapıda kullanılan malzemeler, hasarlar ve farklı dönem ekleri rölöve üzerinde çeşitli renk ve taramalarla ayrıntılı olarak gösterilerek analitik rölöve çalışması yapılmıştır.

Yapının restitüsyon çalışması, yapı üzerindeki mevcut izlerden, yazılı ve sözlü kaynaklardan ve yapıya dair bulunan iki eski fotoğraftan edinilen bilgiler ile benzer yapıların yapım teknikleri, cephe ve plan şemalarından elde edilen verilerle yapılmıştır. Restitüsyon projesi,1/100 ölçekli olarak hazırlanmıştır.

Tezin son bölümü olan koruma başlığında ise, alanın ve Eski Süt Tozu Fabrikası'nın korunmasına yönelik öneriler ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Yapılan çalışmalar doğrultusunda alandaki sorunlar belirlenmiş ve yakın gelecekte gerçekleştirilecek projeler dikkate alınarak endüstriyel sit alanı niteliğindeki bu bölgenin korunmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Eski Süt Tozu Fabrikası'nın ayrıntılı belgeme çalışmaları sonrasında, alınan müdahale kararları doğrultusunda, restorasyon projesi 1/100 ölçekli olarak hazırlanmıştır. Yapının sürekli bakım ve onarımının yapılabilmesi için yeni işlev verilmesi bir araç olarak görülmüştür. Önerilen işlev doğrultusunda, iç mekan düzenlemesi yapılmış, tefriş ilkeleri belirlenerek çizimlere aktarılmıştır.

2. KARS'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kars İli'nin, batısında Erzurum, kuzeyinde Artvin, güneyinde Ağrı ve Iğdır, doğusunda ise Ermenistan ile sınırı bulunmaktadır. Anadolu ile Kafkaslar arasında bir geçiş noktası olarak yer alan Kars, tarihöncesi dönemlerden bu yana yerleşim merkezi olarak kullanılmıştır (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 : Kars'ın konumu.

1942-1944 yılları arasında yapılan araştırmalarda, paleolitik ve mezolitik döneme ait taş aletler bulunmuştur. Çıldır Gölü'ndeki Akçakale adasında, tarihöncesi döneme ait dolmen ve menhirler saptanmıştır (Kırzıoğlu, 1953:18).

M.Ö. 1200 yıllarında, Kars çevresinde Hurriler'in yerleştikleri bilinmektedir. Kars'ta yazılı tarih dönemi ise M.Ö. 900'lerde Urartuların bölgede egemenlik kurması ile başlamıştır. Urartular, egemenliklerini küçük beylikler halinde sürdürmüşlerdir. Urartu kültürüne dair, çok fazla bilgi olmasa da, halkın tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağladıkları belirtilmektedir (Çiftçi, 2000:7).

M.Ö. 549-330 yılları arasında, Kars ve çevresi Pers imparatorluğu egemenliğine girmiştir. M.S.430'da bölgede Sasaniler hakim olmuştur. M.S. 640 yılında Kars'ın bir bölümünde Araplar etkin olmuştur (Altunsoy, 2005:37). Kars, 928-961 yılları arasında Ermeni Bagratid krallığının başkenti olmuştur. Günümüzde Havariler

Kilisesi olarak bilinen katedral, o zaman inşa edilmiştir. 962 yılında, başkent Ani'ye kaydırılmıştır (Url-1). Bu durum 1045 yılına kadar devam etmiştir. Bizanslılar önce Ani'deki Bagratlılar, daha sonra da Kars Bagratlıları'na saldırmış ve bölgeyi kendine bağlamıştır (Altunsoy, 2005:37).

Ani ve Kars 1064 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan tarafından ele geçirilmiştir. Ani ele geçirildikten sonra, Büyük Katedral, 'Fethiye' adıyla camiye çevrilmiştir. Şeddadlı Manuçehr tarafından, kentte bayındırlık çalışmaları başlamıştır (Çiftçi, 2000:10).

13. yüzyılda Moğol istilalarının başlamasıyla birlikte Kars, 116 yıl boyunca Moğollar'ın yönetiminde kalmıştır. Yönetim, 1256'dan sonra İlhanlılar'a, 1406-1468 Karakoyunlular'a geçmiştir. Ardından, Akkoyunlular, daha sonra da Safaviler Kars ve çevresinde hakim olmuştur (Altunsoy, 2005:39).

2.1 Osmanlı Dönemi

Kars, 1534 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi (1.İran Seferi) sırasında Osmanlılar'ın eline geçmiştir. Ancak, bölgenin kesin olarak Osmanlılar'a katılması, Erzurum beylerbeyi Mehmed Han tarafından, 1536-1537 yıllarında gerçekleşmiştir (Akyüz, 2006:77).

Kars, 1580'e kadar Erzurum Beylerbeyliği'ne bağlı bir sancak olarak kalmıştır. Daha sonra Kars'a beylerbeyliği statüsü verilmiş, ancak 19.yüzyılda tekrar Erzurum Eyaleti'ne bağlı bir sancak konumuna getirilmiştir (Akyüz, 2006:77).

Osmanlılar'ın gelmesiyle birlikte kentte, imar çalışmalarına başlanmış, ancak 16.yy'ın ikinci çeyreğinde, Safavilerin saldırıları nedeniyle devam edememiştir. Kentin Safaviler'den alınması üzerine, Doğu Serdarı (başkomutan) Lala Mustafa Paşa, 1579 yılında Kars'ta büyük onarımlar yapmaya başlamıştır (Şekil A.1). Kars Kalesi'nin yıkık surları, burçları, beden duvarları Selçuklu ve Bagratlılar'dan kalan temeller üzerine yeniden yapılmıştır. Kale ve eteğinde, devam eden imar çalışmalarıyla birlikte bir Osmanlı kenti oluşmaya başlamış, diğer illerden birçok insan buraya yerleştirilmiştir. 17.yy'ın başlarında Safaviler tekrar saldırmaya başlamış, bu dönemde pekçok yapı harap olmuştur (Çiftçi,2000:12). Akyüz (2006:80), 1639 Kasr-ı Şirin antlaşmasıyla, Safavilerle uzun süredir devam etmekte olan savaşın sona erdiğini belirtmiştir. 1664 yılında Ağrı Dağı ile Aras Nehri boyu ve

Tebriz bölgesinde meydana gelen deprem, yedi gün boyunca devam etmiş, Kars'ı da etkilemiş, yapıların zarar görmesine neden olmuştur. 1734 yılında Afganlı Nadir Şah tarafından kuşatılan Kars, yapılan antlaşma sonrası tekrar Osmanlılar'a bırakılmıştır (Altunsoy, 2005:40).

Ruslar, 1828 yılında Osmanlılar'a savaş açmış, Kars'ta ilk kez egemenlik kurmuşlardır. Kent, 1830'da yapılan Edirne Antlaşmasıyla birlikte, tekrar Osmanlı hakimiyetine girmiştir. (Akyüz, 2006:81). 29 Eylül 1855'te, Kırım savaşı ile birlikte, Ruslar Kars'a tekrar saldırmaya başlamış, ancak geri püskürtülmüştür. Bu zaferle birlikte, II.Abdülhamit tarafından Kars'a Gazi ünvanı verilmiştir. Zaferin hatırasına İstanbul Darphane'de, üzerinde Kars 1272 yazılı ve Kars kalesi resmi olan gümüş ve bronzdan Kars Nişanı (madalya) basılmıştır (Akyüz, 2006:81). '93 Harbi olarak anılan 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı sırasında, Ruslar Kars'a bir kez daha saldırmıştır. Kent, 18 Kasım 1877'de Ruslar'ın eline geçmiştir. Kars, 1918 yılına kadar Ruslar'ın elinde kalmıştır (Köse, 2003:8).

2.1.1 Kent dokusu

Kentte ilk yerleşimin Kars Kalesi ve eteğinde oluştuğu bilinmektedir. Kars Kalesi'nin temellerinin ilk defa Urartular döneminde atıldığı tahmin edilmektedir. Kale, Saltuklulardan Melik İzzeddin'in veziri Firuz Akay tarafından 1153 yılında kapsamlı bir onarım geçirmiş, hatta kalan temeller üzerine yeniden yapılmıştır (Tüysüz, 2006:58). Kentin kuzeyindeki en yüksek tepeye yaptırılan kale, iç kale ve dış kaleden oluşmaktaydı. İç kale, askerin barındığı savunma bölgesiydi. Dış kale ise, Kars çayına kadar uzanan alandaki mahalleleri de içine alan 3.500 m uzunluktaki burç ve duvarlardan oluşmaktaydı. Kars Çayı, dış kalenin sınırları içerisinde kalmaktaydı. Dış kalenin, birisi bugünkü Taş Köprü'nün olduğu yerde diğerleri iki yanda olmak üzere üç kapısı vardı (Gündoğdu, 2006:198) (Şekil A.2). 1579 yılında Doğu Serdarı Lala Mustafa Paşa tarafından yapılan kaledeki onarım çaışmaları ile birlikte imar çalışmaları da başlamış, Osmanlı kenti kale surlarının içinde gelişmeye başlamıştır (Akyüz, 2006:91) (Şekil A.3). Gönen (2006:283)'in belirttiğine göre; dış kalede, beş cami, kubbeli bir türbe, bir beylerbeyi sarayı, bir medrese, bir hamam, çarşı, konaklar, vakıf dükkanları, yeniçeri kışlası, evler, tavlalar ve Kars çayı üzerinde iki taş köprü inşa edilmiştir. 16.yüzyıl sonlarında, kale ve eteğinde Osmanlı kent kimliği oluşmaya başlamıştır. Evliya Çelebi'nin aktardığına göre, 17.yüzyılda

kale ve eteğinde 3.000 ev, 47 cami ve mescit bulunmaktadır (Gündoğdu, 2006:198) (Şekil A.4).

1580'li yılların başlarına ait tahrir defterlerine göre Kars'ta kale içinde, 9 mahalle yer almaktaydı. Bunlar; Cami-i Kebir, Cami-i Sagir, Cami-i Bayrampaşa, Cami İbrahim Paşa, Mescid-i Musa, Mescid-i İsmail Ez-Zaim, Mescid-i Kara Bey, Mescid-i Cafer Yeniçeri mahalleleridir. (Aksoy, 2004:50).

Fahrettin Kırzıoğlu'nun 1856 tarihli arşiv belgelerinde yaptığı çalışmalara göre, şehirde çoğu cami adı ile anılan 30 mahalle yer almaktaydı (Aksoy, 2004:50) (Şekil A.5).

Kalenin güney eteğine kurulan kent, dar ve organik sokak dokusuna sahiptir. Eğimli yamaca kurulan kentte yapılar, birbirinin görüşünü kesmeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Sokaklar boyunca sıralı olan konutların kapıları sokağa açılmaktadır. Yavuz Özkaya'nın Tarihsel/Geleneksel Kars evleri Koruma Projesi raporuna göre, kale ve eteğinde kurulan kentte, Bagratlılar döneminden kalan bir kilise, köprü başındaki hamamlar ve camiler dışında kamusal yapı bulunmamaktadır (Gönen, 2006:285) (Şekil A.6-7-8).

1878 yılında başlayan Rus egemenliği ile birlikte, kent güneye doğru gelişmeye başlamıştır. Kalenin dışında ve güneyinde, yeni bir yerleşim alanı oluşmuştur. Kale ve eteğindeki tarihi kent, merkez olmaktan çıkmıştır. Müslüman nüfusun bölgeyi terk etmeye başlaması ve yaşanan göçler, Osmanlı kentinin boşalmasına neden olmuştur. Konut dokusunun büyük bir çoğunluğu boş kalmış, bakımsız kalan yapılar zamanla yıkılmıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte, kent güneye doğru gelişmeye devam etmiş, kale ve eteğindeki yapılar, tamamen boşalmıştır (Şekil A-9). 1970'lerden itibaren, kalenin doğusunda bulunan hazine parsellerinde gecekondulaşmaya göz yumulmuş, çarpık yapılaşma başlamıştır (Gönen, 2006:283). Son yıllarda, kale ve eteğinde yapılan çevre düzenleme çalışmaları sırasında, bu yapılar kaldırılmıştır. Ancak kale ve eteğinde kalan az sayıdaki Osmanlı yapısı için herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Günümüze ulaşan az sayıdaki konut yapısı ile Kars Çayı kenarındaki hamam yapıları harap durumdadır (Şekil A.10).

2.1.2 Anıtsal yapılar

Kale ve çevresinde, Osmanlı dönemine ait anıtsal yapılar şunlardır:

Ebu'l Hasan Harakani (Evliya) Cami: 10.yy da İran'ın Harrekan şehrinden gelip, Kars'a yerleşen Ebu'l Hasan tarafından inşa edilmiştir. Caminin harap olması nedeniyle, Sadrazam Mehmet Paşa'nın emriyle, 1617 yılında, aynı yere yeni bir cami yaptırılmıştır. İlk yapının, sadece minaresi kalmıştır. Ezurum KTVKK , 1996 yılında, yapının statik açıdan zayıf olduğu gerekçesiyle eski minarenin korunması şartıyla caminin yıkılarak yeniden yapılması kararını almıştır. Yeni yapı, 2004 yılında ibadete açılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hazırlattığı projeye göre, son cemaat yeri ile birlikte tek kubbeli olarak dikdörtgen formda inşa ettirilen caminin doğusunda Ebu'l Hasan Harakani'nin türbesi yer almaktadır. İlk camiye ait özgün minare ise, sekizgen kaide üzerine düzgün kesme taştan yapılmıştır. (Gündoğdu, 2006:214) (Şekil A.11).

Kars Ulucami: 1579 yılında Osmanlı sultanı III.Murad adına inşa edilen eski caminin yerine, 1643 yılında inşa edilmiştir. Banisi Dilaver Bey'dir. Yapı, Erzurum KTVKK tarafından 1989 yılında tescillenmiştir. Beden duvarları ve çatısı zarar görmüş cami, 1997 yılında başlayan onarımlar sonrası, 2002 yılında tekrar kullanılmaya başlanmıştır (Gündoğdu, 2006:213) (Şekil A.12).

Kale Mescidi (Camii): Tarihi konusunda net bir bilgi yoktur. Ancak, 1579 yılında Lala Mustafa Paşa tarafından yapılan imar çalışmaları ile birlikte yaptırıldığı düşünülmektedir. İç kale içerisinde olup, askerlerin ibadetine tahsis edilmiştir. Yapı 1995 yılında restore edilmiştir. Düzgün kesme bazalt taşı ile inşa edilen yapı, 11.45x13.50 m boyutlarında dikdörtgen bir forma sahip olup, içeriden iki ahşap dikme ile desteklenen düz çatı ile örtülüdür (Gündoğdu, 2006:215) (Şekil A.13).

Beylerbeyi Sarayı: Kale eteğinde yer alan yapı, Osmanlı saray mimarisinin Kars'taki örneğidir. Kars'ın beylerbeylik merkezi olması nedeniyle, 1579 yılnda Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır (Gündoğdu, 2006:218). Dikdörtgen planlı, iki katlı bir yapıdır. Ancak günümüzde, sadece beden duvarları ayakta olup, ara kat döşemesi ve üst örtüsü mevcut değildir. Uzun süredir kullanılmayan yapının ön cephesi dört katlı bir lise yapısıyla, arka cephesi de evlerle kapatılmıştır. Kale ve çevresindeki çevre düzenleme çalışmaları sırasında sarayın etrafındaki evler boşaltılmıştır. Kurul kararıyla lisenin yıkılması ve sarayın restorasyonun yapılması kararı alınmıştır. Ancak, yapı yıkılmamış, restorasyon çalışmaları için bir adım atılmamıştır (Şekil A.14).

Topçuoğlu (Cuma) Hamamı: Yusufpaşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Kesin tarihi bilinmemekle birlikte, 1579'da Lala Mustafa Paşa tarafından kentte yapılan imar çalışmaları sırasında yapıldığı düşünülmektedir. Doğu-batı ekseninde dikdörtgen planlı olarak kurgulanmış hamam, sıcaklık, ılıklık, soğukluk ve külhan bölümlerinden oluşmaktadır. Soğukluğa kuzey yönünden girilmektedir. Ortasında bir havuzun yer aldığı soğukluk mekanı, üç pencere ile aydınlatılmaktadır. Basık kemerli bir kapıyla, soğukluktan iki mekanlı ılıklığa ulaşılır. Ilıklığın iki mekanı birbirine bağlı olup, kubbe ile örtülü sıcaklık mekanına geçilmektedir. Külhan kısmının girişi komşu evin altında kalmıştır. (Gündoğdu, 2006:214) (Şekil A.15).

Muradiye (İlbeyoğlu) Hamamı: 1774 tarihli yapı, Kaleiçi Mahallesi'nde, taş köprünün yanında, Kars çayının kuzeyinde yer almaktadır. Dikdörtgen planlı hamamın soğukluk bölümüne giriş yapının kuzeybatı köşesinde iken, burada yapılan bir inşaat çalışması nedeniyle güneydoğuya alınmıştır. Soğukluk kısmı üç pencere ile aydınlanmaktadır. Soğukluktan, üç mekandan oluşan ılıklık kısmına geçilir. Bu mekanlardan birisi hela olarak kullanılmakta, diğer birim ise yıkama birimidir. Üçüncü mekan ise, sıcaklık kısmına geçişi sağlamaktadır. Kubbe ile örtülü sıcaklık mekanında, sekizgen şekilli göbek taşı bulunmaktadır. Hamamın en sonunda da külhan bölümü yer almaktadır. (Gündoğdu, 2006:214) (Şekil A.16).

Mazlumağa Hamamı: Kars Çayı'nın güney kısmında yer almaktadır. Kentin en büyük hamamının yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 18.yy'ın ikinci yarısında yaptırıldığı düşünülmektedir. Doğu-batı doğrultusunda uzanan hamamın, soğukluk bölümü diğer hamam yapılarından farklı olarak, dört ayrı mekandan oluşmaktadır. Soğukluk kısmından, üç birimden oluşan ılıklık birimine geçilir. Ilıklık mekanından geçilen, kubbe ile örtülü sıcaklık bölümünde sekizgen göbek taşı bulunmaktadır. Altı yıkanma hücresi sıcaklık bölümüne bağlanmaktadır. Hamamın ucunda, iki ayrı mekandan oluşan külhan bölümü yer almaktadır (Gündoğdu, 2006:214) (Şekil A.17).

2.1.3 Konutlar

Günümüze çok az sayıda konut ulaşmıştır. Kullanılmayan bu yapılar, harap olmuş ve yok olma sürecine girmiştir.

Kentte, devlet görevlileri için yapılan iki katlı konutların dışında yapılan konutlar genellikle tek katlıdır. Tek katlı yapılar yıkılmış, iki katlı yapılarda gözlemler

yapılabilmiştir. Genel olarak çıkmalı, iç sofalı bu yapılar, geleneksel Türk sivil mimarisine uygunluk göstermektedir (Gönen, 2006:285).

Yapıların alt katında ahır, samanlık depo gibi mekanlar bulunmaktadır. Yaşama mekanları üst katta bulunmaktadır. Islak hacimler, yapının dışında, avlu içinde yer almaktadır. Çatılar, ahşap kirişler üzerine sıkıştırılmış topraktan meydana gelen düz dam şeklindedir. Soğuk hava nedeniyle pencereler küçük ve tavana yakındır. (Gönen, 2006:285).

İklim koşulları nedeniyle, avlu (taşlık) kapalı hale getirilmiş, zemin kattaki kışlık mekanlar sofaya göre daha önemli hale gelmiştir. Taş duvarların, dış yüzeylerindeki derzler, harçla dışa doğru taşacak şekilde doldurulmuş, iç yüzeyler sıvanmıştır. Duvarlarda kullanılan ahşap hatıllar, dışarıdan görülmektedir (Çiftçi, 2000:19) (Şekil A.18-19).

2.2 Rus İşgali (1878-1918) Dönemi

‘93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Rusya, Kafkasya cephesinde Batum, Çıldır, Kars ve Beyazıd sancaklarını işgal etmiş, 3 Mart 1878 tarihli Ayestefanos Antlaşması ile topraklarına katmıştır. 13 temmuz 1878 Berlin Antlaşması ile birlikte Beyazıd tekrar Osmanlı devletine verilirken, Kars ve diğer sancaklar Rusya yönetiminde kalmıştır (Badem, 2010:9). 3 Mart 1918 yılında imzalanan, Brest-Litovsk antlaşması ile Kars tekrar Osmanlı topraklarına katılmıştır (Alaybeyli, 2006:95).

Osmanlı döneminde Erzurum vilayetinin bir sancağı olan Kars, Çarlık Rusya yönetimine, Zakafkasya (Güney Kafkasya) genel valiliğine bağlı oblast (vilayet) olarak katılmıştır. Zakafkasya kıtasının başkenti Tiflis olup, Kars’ın Osmanlı dönemine göre sınırları genişlemiştir. Kars oblastı, Kars, Kağızman, Ardahan ve Oltu olmak üzere dört ana okrugtan (kazadan) meydana gelmektedir (Ortaylı, 1978:344).

Rus yönetimi ile birlikte Kars’taki önemli değişimlerden biri, nüfus alanında olmuştur. 1876 yılına ait Erzurum salnamesine göre, Kars sancağının nüfusu 100.000’in üzerindedir. İşgalden 20 yıl sonra, 1897 yılımda yapılan nüfus sayımına göre, Kars’ın nüfusu, 300.000’e ulaşmıştır (Alaybeyli, 2006:95). Ortaylı (1978:350)’ya göre, bu artış, III.Aleksandr döneminde Rusya’nın egemen olduğu

illerde uyguladığı, slavlaştırma ve kolonizasyon politikasının sonucudur. 1897 yılındaki sayımlara göre Kars merkezindeki dinsel ve etnik dağılım şöyledir:

Çizelge 2.1: Rus yönetiminde Kars'taki dinsel ve etnik dağılım (Ortaylı,1978:350).

Dinsel-Etnik Grup	Erkek	Kadın	Toplam
Ortodoks [Rus]	18.142	17.188	35.330
Sektan (Malakan)	6.488	6.276	12.764
Ermeni	26.016	24.964	50.980
Ermeni Katolik	500	459	959
Protestan	469	392	861
Yahudi	-	4	4
Sünni Müslüman	54.789	50.529	105.318
Şii Müslüman	7.715	7.289	15.004
Yezidi	1.648	1.448	3.096
Toplam	115.767	108.549	224.316

Rusya'da yaşayan Malakanlar, dini konularda yaşadıkları sorunlar nedeniyle, Ruslar tarafından sürülerek 1880-1881 yılları arasında Rus hakimiyeti altındaki Kars'a yerleştirilmişlerdir. 1918 yılında Rusların bölgeden çekilmesiyle birlikte, kendi ülkelerine dönmek istemeyen Malakanlar'ın bir kısmı, Kars'ta kalmış, bir kısmı ise Amerika'ya göç etmiştir. Kalan Malakanlar 1962 yılına kadar Kars'ta yaşamış, sonrasında Amerika'ya yerleşmişlerdir. Bilindiği kadarıyla şu anda kentte Malakan bulunmamaktadır. Malakanlar'ın Kars'ta yaşadıkları süre içerisinde, tarımsal ve teknolojik gelişmelerde önemli katkıları olduğu bilinmektedir (Türkdoğan, 2005:64).

Osmanlı döneminde, kentte, gıda ürünleri dahil pazara yönelik bir üretim yapılmamaktaydı. Nalbantlık vs. gibi zanaatların dışında en fazla üretim, dericilik alanında idi. 1876 yılı Erzurum Salnamesi kayıtlarına göre, Kars sancağında 624 dükkan bulunmaktaydı. Rus egemenliğinin başlamasından sonra, inşaat çalışmalarının artması ve bölgeye Ruslar'ın yerleşmesiyle birlikte, yeni üretim imalathanelerinin sayısı artmıştır. Daha çok gıda maddeleri ve zaruri ihtiyaçların üretildiği küçük işletmeler şeklinde gelişmiştir (Ortaylı, 1978:351). Vergi ödeyen, pazar için üretim yapan imalathaneler şöyledir :

Çizelge 2.2 : Rus yönetiminde Kars'taki imalathaneler (Ortaylı, 1978:351).

Cinsi	Adedi	İşçi Sayısı	Yıllık Üretim (Rus Rublesi)
Yağ İmalathanesi	5	12	5.000
Nebatiyağ İmalathanesi	27	49	5.000
Peynir İmalathanesi	1	4	4.000
,Değirmen (Un İmalathanesi)	679	786	641.000
Dericilik (Dabbağhane)	4	8	2.000
Pamuklu Dökümhanesi	7	7	3.000
Şaraphane	3	6	3.000
Bira İmalathanesi	1	3	5.000
Kireç Ocağı	5	12	6.000
Kerpiç-Tuğla Ocağı	13	34	9.000
Briket İmalathanesi	5	10	2.000
Madensuyu İmalathanesi	3	7	5.000
Boyahane	4	8	2.000
Yekün	758	948	691.000

Ortaylı (1978:355), Rus yönetiminin, Kars'a en önemli katkısı tarım ve hayvancılık alanında olduğunu belirtmiştir. 1897 yılı nüfus sayımına göre, halkın %82'si tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. 1900'lerin başında Ruslar ve bölgedeki İsviçreli peynir üreticileri, yağ ve peynir imalathaneleri açmışlardır. Rusça da imalathane anlamına gelen 'Zavot' sözcüğü, Kars'ta yerli halkın dilinde mandıra anlamını kazanmış ve günümüze kadar kullanılmaya devam etmiştir. Kars askeri valiliğinin 1910 yılı raporuna göre, Kars'taki zavotların sayısı 24'e ulaşmıştır (Badem, 2014:55). Kars'ta sütçülük, Rus döneminde gelişmiştir (Ortaylı, 1978:355).

Rus döneminde, şose yollar ve demiryolu hattı yapılmış, Kafkasya ile bağlantı sağlanmıştır. Batum-Tiflis-Bakü arasındaki ana demiryolu hattından ayrılan bir kol ile Kars, Gümrü üzerinden Tiflis'e bağlanmıştır. Demiryolu bağlantısının olmadığı diğer yerleşim birimleri ile bağlantı şose yollarla sağlanmıştır. Anadolu ile bir bağlantı kurulmamıştır (Ortaylı, 1978:347).

2.2.1 Kent dokusu

Rus döneminde Kars'ta yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimlerin yanı sıra, kentin mimari dokusunda da önemli değişimler olmuştur. Kale eteğindeki Osmanlı kent dokusuna dokunmayan Ruslar, nehrin güneyindeki bir yamaca doğru ızgara planlı, askeri nitelikli yeni bir garnizon-kent oluşturmaya başlamıştır. Kent, yamacın sırtından, düz bir ovaya doğru ilerlemeye devam etmiştir (Şekil A.20-21-22). Yeni garnizon-kent, Osmanlı ordugahı olan Gazi Ahmet Muhtar Paşa konağının çevresinde şekillenmeye başlamıştır (Alaybeyli, 2006:95). Eski kentin, olduğu gibi bırakılıp, yanında yeni bir kent oluşturulması, Ruslar tarafından uygulanan genel bir eğilimdir. Kafkasya'da Gümrü ve Tiflis'te de bu yaklaşım görülmektedir (Ortaylı, 1978:353).

Badem (2010:229), yeni imar planının 1881 yılında Rus mimarlar tarafından yapıldığını belirtmektedir. Plana göre, ana caddeler, 10 sajen (21.3 metre), sokaklar 4-5 sajen (8.5-10,6 metre) olacaktır. Kentte, düz ve geniş caddelerin üzerinde, taş evler inşa edilecektir. Ancak, plan çeşitli nedenlerle hızlı ve bütüncül bir şekilde tamamlanamamıştır. 1883-1888 yılları arasında, toplamda birkaç kilometrelik cadde, 50 kadar konut, 90 kadar atölye ve dükkan yapılmıştır. Badem (2010:229), bütçenin azlığından dolayı, imar çalışmalarının çok yavaş ilerlediğini, her yıl yaklaşık beş yüz metre kadar cadde döşeyip düzenleyebildiklerini ifade etmiştir.

Ortaylı (1978:347), Çarlık Rusya yönetiminin, halkı kendi feodal geleneklere göre sınıflara ayırdığını ve bunun Kars'ta da uygulandığını belirtmektedir. Kentin imar çalışmaları sırasında da bu feodal yapıya dikkat edilmiştir. Şehrin yüksek ve manzaralı kesimlerine soylu sınıfa ait konutlar ve resmi binalar inşa edilmiştir. İkinci dereceden önemli şahıslara ve ruhbanlara ait yapılar, önemli kavşak noktalarında yer alırken, onları kentli ve köylülerin konutları izlemektedir (Gündoğdu, 2007:85).

Kars'ta ilk inşa edilen resmi yapılar arasında, üç katlı valilik binası, iki halk kütüphanesi, kız gimnazyumu, ilkokul ve ortaokul, altı adet otel ve 1900 yılında açılan gar binası dikkat çekmektedir (Badem, 2010:229).

Izgara plan sistemine uygun olarak, birbirini dik kesen geniş kaldırımlı caddeleri ve büyük parkları ile kentin yeni dokusu oluşturulmuştur (Şekil A.23). Ana caddelerde resmi, dini ve ticari yapılar yer almıştır. Caddelerin köşelerinde, çoğunlukla görkemli iki katlı yapılar bulunmaktadır (Şekil A.24). Demiryolunun yapılmasıyla birlikte,

ızgara planlı kentin doğusunda ray hattına paralel, demiryoluna ait yapılar inşa edilmiştir.

Çiftçi (2000:22), Rus yapılarının neoklasik mimarinin yanı sıra, Ermeni taş işçiliğinin izlerini taşıdığını belirtir. Ruslar, imar çalışmaları için Ermeni ve Rumlar'a çalışma yetkisi vermiştir.

2.2.2 Anıtsal Yapılar

Kırk yıl boyunca Ruslar tarafından yönetilen kentte, konut yapıları ile birlikte, anıtsal nitelikte pek çok kamu yapısı da yapılmıştır. Rus dönemine ait anıtsal yapılar şunlardır[1]:

Fethiye Cami (Aleksandr Nevki Kilisesi): Rusların başlattığı imar çalışmaları ile birlikte, kentin kuzeyinde, 1885-1890 yılları arasında, kilise olarak inşa edilmiştir (Gündoğdu, 2006:214) (Şekil A.25). Kilise, cumhuriyetin ilanından sonra uzun bir süre kapalı spor salonu olarak kullanılmış, 1985 yılında kiliseye eklenen iki minare ile birlikte yapı, cami olarak ibadete açılmıştır (Anonim, 2009:49) (Şekil A.26). Yapı, Rus mimarisini en iyi şekilde yansıtan örneklerden birisidir. Beşik tonoz ile örtülü yapının, üç girişi bulunmaktadır. Yapının, pencere ve kapı üzerindeki kemerleri, cephelerdeki yalancı sütunlar ve saçak altı taş silme detayları dikkat çekmektedir.

Defderdarlık Binası: Rus döneminde, yapının kesin işlevi bilinmese de, tiyatro binası olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte hükümet konağı olarak kullanılan yapı, 1983 yılında yapılan onarım çalışmaları sonrası, defderdarlık hizmet binası olarak kullanılmaya başlamıştır. U plan şemasına sahip olan yapı 3 katlıdır (Url-2) (Şekil A.27). Yapı, iki caddenin kesiştiği noktada yer almaktadır. Cephede belirli aralıklarla yerleştirilmiş yalancı sütunlar, pencere üzerindeki bezeme detayları, pencere altındaki dikdörtgen silmeler ile ara kat silme detayları cepheye hareket kazandırmıştır.

Defderdarlık Misafirhanesi (Eski Adliye Binası): Yapının ilk işlevi kesin olarak bilinmemekle birlikte, konut olarak kullanıldığı düşünülmektedir. 19. yüzyıl sonlarında yaptırılan yapı, Cumhuriyet'in ilanından sonra 1980 yılına kadar Adliye

[1] Anıtsal yapıların adlandırılması yapılırken, halk tarafından bilinen adları kullanılmıştır. Özgün adları ve kullanımları, biliniyorsa parantez içinde belirtilmiştir.

binası olarak kullanılmıştır. Daha sonra, değişiklik yapılarak defderdarlık tarafından misafirhane olarak kullanılmaya başlamıştır (Gündoğdu, 2009:19). İki katlı olan yapı dikdörtgen bir forma sahiptir. Yapının cephesinde belirli aralıklarla görülen yalancı sütunlar ile ara kat silme detayları cepheye ritim kazandırmıştır. Diğer yapılardan farklı olarak, batı cephesine ince ahşap sütunlar gömülmüştür. Sütunların üzerinde bitkisel ve geometrik motifli panolarla farklı bir cephe düzeni oluşturulmuştur (Şekil A.28).

Hekim Evi: 1877-1896 yılları arasında, Rusya'dan gelen varlıklı Cheltikov ailesi tarafından konak olarak yaptırılmıştır. Oldukça görkemli olan yapı, daha sonra Rus hükümetine devredilmiş ve uzun süre opera binası olarak kullanılmıştır. Ruslar, kenti terkettikten sonra, sırasıyla sıbyan mektebi, askeri ecza deposu, opera, hastane, doğum evi ve hekim evi (misafirhane) olarak kullanılmıştır (Url-3). Yakın zamanda restore edilen yapı, günümüzde otel olarak kullanılmaktadır (Şekil A.29).

***İl Sağlık Müdürlüğü Binası*:** Yapının ilk işlevi kesin olarak bilinmemekle birlikte, konut olarak kullanıldığı düşünülmektedir. 1907 yılında yapılan yapı, Cumhuriyetin ilanından sonra Kars Devlet Hastanesi tarafından kullanılmıştır. Yapı, 1980 yılında yapılan onarım sonrası, İl Sağlık Müdürlüğü binası olarak kullanılmaya başlanmıştır (Url-4). 'L' biçimli yapı, üç kattan oluşmaktadır. Yapının sokağa bakan cephesindeki taş işleme detayları diğer yapılara göre daha fazladır. Birinci kat seviyesinde duvara gömülü korint sütunlar, ikinci kat seviyesinde ise yivli sütunlar dikkat çekmektedir. Pencere çevresi ve kilit taşı bitkisel motiflerle işlenmiştir. Beşik çatılı, saç kaplı giriş saçağı bulunmaktadır (Şekil A.30).

Belediye Binası (Eski Kız Lisesi): 19. yüzyılın son çeyreğinde yapıldığı düşünlen yapı, Rus döneminde, Kız Lisesi olarak kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, Belediye Hizmet Binası olarak kullanılmıştır (Gündoğdu, 2009:23) (Şekil A.31). 'L' biçimli yapı, üç katlıdır. İki caddenin kesiştiği noktada yer almaktadır. Yapının girişi güney cephesinde yer almaktadır. Sokağa bakan cepheleri, duvar içerisine gömülü sütunlar, ara kat ve çatı seviyesi silme detayları, pencere üzeri kilt taşlarındaki bitkisel motifler ile dikkat çekmektedir. Yapının köşesinde ve cephelerinde, demir parmaklı açık balkonlar görülmektedir. Yapı 2012-2014 yılları arasında restore edilmiştir. Bu sırada yapının yanına, tarihi binaya benzetilmeye çalışarak aynı yükseklikte ve boyutlarda betonarme bir bina yapılmıştır (Şekil A.32).

İl Özel İdare Binası: 19. yüzyıl sonlarında yapılan yapı kilise olarak kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra, Ziraat Bankası olarak kullanılan yapı, 1984 yılında yapılan onarım sonrası, Anadolu Lisesi'ne dönüştürülmüştür (Url-5). 2009 yılında, Anadolu Lisesi'nin taşınmasının ardından, yapı İl Özel İdare Binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yapının güneybatı cephesindeki betonarme ek yapının lise olarak kullanıldığı dönemde yapıldığı düşünülmektedir. İki caddenin kesiştiği noktada olan yapı, iki katlıdır. 'L' biçimli yapının tam köşesindeki kütle, ana kütleden yükseltilerek öne çıkartılmıştır. Bu bölümde kullanılan yuvarlak kemerli, dar, uzun pencereleri ve üç yuvarlak penceresi ile diğer yapılardan farklılık gösterir (Şekil A.33).

2.2.3 Konutlar

Rus döneminde, kentin güneyinde kurulan yeni yerleşimdeki konutlar, çoğunlukla tek katlı olmakla birlikte, iki katlı konutlarda vardır. Çiftçi (2000:22), iki katlı konutları; inşa edildiklerinde kamu yapısı olarak yapılıp sonradan konuta çevrilen yapılar, ikinci katı konut, zemin katı ticaret işlevi olan yapılar, yüksek rütbeli devlet görevlileri için yapılmış özel konutlar olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

Parselin sokakla birleşim noktasına yerleştirilen konutların cepheleri sokağa paralel uzanmaktadır (Şekil A.34-35). İki sokağın kesiştiği noktada yer alan konutlar, iki sokağa da cephe vermektedir. Konutlara giriş, doğrudan sokaktan olabildiği gibi, 'hayat' adı verilen arka bahçeden de sağlanabilmektedir. Hayat ile sokak arasındaki geçiş, ön cephede bulunan, genellikle taş kemerli açıklıklardan sağlanmaktadır (Şekil A.36).

Izgara plana sahip kentte, sokaklar boyunca uzanan konutlar, dikdörtgen ya da kareye yakın düzgün dörtgen planlara sahiptir. Sokağa bakan ön sırada, odalar ve salon, hayata bakan arka sırada ise işlik mekanlar bulunmaktadır. Pek çok konutta oldukça büyük olan hayatta kümes, depo, tuvalet, tandır yer almaktadır. Konutlarda, koridor bulunmamaktadır. Mekanlar arasındaki geçişler, çoğunlukla orta akstan, ahşap çift kanatlı kapılarla sağlanmaktadır (Çiftçi, 2000:38).

Konut cephelerinde, girintili çıkıntılı yüzeyler yoktur, ancak kapı ve pencere boşluklarında oluşturulan düzen, taş cephe yüzeylerdeki ara kat ve çatı seviyesindeki silmeler, pencere, kapı üzeri ve çevresindeki taş işlemeleri, söveler, söve altı taş silme detayları cepheye hareket katmaktadır (Şekil A.37). Bazı yapılarda ön cephede,

demir konstrüksiyonlu balkonlar ve giriş saçakları bulunmaktadır. Yapıların sokakla ilişkisini giriş saçakları sağlar. Saçaklar, duvara saplanan bitkisel motifli demir çubuklarından oluşan beşik çatı iskeletin üzerine saç ya da çinko elemanların gelmesiyle oluşturulmaktadır. Tüm yapıların köşelerinde çinko çörtenler bulunmaktadır. Saçağa bağlandığı noktada, kare kesitli geniş bir ağzı olan çörtenlerin, kesitleri aşağıya doğru daralmaktadır. Bitkisel motiflerin işlendiği çörtenler cepheye hareket kazandırmaktadır. Bazı konut yapılarında ise, ahşap işleme detaylı varendalar görülmektedir (Şekil A.38).

Rus dönemi yapılarında, dikkat çeken önemli bir unsur 'peç' adı verilen ısınma elemanlarıdır (Şekil A.39). Hamamlardaki ısıtma sistemlerine benzer bir şekilde tasarlanmışlardır. Evin büyüklüğüne göre peç sayısı değişmektedir. Duvar kalınlıklarından faydalanılarak, peçte yakılan odunun dumanı, duvar içerisinde açılan kanalların içinde yayılarak, yapının tüm mekanlarını dolaşmakta ve ısıtmaktadır. Aynı zamanda gösteriş simgesi olan peçler, saç demir ya da tuğladan yapılmakta olup, geometrik ve bitkisel bezemelerle evin mobilyası konumundadır (Çiftçi, 2000:70).

2.3 Cumhuriyet Dönemi

Kars, 3 Mart 1918 yılında imzalanan Brest-Litovsk antlaşması ile birlikte, 25 Nisan 1918'de Rus işgalinden kurtulmuştur. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi sonucunda, tekrar elden çıkan kent, İstiklal Savaşı ile birlikte 30 Ekim 1920' de anavatana dahil edilmiştir (Ural, 2006:125).

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, kentte sosyal kültürel ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra, nüfusta da artış olmuştur. 1921 yılına kadar devamlı göç veren kentte, cumhuriyetin ilanından sonra nüfusta önemli bir artış görülmektedir. Nüfustaki artışın sebebi olarak, Sovyet Rusya ile olan yoğun ticari ilişkiler ve Kars'ın en önemli geçim kaynağı olan tarım ve özellikle hayvancılığa bağlı ekonomik hayatın canlılığı gösterilmektedir (Ural, 2006:126).

Ural (2006:140), Bu dönemde ilde yıllık üretilen 150 milyon kg kadar sütün değerlendirilmesi için fabrika ve imalathanelerin kurulduğunu belirtmektedir. Bunlar beş grupta ele alınmıştır:

- Süt Tozu fabrikası

- Gravyer İmalathaneleri
- Kaşar mandıraları
- Devlet Ziraat İşletmeleri tarafından açılan yağ kombinaları
- Halkın kendi evlerindeki yağ ve peynir üretimi

Osmanlı döneminde kale ve çevresinde oluşan kent, Rus yönetiminde, kalenin dışında, güneye doğru genişlemiş, Cumhuriyet ile birlikte de güneye ve doğuya doğru genişlemeye devam etmiştir. Betonarmenin yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla, tarihi ızgara planlı kentin çevresinde çok katlı apartmanlardan oluşan, yeni kent dokusu oluşmaya başlamıştır. Kale ve çevresindeki Osmanlı kent dokusu, Rus döneminde ve sonrasında yaşanan göçlerle birlikte boşalmış ve yapılar harap olmuş, alan gecekondu yapılaşmasına açık hale gelmiştir (Şekil A.40). Son yıllarda, Kars Kalesi ve çevresinde yapılan düzenleme çalışmaları sırasında niteliksiz yapılar kaldırılmıştır.

Rus döneminde inşa edilen yapıların büyük bir çoğunluğu günümüzde kullanılmaktadır. Konut yapılarının büyük bir çoğunluğu konut olarak işlevlerini sürdürmektedir. Anıtsal nitelikteki kamu yapıları ise, cumhuriyetin ilanından sonra yine kamu yapısı olarak kullanılmış, ancak işlevleri değişmiştir. Yapıların hem kullanılıyor olması, hem de dayanıklı bazalt taşı ile kagir olarak inşa edilmesi günümüze kadar ulaşmalarını sağlamıştır. Bu sayede, Kars'ın Rus yerleşim alanı büyük ölçüde korunmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra, kentin ilk planı 1947 yılında Kemal Ahmet Aru tarafından hazırlanmıştır (Şekil A.41). Planda, yapılan tarihi doku ve doku içerisindeki boş alanlar görülmektedir (Badem ve Yazıcı, 2014:13). Ne yazık ki, günümüzde tarihi dokunun içerisinde ve boş alanlarda yeni yapıların inşa edildiği, bunlarının çoğunun tarihi kimliğe aykırı olduğu görülmektedir.

1988 yılında Erzurum KTVKK tarafından alınan karar ile Kars Kalesi 1. derece arkeolojik sit alanı, günümüzde Kaleiçi Mahallesi'nde oluşan eski Osmanlı kentinin kurulduğu alan ise 3. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Kalenin doğusunda yer alan Karadağ tepesi üzerindeki, askeri savunma yapılarının bulunduğu alan 2009 yılında tarihi sit alanı olarak tescillenmiştir. Kalenin güneyindeki ızgara planlı Rus

yerleşim dokusu ise 2002 yılında kentsel sit alanı ilan edilmiştir (Anonim, 2009:10-13) (Şekil A.42).

3. KARS DEMİRYOLU

3.1 Demiryolunun Tarihsel Gelişimine Kısa Bir Bakış

Endüstri Devrimi sürecinde, 19.yy başında, İngiltere'de buharlı bir yol arabası, raylar üzerinde hareket eden 'Tram Wagon' icat edilmiştir. 1814 yılında ise George Stephenson tarafından lokomotif üretilmiştir. Bununla birlikte, demiryolu ilk olarak 19.yy'ın ikinci çeyreğinde İngiltere' de kullanılmaya başlanmıştır. İlk lokomotifler, 1825 yılında Stockton-Darlington arasında yük ve yolcu taşımacılığı için kullanılmıştır. Ancak bu hat çok fazla rağbet görmemiştir. Stephonsonn'ın ürettiği lokomotifler, 1829 yılında, Liverpool ile Manchester arasında hizmet vermeye başlamış, bu tarihten sonra demiryolu Avrupa'da önemli bir ulaşım aracı olmuştur. İngiltere'den sonra, 1830'da Amerika'da, 1835'te Belçika ve Almanya'da, 1838'de Avusturya'da, 1839'da İtalya'da demiryolu kullanımı başlamıştır (Kösebay Erkan, 2007:8).

Osmanlı İmparatorluğu'nda, demiryolu yapma fikri, ilk olarak 1830'lu yıllarda gelişmeye başlamıştır. 1850'li yıllarda ilk demiryolu inşa işlemlerine başlanmıştır. 1856 yılında İskenderiye-Kahire hattı İngilizler tarafından inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde açılan ilk demiryolu hattı olmuştur. Anadolu'da ilk demiryolu hattı ise İzmir-Aydın arasında yapılmıştır. İngilizler tarafından yapılan hattın inşa çalışmalarına, 1857 yılında başlanmıştır. Daha sonra uzatılan hattın tamamının inşası 1890 yılında tamamlanmıştır. Rumeli topraklarında yapılan ilk demiryolu ise, Köstence-Çernavoda (Boğazköy) hattı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarındaki ilk demiryolu olan hattın imtiyazı 1857 yılında İngilizler'e verilmiştir. Hat 1860 yılında tamamlanmıştır (Engin, 1993:31-40). 1888 yılına kadar, Anadolu topraklarında inşa edilen demiryolları imtiyazlarının çoğu İngiliz'lere aittir (Kösebay Erkan, 2007:19).

Anadolu ile Avrupa'yı birbirine bağlayacak olan Rumeli demiryolunun güzergahı, İstanbul'dan başlayarak Edirne, Filibe, Dedeağaç, Burgaz, Selanik ve Sava olarak belirlenmiştir (Engin, 1993:51). Hattın Yedikule-Küçükçekmece arası, 1871 yılında

tamamlanmıştır (Engin, 1993:78). Hattın tamamı ise, 1875 yılında tamamlanabilmiştir. 1878 yılında bu hatların Avusturya imtiyazına geçmesiyle Şark Demiryolları Şirketi adını almıştır. 1889 yılından sonra şirket Almanlar'a devredilmiştir. 1910 yılında şirket, Osmanlı Anonim Şirketi adını almıştır (Kösebay Erkan, 2007:26).

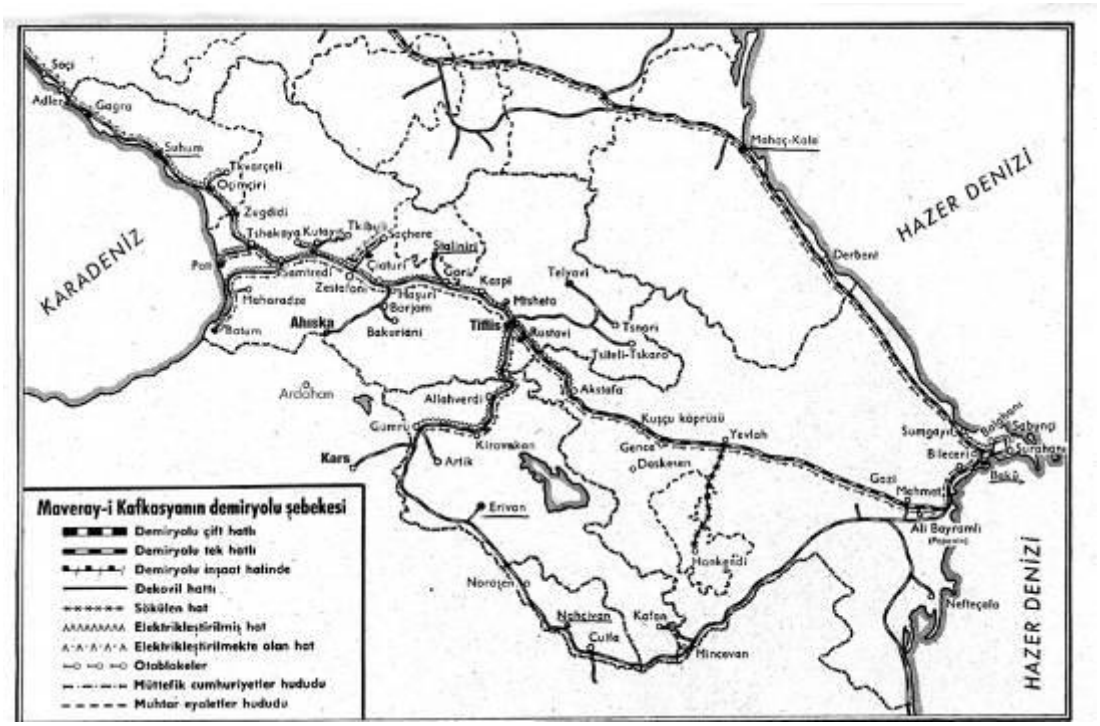
1871 yılında başlanan Anadolu Demiryolu hattının güzergahı, Haydarpaşa-Tuzla-Tavşancıl-İzmit olarak belirlenmiştir. Hattın Osmanlı devlet eliyle yapılmasına karar verilmiş, Bağdat'a kadar uzatılması öngörülmüştür. Devletin yaşadığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle, Haydarpaşa-İzmit arası uzun süre tamamlanamamıştır. Hattın devamı, İzmit-Ankara arasındaki demiryolu hattı ise Alman ortaklığı ile yapılmıştır. Hat, Ankara'ya 1892'de ulaşmıştır. Hattın Eskişehir'e, oradan da Konya ve Kayseri'ye kadar uzatılması planlanmıştır. Ancak, hat Konya'ya kadar gelmiş Kayseri'ye uzatılamamıştır (Kösebay Erkan, 2007:35-39).

Bağdat Demiryolu hattının yapımı, 1903 yılında imzalanan imtiyaz ile Almanlar'a verilmiştir. Hattın, Konya'dan İskenderun'a oradan da Bağdat'a ulaşması planlanmıştır. Konya-Bulgurlu arası 1904 yılında tamamlanmış, ancak hattın Bağdat'a ulaşması 1940 yılını bulmuştur (Kösebay Erkan, 2007:43).

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde, daha çok yabancı şirketlere verilen imtiyazlarla demiryolu hatları oluşturulmuştur. Ancak Şam'dam Mekke'ye uzanan Hicaz Demiryolu, Osmanlı Devleti tarafından işletilen tek hat olmuştur. Hat 1914 yılında tamamlanmıştır (Kösebay Erkan, 2007:43) (Şekil B.1-2).

Demiryolu inşa çalışmalarının yoğun olduğu bu dönemlerde Kars, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde değildir. Rusya yönetiminde olan Kars'ın Rusya'nın merkezi olan St.Petersburg ile bağlantısı demiryolu ile sağlanmıştır. Rusya'da 1857 yılında, hazinenin yardımıyla Rusya Demiryolları Baş Şirketi kurulmuştur. 1860-1900 yılları arasında 50 bin kilometreden fazla demiryolu inşa edilmiştir. Güney Kafkasya ve Rusya İmparatorluğu merkezinin birbirinden uzak olması nedeniyle bağlantının demiryolu ile sağlanabilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bakü'den Poti'ye oradan da Batum'a ulaşan Güney Kafkasya demiryolu 1883 yılında tamamlanmıştır. 1881-1886 yılları arasında Hazar Denizi hattı inşa edilmiştir. Güney Kafkasya ile Kuzey Kafkasya arasındaki bağlantıyı sağlayabilmek için Tiflis, Gümrü, Erivan, Culfa ve Kars'a ulaşan bir demiryolu hattı yapılması gerektiği dile getirilmiştir. Bu hattın

inşasına ise 1894 yılında başlanmış, 1899 yılında tamamlanmıştır (Mirzoyan ve Badem, 2013:16-19). Tiflis'ten Gümrü'ye bağlanan demiryolu hattı, iki kola ayrılmaktadır. Bir kol Kars'a, diğeri ise Erivan üzerinden Culfa'ya ulaşmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 : Güney Kafkasya demiryolu hattı (Url-13).

Cumhuriyet kurulduğunda, ülkede 4112 km demiryolu vardı. Bunun 3756 km'si imtiyazlı yabancı şirketler tarafından, Doğu Anadolu'daki 356 km'lik demiryolu hattı ise Rus işgali döneminde inşa edilmiştir. Ankara'nın doğusunda ise demiryolu hattı yoktur. 1924-1948 yılları arasında, demiryolu ülkenin önemli bir eksikliği olarak ele alınmış ve inşa çalışmaları yapılmıştır (Yıldırım, 2001:38-39). Demiryolları hem ekonomik açıdan hem de ülkenin savunulması açısından önemli bir ulaşım aracı olmuştur. Demiryolu ile üretim ve tüketim merkezlerinin birbirine bağlanması istenmiştir (Yıldırım, 2001:50-52). Cumhuriyet ile birlikte kurulan Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), çiftçinin ürünlerini depolayıp ülke geneline dağıtımakta, bunu ise demiryolu ile yapmaktadır. Bu nedenle, TMO demiryolu hattının yakın çevresine kurulmuştur. Yüklerini demiryolu ile taşıyan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Liman İşletmeleri de demiryolu hattının çevresinde konumlandırılmıştır.

Cumhuriyet dönemi öncesinde yapılan demiryolları ile birlikte, idari ve teknik gereksinimleri karşılayacak yapılar da inşa edilmiştir. Benzer işlevlere sahip yapıların, mimari biçimleri de benzer olmuştur. Daha çok Neoklasik üslupta yapılar inşa edilmiştir. Bununla birlikte, kullanılan malzeme, cephe detayları, bezeme programları bakımından yapıldığı zamana ve yere göre yapılar farklılık göstermiştir. Dönemin teknolojisi ile yapılan demiryolları, benzer sistemleri kullanmasına karşın, raylar arasında farklı açıklıklar kullanılarak inşa edilmişlerdir. Örneğin; Hicaz Demiryolu'nda kullanılan raylar arasındaki açıklık 1050 mm'dir (Hülagü, 2008:61). Rumeli Demiryolları ve İzmir-Aydın arası demiryolunda kullanılan raylar arasındaki açıklık 1435 mm'dir (Yıldırım, 2001:40). Ruslar tarafından inşa edilen Kars demiryolunda iki ray arası mesafe ise 1534 mm olmuştur (Yavuz ve Tavukçu, 2012:295).

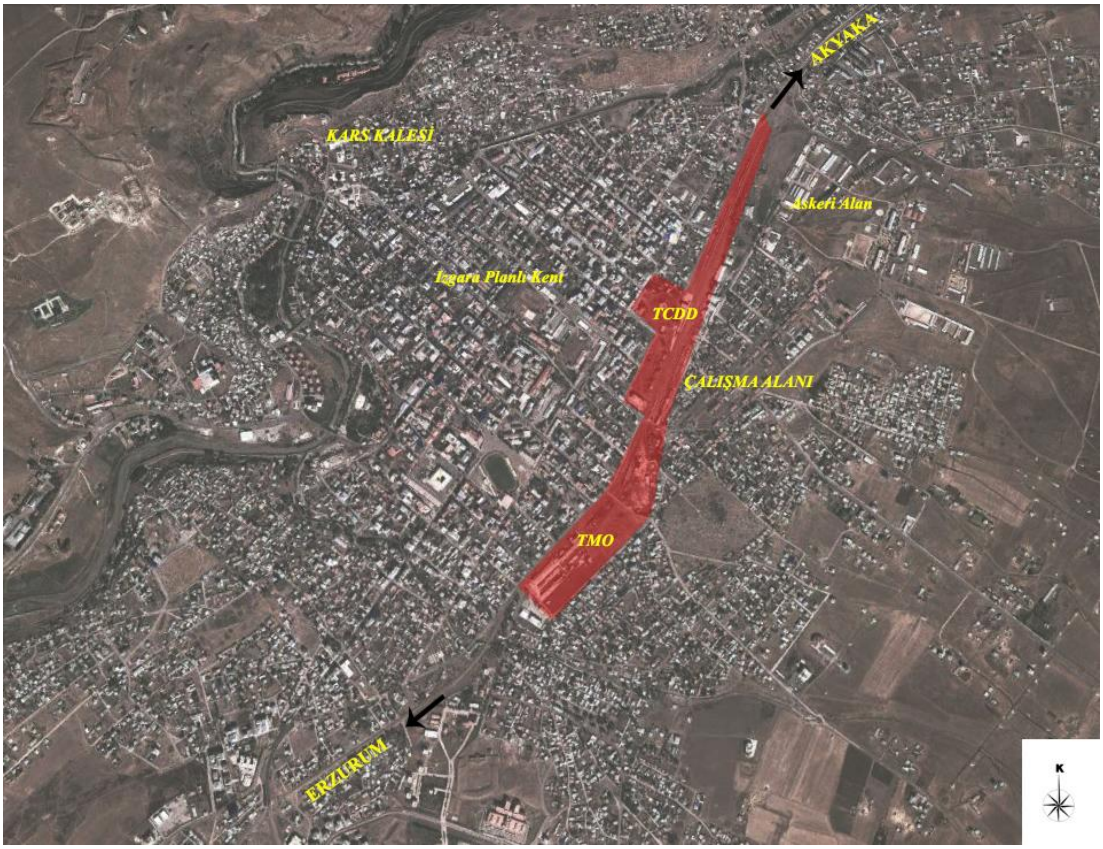
Cumhuriyetin ilanından sonra, zaman içerisinde dönemin koşullarına uygun olarak demiryolu yapılarında betonarme ve çelik sistemler modern bir dille kullanılmaya başlanmıştır.

3.2 Kars Demiryolu ve İstasyonunun Kent İçindeki Konumu

Kars demiryolu hattı, Tiflis'den Gümrü'ye, oradan da Kars ve Erivan'a ulaşımı sağlamak için 1895-1899 yılları arasında Çarlık Rusya tarafından inşa edilmiştir (Badem, 2010:235). Cumhuriyetin ilanından sonra Kars'ın Anadolu ile bağlantısı sağlanmış, Rusya ile olan bağlantısı ise kesilmiştir. Böylece demiryolu ile batıda Erzurum, Erzincan, Sivas, Kayseri, Ankara ve İstanbul, doğu da ise, Ermenistan ile komşu olan Akyaka ile bağlantı kurulmuştur.

Tez çalışması kapsamında, Kars demiryolu hattı ve çevresinde yer alan Türkiye Cumhuriyet Devlet Demiryolları (TCDD) yapıları ile TMO yapıları incelenmiştir (Şekil 3.2). Kars demiryolu, tarihi kentin kuzeyinde gelişen ızgara planlı kentin doğu sınırında yer almaktadır. Hattın doğusunda ise geniş bir alanı kaplayan askeri alan bulunmaktadır. Günümüzde demiryolu hattı ve yapıları, Yeni Mahalle ve İstasyon Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Hattın iki tarafına da konumlanmış olan TCDD'ye ait yapılar dört parsele oturmaktadır. Gar binası, gümrük binası, ambarlar, su kulesi, lojmanlar İstasyon Mahallesi'ndedir. Bu yapılardan uzakta yer alan TCDD mülkiyetindeki Eski Süt Tozu Fabrikası, Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) asfalt tesisi alanı ve iki lojman ise Yeni Mahalle sınırları içerisindedir.

Gar yapısının güneyinde, demiryolu hattının hemen yanında alan, TMO mülkiyetindeki lojman ve depo olarak kullanılan yapılar, Yeni Mahalle sınırları içerisinde, tek bir parsel de yer almaktadır (Şekil C.1).

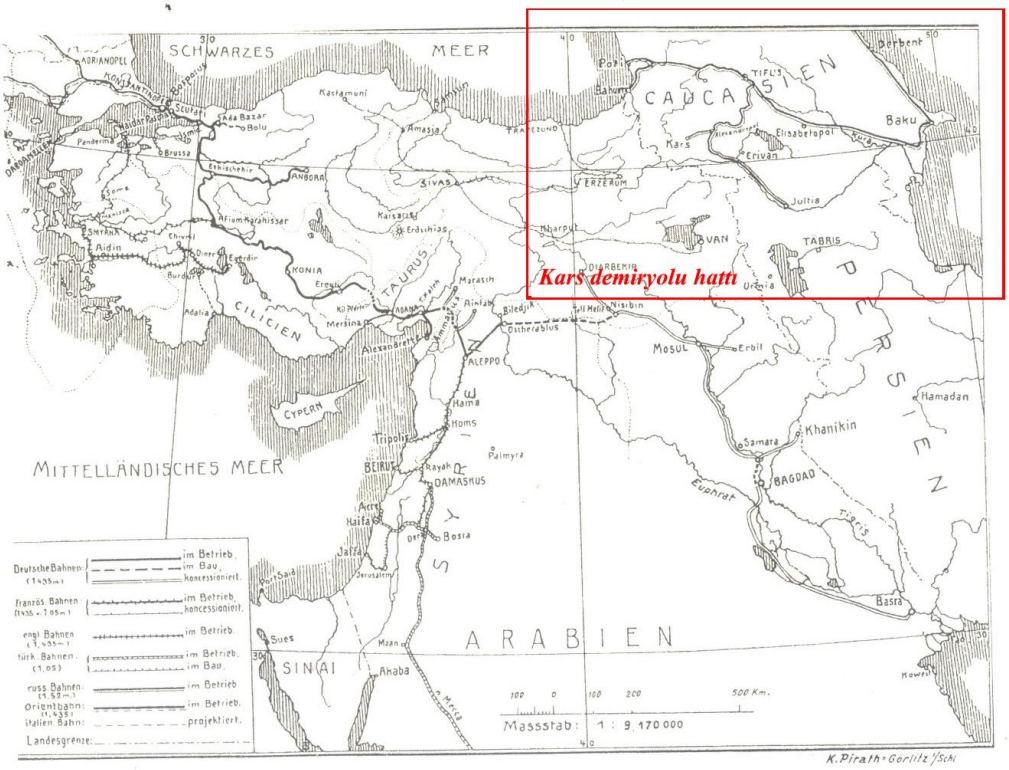
Şekil 3.2 : Çalışma alanı.

3.3 Tarihçesi

'93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda, Kars'ı ele geçiren Ruslar, bölgede kırk yıl kadar egemenliklerini sürdürmüştür. Kars ve çevresi, Osmanlı devleti ve Rusya arasında sınır boyunda yer almasından dolayı, askeri açıdan önemli bir nokta olmuştur. Rusya Ulaştırma Bakanlığı ilk iş olarak, Gümrü'den Kars'a 89 km'lik şose yolu inşa etmiş, 1880 yılında tamamlanan bu yoldan sonra da demiryolunun inşası başlamıştır (Mirzoyan ve Badem, 2013:19).

Badem (2010:235), Batum-Tiflis-Bakü arasındaki demiryolunun, Kars'a ve Ervian'a kadar uzatılmasının asker nakli için önemli ve gerekli olduğunu ifade etmiştir. Tiflis-Kars demiryolunun inşasına 1894 yılında karar verilmiş, 1895 yılında başlanmış ve 1899 yılında tamamlanmıştır. 1902 yılında da demiryolu Erivan'a ulaşmıştır.

Kars Demiryolu, Rusya'nın Transkafkasya demiryoluna bağlı olup, Batum-Tiflis-Gümrü hattının devamı olarak inşa edilmiştir (Yavuz ve Tavukçu, 2012:295) (Şekil 3.3). Rusya demiryollarının bir parçası olarak inşa edilen Doğukapı-Akyaka-Kars-Sarkamış-Erzurum demiryolu hattı, Anadolu topraklarında Osmanlı iradesi dışında yapılmış tek demiryolu hattı olma özelliğine sahiptir (Yavuz ve Tavukçu, 2012:294).

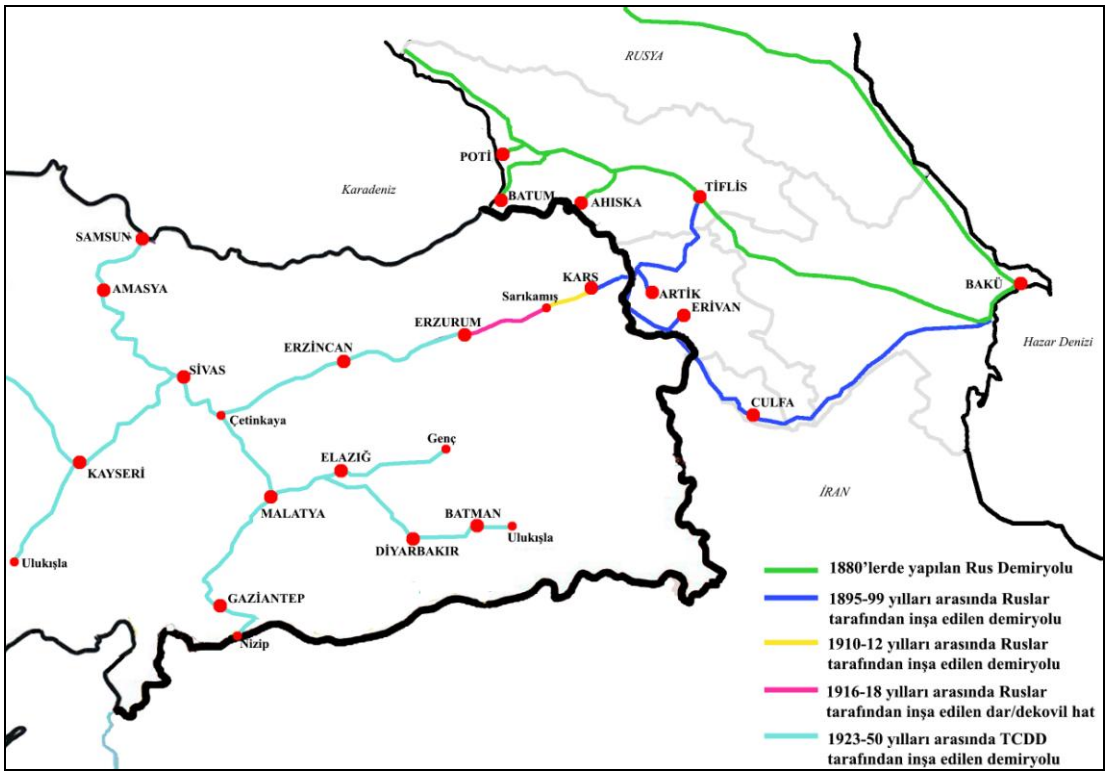

Şekil 3.3 : 1914 yılında Kars Demiryolu (Yavuz, 2014:55).

Kars-Sarıkamış arasındaki hattın yapımına ise 1910 yılında başlanmış ve 1912 yılında tamamlanmıştır (Badem,2010:235). Sarıkamış-Erzurum arasındaki demiryolu hattı ise I.Dünya Savaşı sırasında (1916-1918) 750 mm'lik dar/dekovil hat olarak inşa edilmiştir (Şekil B.3-4). 1930'lara kadar kullanılan bu dar hat, 1957 yılında normal hatta dönüştürülmüş, böylece Erzurum-Sarıkamış-Kars arasında doğrudan bağlantı sağlanmıştır (Yavuz ve Tavukçu, 2012:295) (Şekil 3.4).

1910 tarihli kent planında, demiryolu hattı ve yapılar görülmektedir. Haritada gar binası ve hattın yanında yer alan bir adet depo binası görülmektedir[2] (Şekil A.15).

[2] Plan, 1989 yılında Georg Kobro tarafından hazırlanan Kars ve Ardahan ile ilgili tez çalışmasında yer almaktadır.

Şekil 3.4 : Rusların ve TCDD'nin yaptığı demiryolu.

Demiryolu hattının yanında, gar binasının güneyinde yer alan yapılar, Rus döneminde, askeri kışla ve tavla[3] olarak kullanılmıştır. TCDD Emlak ve İnşaat Dairesi'nden elde edilen 1972 tarihli plana göre, bu yapıların askeriye tarafından kullanıldıktan sonra TCDD tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. 17.10.1956 tarihinde ise mülkiyeti TMO'ya geçmiştir (Anonim, 1990:35).

3.4 Demiryolu ve Çevresindeki Yapılar

Kars tren garı çevresinde, demiryolu hattı ile birlikte teknik amaçlı kullanılan yapılar, idari yapılar ve konaklama birimleri inşa edilmiştir. Gar ve işletme binaları idari birim, su kuleleri, kazancı kulübeleri, atölye birimleri, revizörlük binaları, ambarlar, hangarlar, mazot tankları ise teknik birimlerdir. Yapıldığı dönemde lojman ve işçi barakası olarak kullanılan yapılar, günümüzde TCDD çalışanları için konaklama birimleri olarak kullanılmaktadır.

Yavuz ve Tavukçu (2012:296)'nun, sınır kapısı Doğukapı ile Kars arasındaki demiryolu hattı üzerinde yaptığı araştırmada, Ruslar tarafından yapılmış 34 menfez,

[3] Tavla: At ahırı

15 köprü, iki demir tablalı köprü ile Doğukapı, Akyaka, Başgedik, Mezra ve Kars olmak üzere beş istasyon saptanmıştır. Bu istasyonlardan Doğukapı, askeri alan içinde kalmakta, Başgedik istasyonu ise günümüzde kullanılmamaktadır. Yakın zamana kadar kullanılan Mezra istasyonunda ise yolcu binası tamamen yıkılmış, lojmanlar da harap durumdadır. Akyaka istasyonundaki yapılar, büyük ölçüde korunmuştur. Yolcu binası, iki lojman, iki işçi barakası, bir kazancı kulübesi ve su kulesi bulunmaktadır (Şekil B-5-6-7-8).

Kars garı, şehir merkezinde yer almakta ve yapılaşmanın en fazla olduğu duraklardan birisidir (Yavuz ve Tavukçu, 2012:295). Yolcu binası, gümrük binası, su kulesi, lojmanlar, ambarlar ve atölyeler istasyon alanı içerisinde yer almaktadır. Garın komşuluğunda, TMO'ya ait tahıl siloları ve Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM)'ne ait asfalt tesisi yer almaktadır. Bu alanlar, TCDD tarafından kiraya verilmiş ve ihtiyaç doğrultusunda yeni yapılar yapılmıştır. TCDD' ye ait parsel içerisindeki diğer alanlar ise taşımacılık firmalarına, demiryolu ile yük taşımaları koşulu ile kiralanmıştır. Bir ray hattı, firmalar tarafından kullanılan alanların içerisine kadar ulaşmaktadır.

TCDD'ye ait parselin güneyinde, günümüzde mülkiyeti TMO'ya ait olan lojman ve depo yapıları bulunmaktadır. İlk yapıldığında tavla ve kışla olarak kullanıldığı düşünülen bu yapıların yanından demiryolu hattı geçmektedir. TCDD'ye ait parselin kuzeydoğusunda ise askeri alana giden ayrı bir demiryolu hattı bulunmaktadır. Hattın hemen yanında, Rus yönetimi sırasında yapıldığı düşünülen tavlalar bulunmaktadır. Günümüzde bu yapıların mülkiyeti TSK'ya aittir (Şekil C.2-3-4).

Tez kapsamında oluşturulan çalışma alanı sınırları içerisinde kalan TCDD, TMO, KGM yapıları ve diğer yapılara envanter numarası verilmiştir (Şekil C.5). Yapıların koruma amaçlı envanter fişleri doldurulmuştur. Yapıların mevcut durumları anlatılırken, envanter numaraları belirtilmiştir.

1972 tarihli vaziyet planı

Arşiv araştırmaları sırasında, TCDD Emlak ve İnşaat Dairesi'nden Kars demiryoluna ait 1972 tarihli bir vaziyet planı elde edilmiştir (Şekil B.9). 1/2000 ölçekli harita, TCDD 4.İşletme Müdürlüğü Yol Servisi tarafından hazırlanmıştır. Haritada, demiryoluna ait yapılar rakamlarla kodlanmış ve işlevlerini belirten bir liste oluşturulmuştur (Şekil C.6). Düşülen notlara göre, 1980 ve 1993 yıllarında haritada

revizyon çalışmaları yapılmıştır. Alana eklenen yeni yapılar ve kaldırılan yapılar revizyon çalışmalarında tanımlanmıştır. Haritada verilen listeler ve yapılan revizyonlarla, yapıların özgün işlevleri ve günümüzdeki işlevleri arasında karşılaştırma yapılmıştır (Şekil C.7-8). 1972 tarihli vaziyet planının ayrıntılı incelenmesiyle, demiryolu hattının işleyişi ile ilgili kapsamlı bilgi edinilmiştir.

Vaziyet plannda, demiryolu tarafından kullanılan teknik, idari ve konaklama yapıları tespit edilmiştir. Vaziyet planı sınırları içerisinde, Süt Fabrikası, lojmanlar, işçi barakaları, gümrük binası, gar binası, ambarlar, hangarlar, su depoları, depo, mazot tankları ve diğer teknik yapılar yer almaktadır. TMO yapıları, vaziyet planı sınırı dışında kalmaktadır.

Çalışma alanı içerisinde yer alan TMO yapıları, 1'den 12'ye kadar [Env.no:1-14][4] numaralandırılmıştır. Düşülen plan notuna göre TCDD'ye ait olan bu yapılar TMO'ya devredilmiştir. TCDD'ye ait yapılar 13 no'lu Süt Fabrikası [Env.no:15] ile başlamaktadır. 13-14-15 no'lu yapılar, 'Kagir Süt Fabrikası' olarak tanımlanmıştır. 13 no'lu yapı, günümüzde mevcut değildir. 15 no'lu yapı [Env.no:16] ise iki ayrı lojman dairesi olarak kullanılmaktadır. Bu yapı grubunun önünde, rampa bulunmaktadır. Günümüzde rampa mevcut değildir. Ancak rampanın bulunduğu yerde, bir yükselti görülmektedir.

17 no'lu 'kagir lojman' olarak tanımlanan yapının 1997'de yıkıldığı belirtilmiştir. Planda yapı numaralarının sıralı gittiği ve 15 ile 18 no'lu yapılar arasında, bir yapının plan üzerinde silinerek düzeltildiği görülmektedir. Bu nedenle 17 no'lu yapının, 15 ve 18 no'lu yapılar arasında yer aldığı düşünülmektedir. Haritada, 18 no'lu yapı [Env.no:32] ise 'amele barakası' olarak tanımlanmıştır. Yapının yanında tanklar yer almaktadır. Yapı, günümüzde üç ayrı lojman dairesi olarak kullanılmaktadır. Bu lojmana yakın bir noktada KGM tarafından kullanılan zift siloları bulunmaktadır. Günümüzde bu alanda bulunan iki silo, olasılıkla vaziyet planında yer alan tanklardır. 19 no'lu yapı 'garaj ve kısım ambarı', 20 no'lu yapı, 'ahşap geçit kulübesi' olarak tanımlanmıştır. Demiryolu hattı, ahşap geçit kulubesinin önüne kadar gelmektedir. Ancak günümüzde bu yapıların hiçbiri mevcut değildir.

Vaziyet planında görülen yan yana dizili 21-22-23 no'lu yapılar 'çelik açık hangar' yapısı, yanlarında yer alan 26 no'lu yapı [Env.no:40] ise 'kagir ambar' olarak

[4] Tezde, yapılara verilen envanter numaraları köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir.

tanımlanmıştır. Ambara bitişik konumda yükleme için kullanılan bir rampa yer almaktadır. Bir demiryolu hattı ise rampanın yanına kadar gelmektedir. Bu yapı dizisinin önünde yer alan demiryolu hattı üzerinde 25 no'lu 'ahşap vagon kantar kulübesi' yer almaktadır. Günümüzde, 21 no'lu yapının yerinde betonarme iki katlı bir yapı bulunmaktadır. Özel bir firma tarafından depo ve satış birimi olarak kullanılmaktadır. 22 ve 23 no'lu yapılar kaldırılmış, yerine yeni yapılar gelmiştir. Betonarme olarak yapılan 23 no'lu yapının bir kısmı Lojistik Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır. 26 no'lu 'kagir ambar' ise özgün durumunu korumuştur ve Lojistik Müdürlüğü tarafından depo olarak kullanılmaktadır.

Ray hattının batısında yer alan 55-56-57-58-59-64-80-81 no'lu yapıların [Env.no:42-43-44-45-46-47-48-50], 'lojman' olarak kullanıldığı görülmektedir. 80 ve 81 no'lu yapılar betonarme, diğer yapılar ise kagirdir. Planda, 1972 sonrasında yapılan revizyonlar dikkate alındığında, bu yapıların 1970-80 arasında, betonarme gar binası ve bir depo yapısı ile birlikte yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu lojman grubundan uzakta, demiryolu hattının doğusunda 29-30-31-32 no'lu 'lojman' yapıları yer almaktadır. 30 no'lu yapı 'ahşap lojman' olarak tanımlanmış olup, günümüzde mevcut değildir. 29-31-32 no'lu 'kagir lojmanlar' [Env.no:63-64-65], işlevlerini devam ettirmektedir. 33 no'lu yapı, 'kagir fırın ve kömürlük', 34 no'lu yapı ise 'tandır yeri' olarak belirtilmiştir. Bugün yerlerinde, niteliksiz yapılar bulunmaktadır.

Rus dönemi sırasında yapılan ancak 1970'de yıkılan gar binasının yerinde, 66-67-68 no'lu betonarme yapılar yer almaktadır. 67 no'lu yapı [Env.no:53] gar binası olara kullanılırken, 66-68 no'lu yapıların [Env.no:52-54] zemin katı idari ofisler ve ticaret birimleri, üst katları ise lojman olarak kullanılmaktadır. 65 no'lu yapı [Env.no:51] ise 'kagir gümrük binası' olarak tanımlanmaktadır. 2001-2014 yılları arasında Kent Konseyi olarak kullanılan yapı, günümüzde Gümrük Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktadır. 61 no'lu yapı [Env.no:49] ise 'su deposu' olarak tanımlanmıştır. Günümüzde varlığını sürdürmektedir. Vaziyet planına göre, su deposunun yanında bir yapının yer aldığı, ancak yapılan revizyonlarda plan üzerinde yapının silinerek kaldırıldığı görülmektedir. Plan notlarında ise 62 no'lu revizörlük ve 63 no'lu ambar binalarının yıkıldığı belirtilmiştir. Yapı numaralarının sıralı gitmesi nedeniyle, kaldırılan yapının revizörlük veya bir ambar yapısı olabileceği düşünülmektedir.

83-84-86 no'lu yapılar [Env.no:60-61-62], 'Bölge Kısım Şeflik Binası', 'lojmanı' ve 'ambarı' olarak tanımlanmıştır. Planda düşülen notlar dikkate alındığında, betonarme

olan bu yapıların, 1980-90 yılları arasında yapıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzde varlığını sürdüren bu yapıların işlevleri değiştirilmiştir. Bir dönem atölye olarak kullanılan 83 no'lu yapı, şu an lojmandır. 86 no'lu yapı ısı merkezi, 84 no'lu yapı ise lojman olarak kullanılmaktadır. 85 no'lu yapı, ray hattının batısında yer almakta olup, 'Vagon Bakım Şefliği Temizlik İşçi Binası (Soyunma-yıkanma binası)' olarak tanımlanmıştır. Hemen yanında ise 'askeri rampa' alanı gösterilmiştir. Günümüzde, yapı ile rampa mevcut değildir. Ray hattının hemen yanında yer alan askeri rampanın, askeri alana uzak olmasına karşın bu şekilde tanımlanmasının nedeni anlaşılmamıştır.

82 no'lu yapı [Env.no:66] 'betonarme depo' olarak tanımlanmıştır. Bugün de bu işlevini devam ettirmektedir. Yakınında 87 no'lu 'şarj binası', 88 no'lu 'vagon lojmanı' yer almaktadır. Planda yapılan revizyonlara göre, bu yapıların 1980'li yıllarda inşa edildiği anlaşılmaktadır. 87 ve 88 no'lu yapıların yanındaki bir yapının, planda yapılan düzeltmeler sırasında silinerek kaldırıldığı görülmektedir. 31-32-33-34 no'lu yapı grubuna yakın konumdaki kaldırılan yapının, 35 no'lu yapı olduğu düşünülmektedir. Plan notlarında da 35 no'lu yapının yıkıldığı belirtilmiştir. Yıkılan bu yapının önüne, lokomotif deposu olarak kullanılan 82 no'lu yapıda olduğu gibi, demiryolu hatları gelmektedir. Bu nedenle, 35 no'lu yapının bir depo yapısı ya da lokomotiflerin içine kadar girebildiği ve onarım yapılan bir atölye yapısı olduğu düşünülmektedir.

89-90-91 no'lu yapılar, 1980'li yıllarda yapılmış teknik birimlerdir. 89 no'lu yapı, 'Nezaret Makinist Binası', 90 no'lu yapı, 'Yakıt Pompa Binası', 91 no'lu yapı ise 'Revizörlük Kaynak Evi' olarak tanımlanmıştır. Bu yapılar günümüze ulaşmamıştır.

38-39-40-41 no'lu yapılar, TCDD sınırlarının kuzey ucunda yer almaktadır. 38-39 no'lu yapılar, 'mazot tankı' olarak tanımlanmıştır. Günümüzde kullanılmaya devam etmektedir. 40 no'lu yapı , 'amele barakası', 41 no'lu yapı ise 'su deposu' olarak gösterilmiştir. Plan notlarında iptal edildiği ifade edilen su deposu yapısı günümüzde mevcut değildir.

1972 tarihli vaziyet planında, TCDD arazisi içerisinde TMO' ya ait ek tesisler yer almaktadır. Bu tesisler dışında, alanda yeni yapılaşma görülmemektedir. Ancak günümüzde, boş alanların TCDD tarafından özel sektör ve devlet kurumlarına kiralanması ile birlikte, yapılaşma başlamıştır. Taşımacılık firmaları tarafından

yapılan çelik konstrüksiyonlar ve depolar ile betonarme tek ya da iki katlı konutlar gar binasının kuzeyini doldurmuştur. Teknolojinin değişmesiyle, alandaki bazı teknik birimler kaldırılmış, yeni teknik birimler yapılmıştır. Rusların yaptığı, konaklama birimi olan lojman ve işçi barakaları, iki ya da üç daire olarak bölümlendirilmiş, yapılara niteliksiz ekler gelmiştir.

3.4.1 Demiryolu yapıları

Demiryoluna ait yapılar, idari, teknik ve konaklama yapıları olarak üç ayrı başlıkta ele alınmış, farklı nitelikteki yapılar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.4.1.1 İdari yapılar

Gar binası

Gar binası, 1899 yılında inşa edilmiş, ancak yapı 1970 yılında yıkılmış, yerine betonarme bir yapı yapılmıştır (Yavuz ve Tavukçu, 2012:299). Döneminin anıtsal yapılarından olan gar binasının neden yıkıldığı tam olarak bilinmemektedir. Yapının oldukça harap olduğu, ihtiyaçları karşılayamadığı için yıkıldığı ifade edilmiştir[5].

Gar binasına ait 1900'lere ait görseller bulunmaktadır (Şekil B.10-11). Yavuz ve Tavukçu (2012:309)'nun, TCDD Genel Müdürlüğü Arşivi'nden edindiği 1941 yılı gar binası tadilat planı ile birlikte yapı ile ilgili yeterince bilgi edinilmektedir (Şekil B.12).

Yapı tek katlı olup, uzun ve simetrik taş cepheye sahiptir. Yapının plan şeması, iki kanat, iki ara kol ve merkez bir hol olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Yapının demiryolu hattına bakan cephesinde, orta aksta üç tane yuvarlak kemerli giriş, kente bakan batı cephesinde ise yolcu holüne açılan bir tane giriş yer almaktadır. Yapının güneybatı kanadında, I. ve II. bekleme salonu, restoran, kahve ocağı, kiler, mutfak, tuvaletler, polis odası, gar şefi odası, telgrafhane, hareket memurları odası, kırtasiye ve ihtiyat personel odası bulunmaktadır. Kuzeydoğu kanadında ise yolcu holüne bakan gişeler, danışma, bagaj alım odası, bagaj gişesi, III.bekleme salonu, asker yollama odası, istasyon komutanı odası ve gümrük memurları odası yer almaktadır. Ray hattına bakan cephenin iki kanadında da yuvarlak kemerli pencereler ve bekleme salonlarına açılan girişler yer almaktadır.

---

[5] Yerel tarihçi Mürsel Köse ile 27 Kasım 2014'te yapılan görüşme.

Yapının uç kısımlarında yer alan kanatlar ile merkezdeki hol kısmı ana kütleden dışarıya çıkartılarak cepheye hareket kazandırılmıştır. Merkezde yer alan kısım, kanat ve ara kollardan daha yüksekte tutularak ön plana çıkartılmış ve üçgen alınlıkla tamamlanmıştır.

Fotoğraflara göre, gar yapısının iki yanında da, bazı yapıların yer aldığı görülmektedir. Günümüzde, bu yapılardan sadece su kulesi mevcuttur.

1970 yılında yıkılan gar binasının yerine, yan yana üç betonarme bina inşa edilmiştir. Ortada yer alan iki katlı yapı, bekleme salonundan ve idari birimlerden oluşmaktadır. Yanındaki diğer iki bina ise üç katlı olup, giriş katları idari birimler ve satış birimleri, üst katları ise lojman olarak kullanılmaktadır (Şekil B.13).

İşletme binası (Gümrük Müdürlüğü binası) **[Env.no:51]**

1900'lerde demiryolunun yapılmasıyla birlikte hat üzerine işletme binası yapılmıştır. Günümüze kalan tek işletme binası örneğidir (Yavuz ve Tavukçu, 2012:299) (Şekil B.14).

Yapı, cumhuriyetin ilanından sonra gümrük binası olarak kullanılmıştır. 1988 yılında Erzurum KVKBK tarafından tescillenen yapı, 2001 yılında yapılan restorasyon çalışmaları sonrasında Kent Konseyi binası olarak kullanılmıştır (Url-6). Devam etmekte olan Kars-Ankara hızlı tren hattı, Bakü-Tflis-Kars demiryolu hattı ve Iğdır-Nahçivan-İran-Pakistan demiryolu projesi ile birlikte kentte 2011 yılında Gümrük Müdürlüğü kurulmuş ve İşletme Binası, 2014 yılında Kars Gümrük Müdürlüğü'ne tahsis edilmiştir (Url-7) (Şekil E.22).

İki katlı olan yapının, ana girişi kuzeybatı cephesinde, yapının merkezindedir. Merkezdeki giriş holü, üç ayrı kola açılmaktadır. Giriş holünün sağ kanadında, birbirleri arasında geçiş bulunan iki ayrı mekan yer almaktadır. Sol kanadında ise sonradan eklenen bölücü duvarlarla oluşturulmuş, antre ve iki oda bulunmaktadır. Ana giriş kapısının karşısında yer alan bölüm, sonradan eklenmiş bölücü duvarlarla dört ayrı odaya ayrılmıştır. Bu odalardan bir tanesi balkona açılmaktadır. Merdivenler, giriş holünde yer almaktadır. Giriş holünden çıkılan birinci katın, plan şeması zemin kat ile aynıdır. Merdivenin karşısında yer alan ana bölüm, zemin kattan farklı olarak, üç ayrı odaya ayrılmıştır. Zemin kattaki balkon ile aynı aksta, ahşap korkuluklu bir balkon yer almaktadır (Şekil B.15).

Yapının, merkez kısmı ana kütleden öne çıkartılarak, cepheye hareket kazandırılmıştır.Yapının merkezi, ahşap üçgen alınlıkla tamamlanmıştır. Yapının pencere kenarları ve köşelerinde, daha açık renkli düzgün kesme taş kullanılmıştır. Alt ve üst katta birbirini takip eden doğrultuda, aynı form ve büyüklükte basık kemerli ahşap pencereler bulunmaktadır.

3.4.1.2 Teknik yapılar

***Su kulesi* [Env.no:49]**

Demiryolunun yapılmasıyla birlikte, hat üzerinde su kuleleri yapılmıştır. 1972 tarihli vaziyet planına göre, Kars istasyonunda iki adet su kulesi bulunmaktadır. Günümüzde sadece, garın yanında yer alan kule mevcuttur. Yapı 2013 yılında, Kars KVKBK tarafından tescillenmiştir (Şekil E.20).

Yapının planı, kare biçimlidir. Bir cephesinin kenar uzunluğu 6.50 m'dir. Düzgün kesme taş ile yapılan yapının girişi, kuzeybatı cephesindedir. Günümüzde özgün olmayan demir bir kapı yer almaktadır. Kuzeydoğu ve güneybeybatı cephesinde, 1.11 m genişliğinde birer pencere açıklığı görülmektedir. Ancak, bu açıklıklar kapatılmıştır. Yapının köşeleri, 9 cm dışarı çıkartılarak, cepheye hareket kazandırılmıştır. Kuzeydoğu cephesinde, duvardan dışarıya çıkan demir bir boru görülmektedir. Güneybatı cephesinde ise, 4 m yüksekliğinde metal bir aksan bulunmaktadır (Şekil D.1).

Prizmatik taş gövdenin yüksekliği yaklaşık olarak 12 m dir ve üzerinde ahşap bir bölüm yer almaktadır. Bu ahşap bölümün içerisinde, su tankı bulunmaktadır. Kuyulardan buhar makinası ile çekilen sular, su tanklarına pompalanır ve burada depolanır. İhtiyaç doğrultusunda, lokomotiflerin kazanlarına boşaltılır (Yavuz ve Tavukçu, 2012:299) (Şekil B.16-17).

Ambarlar

İstasyon alanında görülen diğer bir demiryolu türü ise ambarlardır. 1972 tarihli vaziyet planına göre üç ambar yapısı bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, planda 'yıkıldı' olarak belirtilmiştir. Diğeri ise Bölge Kısım Şefliği tarafından kullanılan betonarme bir yapıdır. Günümüze ulaşan tek Rus ambar yapısı [Env.no:40] ise, garın güneydoğusunda yer almaktadır. Hemen yanında rampa olduğu görülmektedir.

Ancak bugün rampa mevcut değildir. Yapı 2013 yılında, Kars KVKBK tarafından tescillenmiştir (Şekil E.14).

Yapının, kuzeybatı cephesi ray hattına, güneydoğu cephesi ise karayoluna paralel uzanmaktadır. Yapı, yaklaşık 70 cm kadar ray hattından yüksektedir. Ambara bitişik konumda, sonradan eklenmiş TCDD Lojistik Müdürlüğü'ne ait yapılar bulunmaktadır. Ambar yapısı, Günümüzde Lojistik Müdürlüğü tarafından depo olarak kullanılmaktadır (Şekil B.18-19).

Düzgün dikdörtgen plan şemasına sahip yapının uzun cephesi 36.5 m, kısa cephesi ise 12 m uzunluğundadır. Yapı, tek katlı ve iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin hem karayolu hemde ray hattına bakan cephelerinde ikişer tane girişi bulunmaktadır. Bu açıklıklar, 2.7 m genişliğinde olup basık kemerlidir . Güney uçta yer alan bölümde, 2.40 m yüksekte, 60 cm yüksekliğinde 90 cm genişliğinde üç adet pencere bulunmaktadır (Şekil B.20) (Şekil D.2).

Düzgün kesme taş ile yapılmış yapının köşesi ve açıklıkları çevresindeki taşlar ana kütleden dışarıya taşırılarak, cepheye hareket kazandırılmıştır. Beşik çatılı yapı, Ahşap elemanlarla desteklenen uzun saçağa sahiptir.

Silolar

Gar yapısının kuzeyinde, iki ayrı silo bulunmaktadır. 1972 tarihli vaziyet planında da görülen bu yapılar, mazot tankı olarak tanımlanmıştır. Hemen yanında ise bir işçi barakası yer almaktadır. Günümüzde de TCDD tarafından mazot deposu olarak kullanılmaktadır. Ancak işçi barakası mevcut değildir (Şekil B.21).

Bunların dışında gar binasının güneyinde dört adet silo bulunmaktadır. Bunlar, günümüzde Karayolları Genel Müdürlüğü asfalt tesisi tarafından zift deposu olarak kullanılmaktadır (Şekil B.22). 1972 tarihli planda ise, tesisin olduğu alanda üç ayrı silo görülmektedir. Yanında işçi barakası bulunmaktadır. Bu siloların, günümüzde asfalt tesisi için kullanılan silolar olduğu düşünülmektedir (Şekil B.23).

Atölyeler

Günümüzde demiryolu tarafından kullanılan atölye birimi bulunmamaktadır. Ancak, gar yapısının doğusunda yer alan yapı grubunun, yakın zamana kadar atölye olarak

kullanıldığı öğrenilmiştir[6]. Üç yapıdan oluşan etrafı duvar ile çevrili bu yapı grubunun [Env.no:60-61-62], 1972 tarihli vaziyet planında yapılan revizyonlar doğrultusunda, 1980'li yıllarda yapıldığı anlaşılmaktadır. Plana göre yapılar, Bölge Kısım Şefliği'ne aittir. Bölge Kısım Şefliği binası ve ambarı olarak tanımlanan yapılar, daha sonradan atölye olarak kullanılmıştır. Yapılar, günümüzde ise lojman ve teknik birim olarak kullanılmaktadır (Şekil B.24).

Bu atölyelerde, her türlü bakım ve onarım işlemleri yapılmıştır. Alanın içine giren ray hattı ile lokomotif bakım ve onarımlarının burada yapıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, yapılar için gereken onarım işlemleri ve ihtiyaç olan ürünler bu atölyelerde üretilmiştir. Ancak, günümüzde bu hizmetlerin tamamı dışarıdan sağlanmaktadır. Lokomotiflerin bakım ve onarımları ise, Sivas'ta yapılmaktadır[7].

Günümüzde, üç yapıdan en büyük olanının bir bölümü lojman, bir bölümü ise, depo olarak kullanılmaktadır. Diğer bir yapı ise, ısı merkezi olarak işlevini sürdürmektedir. Alan içerisindeki üçüncü yapı ise lojman olarak kullanılmaktadır (Şekil B.25).

1972 tarihli vaziyet planına göre, alandan kaldırılan 35 no'lu yapının, depo veya içerisine ray hatlarının girdiği, bakım ve onarımın yapıldığı atölye birimi olabileceği düşünülmektedir.

3.4.1.3 Konaklama yapıları

İstasyon alanındaki önemli yapı türlerinden birisi de konaklama birimleri olan lojmanlardır. Bunlarla birlikte, 1972 tarihli vaziyet planına göre işçi barakalarının da bulunduğu, ancak günümüzde mevcut olmadıkları görülmektedir.

Çalışma alanı içerisinde, 13 adet lojman yapısı bulunmaktadır. Bunlardan 11'i, Rus döneminde demiryolu hattı ile birlikte yapılmışlardır. Diğer iki yapı, 1970 'li yıllarda inşa edilmişlerdir.

Bu yapılardan altısı, gar binasının güneyinde yakın bir konumda yer almaktadır. Üçü ise, gar binasının kuzeydoğusunda ve gara uzak bir mesafededir (Şekil E.23-24-25). Eski Süt Tozu Fabrikası'nın yanında yer alan lojman ise 1972 tarihli vaziyet planında, fabrikanın bir parçası olarak gösterilmiştir. Diğeri de 'amele barakası'

[6] Kars Gar müdürü Mehmet Sevim ile 23 Kasım 2014'de yapılan görüşme.
[7] Kars Gar müdürü Mehmet Sevim ile 23 Kasım 2014'de yapılan görüşme.

olarak tanımlanmıştır. Ancak söz konusu olan yapı, günümüzde lojman olarak kullanılmaktadır. Ruslar tarafından yapılan 11 lojman yapısı, 2013 yılında Kars KVKBK tarafından tescillenmiştir (Şekil E.13-19).

Tek katlı olan lojman yapıları, biçim ve plan şeması bakımından farklı tiplere sahiptir. Belirli yükseklikteki bir subasman üzerine inşa edilen yapılar, düzgün kesme taştan yapılmışlardır. Bazı yapıların cepheleri sonradan sıva ile kapatılmıştır. Uzun saçaklara sahip yapılar, saç kaplı kırma çatılıdırlar. Bazı yapılarda, üst örtü yenilenmiştir. Konutların bölücü duvarları arasına yerleştirilmiş peç sistemi görülmektedir. Bazı lojmanlarda, özgün olduğu düşünülen ateş tuğlasından yapılmış bacalar gözlemlenmiştir.

Çalışma kapsamında farklı biçim ve plan tipine sahip üç yapı incelenerek, ayrı başlıklar altında ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Lojman - Tip1 (Gar binası yanı) **[Env.no:50]**

Gar binasının, güney batısında yer almakta olan yapı, diğer demiryolu lojmanlarından farklı biçim ve plana sahiptir. Cephesinde kullanılan iki farklı renkteki taş ve doğu cephesindeki, altıgen formda bir çıkma ile diğer lojman yapılarından ayrılmaktadır (Şekil B.26-27).

Yapı, günümüzde üç ayrı lojman dairesi olarak kullanılmaktadır. İki dairenin girişi, yapının doğu cephesinden, diğer dairenin girişi ise güney cephesindedir. Daire girişlerinin önüne, yeni mekanlar eklenmiştir. Bu ek birimlerden ana girişe ulaşılmaktadır (Şekil E.21).

Lojman daireleri, iki oda, mutfak ve ıslak hacimden oluşmaktadır. Yapının kuzey ucunda bulunan dairede, altıgen formlu çıkmanın olduğu mekan salon olarak kullanılmakta olup, mutfak , ıslak hacim ve diğer odaya buradan geçilmektedir (Şekil B.28). Yapının ısınması için iki ayrı peç sistemi bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, mutfak ve yatak odasının ortak duvarının içerisinde yer almaktadır. 100 cm genişliğinde olan peç, duvardan 20 cm öndedir ve üzerinde demir kapaklar vardır (Şekil B.29). Yapı içerisindeki bir diğer peç ise, aynu dairenin salonu ile yapının orta aksında yer alan ikinci dairenin ortak duvarı içerisinde yer almaktadır. Bu dairede de, salon olarak kullanılan mekandan, diğer oda, mutfak ve ıslak hacime geçiş sağlanmaktadır. Yapının güney ucunda yer alan üçüncü daireye girilememiştir. Duvar kalınlığı 75 cm'dir (Şekil D.3).

Yapının köşesi ve açıklıkların çevresindeki taşlar, farklı renkte olup, ana kütleden öne çıkartılarak cepheye hareket kazandırılmıştır. Basık kemerli, ahşap pencereleri vardır. Çoğunluğu çift kanatlı olan pencerelerin açıklığı 100 cm'dir. Yapının çatısı yenilenmiştir. Çatı seviyesine betonarme hatıl eklenerek, çatı yükseltilmiştir.

Yapının çevresi, kullanıcılar tarafından tel örgülerle çevrilmiştir. Alan içerisine, fırın ve depo olarak kullanılan niteliksiz ekler gelmiştir.

Lojman - Tip2 (Süt tozu fabrikası yanı) **[Env.no:16]**

İstasyon yapılarından uzakta yer alan yapı, Eski Süt Tozu Fabrikası ile aynı parsel içerisinde yer almaktadır. Kuzeybatı cephesi, ray hattına paralel uzanmaktadır. Yapının bulunduğu parsel, TCDD tarafından bir şahısa kiralanmıştır. Yapı ise, iki lojman dairesi olarak kullanılmaktadır. Dairelerden bir tanesi kiralayan şahış tarafından kullanılmakta iken, diğer daire TCDD çalışanı tarafından lojman olarak kullanılmakatadır (Şekil E.12).

İki daire olarak kullanılan yapının bir girişi kuzeydoğu, diğeri ise güneydoğu cephesinde yer almaktadır. Güneydoğu cephesinde yer alan girişin, özgün giriş olduğu gözlemlenmektedir (Şekil B.30-31-32). Bütün yapı boyunca devam etmekte olan pencere altı taş silme detayı, kuzeydoğu cephesinde kesintiye uğramıştır. İkinci dairenin girişinin verilebilmesi için bu cephede değişiklikler yapıldığı düşünülmektedir. Bu girişin önüne ek birim yapılarak daire, genişletilmeye çalışılmıştır (Şekil B.33).

TCDD tarafından lojman olarak kullanılan daireye, yapının kuzeydoğu cephesine ilave edilen ek kısımdaki iki ayrı girişten girilmektedir. dört odadan oluşan lojman dairesinin, iki odası arasındaki duvarda peç bulunmaktadır. Özgün ahşap tavan döşemesi görülmektedir (Şekil B.34). Dairenin ıslak hacimleri, ek kısımda yer almaktadır. Bu bölümde, depo ve kömürlük olarak kullanılan hacimler de bulunmaktadır (Şekil D.4).

Kirada olan diğer daire ise, işçiler için konukevi olarak kullanılmaktadır. Giriş kapısı bir hole açılmaktadır. Bu holden 3 ayrı odaya ve güneybatı duvarında yer alan bir kapıyla ayrı bir hole daha açılmaktadır. Buradan yatakhane olarak kullanılan büyük bir oda ve ıslak hacimlere ulaşılmaktadır.

Düzgün dörtgen bir forma sahip olan yapı, düzgün kesme bazalt taşı ile yapılmıştır. Duvar kalınlığı 80 cm'dir.Yapının köşesi ve açıklıkların çevresindeki taşlar, ana

kütleden öne çıkartılarak cepheye hareket kazandırılmıştır.Yaklaşık 50-60 cm'lik uzun saçakları olan yapı, saç kaplı kırma çatılıdır. Ray hattına bakan cephede, ahşap üçgen alınlık görülmektedir. Basık kemerli, ahşap tek kanatlı pencerelerinin açıklık genişliği 60 cm'dir (Şekil B.35).

Lojman - Tip3 **[Env.no:42]**

Gar binasını güneyinde yer alan lojman yapısı ile benzer dört yapı daha bulunmaktadır (Şekil E.15-16-17-18) (Şekil B.36). Yapının, doğu cephesi ray hattına paralel uzanmaktadır. 'U' biçimine sahiptir.

Yapı, iki lojman dairesi olacak şekilde bölümlendirilmiştir. Dairelerin girişleri yapının kuzey ve güney cephelerinde yer almaktadır. Daireler benzer plan şemasına sahip olup, giriş kapıları bir hole açılmaktadır. Buradan, diğer mekanlara geçilmektedir. Güney uçta yer alan dairede, diğer daireden farklı olarak büyük bir mekan daha bulunmaktadır. İki dairede de, peç sistemi görülmektedir (Şekil B.37). İncelenen diğer yapılardan farklı olarak yuvarlak bir forma sahip peç görülmektedir. Islak hacimler, yapının dışında çözülmüştür.

Günümüzde, daireler kullanılmamaktadır. Bu nedenle pencere ve kapılar, demir elemanlarla kapatılmıştır (Şekil B.38). Benzer tipteki yapılar incelendiğinde, batı cephesinde özgün bir giriş olduğu gözlemlenmektedir. Yapı içerisindeki duvar kalınlıklarına bakıldığında, özgün yapının, bir büyük mekan ve bu mekandan geçişlerin sağlandığı dört küçük mekandan oluştuğu düşünülmektedir. Yapıların giriş cephelerine, ihtiyaç doğrultusunda niteliksiz ekler yapılmıştır (Şekil D.5).

Düzgün kesme bazalt taşı ile yapılan yapının, batı cephesine ahşap strüktürlü yapı eklenmiştir (Şekil B.39-40). Yapının köşeleri ve açıklık üzerindeki taş örgünün öne çıkartılması, cepheye hareket kazandırmıştır. Pencere altı taş silme detayı tüm yapı boyunca sürekliliğini devam ettirmektedir. Düz hatıllı kapı ve pencere açıklıklarının genişliği 117 cm'dir. Duvar kalınlığı ise 75 cm'dir.

3.4.2 TMO yapıları

Çalışma kapsamında TMO yapıları da incelenmiştir. TMO Kars Şube Müdürlüğü'nün bulunduğu alan, Eski Süt Tozu Fabrikasının güneybatısında yer almaktadır. Bu alan içerisinde, idari birim, lojmanlar, konukevi ve depolar

bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, TMO' nun silolarının da bulunduğu tesis alanı, Şube Müdürlüğü'nden uzak bir noktada gar yapısının kuzeyinde yer almaktadır.

Alan içerisindeki Rus yapıları, 1900 'lü yılların başında inşa edilmiş olup, at ahırı ve askeri kışla olarak kullanılmışlardır. Rus dönemi sonrası, bu yapıların TCDD tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. 1972 tarihli Kars demiryoluna ait vaziyet planında da, bu yapıların TMO'ya devredildiği ifade edilmiştir. 1956 tarihinde TMO tarafından satın alınan bu yapıların bir kısmı depo, bir kısmı da lojman olarak işlevlendirilmiştir. Yapıların cephe ve planları yeni işlevlerine göre yeniden düzenlenmiştir. Bu yapılar, 2013 yılında Kars KVKBK tarafından tescillenmiştir.

TMO'ya ait yapılar, idari, teknik ve konaklama yapıları olarak üç ayrı başlıkta ele alınmış, farklı tipolojideki yapılar detaylı olarak incelenmiştir.

3.4.2.1 İdari yapılar

TMO tarafından idari birim olarak kullanılan yapı 1960'lı yıllarda, betonarme olarak yapılmıştır[8]. İki katlı olarak inşa edilen yapı, kurumun idari işlerinin yapıldığı tek yapıdır.

3.4.2.2 Teknik yapılar

Depolar

Ruslar tarafından at ahırı olarak inşa edilmiş yapılar, günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. TMO'nun mülkiyetinde olan beş depo yapısı [Env.no:1-2-3-8-11] bulunmaktadır. Bu depolardan üç tanesi, TMO tarafından özel firmalara kiralanmıştır (Şekil E.1-2-3). Diğer iki depo, TMO tarafından tahıl deposu olarak kullanılmaktadır (Şekil E.7-10).

Tek katlı, düzgün kesme taş örgülü yapılar, benzer plan ve cephe tipolojisine sahiptirler. Düzgün dikdörtgen planlı yapılar, tek mekandan oluşmaktadır. Benzer ancak cephe uzunlukları farklı olan yapılardan, üç tanesinin uzun cephesi [Env.no:1-2-11], 108 m, kısa cephesi 13,5 m'dir. Diğerlerinin [Env.no:3-8] ise uzun cepheleri 33 m ve 50 m, kısa cepheleri ise 11 m'dir (Şekil D.6-7).

Yapılara girişler, güneybatı ve kuzeydoğu cephelerinde yer alan basık kemerli açıklıklardan yapılmaktadır (Şekil B.41). Basık kemerli açıklıkların genişliği,

[8] TMO'da çalışan memur Rahim Gören ile 25 Kasım 2014'de yapılan görüşme.

diğerine göre cephesi kısa olan yapı da 2.30 iken, uzun cephesi olan yapıda açıklık 3.30 m genişliğindedir. Ancak bu girişlerden bazıları değiştirilmiş, betonarme hatıl eklenerek yükseltilmiştir. 6 m aralıklarla tekrarlayan 85 cm genişliğindeki dışarı taşırmalar, cepheye ritim kazandırmıştır (Şekil B.42). Her aralıkta, 100 cm genişliğinde, 60 cm yüksekliğinde basık kemerli pencereler bulunmaktadır. Üçgen alınlıklı, saç kaplı, beşik çatıya sahiptirler. Çatıyı taşıyan ahşap strüktür ve ahşap dikmeler görülmektedir (Şekil B.43). Üst örtüleri yenilenen yapıların, çatı seviyesine betonarme hatıl eklenmiştir.

Özel firmalar tarafından kullanılan depoların içerisine, betonarme ekler yapılmıştır. Bu yapılarda üst örtüyü taşıyan ahşap makas sistem de yenilenmiştir (Şekil B.44-45-46).

Silolar

TMO'ya ait ek tesis alanı içerisinde sekiz adet silo bulunmaktadır. Alan, garın doğusunda, TMO Kars Şube Müdürlüğü'nden uzak bir noktada yer almaktadır. Siloların hemen yanından ray hattı geçmektedir. Trenlerle gelen tahıl, borularla silolara aktarılmaktadır (Şekil B.47). Alanda silolardan başka bir depo alanı, lojman ve idari birim yer almaktadır.

3.4.2.3 Konaklama yapıları

Konaklama yapısı olarak kullanılan beş lojman [Env.no:4-6-7-9-10], konukevi [Env.no:13] ve 10 daireli bir apartman [Env.no:14] bulunmaktadır. Konukevi, 1960'lı yıllarda yapılmış betonarme bir yapıdır[9]. Rus döneminde tavla olarak yapılmış yapılar, günümüzde değişiklikler yapılarak TMO çalışanları tarafından lojman olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şekil E.4-5-6-8-9).

Tek katlı, düzgün kesme taş ile yapılan yapların dört tanesi düzgün dörtgen bir biçime sahip iken, bir tanesi diğerlerinden farklı olarak 'T' biçimindedır. Lojman işlevinin verilmesiyle birlikte, yapıların cephe ve planında önemli değişiklikler yapılmıştır. Basık kemerli kapı ve pencerelerin boyutları değişmiştir. Üçgen alınlıklı, saç kaplı beşik çatılar yenilenmiş, eklenen betonarme hatıl ile yükseltilmiştir. Üçgen alınlık ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir.

[9] TMO'da çalışan memur Rahim Gören ile 25 Kasım 2014'de yapılan görüşme.

Yapıların planları, üç veya dört daire olacak şekilde düzenlenmiştir. Yapıların özgün girişleri, kısa cephelerde yer almaktadır. Ancak daire sayısının artmasıyla, uzun cephede yer alan bazı pencere boşlukları kapıya dönüştürülmüştür. Pencere doğramaları özgün değildir.

Lojman yapıların yanında, sonradan yapılmış kömürlükler vardır. Bunlar bazalt taşı ile yapılmış, üç yada dört bölümlü birimlerdir (Şekil D.8).

Farklı biçim ve plana sahip olduğu düşünülen iki yapı daha detaylı olarak incelenmiş, ayrı başlıklarda ele alınmıştır.

Lojman-Tip1 **[Env.no:9]**

Düzgün dikdörtgen bir biçime sahip olan yapı, üç ayrı lojman dairesinden oluşmaktadır. Kısa cephesi 8 m, uzun cephesi ise 27 m ‘dir (Şekil B.48).

İki lojman dairesinin girişi, kısa cephlereden, üçüncü dairenin girişi ise, kuzeybatı cephesinde bulunmaktadr. Kısa cephelerde yer alan basık kemerli açıklığın bir kısmı doldurularak tek kapılı bir girişe çevrilmiştir (Şekil B.49). Kuzeybatı cephesinde ise, pencere boşluğu kapıya çevrilerek daireye giriş sağlanmıştır. 8 m aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar cepheye hareket kazandırmıştır. Basık kemerli, ahşap pencereleri vardır. Bunlardan, üç tanesinin boyutları değiştirilmiştir.

Yapının güneybatı ucunda yer alan daire, iki oda, mutfak ve ıslak hacimden, ortada yer alan daire ise üç oda, mutfak ve ıslak hacimden oluşmaktadır. Kuzeydoğu ucundaki daireye girilememiştir. Yapı içersinde görülen izler, pencereyi bölen duvarlar, yapının tek mekandan oluştuğunu ve bölücü duvarların sonradan eklendiğini desteklemektedir (Şekil B.50). Lojman daireleri, günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil D.9).

Lojman-Tip2 **[10]**

‘T’ biçimine sahip olan yapı, lojman ve depo yapıları arasında farklılık göstermektedir (Şekil B.51). Üç ayrı lojman dairesinden oluşmaktadır. Kuzeybatı cephesinde yer alan girişten büyük bir hole girilmektedir. Dairelerin giriş kapıları bu hole açılmaktadır. Özgün olduğu düşünülen, basık kemerli girişlerden iki tanesi doldurularak kapatılmıştır (Şekil B.52). Bir tanesinde ise, iki pencere boşluğu oluşturulmuştur (Şekil B.53). Basık kemerli pencere boşluklarından bazılarının boyutları değiştirilmiştir.

Benzer plan tipolojisine sahip daireler, iki oda, ıslak hacim ve mutfaktan oluşmaktadır. Giriş holü, kulanıcılar tarafından ortak olarak kullanılmaktadır. Yapı içerisindeki rutubet, duvarlara zarar vermiştir. Bazı duvarlarda ciddi çatlaklar oluşmuştur. Lojman daireleri, günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil D.10).

3.4.3 Karayolları Genel Müdürlüğü'ne ait yapılar

Mülkiyeti TCDD'ye ait olan alan, KGM tarafından kiralanmıştır. 1972 tarihli vaziyet planında bu alanda 'üç silo' ile 'amele barakası' görülmektedir. Günümüzde ise bu alanda dört silo ile tek katlı bir yapı bulunmaktadır. Bu silolardan iki tanesini 1972 tarihli planda gösterlien silolar olduğu düşünülmektedir (Şekil B.16, B.17). Silolar, asfalt tesisi tarafından zift deposu olarak kullanılmıştır. Yakın zamana kadar kullanılan tesis, günümüzde boştur.

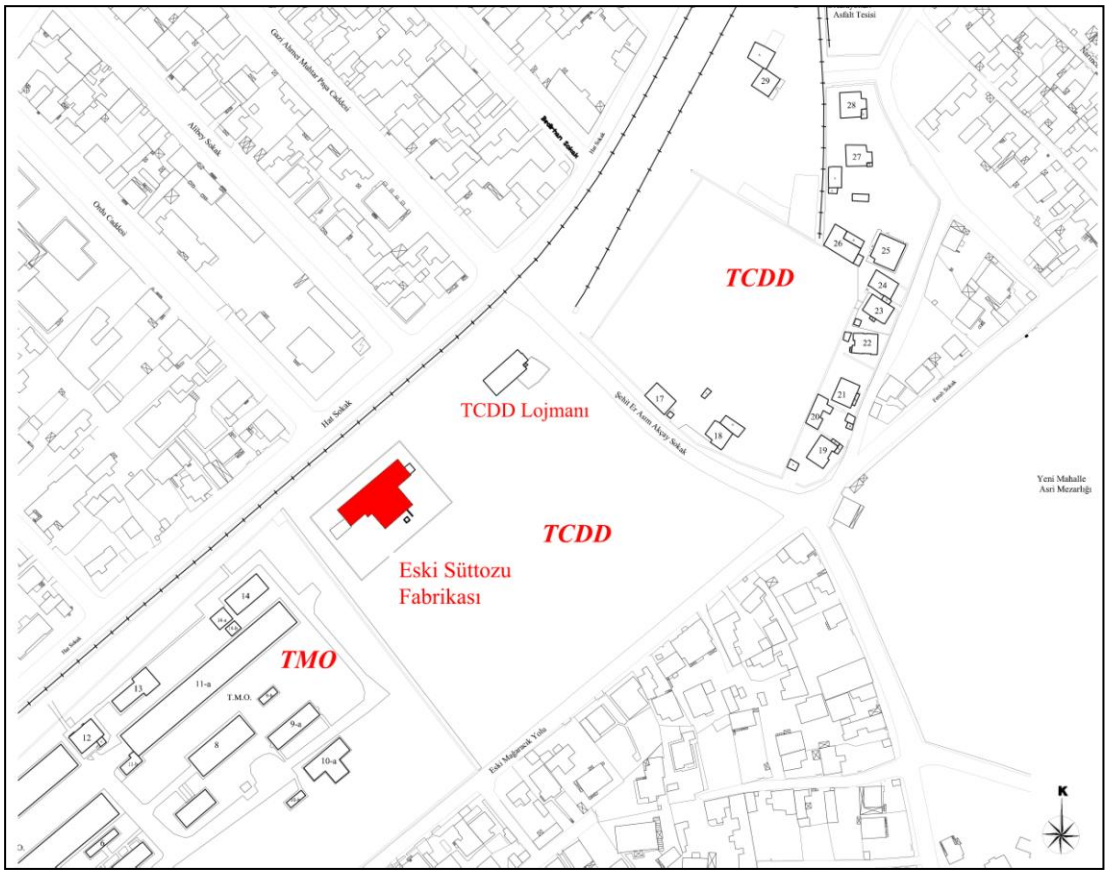
4. ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI

Halk tarafından Eski Süt Tozu Fabrikası olarak bilinen yapı, Rus döneminde inşa edilmiş, 1934-1970 yılları arasında fabrika olarak kullanılmıştır. Fabrika işlevinden sonra boş kalan yapı günümüzde kullanılmamaktadır (Şekil E.11). Uzun süredir kullanılmayan yapı, izinsiz kullanımlara açık hale gelmiş, bakımsızlıktan dolayı haraplaşmıştır. Demiryolu hattı ve çevresindeki yapılardan oluşan endüstriyel sit alanı içerisinde farklılık gösteren Eski Süt Tozu Fabrikası yapısının ayrıntılı belgeleme çalışması yapılarak, yapının korunmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

4.1 Kent İçindeki Konumu ve Mülkiyet Durumu

Eski Süt Tozu Fabrikası, Kars İli Yeni Mahalle 196 ada, 3 parsel üzerinde yer almaktadır. Yapının içinde bulunduğu parsel, Kars Tren Garı'nın güneyindedir. Yaklaşık 12.000 m^2 büyüklüğündeki parselin güneybatısında, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)'ne ait yapıları çevreleyen duvar yer almakta, kuzeybatısından ise demiryolu hattı geçmektedir (Şekil 4.1). Parsele, kuzeydoğusundaki Şehit Er Asım Akçay Sokak'tan ve güneydoğusundaki Eski Mağaracık Yolu Sokak'tan ulaşılmaktadır. Fabrika, parselin güneybatı ucunda yer almakta olup, demiryoluna paralel konumlanmıştır. Demiryolu ile arasında yaklaşık 20 m mesafe bulunmaktadır. Aynı parselde, yapının doğusunda Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'na (TCDD) ait lojman bulunmaktadır. Fabrika ve lojman tescillidir (Şekil F.1-G.1).

Parselin mülkiyeti TCDD'ye aittir. Ancak parsel, kurum tarafından özel sektöre kiralanmıştır. Kiralayan firma tarafından, alanda bir çalışma yapılmamıştır. Günümüzde kullanılmayan fabrikanın etrafı tel örgülerle çevrilerek, yapının izinsiz olarak kullanılması engellenmeye çalışılmıştır (Şekil H.1).

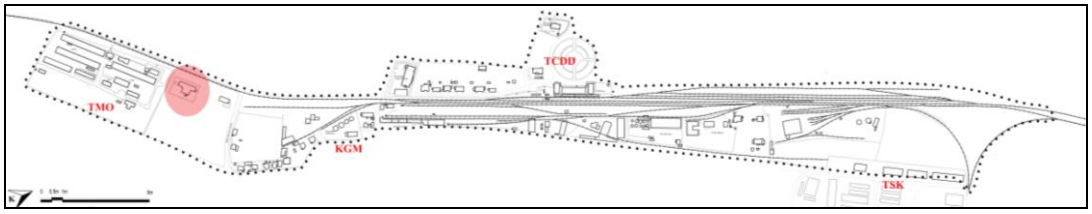
Şekil 4.1 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın konumu.

4.2 Tarihçesi

Halk tarafından Eski Süt Tozu Fabrikası olarak bilinen yapı, Rus döneminde inşa edilmiştir. Yapının özgün işevine yönelik bir belgeye ulaşılamamıştır. Kent sakinleri, günümüzde mülkiyeti TCDD'ye ait olan yapının, demiryolu yapısı olarak inşa edildiğini söylemektedir. Ancak, yapılan alan çalışması ve gözlemler sonucunda, yapının demiryolu yapısı değil, askeri amaçlı kullanılmak üzere inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

Kars demiryolunun askeri amaçlı inşa edildiği ve askeri alanların demiryoluna yakın noktalarda konumlandığı bilinmektedir. Yapı, günümüzde TMO'ya ait olan, özgün durumunda askeri kışla ve tavla olarak kullanılmış yapılara yakın, demiryolu yapılarına ise uzak bir konumdadır. Diğer demiryolu yapıları ile bağlantısı bulunmamaktadır (Şekil 4.2). Demiryolu yapıları incelendiğinde idari, teknik ve konaklama yapılarının garın yakın çevresinde yapıldığı ve yeterli olduğu saptanmıştır. Ancak, tavlaların bulunduğu alanda, idari amaçlı kullanılan bir yapının olmadığı görülmektedir. Yapının mimari biçimlenişine bakıldığında, diğer demiryolu

yapılarından farklılaşmaktadır. Yapı, cephe düzeni, bezeme programı, malzeme kullanımı ve yapım tekniğinin, Kars'ta incelenen Rus dönemi askeri yapılarıyla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler ışığında, yapının askeri amaçlı inşa edilen bir idari bina olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4.2 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın çalışma alanı içerisindeki konumu.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte, Kars'ta üretilen sütün değerlendirilmesi için çeşitli fabrika ve imalathaneler kurulmaya başlamıştır. Bunlardan birisi de Süt Tozu Fabrikası olmuştur (Ural, 2006:140). 26 Ocak 1933 tarihinde, 60.000 liralık sermaye ile Halim Aksel, Kazım Aksel ve Vahit Recepoğlu tarafından 'Süt Limited Şirketi' kurulmuş, fabrika 18 Haziran 1934 yılında üretime başlamıştır. Fabrikada, vals sistemi[10] ile çalışan 1933 model makinalar kullanılmıştır (Üresin, 1936:42). Günümüzde 'Eski Süt Tozu Fabrikası' olarak anılan yapı, bölgede sütçülük ve hayvancılığın gelişmesinde önemli rol oynamıştır. II.Dünya Savaşı'nın özel koşulları içerisinde, özel fabrikanın dizel motorun montajı için 01.05.1939 tarihinde Alman uyruklu Alfred Rihard Sussi, makina montaj işleri için ise 07.02.1944 tarihinde Alman uyruklu Ernest Hackemser, özel izin ile Kars'a girmişlerdir (Yazıcı, 2014:86).

Üresin (1936:42)'in hazırladığı rapora göre, fabrika saatte 1000-1250 kg süt işleme kapasitesine sahiptir. Soğuk hava tesisatı, süzgeçleri, filtre donanımı, taşımacılıkta kullanılan süt kapları, depo ve saire tesisatı[11] dönemin ileri teknolojisidir. Türkiye'de evlerde çok fazla tüketilmeyen süt tozu, çikolata ve bisküvi sanayisinde kullanılmaktadır. Batu (1953:134), savaş sırasında ülkeye dışarıdan laktoz (süt şekeri) gelmediğini, ihtiyacın bu fabrika ile karşılandığını söylemiştir. Fabrikanın üretim kapasitesinin oldukça fazla olduğu, ülke geneline dağıtım yapıldığı anlaşılmaktadır. Fabrikada süt tozu dışında, özel sistemlerle krema ve yağ da üretilmiştir (Üresin 1936:42). Ünsal (2014:181), 1935 yılında Kars'tan İstanbul,

[10] Vals sistemi: Sütün kurutulması için kullanılan valsler, içindeki mil etrafında dönen silindir elemanlardır. İçindeki sıcak su ve ısı iletimi ile birlikte ısınan yüzeyde sütün kurtulması sağlanır (Url-8).
[11] Saire tesisatı: Devinim (Hareket) Sistemi

Rusya ve İç Anadolu'ya tarım ve hayvancılık ürünlerinin satıldığını belirtmiştir. İstanbul'a süt tozu, kaşar, gravyer peyniri; İç Anadolu'ya ise yağ ve peynir satıldığını belirtmiştir.

Vals sitemi ile üretim yapan fabrikada, 1943 yılında, pülverize sistemin[12] kullanılmaya başlanması ile birlikte üretim hacmi genişletilmiştir (Aras, 1954:176). Yapıya bu dönemde ek kısımlar geldiği düşünülmektedir.

1972 tarihli vaziyet planına göre, yapının bulunduğu parsel içerisinde Eski Süt Tozu Fabrikası olarak tanımlanmış üç yapı yer almaktadır. Ancak bu yapılardan birisi yıkılmış, diğeri ise günümüzde lojman olarak kullanılmaktadır[13].

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan Birnci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-67) çerçevesinde ve 1963 yılında Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu'nun kurulmasıyla, dört adet süt ve süt mamulleri fabrikası kurulması kararlaştırılmıştır. Bunlardan birisi de Kars'ta yapılmıştır. Süt ve mamullerinin üretimi yapacak fabrikanın inşasına 1967 yılında başlanmış, 1969 yılında tamamlanmıştır (Yazıcı, 2014:93). Devlet eliyle kurulan süt fabrikasının açılmasından sonra, Süt Tozu Fabrikası'nda üretim azalmaya başlamış, bir süre sonra üretim durmuştur. Süt Tozu Fabrikası'na ait makinalar, demir elemanlar hurda olarak satılmıştır[14]. Fabrika işlevini tamamlayan yapının depo, işçilerin kaldığı kamp ve şantiye olarak kullanıldığı belirtilmiştir[15]. İşlevsiz kalan yapı günümüzde kullanılmamaktadır.

4.3 Ayrıntılı Tanım

Eski Süttouzu Fabrikası, tek katlı, T biçimli, kagir bir yapıdır. Yapının, kuzeybatı cephesi ray hattına paralel uzanmaktadır. Cepheleri, düzgün kesme taştan yapılmıştır. Cephesinin nitelikli taş bezeme programı dikkat çekmektedir. Günümüzde bir işlevi olmayan yapı, bakımsızlıktan dolayı harap olmuştur. Yapının kapı ve pencereleri sökülmüş, yalnızca pencerelerin demir kasaları günümüze ulaşmıştır. Yapının tavan döşemesi var iken, çatısı yoktur (Şekil F-2-3-4).

---

[12] Pülverize sistem: Ürünün bir kurutma hücresindeki sıcak hava içerisine atomize (pülverize) edilmesiyle, son derece geniş bir yüzey kazandırılması ve böylece sıcak hava içinde hızlı bir kuruma prensibine dayanmaktadır (Url-9)

[13] 1972 tarihli vaziyet planı, Bölüm 3.4'te açıklanmıştır.

[14] Yerel tarihçi Mürsel Köse ile 27 Kasım 2014'te yapılan görüşme.

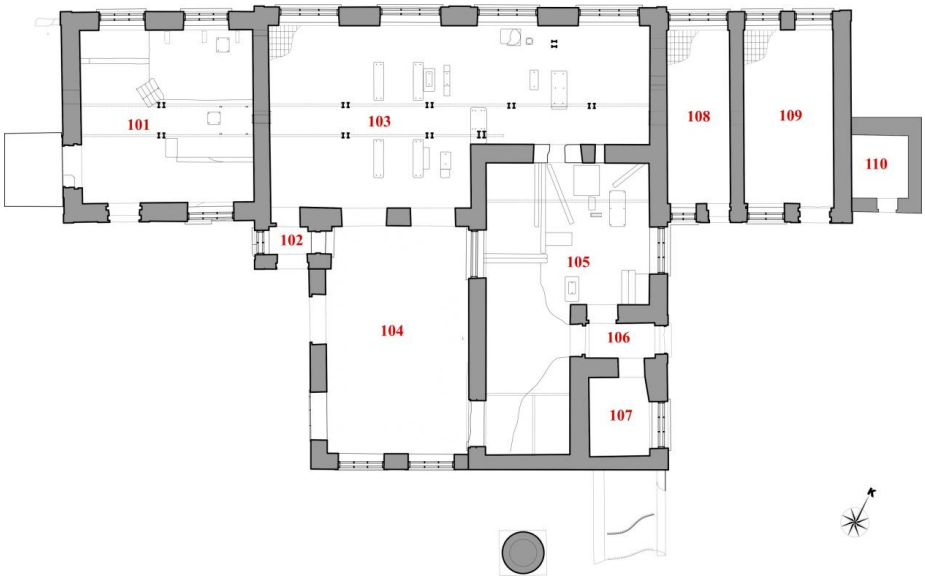
[15] Çocukluğundan beri yapı çevresindeki mahallede oturan Ergün Başkent ile 27 Kasım 2014'te yapılan görüşme.

4.3.1 Plan özellikleri

T biçimli yapının uzun kolunda, yanyana dizilmiş dört mekan ve bir ek, kısa kolda ise biri bölümlenmiş iki ana mekan yer almaktadır. Her mekanın dışarıdan ayrı girişi vardır. Orta çekirdekte ise, mekanlar arasında birbirine geçiş yapılmaktadır. Düz bir zemine oturan yapının ana girişi güneybatı cephesindedir. Yedi ayrı girişi olan yapıya, 101-102-104-106-108-109-110 no'lu mekanlardan girilmektedir (Şekil H.2).

Yapının doğrusal olan kuzeybatı cephesinin uzunluğu 42.01 m'dir. Kademelenmenin görüldüğü kuzeydoğu cephesinin toplam uzunluğu 22.38 m, güneydoğu cephesinin toplam uzunluğu 41.96 m, güneybatı cephesinin toplam uznluğu ise 22.31 m'dir (Şekil H.3).

Yapıda dokuz mekan bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephesine sonradan eklenen onuncu bir mekan yer almaktadır. 101-108-109-110 no'lu mekanların diğer mekanlarla bağlantısı bulunmamaktadır. 103-102-104-105-106-107 no'lu mekanlar arasındaki bağlantılar, yapının içerisinden sağlanmaktadır. Güneydoğu cephesinde, subasman seviyesinde bir açıklık görülmektedir. Depo olarak kullanıldığı düşünülen kısmi bodrumun girişi buradan yapılmaktadır. Ancak giriş, büyük ölçüde kapanmış olduğundan içeriye girilememiştir. Güneydoğu cephesine, 2.97 m uzaklıkta betonarme dörtgen bir platform ve üzerinde yaklaşık 7 m yükseklikte, 2 m çapında betonarme bir baca yer almaktadır. Güneybatı cephesinde bir giriş daha bulunmaktadır. Ancak bu girişin önü betonarme platform ve bloklarla kapanmıştır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın planı.

4.3.1.1 101 no'lu mekan

Kare biçimli mekanın boyutları 8.47x8.47, alanı 71.23 m^2'dir. 4.51 m yüksekliğindedir. Güneydoğu duvarının batı tarafında bir kapı ve doğu tarafında bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Kapı açıklığının boyutları 1.43x3.11 m, pencerenin boyutları 2.25x3.35 m'dir (Şekil F-5-6-7). Güneybatı duvarının güney kenarında bir giriş daha bulunmaktadır. Ancak girişin hemen önünde yakın zamanda kaldırıldığı düşünülen bir dönem ekine ait betonarme platform bulunduğundan bu giriş kullanılamamaktadır. Mekanın kuzeybatı duvarında, yaklaşık 2.25x3.35 m boyutlarında iki adet pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin demir kasası ve doğramaları vardır. Kuzeydoğu duvarında ise +3.66 kotunda 61x72 cm boyutlarında bir pencere boşluğu yer almaktadır. Demir kasası bulunan pencere boşluğu 103 no'lu mekana açılmaktadır. Duvarları sıvalı olan mekanın, zeminindeki kaplama tamamen kaldırılmıştır.Zemin sıkıştırılmış topraktır. Sıvalı olan tavan döşemesinde, kuzeybatı-güneydoğu aksında yaklaşık 90 cm aralıklarla yerleştirilen 10 cm genişliğinde çelik kirişler bulunmaktadır. Volta döşemeye benzeyen uygulamada, çelik kirişler arası beton ile doldurulmuştur. Kirişlerin, ray profil ya da I profil olduğu anlaşılamamıştır.

Mekan içerisinde, iki çift I24 çelik kolon karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Kolonlar birbirine paralel iki adet I24 çelik kirişi taşımaktadır. Çeli kirişlere bağlı oup, aşağıya doğru sarkan 2 m uzunluğunda U profiller bulunmaktadır. Güneybatı duvarına monte edilmiş, pencere üzerinde üç tane ahşap eleman vardır. +0.85 kotunda, betonarme platform, onun üzerinde makinalar için kullanılan betonarme kare bir ayak vardır. Zeminde de, betonarme bloklar ve ayaklar görülmektedir (Şekil H.5-7-8). Üzerlerinde demir bağlantı çubukları bulunmaktadır (Şekil F.8-9-10).

4.3.1.2 102 no'lu mekan

Dikdörtgen biçimli yapının ana gövdesinden çıkma yapan mekanın boyutları 1.54x1.91 m'dir. 2.6 m^2 'lik bir alana sahiptir (Şekil F.11-12). Bu mekandan 103 no'lu ana mekana geçiş yapılmaktadır. Güneybatı ve kuzeydoğu duvarında karşılıklı birer pencere boşluğu vardır. Kuzeydoğu duvarındaki pencere boşluğu, 104 no'lu mekana açılmakta olup, kasası yoktur. Güneybatı duvarındaki pencerenin ise demir kasası bulunmaktadır. Pencere açıklıklarının boyutları 1.19x2.24 m'dir. Duvarları sıvalıdır. Ancak duvarın bir bölümünde sarı renkli boya görülmektedir. Girişte, taş bir eşik görülmekte olup, zemin kaplaması yoktur. Sıkıştırılmış toprak

görülmektedir. Beton tavan döşemesinde, güneybatı-kuzeydoğu aksında yerleştirilmiş 10 cm genişliğinde bir adet çelik kiriş bulunmaktadır (Şekil F.13-14-15).

4.3.1.3 103 no'lu mekan

'L'biçimli mekanın kuzeybatı duvarı 18.68 m, güneybatı duvarı 8.87 m, kuzeydoğu duvarı 5.81 m uzunluğundadır. Alanı 138.57 m^2 , yüksekliği 4.45 m'dir. Mekana 102 no'lu ana giriş mekanından girilmektedir. 104 no'lu mekana açılan iki girişi, 105 no'lu mekana açılan bir girişi bulunmaktadır (Şekil F.16-17-18-19). Kuzeybatı duvarında, 3.00x3.30 boyutlarında demir kasalı ve doğramalı dört adet pencere bulunmaktadır (Şekil F.20-21). 101 ile 103 no'lu mekanlar arasındaki duvarda ve 103 ile 108 no'lu mekanlar arasındaki duvarda +3.66 kotunda demir kasalı 61x72 cm boyutlarında birer pencere açıklığı yer almaktadır (Şekil H.5-6). Bu pencereler aynı hizadadır. Mekanın duvarları sıvalıdır. Zeminde 20x30 boyutlarında doğal taş kaplama vardır. Yalnız mekanın giriş bölümünde görülmektedir. Gerisi ise sıkıştırılmış topraktır. Yapının beton tavan döşemesinde, kuzeybatı-güneydoğu aksında 80 cm aralıklara yerleştirilen 10 cm genişliğindeki çelik kirişler görülmektedir. Kirişlerin ray profil ya da I profil olduğu anlaşılmamaktadır (Şekil F.22).

101 no'lu mekanın tavanındaki çelik kirişler, duvarı geçerek 103 no'lu mekanın tavanında devam etmektedir. Bunlardan bir tanesi güneybatı duvarından kuzeydoğu duvarına kadar devam ederken diğeri, daha kısadır. Mekan içerisinde sekiz çift, 16 tane I24 çelik kolon vardır. Bu kolonlardan yedi çifti çelik kirişleri taşırken, bir çifti tavanı desteklemektedir. Zeminde makinaların yerleştirildiği betonarme ayaklar görülmektedir. Yükseklikleri farklılaşan 13 ayak bulunmaktadır. Ayakların üzerinde demir bağlantı çubukları görülmektedir. 104 no'lu mekanla ortak olan duvarının içine yerleştirilmiş, fabrika donanımı ile ilgili demir elemanlar vardır (Şekil H.7-8).

4.3.1.4 104 no'lu mekan

Dikdörtgen biçimli mekanın boyutları 6.70x11.13 m'dir. 75.5 m^2'lik bir alana sahiptir. Mekana güneybatı cephesinden girilir. Mekanın güneybatı ve güneydoğu duvarlarının taş örgüsü, yapının özgün duvar örgüsünden farklıdır (Şekil F.23-24). Güneybatı duvarı 102 no'lu mekanın, güneydoğu duvarı 105 no'lu mekanın duvarına eklenmiştir. 102 no'lu mekanın duvarının köşesi, 104 no'lu mekanda görülmektedir

(Şekil H.5). Kuzeybatı duvarında 103 no'lu mekanla bağlantı sağlayan iki açıklık bulunmaktadır. Açıklıklar 2.33x4.13 m boyutlarındadır. 105 no'lu mekan ile ortak olan kuzeydoğu duvarında, 2.35x3.40 m boyutlarında iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil H.6-8). Bu pencerelerden birisinde demir kasa ve doğrama bulunurken, diğerinde yoktur. Güneydoğu duvarında 2.25x3.40 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Güneybatı cephesinde, 2.14x2.94 m boyutlarında kapı açıklığı vardır. Açıklığın üzerinde 2.30x1.15 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı pencere açıklığı vardır. Açıklığın yanında ise kasası ve doğraması olmayan 2.32x3.49 m boyutlarında pencere açıklığı vardır (Şekil F.25-26-27-28).

Mekanın duvarlarının iç yüzeyinde, taş örgü görülmektedir. Ancak belli kısımları çimento sıvalıdır. Sonradan eklenen güneybatı ve güneydoğu cephesindeki pencere ve kapı açıklıkları üzerinde devam eden betonarme hatıl görülmektedir. Toprak ile kaplı olup, bitkilenme görülmektedir. Yapının tavanı ve çatısı yoktur. Üstü açıktır.

4.3.1.5 105 no'lu mekan

'L' biçimli mekanın, uzun kol olan güneybatı duvarının uzunluğu 14.26, kısa kol olan kuzeybatı duvarının uzunluğu 7.97 m'dir. 85.51 m^2'lik bir alana sahiptir. Mekana, 103 no'lu mekandan ve 106 no'lu mekandan giriş yapılabilmektedir (Şekil F.29-30). Hem güneydoğu duvarında hem de kuzeydoğu duvarında, 106 no'lu mekana açılan iki adet kapı açıklığı bulunmaktadır. 103 no'lu mekan ile arasında yer alan, sonradan açılmış pencere açıklığı, daha sonra ise kapıya çevrilmiştir. Açıklığın yanında fabrika ihtiyaçları için açıldığı düşünülen 50 cm genişliğinde bir açıklık daha vardır (Şekil F.31). Kuzeydoğu duvarında, dışarıya açılan 2.26x3.35 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı bir pencere açıklığı yer almaktadır. 104 no'lu mekan ile ortak olan güneybatı duvarında, 2.35x3.40 m boyutlarında iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil H.6). Bu pencerelerden birisinde demir kasa ve doğrama bulunurken, diğerinde yoktur (Şekil F.32-33-34).

Mekanın duvarları sıvalıdır. Ancak sıvası dökülen güneydoğu beden duvarının iç yüzeyinde taş örgü görülmektedir. 107 no'lu mekan ile ortak olan duvarın üzerindeki sıvanın dökülmesi nedeniyle duvarın tuğla örgü olduğu görülmektedir (Şekil F.35-H.7). Zemin bütünüyle toprak kaplı oduğu için döşeme izi görülmemektedir. Mekanın kısa kolunun üzeri tonoz ile örtülüdür. Mekanın geri kalan kısmının tavanı

düzdür (Şekil F.36-37). Tonozda belirli aralıklarla yerleştirilmiş çelik kirişler vardır. Düz tavan döşemesine sahip bölümde de, sık aralıklarla yerleştirilmiş, 10 cm genişliğinde çelik kirişler bulunmaktadır. Tonozlu bölümün en yüksek noktasının yerden yüksekliği 8.83 m, kotu ise +9.00'dur. Düz tavan olan bölümün yüksekliği, zeminde toprak yığını olduğu için ölçülememiş, kotu +4.49'dur. Tonozun oturduğu güneydoğu duvarında, +4.88 kotunda 0.85x1.30 m boyutlarında demir kasalı bir pencere boşluğu vardır. Bu pencerenin üzerinde ve iki yanında kenarı pahlı dükdörtgen biçimde 1.20 m yüksekliğinde demir kasalı ve doğramalı iki pencere daha yer almaktadır (Şekil F.38). Tonozon oturduğu kuzeybatı duvarında da, +4.85 kotunda yaklaşık aynı boyutlarda bir pencere boşluğu bulunmaktadır (Şekil H.8).

Tonoz ile örtülü bölümde, +6.79 kotunda, güneybatı-kuzeydoğu duvarları arasında, iki adet I24 çelik profil üst üste yerleştirilerek kullanılmıştır. Düz tavanlı kısımda da aynı doğrultuda, +4.00 kotunda bir adet I24 çelik profil vardır. Hemen üzerinde ise, bu profile dik, 3 m uzunluğunda bir profil daha yer almaktadır. Yerden yaklaşık 35 cm kadar yükseklikte bir betonarme platform ve yanında bir rampası vardır. Betonarme platformun devamında, toprak yığını bulunmaktadır. Toprak olan zemin üzerinde betonarme ayaklar ile dağınık halde hazır betonarme bloklar yer almaktadır.

4.3.1.6 106 no'lu mekan

İnce uzun dikdörtgen biçimli mekan, 3.39x1.74 boyutlarındadır. 5.7 m^2 lik bir alana sahiptir. 105 no'lu ana mekanın giriş kısmıdır (Şekil H.8). 105 no'lu mekanın yanı sıra, 107 no'lu mekana da buradan geçiş yapılmaktadır (Şekil F.39-40). Mekanın dört duvarında birer kapı açıklığı vardır. Birisi kuzeydoğu duvarında yer alan giriş kapısıdır. Bu açıklıklardan ikisi 105 no'lu mekana, diğeri ise 107 no'lu mekana açılmaktadır. Mekanın duvarları sıvalıdır (Şekil F.41). Özgün sıvadan ayrı, çimento sıvalı yüzeyler de görülmektedir. Girişte, taş bir eşik bulunmaktadır. Ancak zemin kaplaması görülmemektedir. Zemin sıkıştırılmış topraktır. Beton tavan döşemesinde, güneybatı-kuzeydoğu aksında 10 cm genişliğinde bir adet çelik kiriş bulunmaktadır (Şekil F.42).

4.3.1.7 107 no'lu mekan

Dikdörtgen biçimli mekan 2.94x3.87 m boyutlarındadır. 11.21 m^2'lik bir alana sahiptir. 106 no'lu mekandan buraya geçiş yapılmaktadır. Kuzeydoğu duvarında demir kasalı 2.30x3.30 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı bir pencere yer

almaktadır. Duvarları sıvalıdır. Zemin toprak ile dolu olduğu için kaplama görülmemektedir. Beton tavan döşemesinde, güneybatı-kuzeydoğu aksında 10 cm genişliğinde çelik kirişler bulunmaktadır (Şekil F.43-44).

4.3.1.8 108 no'lu mekan

İnce uzun dikdörtgen biçimli mekan, 3.08x8.44 m boyutlarındadır. 25.87 m^2'lik bir alana sahiptir. Mekana dışarıdan, güneydoğu cephesinden girilmektedir (Şekil F.45). Diğer mekanlarla bağlantısı dışarıdan sağlanmaktadır. Güneydoğu duvarının doğu ucundaki girişin yanında 1.25x3.21 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı bir pencere açıklığı vardır. Kuzeybatı duvarında ise, 2.92x3.32 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı bir pencere açıklığı yer almaktadır. Duvarları sıvalıdır (Şekil H.7-8). Zeminde, 20x30 cm boyutlarındaki doğal taş kaplama görülmektedir. Beton tavan döşemede, yaklaşık 80 cm aralıklarla yerleştirilmiş, kuzeydoğu-güneybatı aksında 10 cm genişliğinde çelik kirşiler vardır (Şekil F.46-47).

4.3.1.9 109 no'lu mekan

İnce uzun dikdörtgen biçimli mekan, 4.39x8.46 m boyutlarındadır. 37.40 m^2'lik bir alana sahiptir. Dışarıdan, güneydoğu cephesinden bu mekana girilmektedir (Şekil F.48). Diğer mekanlarla bağlantısı dışarıdan sağlanmaktadır. Güneydoğu duvarının doğu ucundaki girişin yanında, 1.80x3.21 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı bir pencere bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarında ise, yaklaşık 1.70x3.30 m boyutlarında demir kasalı ve doğramalı iki pencere vardır. Duvarları sıvalıdır (Şekil H.7-8). Zeminde, 20x30 cm boyutlarındaki doğal taş kaplama görülmektedir. Beton tavan döşemede, yaklaşık 80 cm aralıklarla yerleştirilmiş, kuzeydoğu-güneybatı aksında 10 cm genişliğinde çelik kirşiler vardır (Şekil F.49-50).

4.3.1.10 110 no'lu mekan

Dikdörtgen biçimli mekan, 2.80x3.05 boyutlarındadır. 8.61 m^2'lik bir alana sahiptir. Ana kütlenin duvarına bitişik olan birimin, yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde eklendiği bilinmektedir. Mekanın girişi güneydoğu cephesinden yapılmaktadır (Şekil F.51). İç mekan duvarlarında taş örgü görülmektedir. Zemininde toprak yığını bulunmaktadır. Üst örtüsü yıkılmıştır (Şekil H.7-8). Duvarının en üst kotu +3.24'dür (Şekil F.52).

4.3.2 Cephe özellikleri

'T' biçimli yapı, demiryoluna paralel konumlanmıştır. Yapı tek katlı olup, düz bir zemine oturmaktadır (Şekil F.53). Kuzeybatı cephesi doğrusal, diğer cepheleri ise haraketli olup kademelenme görülmektedir. Yapının bütün girişleri, güneydoğu cephesinde yer almaktadır.

Yapı, düzgün kesme bazalt taşı ile kaplanmıştır. Özgün kütle ile dönem eki olan bölümün cephelerindeki taşların yüksekliği farklıdır. Özgün kütlenin cephe kaplamasını oluşturan taşların boyu standart 22 cm'dir. Bu taşların genişlikleri değişmekte olup, 12-60 cm aralığındadır. Yapının köşelerinde, kapı ve pencere açıklıklarının kenarında bosajlı taş kullanılmıştır. Köşelerde kullanılan bosajlı taşlar 35 cm yüksekliğindedir. Genişlikleri 25 ve 45 cm olan taşlar, bir geniş bir dar olacak şekilde sıralanmıştır. Dönem eki olan bölümde kullanılan taşların boyu ise 35 cm'dir. Bu taşların genişlikleri değişmekte olup, 15-100 cm aralığındadır. Sonradan eklenen kütlenin güneybatı köşesinde ve pencere sövelerinde farklı renkte taş kullanılmıştır.

Cephelerde, geniş açıklıklı düz atkılı pencere boşlukları görülmektedir. Pencere açıklıklarının boyutları, diğer Rus yapılarına oranla daha büyüktür. Pencerelerin demir kasaları ve doğramaları günümüze ulaşmıştır. Geniş açıklıklı pencerelerde lento olarak çelik profiller kullanılmıştır. Lento üzerinde, pencere açıklığı hizasında, bosajlı taşlarla oluşturulmuş örgü görülmektedir. Genelde basık kemerli açıklıkların üzerinde görülen taş bezeme detayı, bu yapıda tam doğrusal lento gibi görümektedir. 11 ya da 12 adet bosajlı taşın yanyana gelmesiyle oluşturulmuştur. Ortadaki dört tanesi diğerlerinden daha yüksektir. Her pencerenin altında, pencere açıklığı ile aynı genişlikte 35 cm yüksekliğinde bosajlı taştan oluşturulan taş örgüsü görülmektedir. Kapıların çevresi ve üzerinde de bosajlı taş dizisi kullanılmıştır.

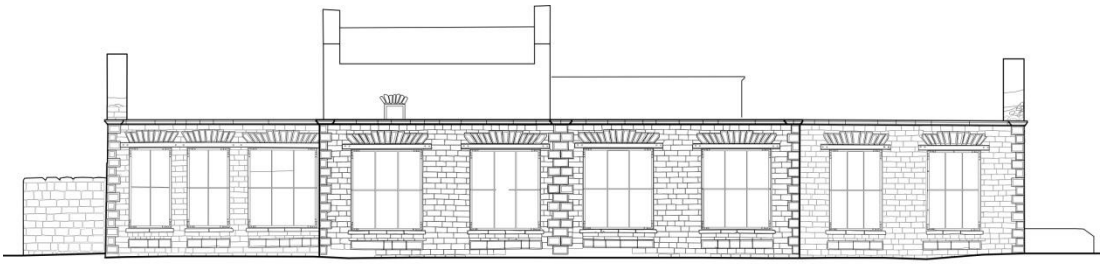
Yapının, çatısı yıkılmıştır. Ancak 104 no'lu mekanın tavanı dışında diğer tavan döşemeleri korunmuştur. Dönem eki olan 104 no'lu mekanın üzeri açıktır. 105 no'lu mekanın üzerini örten tonozlu bölüm, cephelerden okunmaktadır (Şekil H.9-10).

4.3.2.1 Kuzeybatı cephesi

Ray hattına ve şehre bakan bu cephe, yapının en uzun cephesidir (Şekil 4.4). Ana kütle ve dönem ekiyle birlikte uzunluğu, 42.01 m'dir. Cephenin 20.17 m uzunluğundaki orta bölümü, ana kütleden 27 cm öne çıkartılmıştır. Dönem eki, ana

kütleden 5.23 m içeride olup, uzunluğu 3.43 m'dir. Bu cepheden, 104 no'lu mekanın duvarı ve 105 no'lu mekanda bulunan tonozlu bölüm görülmektedir.

Cephenin kuzeydoğu cephesi ile birleştiği köşede silme kotu +5.50, güneybatı cephesi ile birleştiği köşede silme kotu +5.44' dür. Beşik çatılı olduğu düşünlen yapının, güneybatı ve kuzeydoğu cephesindeki kalkan duvarları görülmekte, kotları ise +8.22 ve +8.02'dir. Dönem ekinin yüksekliği 3.30 m'dir. Tonozun oturduğu taş duvarın kotu +7.82, en yüksek noktasının kotu ise +9.24'dür. Üstü beşik çatı ile örtülü olduğu düşünülen bu bölümün güneybatı ve kuzeydoğu cephsindeki kalkan duvarlarının kotu ise +10.21ve +10.03'dir. 104 no'lu mekanın görünen beden duvarının silme kotu, +7.43'dür (Şekil F.54).

Şekil 4.4 : Eski Süt Tozu Fabrikası kuzeybatı cephesi.

Cephede dokuz adet pencere bulunmaktadır. Ana kütleden öne çıkartılan bölümde, dört adet geniş pencere dizisi vardır. Cephenin kuzey ucunda, diğer pencerelere göre genişliği daha az olan iki adet pencere yer almaktadır. 105 no'lu mekanın tonozunun oturduğu duvar üzerinde, 1.20x85 cm boyutlarında bir pencere boşluğu bulunmaktadır (Şekil F.55).

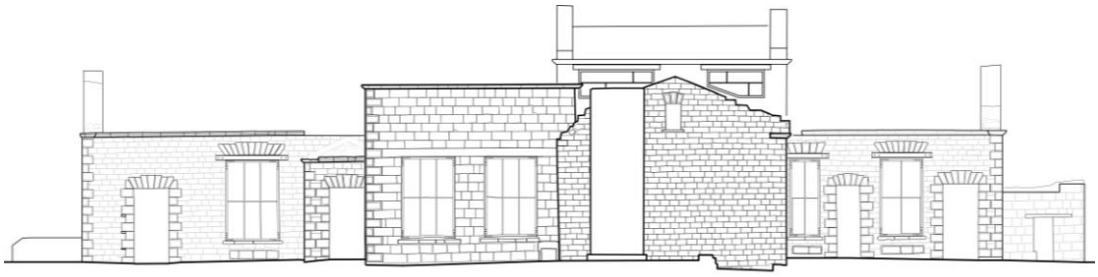
Pencerelerin üzerinde hatıl görevi gören 20 cm kalınlığında demir I profiller kullanılmıştır. Orta bölümde kullanılan hatılların uzunluğu ortalama 3.70 m, güney uçta kullanılan hatılların uzunluğu ise ortalama 2.95 m'dir. Kuzey ucundaki bölümde ise, pencerelerin üzerinde sürekli devam eden tek bir hatıl bulunmaktadır (Şekil F.56). Hatıl üzerinde, pencere ile aynı hizada 11-12 bosajlı taştan oluşan örgü görülmektedir. Pencerelerin taş söveleri ortalama 14 cm kalınlığındadır. Pencere sövesi altında, pencere ile aynı genişlikte devam eden 35 cm yüksekliğinde bosajlı taşlar kullanılmıştır.

Cephe boyunca, çatının oturduğu seviyede, 20 cm kalınlığında taş silme devam etmektedir. Cephenin köşelerinde, 35 cm yüksekliğinde, 25 ve 45 cm genişliğindeki

bosajlı taşlar bir geniş bir dar olacak şekilde yerleştirilerek bir düzen oluşturulmuştur. Cephenin öne çıkartılan bölümünde de aynı düzen uygulanmıştır.

4.3.2.2 Güneydoğu cephesi

'T' biçimli yapının güneydoğu cephesinde kademelenme görülmektedir (Şekil F.57). Cephenin toplam uzunluğu, 41.96 m'dir. Ana kütleden 2.41 m önde giriş mekanı yer almakta olup, genişliği 2.66 m'dir. Kısa kol olan orta bölüm ana kütleden 12.14 m öndedir. Gennişliği ise 17.48 m'dir. Cephenin güney ucunda kalan bölüm 11.97 m, kuzey ucundaki bölümün uzunluğu ise dönem eki ile birlikte, 12.42 m'dir. Cepheden, 105 no'lu mekandaki tonozlu bölüm de görülmektedir. Cephenin kısa kolu olan orta bölümünden 2.99 m uzaklıkta, kare bir platform üzerine yerleştirilmiş 7 m yüksekliğinde 2 m çapında betonarme bir baca bulunmaktadır. (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 : Eski Süt Tozu Fabrikası güneydoğu cephesi.

Cephenin kuzeydoğu cephesi ile birleştiği köşede silme kotu +5.48 m, güneybatı cephesi ile birleştiği köşede silme kotu +5.44' dür. Sonradan eklendiği bilinen 104 no'lu mekanın yer aldığı bölüm, bu cephede görülmekte olup, silme kotu +7.45'dir. Bu kütlenin bitişik olduğu duvar ise, üçgen alınlıklı bir duvardır. En yüksek noktasının kotu +7.54' dür. Giriş mekanı olan bölümün silme kotu ise, +4.43'dür (Şekil F.58-59).

Cephede, 101-102-108-109 no'lu mekanların girişleri yer almaktadır. Kapıların yüksekliği ortalama 3.20 m olup, genişlikleri değişmektedir. 110 no'lu mekanın girişi ise, 1.83 m'dir. Cephede beş adet pencere vardır. Bunlardan iki tanesi dönem eki olan mekana aittir. Bu pencereler 3.35x2.25 m boyutlarındadır. Diğer pencerelerden ikisi cephenin doğu kanadında, biri ise batı kanadında yer almaktadır. Pencerelerin boyutları birbirinden farklıdır. Batı kanattaki pencere 2.24, doğu kanattakiler ise 1.26 ve 1.78 m genişliğindedir. Yükseklikleri ise benzer olup, ortalama 3.35 m'dir. Pencerelerin üzerinde hatıl görevi gören demir I profiller kullanılmıştır. Hatılların

boyutları pencere boyutuna göre değişmektedir. Batı kanatta yer alan pencere üzeri hatıl 3.00, doğu kanatta kullanılanlar ise 1.77 ve 2.5 m genişliğindedir. Demir profiller üzerinde, pencere ile aynı hizada bosajlı taşlar kullanılarak bir düzen oluşturulmuştur. Pencerelerin taş söveleri ortalama 14 cm kalınlığındadır. Pencere sövesi altında ve pencere ile aynı genişlikte devam eden 35 cm yüksekliğinde bosajlı taşlar kullanılmıştır. Kapı boşluklarının üzerinde ve çevresinde de bosajlı taş kullanılmış, bir dar bir geniş yerleştirilerek ritim oluşturulmuştur (Şekil F.60-61-62-63).

Cephe boyunca, çatının oturduğu seviyede, 20 cm kalınlığında taş silme devam etmektedir. Ana kütlede kullanılan taşlar 22 cm yüksekliğindedir. Yapı köşesinde 35 cm yüksekliğinde, 25 ve 45 cm genişliğindeki bosajlı taşlar belirli bir düzen içerisinde kullanılmıştır. Cephenin doğu ve batı ucunda yer alan bölümlerde, taş silme detayı görülmektedir. Ancak orta bölümle birleştiği noktalarda kesintiye uğramıştır. Dönem eki olan 104 no'lu mekanın cephesinde kullanılan taşların yüksekliği ise, 35 cm'dir. Kütlenin köşesinde ve pencere sövelerinde farklı renkte taş kullanılmıştır. Pencerelerin üzerinde cephe boyunca devam eden betonarme hatıl yapılmıştır.

4.3.2.3 Güneybatı cephesi

Yapının bu cephesinde kademelenme görülmektedir (Şekil F.64). Toplam uzunluğu, 22.31 m'dir. En önde üçgen alınlıklı bölüm yer almakta olup, genişliği 10.31 m'dir. Bu bölümden 9.33 m içeride olan giriş mekanının genişliği ise, 2.41 m'dir. Giriş mekanından 2.67 m içeride ise dönem eki olan bölüm yer almaktadır. Bu cepheden 105 no'lu mekanın kalkan duvarı görülmektedir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 : Eski Süt Tozu Fabrikası güneybatı cephesi.

Üçgen alınlıklı bölümün taş silme kotu +5.50, en yüksek noktasının kotu ise +8.02'dir. Giriş mekanın olduğu kısmın taş silme kotu +4.43, dönem ekinin silme kotu, +7.45'dir. 105 no'lu mekanın kalkan duvarının en yüksek noktasının kotu ise, +10.21'dir.

Cephede, iki adet kapı açıklığı vardır.Bunlardan birisi üçgen alınlıklı bölümde yer almakta ve 101 no'lu mekana girişi sağlamaktadır. Ancak, girişin önünde yer alan betonarme platform ve bloklar bu girişi kaptmıştır. Kasası olmayan girişte, demir hatıl kullanılmıştır. Diğer giriş ise 104 no'lu mekana aittir. Kapı açıklığı üzerinde, betonarme hatıl görülmektedir.

Cephede dört adet pencere boşluğu vardır. Bunlardan birisi üçgen alınlıklı bölümde, +5.68 kotunda ve tam orta aksta yer almakta olup, 1.05x65 cm boyutlarındadır. Boşluğun üzerinde, üç adet bosajlı taş örgü görülmektedir. Giriş mekanında, 2.25x1.20 m boyutlarında demir kasalı bir pencere bulunmaktadır. Pencere üzerinde 1.53 m uzunluğunda demir I profil kullanılmıştır. Profilin üzerinde, pencere açıklığı ile aynı hizada bosajlı taş örgü görülmektedir. Taş sövesinin kalınlığı 14 cm'dir. Pencere sövelerinin altında ve pencere ile aynı genişlikte 35 cm yüksekliğinde, bosajlı taş örgüsü vardır. Diğer iki pencere boşluğu ise dönem eki olan kütlede yer almaktadır. Birisi kapı boşluğunun üzerinde +3.26 kotunda yer almakta olup, demir kasası günümüze ulaşmıştır. Diğer pencere ise, +0.93 kotunda 3.50x2.30 m boyutlarındadır. Demir kasası yoktur. Farklı renkteki taş sövesinin kalınlığı 14 cm'dir (Şekil F.65-66).

Üçgen alınlıklı bölümün güneydoğu ve kuzeybatı köşesinde, 35 cm yüksekliğinde, 25 ve 45 cm genişliğindeki bosajlı taşlar belirli bir düzen içerisinde kullanılmıştır. Aynı düzen, giriş bölümünün güneydoğu cephesinde de aynı düzen görülmektedir. Alınlığın bitiş seviyesinde, taş örgü zarar görmüş, bazıları düşmüştür. Dönem eki olan bölümün köşesinde, farklı renkte taş kullanılmıştır. Köşe taşlarının yüksekliği 35 cm olup, genişlikleri değişmektedir.

4.3.2.4 Kuzeydoğu cephesi

Cephenin toplam uzunluğu 22.42 m'dir. Güneybatı cephesinde görülen kademelenme, bu cephede de görülmektedir (Şekil F.67). En önde 4.68 m uzunluğundaki dönem eki yer almaktadır. Arkasında, bu birimin bitişik olduğu üçgen

alınlıklı bölüm görülmektedir. Bu bölümden 9.05 m içeride ise tonozlu bölümün de olduğu kütle, yer almaktadır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7 : Eski Süt Tozu Fabrikası kuzeydoğu cephesi.

Üçgen alınlıklı bölümün taş silme kotu +5.48, en yüksek noktasının kotu +8.22'dir. Tonozun olduğu bölümün en yüksek noktasının kotu +10.03, tonozon oturduğu duvarın kotu ise +7.96' dır. Düz tavan döşemesinin olduğu kısımdaki taş silme kotu +5.43'dür .

Cephede bir adet kapı boşluğu bulunmaktadır. Boşluğun üzerinde ve çevresinde, bosajlı taş örgü ile bir düzen oluşturulmuştur. Bu girişten 106 no'lu mekana ulaşılmaktadır. Bu mekandan bir bölümü tonoz örtülü, bir bölümü düz tavanlı olan 105 no'lu mekana geçilmektedir. Cephede bu ilişki görülmektedir (Şekil F.68-69).

Cephede üç adet pencere boşluğu yer almaktadır. Bunlardan birisi üçgen alınlıklı bölümde, +5.70 kotunda, 1.10x67 cm boyutlarındadır (Şekil F.70). Boşluğun üzerinde, üç adet bosajlı taş örgü görülmektedir. Diğer iki pencere ise, ortalama 3.30x2.24 m boyutlarında olup, demir kasaları günümüze ulaşmıştır. Pencerelerin üzerinde, demir hatıllar kullanılmıştır. Hatılların üzerinde, pencere ile aynı hizada bosajlı taş örgüsü görülmektedir. Taş söveler 14 cm kalınlığındadır. Altında, 35 cm kalınlığında, pencere hizası boyunca devam eden bosajlı taş örgüsü görülmektedir.

Cephenin bir bölümüde, 20 cm yüksekliğinde kat silmesi görülmektedir. Ana kütlede kullanılan taşlar 22 cm yüksekliğindedir. Üçgen alınlıklı bölümün, güneydoğu ve kuzeybatı köşesinde, köşesinde 35 cm yüksekliğinde, 25 ve 45 cm genişliğindeki bosajlı taşlar belirli bir düzen içerisinde kullanılmıştır.

4.3.3 Yapım tekniği ve malzeme

4.3.3.1 Temel

Çalışma sırasında temel sondajı yapılmadığı için, temel hakkında bilgi edinilememiştir. Restorasyon sürecinde, temel sondaj çalışması yapılarak, ayrıntılı bilgi edinilmesi gerekmektedir.

4.3.3.2 Duvarlar

Yapının beden duvarları taş ile kagir olarak inşa edilmiştir. Yığma duvarların çekirdeği moloz taş ile oluşturulmuştur (Şekil F.71). Cephede, düzgün kesme bazalt taşı ile kaplama yapılmıştır. 105 no'lu mekanın üzerini örten tonozun oturduğu kuzeybatı duvarında moloz taş örgü görülmektedir.

Yapının iç mekan duvarları sıvalıdır. Duvarlardaki açıklıklardan, moloz taş örgü görülmektedir. Bununla birlikte, 107 no'lu mekanın duvarında, sıvanın dökülmesi nedeniyle tuğla duvar örgü görülmektedir (Şekil F.72). Dönem eki olan 104 no'lu mekanın açıklıkları üzerinde sürekli devam eden betonarme hatıl yapılmıştır.

Yapının dış duvarları, genel olarak 90 cm kalınlığındadır. Dönem ekinin duvarlarının kalınlığı ise 80 cm'dir. İç duvarları sıva ile kaplı olduğu için taş örgü görülememektedir. Kalınlığı ise değişmekte olup, 70-80 cm aralığında bir kalınlığına sahiptirler (Şekil H.11).

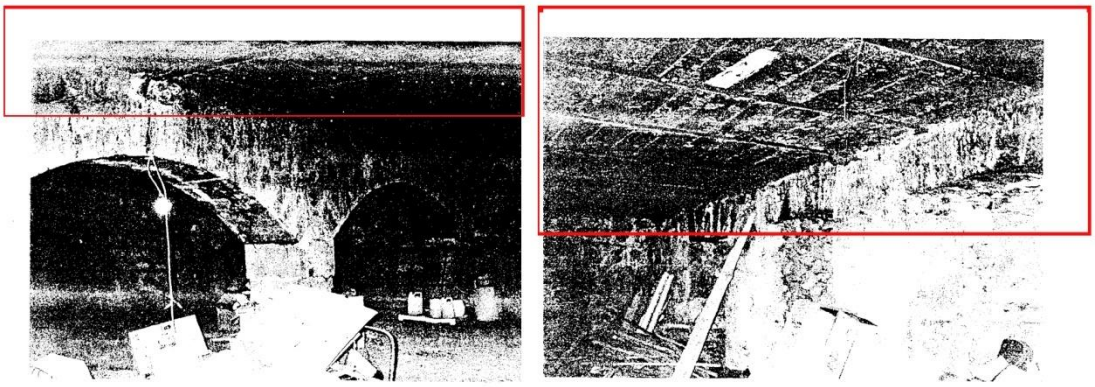
4.3.3.3 Döşemeler

Yapının zemin döşemesi ciddi ölçüde zarar görmüştür. 103 no'lu mekanın bir bölümünde, 108 ve 109 no'lu mekanların tamamında taş kaplama görülmektedir. Boyutları 20x30 cm'dur. Diğer mekanlarda ise kaplama yoktur. Sıkıştırılmış toprak görülmektedir (Şekil F.73).

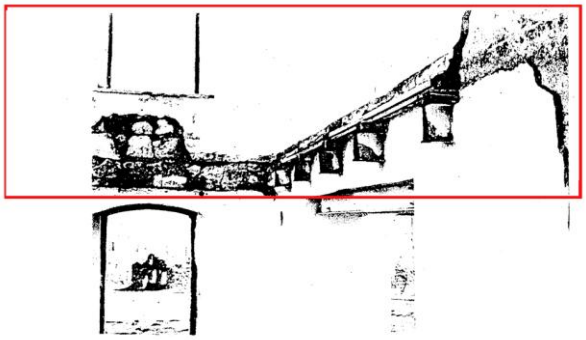
Tavan döşemesinde, farklı bir yapım tekniği görülmektedir. Belirli aralıklarla yerleştirilen demir putrellerin arası iri agregalı beton ile doldurularak döşeme oluşturulmuştur (Şekil H.4). Kalınlığı ise ortalama 25 cm'dir (Şekil F.74-75-76).

Çiftçi (2000:66), Rus dönemi yapılarında, I profil ya da taşıyıcı olarak kullanılan ray profillerin arasının beton, tuğla ve benzeri dolgu malzemesi ile doldurulmasıyla oluşturulan putrelli volta döşemenin kullanıldığını belirtmiştir. Bazı konutların bodrum tavanında 50-60 cm aralıklarla yerleştirilmiş I profillerin arasının beton

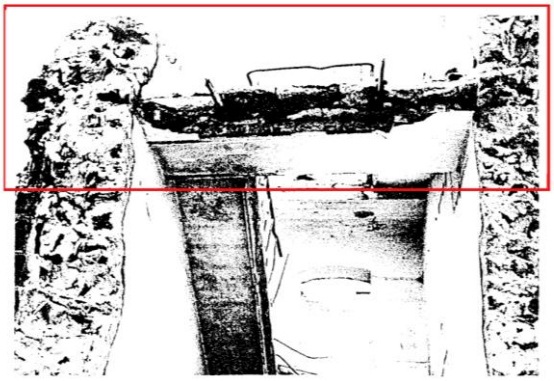
dolgu ile doldurulmasıyla oluşturulmuş döşeme örneklerine rastlamıştır (Şekil 4.8, 4.9,4.10).

Şekil 4.8 : Rus konutlarındaki mahzenlerin demir putrelli tavan döşemesi (Çiftçi, 2000:50).

Şekil 4.9: Rus yapısındaki ray profilli ara kat döşemesi (Çiftçi, 2000:76).

Şekil 4.10 : Rus yapısındaki demir putrelli sahanlık döşemesi (Çiftçi, 2000:76).

Kars kalesinin batısında, Rus dönemi yapılarının yer aldığı alandaki, iki katlı bir yapının tavan döşemesinde de benzer uygulama görülmektedir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 : Askeri yapının tavanın döşemesinde kullanılan çelik kirişler (2014).

Rus döneminde, bira üretiminin yapıldığı daha sonra askeriye tarafından hamam olarak kullanılmış yapının tavan döşemesinde, çelik profillerle oluşturulmuş volta döşeme görülmektedir (Anonim, 2009:118) (Şekil 4.12).

Şekil 4.12 : Rus dönemi yapısında volta döşeme (2014).

Bu yapılarla birlikte, kentte Osmanlı döneminde inşa edilmiş tabya yapılarında da benzer uygulamalara rastlanmıştır. 19.yüzyıl ortalarında inşa edilmiş bu yapılarda demirin döşemede ve doğramalarda kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır. İri agregalı beton dolgu ile çelik kirişlerin arası doldurularak, döşeme oluşturulmuştur.

Ancak, bu uygulamanın ilk inşa edildiği dönemde yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir[16] (Şekil 4.13).

Şekil 4.13 : Arap tabyanın tavan döşemesinde görülen çelik kirişler ve arasındaki dolgu (2014).

Demir putreller arası beton dolgu ile oluşturulan yapım tekniği, yapıldığı dönem ve bölge için yeni bir uygulama olmuştur. 19.yy'da gelişmeye başlayan betonarme yapım tekniği 19.yy'ın sonlarında Osmanlı Devleti'nde de kullanılmaya başlamıştır (Batur, 2004: 16). Yapılarda betonun kullanımının gelişmesiyle birlikte, 1829 yılında, İngiliz bir mühendis tarafından, demir kirişlerinin arasının beton dolgu ile doldurulmasıyla ara kat döşemeleri oluşturulmuştur (Uzun, 2008:6). Eski Süt Tozu Fabrikası'nda, tabyalarda ve bazı Rus yapılarında görülen yapım tekniği buna benzerdir. O dönemde, başka bölgelerde buna benzer uygulamalarla ile ilgili yapılan araştırmalar doğrultusunda, İstanbul'da birkaç örneğe rastlanmıştır. '*Le Béton Armé'* adlı dergide 1913 yılında yayınlanan makalelerde, hangi yapılarda betonarme sistemin kullanıldığı ve nasıl kulllanıldığı anlatılmıştır (Karahan, 2010:67). Bu makalelere göre, İstanbul'daki Vani Efendi Han'ın (I.Vakıf Han), radye temeli, karkası ve çatısı betonarmedir. Döşemeleri ise demir putrelli olup beton doldurularak oluşturulmuştur (Karahan, 2010:70). Dördüncü Vakıf Han yapısının da, Vani Efendi Han'daki gibi beton içine konulan putrellerden oluştuğu belirtilmiştir (Karahan, 2010:73). Kars'ta da buna benzer uygulamaların görüldüğü bu dönem, betonarme iskelet sisteminin gelişmesi sürcinde bir geçiş dönemi olarak tanımlanabilir.

[16] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ülkü,2006.

4.3.3.4 Üst örtü

Yapının çatısı günümüze ulaşmamıştır. Kalkan duvarlar, yapı üzerindeki izler, edinilen eski fotoğraflarla birlikte üst örtü ile ilgili bilgi edinilmektedir (Şekil G.2-3-4). Kuzeydoğu ve güneybatı aksında yer alan 101,103,108 ve 109 no'lu mekanların üzerinde beşik çatı olduğu anlaşılmaktadır. Kuzeybatı ve güneydoğu aksında 105 no'lu mekanın üzerinde yer alan tonozun üzeri ile düz tavan döşemeli bölümün üzeride beşik çatılıdır (Şekil F.77-78-79). Yörede çok kullanılan saç kaplı çatı uygulaması, bu yapıda da görülmektedir (Şekil H.14-15).

4.3.4 Yapı bileşenleri

4.3.4.1 Kapılar

Yapıya ait kapılar günümüze ulaşmamıştır. Kapı boşluklarında görülen detaylara göre, bazı açıklıklarda çift kapı kullanıldığı anlaşılmaktadır (Şekil F.80-81). 103 ve 105 no'lu mekan arasındaki açıklığın, özgün halinde olmadığı, fabrika olduğu dönemde önce pencereye daha sonra kapıya dönüştürüldüğü düşünülmektedir (Şekil F.30). Sonradan eklenen 104 no'lu mekan ile 103 no'lu mekan arasında da pencere olduğu düşünülen iki açıklık kapıya dönüştürülmüştür (Şekil F.26).

4.3.4.2 Pencereler

Yapıda yer alan pencerelerden günümüze, demir doğramaları ile dikey ve yatay kayıtları kalmıştır. Çift pencere kullanılmıştır (Şekil H.12-13). Aralarındaki mesafe, 14 cm'dir. Kasalar 8 cm, aralarda yer alan kayıtlar ise 3 cm genişliğindedir. Kasalarda 'L' profil kullanılmıştır. Yükseklikleri yaklaşık olarak aynı olan pencerelerin, genişlikleri değişmektedir. Farklı genişlikte olan altı tip pencere belirlenmiştir. P1, P2, P5 pencereleri iki kayıtlı iken, P3 ve P4 tek kayıtlıdır. P6'da ise kayıt bulunmamaktadır (Şekil F.82-83-84). 104 no'lu mekan ile 105 no'lu mekan arasında yer alan bir pencere boşluğunda kasa yoktur. P6 ile aynı genişlik ve yüksekliğe sahiptr. 102 no'lu mekanda yer alan bir pencere boşluğunda da kasa yoktur. P4 ile aynı genişlik ve yüksekliğe sahip olup, tek kayıtlı bir pencere olduğu düşünülmektedir. Kasası olmayan bu pencere açıklığı sayesinde, pencere detayı hakkında bilgi edinilebilmiştir. İki 'L' profil kasanın arasına tuğla koyularak çift pencere sistemi oluşturulmuştur (Şekil F.85).

Yapıya ait eski fotoğraflara bakıldığında, pencerelere ilişkin fikir edinilebilmektedir (Şekil G.4). Düşeyde iki ana kayıt, kayıtlar arası üç eş parçaya bölünmüştür. Yatayda ise, bir ana kayıt görülmekte olup, kayıt ile kasa arası dört eş parçaya bölünmesi ile oluşturulmuş bir pencere düzeni görülmektedir. Diğer pencerelerde de buna benzer bir düzen olduğu düşünülmektedir. Elde edilen fotoğraflardan ve yapıdaki izlerden pencere doğrama malzemesine dair bilgi edinilmemektedir. Dönem yapılarında pencere kasa ve doğramalarının ahşap olduğu bilinmektedir. Ancak, yapının özgün olduğu düşünülen pencere düzeni için, demir doğramaların kullanılması olasıdır.

4.3.4.3 Bezeme öğeleri

Yapı malzemesi taş olan Eski Süt Tozu Fabrikası'nın cephelerinde taş bezeme vardır. Dış cephede çatı seviyesinde, taş silme görülmektedir. Yapının köşelerinde, pencere üzerinde, kapı üzeri ve çevresinde de bosajlı taş kullanılmıştır (Şekil F.86). Pencerelerin altında, pencere ile aynı genişlikte bosajlı taş kullanımı görülmektedir. 105 no'lu mekanda tonozun bulunduğu kısımda, yaklaşık +7.00 kotunda kalem işi bulunmaktadır. Ancak mekan içerisinde yakılan ateş sonucu, is lekesi olan duvarda kalem işi çok net bir şekilde görülememektedir (Şekil F.87).

Kentteki diğer Rus yapılarına bakıldığında bazı kamusal yapılarda ve konutları arasında, taş bezeme yönünden zengin yapılar görülmektedir (Şekil A.29-30-32-34). Eski Süt Tozu Fabrikası ise daha yalın bezeme programına sahiptir. Ancak, cephede görülen özenli taş bezemesi dikkat çekmektedir (Şekil H.16-17).

4.3.5 Yapıdaki bozulmalar ve nedenleri

Yapı ile ilgili koruma kararlarını oluşturabilmek için, yapıdaki bozulmalar saptanmış ve nedenleri araştırılmıştır (Şekil 4.14). Yapı incelendiğinde, bozulmaların ağırlıklı olarak kullanıcı müdahalesinden kaynaklandığı görülmektedir. Yapınn 1934'te yeni bir işlev kazanmasıyla birlikte yapıya çeşitli müdahalelerde bulunulmuştur. 1970 yılından beri kullanılmayan yapı, izinsiz kullanımlara açık hale gelmiş, yapı önemli ölçüde zarar görmüştür. Yapı uzun süre bakımsız olmasına karşın, yapının beden ve bölücü duvarları ayakta kalmış, bu sayede günümüze kadar ulaşmıştır. Yapıda dikkat çekici strüktürel bozulma tespit edilmemiş, ancak kullanılan malzemelerde çeşitli bozulmalar meydana gelmiştir. Bununla birlikte, yapının kapı, çatı ve pencerelerinin olmaması, yapıyı hava koşullarına açık hale getirmiş, bu nedenle doğal etmenlerden kaynaklı bozulmalar ortaya çıkmıştır (Şekil H.18).

Şekil 4.14 : Plan bozulma analizi.

4.3.5.1 Kullanıcı müdahalesinden kaynaklanan bozulmalar

Yapıda görülen bozulmaların ve değişimlerin en önemli sebeplerinden birisi kullanıcı müdahalesidir. Kullanıcıdan kaynaklanan bozulmalar iki grup altında incelenebilir. 1.grup; yapının fabrika olması ile birlikte yapıda meydana gelen değişimler, 2.grup; yapının fabrika işlevini tamamladıktan sonra izinsiz kullanımlardan dolayı meydana gelen değişimlerdir.

Yapının fabrika olması ile birlikte, üretim tesisatını yerleştirmek için çeşitli müdahaleler yapılmıştır. Mekanların duvarında farklı kotlarda duvar boyunca devam eden kanallar vardır (Şekil F.88). 105 no'lu mekanın kuzeydoğu ve güneybatı duvarında, hem yatay hem de düşey doğrultuda oyuklar görülmektedir. 101 ile 103 no'lu mekan arasındaki duvar ile, 103 ve 108 no'lu mekanın arasındaki duvar üzerinde, farklı kotlarda ve büyüklüklerde açıklıklar vardır. Bu duvarlara, birer pencere boşluğu açılmıştır. 103 ve 105 no'lu mekan arasındaki duvarda, geçiş için kullanılan açıklığın dışında, farklı boyutlarda açıklıklar ile demir elemanlarla yapılan müdahaleler görülmektedir. Bununla birlikte, fabrika ihtiyaçları doğrultusunda eklenen ahşap ve demir elemanlar yapıda çeşitli hasarlara neden olmuştur. 101 no'lu mekanın tavanında görülen ahşap eleman ve 103 no'lu mekan da tavandan sarkan demir eleman tavan döşemesine zarar vermiştir. Ayrıca mekanın tavanında, açıklıklar

görülmektedir (Şekil H.19-20). Bunların fabrikanın tesisatı ile ilgili açıldığı düşünülmektedir (Şekil F.89). Nitekim, yapıya ait eski bir fotoğrafta, açıklığın olduğu yerde bir baca görülmektedir (Şekil G.4).

Fabrika olduğu dönemde, makinaların oturduğu betonarme ayaklar yapılmıştır. 101 ve 102 no'lu mekanlarda bu ayaklar görülmektedir (Şekil H.21-22).

Yapıya eklenen bölümün iç duvarlarına çimento esaslı malzeme ile müdahale edilmiştir (Şekil F.25-26). Bu mekanın kuzeydoğu duvarının doğu ucunda yer alan pencerenin altında tuğla dolgu görülmektedir (Şekil H.20).

Yapının tavan döşemesinde, kararmalar görülmektedir. Fabrika olduğu dönemde, yüksek ısı ile çalışan makinaların kullanılması nedeniyle kararmaların oluştuğu düşünülmektedir. Yer yer sıvalarda dökülmeler meydana gelmiştir (Şekil F.22).

Yapı, fabrika işlevini tamamladıktan sonra boş kaldığı için ciddi zararlar görmüştür. İzinsiz kullanımlara açık hale gelmiştir. Günümüze hiç bir kapısı ulaşmamıştır. Pencerelerde cam kalmamıştır. Doğramalardan bazıları ciddi zarar görmüş, bazıları ise yerinde mevcut değildir. Yapının tavan döşemeleri günümüze ulaşsa da, çatısı yoktur. 104 no'lu mekanın ise tavanı da olmayıp, mekanda otsu bitkilenme oluşmuştur. Döşemelerdeki taş kaplama harap olmuş, sadece 103 no'lu mekanın bir bölümünde, 108 ve 109 no'lu mekanlarda görülmektedir. 105 no'lu mekanın bir bölümünde ise, toprak birikmiştir (Şekil F.32). Üçgen alınlıklı cephe duvarlarının bitiş noktasındaki taşlar dökülmüştür.

İzinsiz kullanımlar sırasında, ısınmak için yakılan ateşler, yapıya ciddi zarar vermiştir. Özellikle 105 no'lu mekanın duvarlarında, kararma görülmektedir (Şekil F.33).

4.3.5.2 Malzeme bozulmaları

Yapı uzun süredir kullanılmadığı için iç mekanda birçok yerde rutubetlenme nedeniyle, sıva çatlakları, sıva kabarmaları ve dökülmeleri meydana gelmiştir. Sıvanın dökülmesiyle bazı kısımlarda taş örgü açığa çıkmıştır. Nemden kaynaklı olarak, 105 ile 107 no'lu mekan arasındaki duvarda ve 105 no'lu mekanın üzerini örten tonozda biyolojik oluşum tespit edilmiştir (Şekil F.35-36).

Cephe kaplamasında görülen bazalt taşının dayanıklı olmasından dolayı, taş dokuda çok fazla bozulma gözlemlenmemiştir. Derzlerdeki sıvanın taşması nedeniyle taş

yüzeyde sıva izleri görülmektedir. Dönem eki olan 104 no'lu mekanın gelmesiyle birlikte, kuzeybatı cephesinde çatının oturduğu seviyede sürekli devam eden taş silme kesintiye uğramış, bir bölümü yok olmuştur. Bazı pencerelerin taş sövelerinde, kayıplar meydana gelmiştir (Şekil H.23-24).

Demir olan pencere kasa ile çelik hatıllar ve yapı içerisine ilave edilmiş çelik kolon ve kirişler, zamanla korozyona uğramıştır. Yapının fabrika olduğu dönemde eklenen betonarme ayaklarda yüzey aşınması görülmektedir (Şekil F.16-19).

4.3.6 Yapının dönem analizi

19. yüzyıl sonlarında Ruslar tarafından inşa edilen yapı, halk tarafından Süt Tozu Fabrikası olarak bilinmektedir. 1934 yılından itibaren Süt Tozu Fabrikası olarak kullanılan yapıdaki değişimleri anlayabilmek için kronolojik analiz çalışması yapılmıştır (Şekil H.25).

Tarih araştırmaları ve yapıdaki izler doğrultusunda, yapıda üç ayrı dönem gözlemlenmiştir (Şekil 4.15). 1.dönem, yapının ilk inşa edildiği 1890'ların sonundan, fabrika olarak kullanılmaya başladığı 1934 tarihine kadardır. Yapının, tek seferde tasarlanıp inşa edildiği düşünülmektedir. Özellikle yapının cephe düzeninden, bu durum anlaşılmaktadır. 2. dönem, yapının fabrika olması ile başlamaktadır. Bu dönemde, yapının mekansal kurgusu değişmemiştir. Ancak fabrikanın tesisatının oluşturulması için yapıya çelik-kiriş kolon sistemi ve makinaların oturduğu betonarme ayaklar ilave edilmiştir. Bununla birlikte, yeni pencereler açılmıştır. Betonarme bir baca ile su kulesi olarak kullanılmış bir yapı eklenmiştir. 1943 tarihinden sonra yapılan değişiklikler ise 3. dönem olarak tanımlanmıştır. Araştırmaları doğrultusunda, fabrikanın üretim hacminin bu tarihte artırıldığı öğrenilmiştir. Ayrıca bu döneme ait bir fotoğraf ışığında, yapıya 3.dönemde yeni eklerin yapıldığı, pencere kasa ve doğrama düzeninin değiştirildiği saptanmıştır (Şekil H.26-27-28-29-30-31).

Şekil 4.15 : Plan dönem analizi.

4.4 Restitüsyon Projesi

Yapının restitüsyon projesi hazırlanırken, yapılan dönem analizi doğrultusunda kararlarlar alınmıştır. Yapının 1.dönemi ile ilgili çok fazla veri elde edilememiştir. Ancak 1.dönemi ile 2.dönemi arasında fabrika işlevinden dolayı yapılan müdahaleler dışında farklılık yoktur. Yapının mekansal kurgusu değişmemiştir. Yapıdaki izler, yazılı ve görsel kaynaklar ile analoji yoluyla elde edilen bilgiler doğrultusunda 1.döneme ait veriler toplanmıştır. Restitüsyon projesi kapsamında 1. dönemin restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Bununla birlikte, restorasyon projesi için geliştirilen önerilerde, yapının 3.dönemine ait verilerin kullanılması nedeniyle, 3.dönemin restitüsyon projesi de çizilmiştir.

4.4.1 Restitüsyon sorunları

Yapılan restitüsyon çalışması sırasında karşılaşılan sorunlar üç başlık altında toplanmıştır. Bunlardan en önemlisi, yapının özgün işlevinin ne olduğudur. Diğerleri ise mekansal ve yapı bileşeni ölçeğinde karşılaşılan sorunlardır.

4.4.1.1 Özgün işleve yönelik sorunlar

Yapıda kullanılan malzemeler, mimari biçimleniş ve cephe düzeni dikkate alındığında yapının, 19 yüzyılın sonlarında, Rus yönetimi sırasında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Ancak yapının ilk işlevinin ne olduğu kesin olarak bilinememektedir. Yapının bir demiryolu yapısı olarak inşa edildiği ileri sürülmektedir. Ancak, alanda yapılan çalışmalar doğrultusunda yapının bir demiryolu yapısı olmadığına karar verilmiştir.

Yapının konumu, bu saptamada önemli bir veri olmuştur (Şekil C.1-2). Yapı, demiryolunun yanında yer almaktadır. Ancak, demiryolu yapılarının güneyinde ve uzağında yer alan yapı, günümüzde TMO'ya ait olan, özgün durumunda askeri kışla ve tavla olarak kullanılmış yapılara yakın bir konumdadır. Bununla birlikte alandaki tüm demiryolu yapıları incelendiğinde, bir istasyonun gereksinimi olan idari, teknik ve konaklama yapılarının gar çevresinde yer aldığı ve yeterli olduğu anlaşılmıştır.

Yapının boyutlarına ve biçimine bakıldığında, yapının idari ya da teknik işlevinin olabileceği öne sürülebilir. Gar çevresinden uzak bir noktada bu işlevde bir demiryolu yapısının inşa edilmeyeceği düşünülmektedir. Ayrıca 1972 tarihli vaziyet planına göre, demiryolunun ihtiyacı olan idari ve teknik birimlerin yeri saptanmıştır[17] (Şekil C.6). Bu bilgiler ışığında, yapının demiryolu yapısı olmadığına karar verilmiştir.

Rus yönetimi sırasında, askeri amaçlı kurulan garnizon-kentte demiryolu da askeri amaçlı olarak inşa edilmiş, askeri ihtiyaçlar için kullanılan yapılar demiryolu hattının çevresine konumlandırılmıştır. Bu nedenle, Eski Süt Tozu Fabrikası olarak bilinen yapının askeri bir yapı olduğu ve idari amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir.

4.4.1.2 Mekansal sorunlar

Yapıya eklenen bölümler ve mekanlar arasındaki geçişler yapının önemli mekansal sorunlarını oluşturmaktadır.

Yapının cephe düzenine bakıldığında, ana kütlede kullanılan taş malzemeden farklı boyutta ve renkte taşın kullanıldığı bölüm ayırt edilmektedir. 104 no'lu mekanın bulunduğu bu kısmın sonradan eklendiği anlaşılmaktadır (Şekil F.60). Yapının

[17] 1972 tarihli vaziyet planı, Bölüm 3.4' te açıklanmıştır.

fabrika olarak kullanıldığı dönemde, bu bölümün eklendiği düşünülmektedir. 103 no'lu mekan ile 104 no'lu mekan arasındaki duvarda yer alan kapı açıklıklarının, özgün durumunda pencere açıklığı olduğu, yeni mekanın eklemesi ile kapı açıklığına dönüştürüldüğü öngörülebilir (Şekil F.26).

Yapının mekanları incelendiğinde, hepsinin ayrı girişleri olduğu ve mekanlar arasında geçişin dışarıdan sağlandığı anlaşılmaktadır. Ancak 103 ve 105 no'lu mekanlar arasında bir geçiş bulunmaktadır (Şekil F.30). Bu açıklık, pencere açıklıkları ile benzer genişlikte ve yüksekliktedir. Ayrıca orta aksta kasa izi görülmektedir. Burada ilk inşa edildiğinde bir pencere boşluğunun yer alması olasıdır. Ancak iki mekan arasında bir pencere açıklığına neden gereksinim duyulduğu anlaşılamamıştır. Daha sonra fabrikanın ihtiyaçları doğrultusunda, bu açıklığın bir geçişe dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Böylece iki mekan arasında bağlantı içeriden sağlanmıştır.

Yapının 101 no'lu mekanına bitişik betonarme bir platform yer almaktadır. Platform, 101 no'lu mekanın güneybatı cephesine açılan kapı boşluğunu kapatmaktadır (Şekil F.65). Bununla birlikte cephede, çatı izi görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, burada bir mekanın olduğu, yapının fabrika olduğu dönemde eklendiği ve daha sonradan yıkıldığı düşünülmektedir. Güneybatı cephesine yer alan kapı boşluğu, özgündür. Ancak çok büyük olmayan bu mekanda, neden iki kapı açıklığının olduğu anlaşılamamıştır.

Yapıda görülen sorunlardan birisi de 106 ve 107 no'lu mekanın özgün durumda olup olmadığıdır. 105 ve 107 no'lu mekan arasındaki duvarın tuğla örgü olduğu görülmektedir (Şekil F.35). Yapının diğer iç duvarları ise taş örgüdür. Sadece bu duvarda tuğlanın kullanılması, duvarın sonradan ilave edilmiş olabileceğini düşündürtmektedir. Bununla birlikte, duvar örgüsüne dair bir bilgi edinilemese de 106 no'lu mekanın da sonradan eklendiği düşünülmektedir. Rus yapılarında, mekan bütünlüğünün önemli olması ve mekanı bölen duvarlara çok fazla rastlanmaması, bu mekanın sonradan eklendiği fikrini güçlendirmektedir. Ayrıca, tonozun oturduğu duvarlara bakacak olursak, kuzeybatı duvarında, tonoz yükünü 102 ve 105 no'lu mekanlar arasındaki beden duvarına aktarırken, güneybatı doğrultusunda, yükünü taşıyabilmek için sık aralılarla beş adet çelik kiriş yerleştirilmiştir. Bu aksta, tümüyle devam eden bir beden duvarı olmayıp, 106 no'lu mekanın duvarı vardır. Tonozun yükünü aktarmak için, 106 no'lu mekanın duvarının sürekli olması gerekmektedir.

Ancak, çelik kiriş uygulamasının yapılması, bu ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. 105 no'lu mekanı bölen bu duvarın taşıyıcılık işlevinin de olmaması, sonradan yapıldığı öngörüsünü kuvetlendirmektedir (Şekil F.32).

4.4.1.3 Yapı elemanı ölçeğindeki sorunlar

Yapının cephelerinde geniş açıklıklı, düz atkılı pencere boşlukları görülmektedir. Pencerelerin demir kasa ve doğramaları günümüze ulaşmıştır. Pencere boşluklarına yerleştirilen kasalar, boşluğa uygun olarak hazırlanmamış, beden duvarı ve kasa arasında boşluklar kalmış ve harç ile doldurulmuştur (Şekil F.43-83). Bu durum, günümüze ulaşan pencere kasalarının ve doğramalarının özgün olmadığını düşündürtmektedir. Aynı zamanda, 1946 tarihli yayından elde edinilen bir fotoğrafta, pencere düzeni hakkında bilgi edinilmektedir (Şekil G.4). Buna göre pencere, düşeyde iki ana kayıt, kayıtlar arasının üç eş parçaya; yatayda orta aksta bir ana kayıt, kayıt ile kasa arasının dört eş parçaya bölünmesiyle oluşturulmuş bir düzene sahiptir. Ancak günümüze ulaşan doğralamar, yatayda bir, düşeyde bir ya da iki kayıt sistemi ile oluşturulmuştur. Aynı zamanda, 1943 sonrası eklenen bölümdeki pencere düzeni ile benzerdir. Bu nedenle günümüze ulaşan pencere doğramalarının ek bölümlerle birlikte yapıldığı düşünülmektedir. Elde edilen fotoğraflardan ve yapıdaki izlerden pencere doğrama malzemesine dair bilgi edinilmemektedir. Bununla birlikte, dönem yapılarında pencere kasa ve doğramalarının ahşap olduğu bilinmektedir. Ancak, pencere düzenine ve yapıda demir kullanım yoğunluğuna bakılacak olursa, çok kesin olmamakla birlikte pencere doğramalarında demir kullanıldığı düşünülmektedir.

Yapının kapılarının hiçbiri günümüze ulaşmamıştır. Ancak kapı açıklıklarındaki izlerden çift kapı kullanıldığı anlaşılmaktadır (Şekil F.80-81). Restitüsyon çalışması sırasında, hem anıtsal hem de sivil mimarlık örneği olan Rus yapılarında kullanılan ahşap kapı tipleri dikkate alınarak kapı önerisinde bulunulmuştur (Şekil G.8-9).

4.4.2 Restitüsyon kararlarına temel oluşturan veri kaynakları

Yapının restitüsyon önerisinin geliştirilmesi sürecinde, yapı ile ilgili ulaşılan eski kaynaklar incelenmiştir. Yapının restitüsyon sorunlarına yanıt vermesi amacıyla benzer yapılar incelenmiş ve kararlar alınmıştır. Bunların dışında, sözlü kaynaklara da başvurularak, yapının restitüsyonuna yönelik veriler derlenmiştir. Yapının restitüsyonu için en önemli kaynak ise yapının kendisi olmuştur. Yapıda bulunan

izlerden yapıdaki çeşitli dönem müdahaleleri, onarımlar ve değişimler açık şekilde anlaşılmaktadır.

4.4.2.1 Yapı ile ilgili belgeler

Yapının restitüsyon önerisinin geliştirilmesi sırasında, yazılı ve görsel kaynaklara başvurulmuştur. Ancak yapının 1. dönemiyle ilgili çok fazla veriye ulaşılamamıştır. Yapının fabrika olarak kullanıldığı 2. dönem ile ilgili hem yazılı hem de görsel kaynaklara ulaşılmıştır. Sütçülük ve hayvancılık üzerine hazırlanan yayın ve raporlardan, fabrikanın üretim sistemi hakkında bilgi edinilmektedir. Bu kaynaklarda yapının mimarisi ile ilgili çok fazla veri elde edilememiştir. Ancak bu kaynaklardan elde edilen bilgiye göre 1943 tarihinde yapının üretim hacminin genişletildiği öğrenilmiştir. Bundan yola çıkarak, yapının ek mekanlarının bu dönemde inşa edildiği düşünülmektedir.

Yapıya dair elde edilen iki fotoğraf, yapının restitüsyon önerilerini oluştururken önemli bir veri olmuştur (Şekil G.3-4). Fotoğraflardan birisi, 1946 tarihli bir yayından elde edilmiştir. Bu fotoğraf sayesinde yapının ek bölümünün ne zaman yapıldığına dair bilgi edinilmektedir. Ayrıca yapının özgün olduğu düşünülen pencere düzeni ve üst örtüsünün nasıl olduğu anlaşılmaktadır.

Yapı, günümüzde TCDD mülkiyetinde olduğundan dolayı, TCDD Emlak ve İnşaat Dairesi arşivinde araştırma yapılmıştır. Yapının fabrika olduğu döneme ait bir plan krokisi edinilmiştir (Şekil G.5). Rölöve çizimleri ile kroki karşılaştırıldığında, krokinin çok doğru bir veri olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, yapının güneybatı cephesine bitişik bir mekanın olduğu cephedeki izlerden anlaşılmakta ve bu kroki ile desteklenmektedir. Ayrıca arşivden elde edilen 1972 tarihli vaziyet planı ile yapı ve çevresinin durumu tespit edilmiştir[18]. Plana göre, Süt Fabrikası olarak kullanılan üç yapı ve alan içerisinde bir rampa vardır. Yapılardan birisi ve rampa günümüze ulaşmamıştır. Diğeri ise günümüzde lojman olarak kullanılmaktadır (Şekil C.5).

4.4.2.2 Analoji yoluyla sağlanan veriler

Yapının restitüsyon çalışması sırasında karşılaşılan önemli sorunlardan birisi, özgün işlevinin ne olduğuna dairdir. Eski belgelerin yanı sıra, yapı ile aynı dönemde

[18] 1972 tarihli vaziyet planı, Bölüm 3.4' te açıklanmıştır.

yapılmış diğer demiryolu yapıları incelenmiştir. Yapının askeri amaçlı kullanılan tavlalara yakın konumda bulunması nedeniyle, bazı askeri yapılar incelenmiştir. Kalenin güneyinde yer alan özgün durumunda askeri amaçlarla kullanılmış, ancak günümüzde Kafkas Üniversitesi tarafından kullanılan yapılar gözlemlenmiştir. Askeri bölge içerisinde kalan yapılar izin alınamaması nedeniyle incelenememiştir. Yapılar incelenirken, kullanılan malzemeler, cephe düzeni, bezeme programı ve yapım tekniğindeki benzerliklere dikkate alınmıştır (Şekil G.6-7).

Yapının cephesinde, demir öğelerin kullanıldığı görülmektedir. Pencerelerin doğramalarında ve pencere üzerinde lento olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, yapının tavan döşemesinde farklı bir yapım tekniği görülmektedir. Çelik kirişler arası beton ile doldurularak döşeme oluşturulmuştur. İncelenen demiryolu yapılarında buna benzer uygulama görülmemiştir. Ancak incelenen askeri yapılarda, döşemede çelik kiriş kullanımına rastlanmıştır. 19. yüzyıl sonlarında Osmanlı tarafından yapılan tabya yapılarında da, döşemede çelik kirişlerin kullanıldığı saptanmıştır [19].

Yapının kapıları günümüze ulaşmamıştır. Restitüsyon önerisi geliştirilirken, kentteki diğer Rus yapılarının kapıları incelenerek, analoji çalışması yapılmıştır. Bu doğrultuda kapılar için öneri getirilmiştir (Şekil G.8-9).

4.4.2.3 Sözlü kaynaklardan sağlanan veriler

Restitüsyon çalışmaları sırasında, sözlü kaynaklara da başvurulmuştur. Yapının fabrika olarak kullanıldığı dönemde, kazan ustasının oğlu olan ve bir dönem fabrikada çalışan Fahrettin Yılmaz ile yapılan görüşmede, fabrikanın işleyişi ve makinaların nasıl kullanıldığına dair bilgi edinilmiştir[20]. Elde edilen bilgilere göre;

101 no'lu mekan sütün geldiği, toplanıp tartıldığı yerdi ve büyük süt kazanları vardı. 103 no'lu mekan ise, vals sisteminin olduğu, üretimin yapıldığı yerdi. 104 no'lu mekanda üretilen süt tozu depolanıyordu. 108 no'lu mekanda ambalajlama işlemi yapılıyordu ve 109 no'lu mekanda ambalajlanan ürünler depolanıyordu. Tonozlu olan 105 no'lu mekanda ise bir kazan bulunmaktaydı. Günümüzde girilemeyen 105 no'lu mekanın altındaki bodrum mekanı ise fabrika döneminde buzhane olarak kullanılırdı. 108 ve 109 no'lu mekanın önünde, yerde soğutma havuzu vardı. 110

[19] Ayrıntılı bilgi Bölüm 4.3.3.3'de yer almaktadır.
[20] Fabrika kazan ustasının oğlu Fahrettin Yılmaz ile 27 Kasım 2014'te yapılan görüşme.

no'lu mekan ise su deposu olarak kullanıldı. Bugün görülen yığma taş birimin üzerinde, demir aksanlı bir depo mevcuttu. Yapının önünde yer alan betonarme baca da, yanan kömürün dumanı dışarıya aktarılırdı ve üzerinde oldukça yüksek demir bir eleman vardı.

Yılmaz, yapının önünde bir rampa olduğundan bahsetmiştir. Buraya gelen demiryolu ile kömür getirilir ve rampada boşaltılırdı.

Yapıdaki üretim sistemi ise şöyledir: Bacada yanan kömürle kazanda kaynatılan su vals sisteminin silindirlerine aktarılır, sütün kurutulması sağlanırdı. Valslerde ısınan su, soğutma havuzuna alınıp bekletilir, daha sonra tekrar kazanlara alınırdı. Böylece devirdaim yapılırdı (Şekil G.10).

4.4.3 1.Dönem restitüsyon önerisi

Restitüsyon çalışmaları sırasında, yapının özgün durumu olan 1.döneme ait vaziyet planı, plan şeması ve cephe düzenini anlatmaya yönelik öneriler hazırlanmıştır.

4.4.3.1 1.Dönem vaziyet planı restitüsyonu

Yapının ilk yapıldığı döneme ait yazılı bir belge veya haritaya ulaşılmamıştır. Ancak arşiv çalışmaları sırasında elde edilen 1972 tarihli vaziyet planında, yapının yakın çevresi hakkında bilgi edinilmektedir. Buna göre yapı ile aynı parsel içerisinde, yapının güneyinde, 'T' biçimli bir yapı vardır. Günümüzde bu yapı mevcut değildir. Bununla birlikte vaziyet planında, yapının güneydoğusunda uzun bir rampa ve platformu görülmektedir. Yapının fabrika olduğu döneme ait fotoğrafta, rampanın olduğu yere yakın bir konumda, iki silo görülmektedir. Günümüzde rampanın olduğu yerde bir yükselti görülmekte, üzeri toprak ile kapanmıştır (Şekil H.32). Eski fotoğrafta, yapıya yakın konumda, bir yapıya ait beden duvarı görülmektedir. Daha sonradan bu da yıkılmıştır (Şekil G.3).

TMO Kars Şubesi eski çalışanı Ekrem Arslan ile yapılan görüşmede, demiryolu hattının yapının önüne kadar geldiği, ancak daha sonra bu hattın kaldırıldığı öğrenilmiştir. Yavuz ve Tavukçu (2012:309) tarafından TCDD Sivas Bölge Müdürlüğü arşivinden elde ettiği vaziyet planında da, iki demiryolu hattının Süt Tozu Fabrikası'nın içinde bulunduğu parsele geldiği görülmektedir (Şekil G.11). Hatlardan bir tanesi, rampanın yanına kadar gelmektedir. Rampanın yük boşaltma

için kullanılması ve bir rıhtım yüksekliğinin olması, burada bir yapının olabileceğini düşündürtmektedir. Ancak bununla ilgili bir belgeye ve ize rastlanılmamıştır.

4.4.3.2 1.Dönem plan restitüsyonu

Yapının plan şemasında meydana gelen en önemli değişiklik, yapıya sonradan eklenen bölümlerdir. 104 ve 110 no'lu mekanların sonradan eklendiği bilinmektedir (Şekil H.33). Eklenen 104 no'lu mekan ile birlikte, 104 ve 105 no'lu mekanlar arasındaki kapı açıklıklarının özgün durumda pencere açıklığı olduğu anlaşılmaktadır. Restitüsyon projesinde, eklenen bu mekanlar kaldırılmış, kapı açıklıkları pencere olarak önerilmiştir (Şekil H.34).

Yapının mevcut durumunda görülen 107 no'lu mekanın yapıdaki iç duvarlardan farklı olarak, tuğla ile örüldüğü tespit edilmiştir. Diğer iç mekan duvarlarını taş örgü, 107 no'lu mekanın duvarının tuğla örgü olması, mekanın özgün olup olmadığını düşündürtmüştür. Aynı zamanda, dörtgen biçimdeki mekanın bu şekilde bölümlendirilmesi dönemin diğer yapılarında pek fazla karşılaşılan bir örnek değildir. Bu bağlamda, 106 ve 107 no'lu mekanların yapının ilk inşa edildiği dönemde olmadığı, bir bölümü tonoz örtülü olan 105 no'lu mekanın tek bir mekan olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, tonozun oturduğu duvarlara bakılırsa, kuzeybatı aksında, tonoz 102 ve 105 no'lu mekanlar arasındaki beden duvarına oturmaktadır. Güneybatı aksında ise, sürekli devam eden bir beden duvarı olmayıp, sık aralıklara beş adet çelik kiriş yerleştirilmiştir. Böylece yük aktarımının yapılacağı bir beden duvarına gerek kalmamıştır. 105 no'lu mekanı bölen 106 no'lu mekanın kuzeybatı duvarının taşıyıcılık işlevinin de olmaması, sonradan yapıldığı öngörüsünü kuvetlendirmektedir. Ayrıca, giriş mekanı olan 102 no'lu mekanda tek kapının izi görülürken, 106 no'lu mekanda çift kapı izi görülmektedir. Bu durum, 106 no'lu mekanın bir giriş mekanı ve rüzgarlık olarak kullanılmadığını düşündürtmektedir. Bu bilgiler ışığında, 106 ve 107 no'lu mekanlarını sonradan eklendiğine karar verilmiştir. Bu nedenle restitüsyon projesinde, 105 no'lu mekan, bölümlenmemiş tek bir mekan olarak önerilmiştir (Şekil H.35).

101 ile 103 ve 103 ile 108 no'lu mekanlar arasındaki duvarlarda, +3.66 kotunda yer alan pencere boşluğunun fabrika ile birlikte açıldığı düşünülmektedir. Bunlar restitüsyon projesinde kapatılmıştır (Şekil H.36).

Restitüsyon çalışmaları sırasında, 103 ve 105 no'lu mekanlar arasındaki açıklığın özgün olmadığı anlaşılmıştır. Yapının özgün durumunda, elde edilen izler doğrultusunda bu açıklığın bir pencere boşluğu olduğu, daha sonra ise bir kapı açıklığına çevrildiğine karar verilmiştir. Restitüsyon projesinde bu açıklık kapatılmıştır (Şekil H.37).

Yapıda bulunan demir kasalı ve doğramalı pencerelerin özgün olmadığına karar verilmiştir. Bu pencerelerin, yapının fabrika olduğu dönemde ek mekanın gelmesiyle birlikte yapıldığı düşünülmektedir. Yapıya dair elde edilen fotoğraftan, özgün pencerenin nasıl olacağı hakkında bilgi edinilmektedir. Bu fotoğrafta, düşeyde iki ana kayıt, kayıtlar arasının üç eş parçaya; yatayda orta aksta bir ana kayıt, kayıt ile kasa arasının dört eş parçaya bölünmesiyle oluşturulmuş bir düzene sahiptir. Restitüsyon projesinde, bu pencere düzeni referans alınarak, bütün pencereler çizilmiştir.

4.4.3.3 1.Dönem cephe restitüsyonu

Yapıya eklenen 104 no'lu mekan ile birlikte, yapının güneydoğu cephesinde değişiklikler olmuştur. Restitüsyon projesinde, bu mekan kaldırılmış, 104 ile 105 no'lu mekan arasındaki kapı açıklıkları, pencere açıklığı olarak önerilmiştir. Elde edilen verilere göre belirlenen pencere tipi, bu açıklıklarda da çizilmiştir. Bu pencere tipi, diğer pencereler için de önerilmiştir.

Güneydoğu cephesine gelen, betonarme baca ile fabrika tarafından su kulesi olarak kullanılmış yapı, kaldırılmıştır.

Güneybatı cephesinde yerde yer alan betonarme bir platform, cephede yer alan kapının önünü kapatmıştır. Bu platform kaldırılarak, kapının önü açılmıştır.

Yapının kapıları günümüze ulaşmamıştır. Ancak çift kapı kullanıldığı yapıdaki izlerden anlaşılmaktadır. Restitüsyon projesinde, kapı önerebilmek için dönem yapıları referans alınmıştır. Buna göre, üst kotunda aydınlatma penceresi olan, üç aynalı ahşap kapı önerilmiştir.

Yapının çatısı günümüze ulaşmamıştır. Ancak görülen izlerden ve elde edilen eski fotoğraflardan yapının özgün çatısı anlaşılmaktadır. Yapının uzun kolunda yer alan dikdörtgen bölüm ile 105 no'lu mekanın örtüsü olan tonozun üzeri kuzeybatı ve

güneydoğu doğrultusunda beşik çatılıdır. 105 no'lu mekanın düz tavanlı bölümünün üzeri ise güneybatı- kuzeydoğu doğrultusunda beşik çatılı olarak önerilmiştir.

Eski fotoğraflarda çatı ile ilgili görülen önemli detaylardan birisi, tonozun üzerindeki saç kaplı beşik çatının, 101,103,108 ve 109 no'lu mekanların üzerini örten beşik çatının mahya kotuna kadar uzanmasıdır. Tonozun kuzeybatı yönünde oturduğu duvar ile dikdörtgen bölümün beşik çatısı arasında kalan boşluğun kapatıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, çatıların restitüsyon önerisi geliştirilmiştir (Şekil H.38-39).

4.4.4 3.Dönem restitüsyon önerisi

Restorasyon kararlarının geliştirilmesi sürecinde, çoğunlukla 3. döneme ait veriler kullanılmıştır. Bu nedenle, yapının 3.döneme ait vaziyet planı, plan şeması ve cephe düzenini anlatmaya yönelik öneriler hazırlanmıştır. 1943 tarihinden sonra yapılan değişiklikler, 3.dönem olarak tanımlanmıştır. Fabrika olarak kullanılan yapının, bu dönemde üretim hacminin artırıldığı ve ekler aldığı tespit edilmiştir.

4.4.4.1 3.Dönem vaziyet planı restitüsyonu

Yapının ilk yapıldığı dönem ile 3.dönemi arasında, vaziyet planı ölçeğinde, çok fazla değişiklik görülmemektedir. Yapının güneybatısında ve yakın konumda görülen beden duvarı ve rampanın yanındaki silolar, 3.dönemde mevcut değildir. Bu nedenle, restitüsyon vaziyet planında çizilmemiştir (Şekil H.40).

4.4.4.2 3.Dönem plan restitüsyonu

Yapının bu dönemindeki en önemli değişikliklerden birisi eklenen 104 no'lu mekandır. Elde edilen fotoğraflar ve tarihsel araştırmalar doğrultusunda, bu mekanın 1943 tarihinde eklendiği anlaşılmaktadır. Eklenen bölümle birlikte, özgün durumunda pencere olan açıklıklar, 103 ve 105 no'lu mekanlar arasında geçişi sağlayan açıklığa dönüşmüştür. 3.dönem restitüsyonunda, 104 no'lu mekan ve geçişler önerilmiştir (Şekil H.41-42-43).

Yapının fabrika olduğu dönemde eklenen 110 no'lu mekan ve betonarme baca 3.dönemde de mevcuttur. 110 no'lu mekanın üzerinde metal aksanlı bir su deposunun olduğu sözlü kaynaklardan öğrenilmiştir. Tam olarak boyutları bilinmemekle birlikte, çizimlere eklenmiştir. Eski fotoğraflardan elde edilen veriye

göre, betonarme bacanın üzerinde, metal bir borunun olduğu ve dumanı uzaklaştırmak için oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bununla birlikte, 108 ve 109 no'lu mekanların önünde yer alan ve fabrika döneminde soğutma havuzu olarak kullanılmış dörtgen havuz, 3. dönem restitüsyonunda önerilmiştir. Havuzun tam olarak boyutları bilinmemekle birlikte, sözlü kaynaklardan elde edilen veriler doğrultusunda, plana yerleştirilmiştir.

Günümüzde, yapının güneybatı cephesine bitişik konumda betonarme platform görülmektedir. TCDD arşivinden elde edilen krokide, bu cepheye bitişik bir kütle mevcuttur. Cephede görülen beşik çatı izi de bunu desteklmektedir. Günümüze ulaşmayan kütlenin, yüksekliği ve genişliği bilinmekte, ancak cephe biçimlenişi bilinmemektedir. Fabrika döneminde eklenmiş bu bölüm, 3. dönem restitüsyon projesinde bilinenler doğrultusunda çizilmiştir (Şekil H.44-45).

4.4.4.3 3.Dönem cephe restitüsyonu

Yapıya, 3.dönemde eklenen 104 no'lu mekan ile, güneydoğu cephesinde önemli değişiklik olmuştur. 104 no'lu mekan, cephede görülen farklı taş dokusu ile ana kütleden ayırt edilmektedir. Yapının üst örtüsü günümüze ulaşmamıştır.Ayrıca, çatısı ile ilgili bir bilgi edinilememiştir. Ancak, kentin hava koşulları düşnülürse beşik çatının kullanılmış olması olasıdır. Bu nedenle, 3.dönem restitüsyonunda 104 no'lu mekan saç kaplı, beşik çatılı olarak önerilmiştir. Ana kütle üzerindeki çatı örtüsü, 1.dönem restitüsyonunda önerildiği gibidir.

Bu dönemde görülen önemli değişiklik ise, pencerelerde olmuştur. Yapının mevcut durumundaki pencereler ile özgün durumu için tespit edilen pencereler farklıdır. Pencerelerin 104 no'lu mekanın eklenmesiyle birlikte, değiştiği düşünülmektedir. Çift pencere kullanılmıştır. Demir doğramalı pencereler, yatayda orta aksta bir kayıt, düşeyde bir ya da iki kayıttan oluşan bir düzene sahiptir. 3.dönem restitüsyonunda da bu düzende pencereler önerilmiştir (Şekil H.46-47).

5. KORUMA

Tez çalışması kapsamında, demiryolu yapıları, Eski Süt Tozu Fabrikası ve Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) yapılarını içeren alanın mimari belgeleme çalışması ile Eski Süt Tozu Fabrikası yapısının ayrıntılı belgeleme ve restitüsyon çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda endüstriyel sit alanı niteliğindeki çalışma alanı ve fabrika yapısının korunmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Alana yönelik koruma sorunları ve önerileri ile Eski Süt Tozu Fabrikası'nı korumaya yönelik öneriler ayrı başlıklar da ele alınmış, ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

5.1 Alana Yönelik Koruma Sorunları ve Öneriler

Ruslar tarafından 19. yüzyıl sonlarında inşa edilen Kars demiryolu, Rus dünyası içinde son noktalardan biri iken, Cumhuriyet ile birlikte demiryolu alanında yapılan yoğun çalışmalar sonrasında Anadolu'ya bağlanmıştır. Cumhuriyet döneminde yine bir sınır kenti olan Kars'ın, Rusya ile olan demiryolu bağlantısı kesilmiş, ancak Ankara ile bağlantısı sağlanmıştır. Demiryolu, hem yolcu hem de yük taşımacılığında önemli bir araç olmuştur. Kars'ta üretilen tarım ve hayvancılık ürünlerinin Anadolu'ya taşınmasında önemli bir rol oynamıştır. Hayvan besiciliğinin önemli olduğu kentten diğer kentlere hayvan ihracatı da demiryolu aracılığıyla yapılmıştır.

Ancak günümüzde Türkiye genelinde demiryolu taşımacılığı zayıflamıştır. Kars'ta da özellikle havayolu taşımacılığının gelişmesiyle birlikte, demiryolu ağı çok fazla kullanılmamaya başlamıştır. Demiryolu çalışanı sayısının azalması ve yapıların günümüz gereksinimlerini karşılamaması, yapıların kullanılmamasına neden olmaktadır. Bugün, özellikle konaklama yapıları ve bazı idari birimler kullanılmamaktadır.

Kentte, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'na (TCDD) ait alan yaklaşık 14 hektar olup, dört parselden oluşmaktadır. Demiryoluna ait yapılar, hattın her iki tarafına da yayılmıştır. Demiryolu yapılarının güneyinde, yer alan boş alan son

yıllarda taşımacılık firmalarına kiralanmıştır. İnşaat malzemeleri ağırlıklı olmak üzere çeşitli ürünleri kente taşıyan bu firmalar, alana ihtiyaçları doğrultusunda depo yapıları yapmıştır. Bunlar, mimari duyarlılığı olmayan yapılardır. Alanda, sadece Eski Süt Tozu Fabrikası'nın bulunduğu tescilli parselde yeni yapılaşma görülmemektedir.

Endüstri mirasının önemli öğesi olan demiryolu ve yapılarının yer aldığı bu alan, endüstriyel sit alanı niteliğindedir. Ancak alan sit ölçeğinde koruma altına alınmamıştır. Alan içerisindeki, İşletme Binası ve Eski Süt Tozu Fabrikası dışındaki Rus yapıları, ancak 2013 senesinde tescillenmiştir. Yapıların yakın bir zamanda tescillenmesi nedeniyle, uzun süre yapılar kullanıcıların müdahalesine açık hale gelmiştir. Ek birimler yapılmış ve plan,cephe düzeninde değişmeler olmuştur.

Günümüzde, kentle ve demiryolu ile ilgili geleceğe yönelik önemli projeler gündemdedir (Şekil B.54-55-56). Bunardan birisi, Ankara-Kars arası yapılacak olan hızlı demiryolu hattı projesidir. Tamamlanması uzun zaman alacak olsa da, projenin hem demiryolunun bir araç olarak kullanımına hem de kente önemli katkısı olacaktır. Bununla birlikte, Tiflis-Bakü-Kars demiryolu hattı projesi de bir süredir devam etmektedir. Yakın gelecekte tamamlanması planlanan hat ile Çin'den Avrupa'ya bir bağlantı kurulması hedeflenmektedir. 'Demir İpek Yolu' olarak adlandırılan proje ile Kars demiryolu hattının da yeniden canlanması beklenmektedir. Yapılan bu projelerle, hem yolcu taşımacılığı hem de yük taşımacılığında hattın etkin olarak kullanılacağı düşünülmektedir.

Öneriler

1) TICCIH, endüstri mirasının kültürel mirasın bir parçası olduğundan bahsetmektedir. Yasal olarak korumaya yönelik yapılacak düzenlemeler, endüstri mirasının donanımı, makinaları, yer altındaki elemanları, yapıları, bina gruplarını ve bütün alanı koruyacak nitelikte olmalıdır. Bu bağlamda, Kars demiryolu hattı çevresinde gelişen ve çalışma sınırlarını oluşturan bu alan, tarihi endüstriyel sit alanı olarak önerilmektedir. Alan içerisinde çok sayıda tarihi yapının olması ve döneminin teknolojisini aktarması, alanın bütüncül olarak değerlendirilmesinde etkili olmuştur. Alanın sit olarak tescillenmesiyle, alan içerisinde gerçekleşecek yeni yapılaşma denetim altına alınacak ve alan bir bütün olarak korunacaktır.

2) Hattın gelişmesi ile birlikte, alanda kullanılmayan yapıların da kullanılabilir olması öngörülmektedir. Günümüzde, alandaki tarihi nitelikli konaklama yapılarının çoğunluğu kullanılmamaktadır. Kullanılmayan yapıların, idari veya konaklama birimleri olarak kullanılması önerilmektedir. İncelenen yapıların plan tipolojisi ve yapısal özellikleri, bu kullanımlar için uygundur. Ancak, teknik birim ya da depolama birimi olarak kullanılmaları mümkün değildir.

3) Hattın gelişmesiyle, kentin lojistik bir merkez olacağı düşünülürse, depo yapılarına ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle yeni yapılaşma olması beklenmektedir. Ancak, alanda boş bir alan bulunmaması nedeniyle, taşımacılık firmaları tarafından kullanılan depo yapılarının, aynı işlevle kullanılmaya devam edilmesi ya da yenilenerek kullanılması önerilmektedir. Ancak yeni yapılaşma, alanın sit bütünlüğünü bozmayacak şekilde önerilmelidir.

4) Bunun dışında alanda, Eski Süt Tozu Fabrikası'nın yer aldığı parsel dışında boş alan bulunmamakta, buraya da yeni yapı yapılması önerilmemektedir.

Alana yönelik yapılan öneriler, hem demiryolu hattının gelişmesi hem de tescilli olan yapıların korunması için birer adım olacaktır. Kullanılmayan yapılar, işlev kazanacak ve gelecek nesillere taşınabilecektir. Ayrıca izinsiz kullanımların önüne geçilecek, yapıların zarar görmesi engellenmiş olacaktır.

5.2 Eski Süt Tozu Fabrikası Koruma Projesi

Tez çalışması kapsamında ele alınan Eski Süt Tozu Fabrikası ile ilgili malzeme ve hasar analizleri yapılmış, yapının yıllar içerisinde geçirdiği değişiklikler ve yapılan müdahaleler incelenmiştir. Yapıdaki bozulmaların nedenleri belirlenerek, yapılabilecek müdahaleler için yöntemler araştırılmıştır. Hazırlanan restorasyon projesi ile yapının mevcut durumu ve yapılan hasar analizlerine göre müdahale paftaları hazırlanmıştır. Yapının onarımına yönelik müdahaleler, özgün niteliğini koruyacak şekilde hazırlanmış, dönem eklerinin korunmasına karar verilmiştir.

Mevcut durumda kullanılmayan yapının korunması ve yaşatılması için, yapıya yeni bir işlev vermek bir araç olarak düşünülmüştür. Yapının özgün durumuna en az müdahale gerektirecek bir işlev seçilmiştir. Yapıda uygulanacak yapısal müdahalelerle birlikte, yapının yeniden işlevlendirilmesi ile yaklaşık 40 yıldır kullanılmayan yapı yeniden kullanılmaya başlayacaktır. Bununla birlikte, yapının

sürekli bakımı yapılacak, bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara güvenle aktarılmasını sağlanacaktır.

5.2.1 Yapının kullanımına ilişkin öneri

Günümüzde bir işlevi olmayan yapının mülkiyeti TCDD'ye aittir. Yapının içerisinde bulunduğu 12 dönümlük parsel, 2014 yılında özel sektör tarafından kiralanmış, ancak yapıya müdahale edilmesine izin verilmemiştir. Bununla birlikte, TCDD yaklaşık 40 senedir boş olan yapının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi için bir çalışma yapmamıştır. TCDD'nin yapı ile ilgili bir planın ve isteğinin olmaması yapıya yeni bir işlev verme konusunda serbestlik sağlamıştır.

İşlev belirlenmesi sürecinde, sit ölçeğinde geliştirilen öneriler ve kentin ihtiyaçları doğrultusunda karar verilmeye çalışılmıştır. Yakın gelecekte, hattın etkin bir şekilde kullanılması, kente gelen ziyaretçi sayısının artması öngörülmektedir. Bununla birlikte, Kars'ta bir kent müzesinin olmaması, yapının işlevinin belirlenmesinde önemli bir faktör olmuştur. Bu nedenle, kentin tarihsel sürecini, ekonomisini, sosyal yaşamını ve kültürünü kentliye ve kente gelen ziyaretçiye anlatacak olan 'Kent Müzesi' işlevi, yapı için uygun bulunmuştur.

Kars Kent Müzesi'nde anlatılacak konular farklı tema başlıkları altında toplanmıştır. Altı tema belirlenmiştir. Bunlardan birincisi (Tema-1), Eski Süt Tozu Fabrikası ile ilgilidir. Yapının ve fabrikanın tarihsel süreci ile fabrika üretim şeması anlatılacaktır. Görsel verilerle birlikte yerleştirilecek ekranlar aracılığıyla sesli videolar ziyaretçiye sunulacaktır. Tema-1, dışarıdan ayrı bir girişi olan 101 no'lu mekanda yer alacaktır. Tema-1'in belirlenen diğer temalar ile bir bağlantısının olmaması nedeniyle, temanın sergileneceği mekanın da diğer mekanlardan bağımsız olması yeğlenmiştir.

İkinci tema başlığı altında, kentin tarihi anlatılacaktır (Tema-2). Tarih öncesi dönemden beri kentte yaşayan toplumlar, Osmanlılar, Ruslar ve Cumhuriyet döneminin izleri sesli ve görsel verilerle ziyeretçiye aktarılacaktır. Yaşanan bu değişimlerle birlikte, kentte gelişen mimari ve tarihi doku bu tema içerisinde anlatılacaktır. Hazırlanacak maketler ile sunumlar desteklenecektir. Üçüncü temada, demiryolu tarihi ve askeri tarihin anlatılması planlanmaktadır (Tema-3). Bu konunun belirlenmesinde, özgün işlevinde askeri amaçlarla inşa edilmiş Eski Süt Tozu Fabrikası'nın geçmişi etkili olmuştur. Rus döneminde inşa edilen askeri nitelikli kent ve demiryolunun tarihi bu başlık altında anlatılacaktır. Sesli ve görsel veriler,

maketlerle desteklenerek ziyaretçiye sunulacaktır. Dördüncü tema başlığında ise, kentin ekonomisi anlatılacaktır (Tema-4). Halkın temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık ile birlikte cumhuriyet döneminde sanayi alanında atılan adımlar, bu bölümde sesli ve görsel verilerle ziyaretçiye aktarılacaktır.

Tema-2, Tema-3 ve Tema-4'ün birbirleriyle ilişkili olması nedeniyle, mekanların da birbiriyle bağlantılı olması istenmiştir. Tema-2, 103 no'lu mekanda; tema-3 104 no'lu mekanda; tema-4; 105 no'lu mekanda sunulacaktır. Diğer mekanlara göre küçük olan 107 no'lu mekanda da, tema-4 ile ilgili bilgiler yer alacaktır.

Belirlenen beşinci tema da, kentin toplumsal tarihi anlatılacaktır (Tema-5). Kars'ta, geçmişten günümüze kadar farklı etnik gruplar bir arada yaşamıştır. Kentte 1960'lı yıllara kadar yaşayan Malakanlar ise, farklı bir yere sahiptir. Kente önemli katkıları olan Malakanlar ve diğer etnik gruplar ile ilgili verilerin sesli ve görsel olarak ziyaretçiye aktarılması istenmektedir. Ayrı bir girişi olan 108 no'lu mekanda, Tema-5'in anlatılması önerilmektedir (Şekil 5.1).

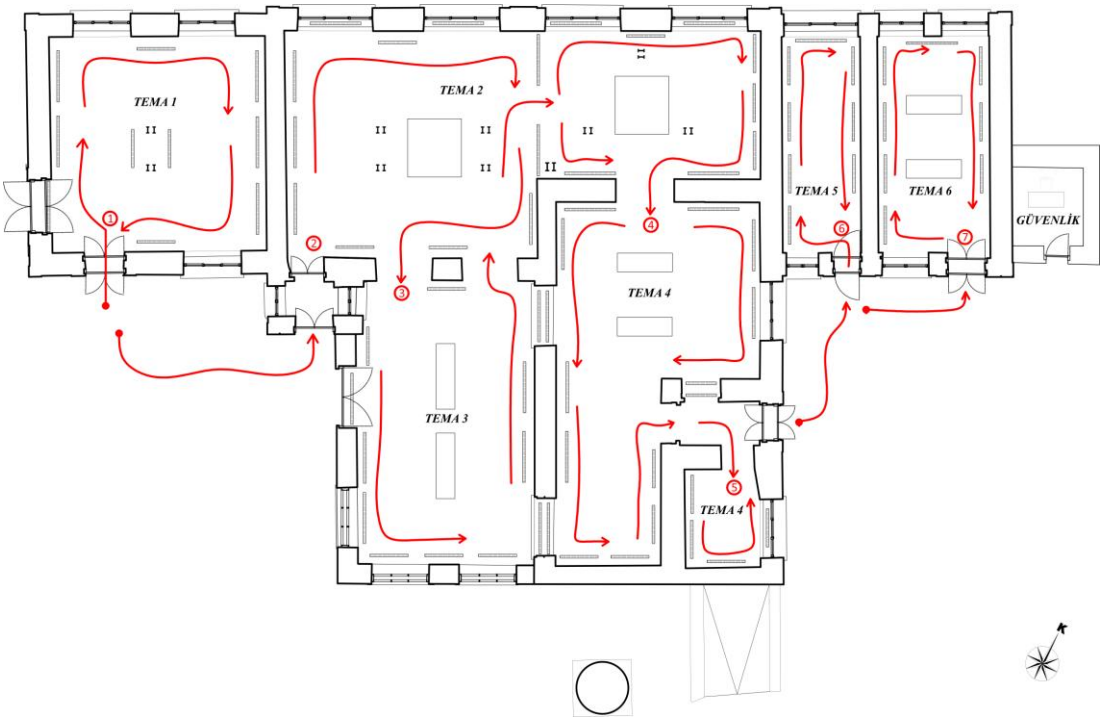
109 no'lu mekanın çocuklar tarafından bir atölye olarak kullanılması istenmektedir. Müzenin, yetişkinler ile birlikte, çocukların da ilgisini çekebilmesi için özel bir alan düşünülmektedir. Oyun alanı ve çeşitli görsellerin yer alacağı bu mekan da, çocukların bilgilenmesiyle birlikte eğlenceli vakit geçirmesi hedeflenmektedir.

Şekil 5.1 : Restorasyon işlev önerisi.

Müzenin gün içerisindeki güvenliğini sağlayacak olan görevliler için 110 no'lu mekan tahsis edilmiştir.

Müze için belirlenen temalar ve yerleştirildiği mekanlar doğrultusunda bir gezi rotası önerilmektedir. Bu öneriye göre; ziyaretçi 101 no'lu mekan içerisindeki Tema-1'i gezecektir. Sonrasında, 102 no'lu giriş mekanından girerek Tema-2'nin yer aldığı 103 no'lu mekana ulaşacaktır. Bu mekandan, hem 104 hem de 105 no'lu mekanlara geçilebilmektedir. 104 ve 105 no'lu mekanlar arasındaki duvar doğrultusunda eklenecek panolar ile 102 no'lu mekan, iki ayrı bölüm olarak değerlendirilecektir. Bu sayede, ziyaretçinin önce 104 no'lu mekana, daha sonra ise 105 no'lu mekana yönlendirilmesi sağlanacaktır. 104 no'lu mekandaki Tema-2'yi gezen ziyaretçi, 102 no'lu mekan üzerinden105 no'lu mekana geçecektir. 105 no'lu mekandaki Tema-4'ü gezen ziyaretçi, 106 no'lu geçiş mekanından 107 no'lu mekana geçecek, daha sonra ise yapıdan dışarı çıkacaktır. Sonrasında 108 no'lu mekanda Tema-5'i gezen ziyaretçi, isterse 109 no'lu mekana uğrayacak ve müzeden ayrılacaktır (Şekil 5.2).

Şekil 5.2 : Müze için önerilen gezi rotası.

Yapının fiziksel özellikleri ve düşünülen program doğrultusunda, müze idari birimleri için yapı içerisinde boş mekan kalmamıştır. Yapının kuzeyinde aynı parsel içimnde yer alan TCDD'ye ait olan lojman, müze programına dahil edilmiştir. Bu yapı da, özel sektöre kiralanmıştır. Yapının bir bölümü kiracı tarafından işçi

misafirhanesi olarak kullanılmakta iken, bir bölümü ise TCDD çalışanı tarafından lojman olarak kullanılmaktadır. Garın yakın çevresinde günümüzde kullanılmayan TCDD lojmanları olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda bahsedilen yapı içerisindeki lojman işlevinin kullanılmayan lojmanlara taşınması planlanmaktadır. Bu sayede, yapı kullanılabilecektir. Yapının bir bölümü, idari brimlere tahsis edilecek, bir bölümü ise kafeterya olarak işlevlendirilecektir.

Eski Süt Tozu Fabrikası'nın içerisinde bulunduğu geniş parselde, TCDD'ye ait söz konusu lojman dışında yapı yoktur. Parselin geri kalanı boştur. Restorasyon projesi kapsamında, bu alan için peyzaj düzenlemesinin yapılması ve alanın 'Kent Parkı' olarak tasarlanması önerilmektedir. Alanda yapılacak müze, kentlinin burayı ziyaret etmesini sağlayacak olsa da, sıklıkla olmayacaktır. Kent Parkı ile birlikte, alanın etkin bir şekilde kullanılacağı öngörülmektedir. Özellikle çocuklar için oyun alanlarının tasarlanması ve yeşil alanların yaratılması istenmektedir. Kent merkezinde, bu nitelikte bir park alanının olmaması, kentliyi bu alana çekecektir (Şekil H.55-56-57-58).

5.2.2 Yapının onarımına ilişkin müdahaleler

Eski Süt Tozu Fabrikası, hem kullanıcıların müdahaleleri, hem de uzun süre kullanılmamasından dolayı doğal etkenlerin de etksiyle zarar görmüştur. Yapıda, kullanıcı müdahalesinden kaynaklanan bozulmalar, yapı elemanı ölçeğinde bozulmalar ve malzeme bozulmaları tespit edilmiştir. Yapıyı olumsuz etkileyen bu bozulmaların giderilmesi için onarım çalışması yapılmalıdır. Onarım çalışmaları sırasında temel ölçüt, yapının özgün karakterini ve mimari değerini korumaktır. Yapının iyileştirilmesi için yapılan onarım çalışmaları sırasında, müdahale kararları alınmıştır. Önerilen müdahaleler; eklerden arındırma ve temizleme, bütünleme, sağlamlaştırma, yenileme/yeniden yapma ve çağdaş donanım başlıkları altında değerlendirilmiştir (Şekil H.48).

5.2.2.1 Eklerden arındırma ve temizleme

Zaman içerisinde işlevi değişen yapı, ihtiyaç doğrultusunda yeni ekler almıştır. Venedik Tüzüğü'nün 11. maddesinde kültür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkılarının saygı gösrmesinden bahsedilir (Ahunbay, 2014:150). Bu madde doğrultusunda, yapıya fabrika olduğu dönemde eklenen 104 ve 110 no'lu mekanlar, betonarme baca ve çelik kolon-kiriş sisteminin korunmasına karar verilmiştir (Şekil

H.49). 101, 103 ve 105 no'lu mekanlarda, yapının fabrika olduğu dönemde makinaların yerleştirilebilmesi için betonarme ayaklar yapılmıştır. Bununla birlikte, yapının güneybatı cephesinde, yapı ile bitişik konumdaki betonarme bir platform ile yerde dağınık halde hazır betonarme bloklar bulunmaktadır. Restorasyon projesinde, betonarme ayaklar, platform ve blokların kaldırılması önerilmektedir. 104 no'lu mekanın kuzeydoğu duvarının doğu ucundaki pencerenin altında yer alan tuğla dolgunun da kaldırılması önerilmektedir (Şekil H.50-51).

Uzun süredir kullanılmayan yapı, bakımsızlıktan ve izinsiz kullanımlardan dolayı zarar görmüştür. 105 no'lu mekanın bir bölümü toprak ile dolmuştur. Bunun temizlenmesi gerekmektedir. Kapı, pencere ve tavan döşemesi olmayan 104 no'lu mekan, bitki oluşumu için açık bir hale gelmiştir. Yapıdaki nemden kaynaklı olarak bazı yerlerde biyolojik oluşumlar meydana gelmiştir. Bitki ve biyolojik oluşumlar, mekanik temizleme yöntemi ile giderilmelidir. Bunun içinde nemin kaynağının tespit edilip giderilmesi şarttır. Aynı zamanda neme bağlı olarak, yapı iç duvarları ve tavan döşemesinin sıvasında meydana gelen çatlaklar ve dökülmeler için sıva raspası yapılmalıdır. Bununla birlikte, iç duvar sıvasının analizleri yapılmalı ve analizler doğrultusunda elde edilen verilere göre uygun sıva üretilmeli ve uygulanmalıdır.

Özgün olduğu düşünülen bu sıvanın dışında, 104 no'lu mekanın iç duvarlarında çimento esaslı sıva ile müdahale edilmiş yüzeyler görülmektedir. Yapının güneybatı cephesinde de çimentolu sıvalı müdahaleler gözlemlenmiştir. Çimento esaslı sıvanın, altındaki taş dokuya zarar vermeden raspa edilerek kaldırılmasına karar verilmiştir(Şekil H.52). Korozyona uğramış metallere antipas ile temizlenmesi gerekmektedir.

İç mekanlarda ve cephelerde is lekeleri görülmektedir. İç mekandaki is lekeleri, yapılacak sıva raspası ile giderilecektir. Taş cephe yüzeyinde görülen kirliliğin kumlama yöntemiyle temizlenmesi önerilmektedir (Şekil H.53-54).

5.2.2.2 Bütünleme

Yapının cephelerinin üst kotlarında ve çatının oturduğu seviyede devam eden silmede yer yer taş dökülmeleri görülmektedir. Yapının kütlesel etkisinin tamamlanabilmesi için doğal taş ve yapılacak analizler sonucu elde edilecek bağlayıcı ile bütünlemeler yapılmalıdır. Bütünleme yapılırken kullanılacak taşlar,

mevcut taşlar ile fiziksel ve kimsayal olarak karşılaştırılmalıdır. Özgün boyut ve detayların kullanılmasına dikkat edilmelidir.

Yapının iç mekan duvarlarında, açıklıklar ve oyuklar uygun taş ile bütünlenmeli, analizler sonucu elde edilen sıva ile sıvanmalıdır.

Pencere taş sövelerinde, zaman içerisinde aşınmalar, kırıklar hatta kopmalar meydana gelmiştir. Aşınmış veya kırılan yerlerde, özgün taş kırığı ve tozundan oluşan harç ile plastik onarım yapılmalıdır. Kopmaların olduğu yerde, özgün malzeme ile bütünleme yoluna gidilmelidir.

5.2.2.3 Sağlamlaştırma

Yapının strüktürel açıdan önemli bir sorunu bulunmamaktadır. Sadece, fabrika döneminde baca olarak kullanılmış betonarme kütlenin bitiş seviyesinde açılmaların oluşmaya başladığı gözlemlenmiştir. Çatlaklar, enjeksiyon harcı ile doldurularak sağlamlaştırılmalıdır. İç mekan yüzeyinde yapılacak raspa sonrası, taş duvar örgüde strüktürel bir hasarın olup olmadığı kontrol edilmelidir. Olması durumunda, enjeksiyon harcı ile doldurularak sağlamlaştırılmalıdır.

5.2.2.4 Yenileme / Yeniden yapma

Yapının çatısı ve kapıları günümüze ulaşmamıştır. Restitüsyon çalışmaları doğrultusunda, yapının çatısına dair bilgi edinilmiştir. Restitüsyon verilerine uygun olarak çatının yendien yapılmasına karar verilmişitir (Şekil H.59-60).

Kapılar için analoji yoluyla veri elde edilmeye çalışılmış, restitüsyon için bir öneri sunulmuştur. Restorasyon projesinde de, restitüsyon projesine sadık kalarak kapı üretilmesine karar verilmiştir. Kapılar, ahşap ve üç aynalı olarak üretilecektir. Üst kotunda, aydınlatma penceresi olacaktır (Şekil H.63-64).

Pencerelerin kasa ve doğramaların çoğunluğu günümüze ulaşmıştır. Ancak, bunlar zaman içerinde zarar görmüştür. Yapının 1.dönem restitüsyonunda önerilen pencere ile ilgili yeterli verinin bulunmaması nedeniyle, 3.dönem restitüsyonu pencere önerisi, restorasyon projesinde önerilmiştir. Kars'ın iklim koşulları da göz önünde bulundurularak, çift camlı yeni pencerelerin üretilmesine karar verilmiştir. Ancak pencereler, günümüz üretim koşulları da göz önünde bulundurularak ahşap olarak üretilecektir (Şekil H.61-62).

Yapının zeminde görülen taş kaplama büyük ölçüde zarar görülmüştür. 101-104-105 no'lu mekanlarda ise kaplama görülememektedir. Yapılacak analizler doğrultusunda, benzer nitelikteki taş ile zemin kaplamasının yeniden yapılmasına karar verilmiştir.

5.2.2.5 Çağdaş donanım

Eski Süt Tozu Fabrikası'na yeniden işlev verilerek, korunması ve geleceğe aktarılması sağlanacaktır. Yapının özgün durumuna sadık kalarak, en az müdahalelerle restorasyonun yapılması gerekmektedir. Ancak yeni işlev ile birlikte, bazı çağdaş donanımların yapılması gerekecektir. Uygulanacak olan ısıtma sistemi ve elektrik tesisatı için gerekli olan sistemin döşeme altından geçirilmesi önerilmektedir. Bunun için gerekli olan sistemlerin, yapının bodrum katının temizlenmesi ile birlikte, burada çözülmesi önerilmektedir.

6. SONUÇ

Kars İli, tarihöncesi dönemlerden 16.yy'ın ortalarında Osmanlılar'ın eline geçene kadar pek çok topluma ev sahipliği yapmıştır. Osmanlılar döneminde kentte imar çalışmaları başlamış, kalenin eteğinde Osmanlı kenti kurulmuştur. Kafkaslar ile Anadolu arasında stratejik bir noktada yer alan kent, Ruslar ve Osmanlı arasında pek çok savaşa sahne olmuştur. '93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ile kent Rus yönetimine geçmiştir. Kent, 40 yıl kadar Rus egemenliğinde kalmıştır. Ruslar kale eteğinde kurulan Osmanlı kentine dokunmamış, kale eteğindeki nehrin güneyinde ızgara planlı yeni bir kent oluşturmuştur. Ruslar, kentte yeni bir mimari dil oluşturmuş, geniş caddelere pek çok anıtsal nitelikli yapı, konut ve dükkan inşa etmiştir. Bununla birlikte, Transkafkasya demiryolu hattını Kars'a kadar uzatmışlardır. 1895 yılında başlayan demiryolu inşaatı, 1899 yılında tamamlanmıştır. Izgara planlı kentin doğu sınırında yer alan demiryolu hattının çevresine idari, teknik ve konaklama yapıları ile askeri yapılar inşa edilmiştir.

Tez çalışması kapsamında, Rus dönemi mimarisini ve dönemin teknolojisini yansıtan demiryolu ve çevresindeki yapılar incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları'na (TCDD), Toprak Mahselleri Ofisi'ne (TMO), Karayolları Genel Müdürlüğü'ne (KGM) ait yapılar ve Eski Süt Tozu Fabrikası belirlenen çalışma alanı sınırları içerisinde kalmaktadır. Endüstriyel sit alanı niteliğindeki bu alan, bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Geçmişten günümüze, alan içerisindeki değişimler saptanmaya çalışılmıştır. Alandaki yapılar, işlevlerine göre idari, teknik ve konaklama yapıları olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. Yapıların tescil durumu, özgün işlev ve güncel işlevine yönelik bilgi derlenmiş, envanter fişleri doldurulmuştur. Farklı tipteki yapıların planları çizilmiştir.

Sit alanı ölçeğinde yapılan belgeleme çalışmaları ile birlikte, alan içerisinde yer alan Eski Süt Tozu Fabrikası yapısının tek yapı ölçeğinde ayrıntılı belgeleme çalışması yapılmıştır.

Rus döneminde inşa edilen yapı, 1934 yılında fabrika olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yapı 1970'li yıllara kadar fabrika olarak kullanılmış, daha sonra terk edilmiştir. Yapı günümüzde kullanılmamaktadır. Uzun süredir kullanılmayan yapı, izinsiz kullanımlara açık hale gelmiş, doğal etmenerin de etkisiyle haraplaşmıştır.

Yapı ile ilgili belgeleme çalışmaları sırasında, yapının ayrıntılı rölöve çalışmaları ile birlikte malzeme ve bozulma analizleri yapılarak yapının mevcut durumu ayrıntılı bir şekilde belgelenmiştir. Yapının özgün durumunu anlatan restitüsyon çalışmaları sırasında, yapının tarihsel gelişimi hakkındaki kaynaklar irdelenmiş, yapıya ait eski fotoğraflar bulunmuştur. Bununla birlikte, analoji yoluyla restitüsyon için veriler elde edilmiştir. Yapının özgün işlevini anlayabilmek için demiryolu yapıları ve askeri yapılar incelenmiş, analoji yoluyla sağlanan verilere başvurulmuştur.

Koruma önerileri geliştirilirken, alanın ve Eski Süt Tozu Fabrikası'nı korunması için verilen kararlar ayrı başlıklarda ele alınmış, ancak bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Alan, tarihi endüstriyel sit alanı olarak önerilmiştir. Öneriler, bu doğrultuda geliştirilmiştir. Alanla ilgili verilecek kararlarda, yakın gelecekte gerçekleştirilecek ulusal ve uluslararası demiryolu projeleri dikkate alınmıştır. Bu projelerle, hem yolcu hem de yük taşımacılığı için hattın etkin bir şekilde kullanılacağı ve demiryoluna ait boş yapıların da kullanılabileceği öngörülmektedir. Aynı zamanda, kente gelen ziyaretçi sayısında artış olacaktır.

Tek yapı ölçeğinde çalışılan Eski Süt Tozu Fabrikası'nın ayrıntılı belgeleme çalışmaları sınrasında, müdahale yöntemleri belirlenmiş ve bu doğrultuda restorasyon projesi hazırlanmıştır. Yapıya yeni bir işlev verilerek, yapının korunması ve yaşatılması amaçlanmıştır. Sit ölçeğinde verilen kararlar ve kentin gereksinimleri doğrultusunda yapıya 'Kent Müzesi' işlevi uygun bulunmuştur. Bununla birlikte, yapının içerisinde bulunduğu 12 dönümlük parselde peyzaj çalışması yapılarak alanın 'Kent Parkı' olarak değerlendirilmesi önerilmiştir. Parsel içerisindeki TCDD mülkiyetindeki lojman yapısı da, müzenin bir parçası olarak işlevlendirilmiştir.

Yapılan restorasyon çalışmaları sonrasında verilen işlevle, yapının sürekli bakım ve onarımı yapılacak, geleceğe aktarılması sağlanacaktır. Aynı zamanda yapıya verilen Kent Müzesi işlevi ve parselin Kent Parkı olarak düzenlenmesi, günümüzde pek fazla insanın uğramadığı bu alanın kullanılmasını ve canlanmasına neden olacaktır.

Hem sit ölçeğinde hem de tek yapı ölçeğinde geliştirilen öneriler bir bütünlük içerisinde değerlendirilmiştir. Endüstriyel sit alanı duyarlılığı ile, hem yaşayan hem de geçmişe saygılı öneriler geliştirilmiştir. Döneminin mimarisini ve endüstri anlayışını sunan yapıların korunması, hem tarihi kimliğin yansıtılması hem de geleceğe aktarılması için önemlidir.

Yapılan bu çalışmalar sürecinde, hem veri kaynaklarının elde edilmesi hem de Eski Süt Tozu Fabrikası tarihsel süreci ve geliştirilen projelerle ilgili bazı sorunlar tespit edilmiştir. Tarihi açıdan önemli bir kent olan Kars ile ilgili sosyal bilimler alanında kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Ancak, kentin mimari ve sanat tarihi açısından değerlendirildiği çalışma sayısı sınırlıdır. Ayrıca, arşiv belgelerinin yetersizliği ve Rus arşivlerinde bir araştırmanın yapılamaması çalışma sürecini olumsuz etkileyen etkenlerden olmuştur. Ruslar tarafından inşa edilen demiryolu ve yapılar ile ilgili Rus arşivlerinde yapılacak kapsamlı bir çalışma ve kent mimarisi ile ilgili yapılacak çalışmalar, tez kapsamında yapılan çalışmaları besleyecektir.

Kars demiryolunun gelişimine katkı sağlayacak ulusal ve uluslararası demiryolu projelerin detayları bilinmemektedir. Alan ile ilgili geliştirilecek önerilerde, bu veriler önemli etken olacaktır. Alanın sit olarak ilan edilmesi, alandaki tarihi dokunun bütüncül olarak korunmasını ve denetimli bir şekilde gelişmesini sağlayacaktır.

Eski Süt Tozu Fabrikası ile ilgili yapılan çalışma sırasında, en büyük güçlük restitüsyon çalışması sırasında yaşanmıştır. Yapının özgün işlevine dair yeterli bilginin olmaması nedeniyle analoji yoluyla veri toplanıp, yapının özgün durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, mimari biçimlenişi ile aynı dönem yapıları arasında farklılık göstermesi, restitüsyon kararlarını verirken önemli bir sorun oluşturmuştur. Ancak yapının cephesinin bir bütünlük içerisinde olması, yapının tek bir dönemde inşa edildiği, daha sonraki dönemlerde, ekler aldığı ve bunların ana kütlenin cephesinden ayırt edildiği görülmektedir.

Tez çalışması sürecinde karşılaşılan güçlükler ve tespit edilen sorunlar doğrultusunda yapılacak yeni çalışmalar, demiryolu mirası ve Eski Süt Tozu Fabrikası belgeleme çalışmaları ve geliştirilen önerilere önemli katkısı olacaktır. Ayrıca, tarihi kimliği ile zengin olan kentte yapılacak her çalışmanın, kentlinin bu alanda duyarlılığının artmasına ve tarihi dokunun korunmasına önemli katkısı olacaktır.

.

KAYNAKLAR

Anonim, (1946). Kars Yaylası. Teknik Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Anonim, (1990). Kars Şube Müdürlüğünün Depo ve Lojmanları Ruslardan Kalma, *Toprak Mahsulleri Ofisi Dergisi*, Sayı.*54*, sf.*35.*

Anonim, (2009). Kars İli Kültür Envanteri, Aydoğdu Ofset Matbaacılık, Ankara.

Ahunbay, Z., (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul.

Aksoy, D., (2004). XIX. yy Kars Kent Dokusu Oluşumunda Meydana Gelen Değişimler ve Gelişmeler, *Yüksek Lisans Tezi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Akyüz, J., (2006). Kars Uykusuz Uzakta, *16.ve 19.Yüzyıllar Arasında Kars Tarihi* (sf.77-100), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Alayeyli, N., (2006). Kars Uykusuz Uzakta, *Rus İşgali Döneminde (1878-1918) Kars* (sf.95- 123), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Altunsoy, A., (2005). Kentsel Tarihi Çevre Koruma (Kars Üzerine Bir İnceleme), *Yüksek Lisans Tezi,* Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Aras, A., (1954). Kars Süt Mamuleciliği İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara.

Arslan, E., (2015). Kişisel görüşme, 15 Haziran, Kars.

Badem, C., (2010). Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars Vilayeti, Birzamanlar Yayıncılık, İstanbul.

Badem, C., (2014). Alplerden Kafkaslara, Peynirciliğin 150 Yıllık Öyküsü. *Rus Yönetiminde Kars ve Kars'ta Peynircilik* (sf.44-71), Boğatepe Çevre ve Yaşam Deneği ve Tarih Vakfı, Ankara.

Badem, C., ve Mirzoyan, S., (2013). Tiflis-Gümrü- Kars Demiryolunun İnşası (1895-1899), The Institute for Historical Justice and Reconciliation, Leiden.

Badem, C., ve Yazıcı, S., (2014). Bir Mezar Taşı'ndan 1905 Rus Devrimi'nin Kars'taki İzleri, *Toplumsal Tarih,* Sayı.*241*, sf.10-13.

Başkent, E., (2014). Kişisel görüşme, 27 Kasım, Kars.

Batu, S., (1953). Doğu İlleri Hayvancılığı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Batur, A., (2004). Geç Osmanlı Mimarlığın Betonarme Yapım Tekniği, *2.Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi,* TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, s:14-28, İstanbul.

Çiftçi, A., (2000). Kars'ta Rus İşgali Dönemi (1878-1918) Konut Mimarisi, *Yüksek Lisans Tezi,* Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,Ankara.

Engin, V., (1993). Rumeli Demiryolları, Eren Yayınları, İstanbul.

Gönen, M., (2006). Kars Uykusuz Uzakta, *Kars'taki Osmanlı Mirasının Yeniden Canlandırılması* (sf.283-299), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Gören, R., (2014). Kişisel görüşme, 25 Kasım, Kars.

Gülsoy, U., (1994). Hicaz Demiryolu, Eren Yayınıcılık, İstanbul.

Gündoğdu, H., (2006). Kars Uykusuz Uzakta, *Kars'ın Anıtsal Yapıları* (sf.195-227), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Gündoğdu, H., (2007). XIX. Yüzyıl Kars Yapılarına Baltık Mimari Üslubunun Yansıması. *XIII. Türk Sanatlar Kongresi*.Budapeşte, 02-08 Eylül 2007, s.79-99.

Gündoğdu, H., (2009). Kuzeydoğu Anadolu'da Mimari, *Kars ve Çevresinde Mimari* (sf.8-172), Mas Matbaacılık, İstanbul.

Hülagü, M., (2008). Bir Umudun İnşası Hicaz Demiryolu, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul.

Karahan, O., (2012). Türkiye'de Betonarmenin Erken Kullanımı ve Gelişimi Sürecinde Hennebique Betonarme Sistemi, Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları, Sayı.*14*, sf.67-76.

Kırzıoğu, F., (1956). Kars Tarihi, Işıl Matbaası, İstanbul.

Kobro, G., (1989). Das Gebiet von Kars und Ardahan, Historisch-landeskundliche Studie zu einer Grenzregion in Ostanatolien/Transkaukasien, München.

Köse, M., (2003). İşgalden Kurtuluşa 'Kırk Yıllık Kara Günler' ve Ermeniler, Kuban Matbaacık Yayıncılık, Ankara.

Köse, M., (2014). Kişisel görüşme, 27 Kasım, Kars.

Kösebay Erkan, Y., (2007). Anadolu Demiryolu Çevresinde Gelişen Mimari ve Korunması, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Neftçi, A., Akçayöz, V., ve Öztürkkan Y. (Eds), (2010). Gravürler ve Minyatürlerle Kars, Kars Kültür ve Sanat Derneği, Kars.

Ortaylı, İ., (1978). Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars, İstanbul Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı.*19,* sf.343-362.

Sevim, M., (2014). Kişisel görüşme, 23 Kasım, Kars.

Türkdoğan, O., (2005). Kars'ta Bir Etnik Grup: Malakanların Toplumsal Yapısı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Tüysüz, C., (2006). Kars Uykusuz Uzakta, *Doğu'nun Uygar Kenti Kars* (sf.31-73), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Ural, S., (2006). Kars Uykusuz Uzakta, *Atatürk Döneminde Kars'ın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu* (sf.125-164), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Uzun, T., (2008). Geç Osmanlı- Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Pratiğinde Bilgi ve Yapım Teknolojileri Değişimi Erken Betonarme İstanbul Örnekleri: 1906-1930, *Doktora Tezi,* Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ülkü, O., (2006). Kars ve Ardahan Tabyaları, *Yüksek Lisans Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Ünsal, D., (2014). Alplerden Kafkaslara, Peynirciliğin 150 Yıllık Öyküsü, *Tiflis'ten Kars'a Belleklerden Peynircilik,* (sf. 105-201), Boğatepe Çevre ve Yaşam Deneği ve Tarih Vakfı, Ankara.

Üresin, E. R., (1936). Kars Sütçülüğü Hakkında Tetkikler, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, Ankara.

Yavuz, M., (2014). Bahnhofsarchıtektur Der Anatolischen Bahnen und Der Bagdadbahn, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Yavuz, M., ve Tavukçu A.Y., (2012). Doğukapı-Akyaka-Kars-Sarıkamış-Erzurum Eski Demiryolu Hattı ve Mimari Yapılanması (I), *Edebiyat Fakültesi Dergisi.* Cilt.*29,* Sayı.*1,* sf.293-312.

Yazıcı, S., (2014). Alplerden Kafkaslara, Peynirciliğin 150 Yıllık Öyküsü, *Dünden Bügüne Peynirin Kars Serüveni* (sf.72-105), Boğatepe Çevre ve Yaşam Deneği ve Tarih Vakfı, Ankara.

Yıldırım, İ., (2001). Cumhuriyet Döneminde Demiryolları (1923-1950), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

Yılmaz, F., (2014). Kişisel görüşme, 27 Kasım, Kars.

Yurdalan, Ö. (Ed), (2010). Eski Yeni Fotoğraflarla Kars, Kars Kültür ve Sanat Derneği, Kars.

Url-1 <*http://www.virtualani.org/kars/turkish.htm*>, erişim tarihi:15.09.2015

Url-2 <*http://karsdefterdarligi.gov.tr/Sayfa/25/sosyal-tesisler.aspx*>,erişim tarihi: 20.09.2015

Url-3 <*http://www.hotelcheltikov.com/anasayfa.html*>, erişim tarihi: 20.09.2015

Url-4 <*http://www.karskulturturizm.gov.tr/TR,54889/19-yy-baltik- mimari ornekleri. html* >, erişim tarihi: 20.09.2015

Url-5 <*http:// www.kentges.gov.tr/_dosyalar/kiu_kars_mekansal_inceleme_raporu2. pdf*>*,* erişim tarihi: 20.09.2015

Url-6 <*http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kars/kulturenvanteri/esk- gumruk bnasi --kent-konsey* >, erişim tarihi: 20.09.2015

Url-7 < *http://doguanadolu.gtb.gov.tr/bagli-idarelerimiz/kars-gumruk-mudurlugu* >, erişim tarihi: 20.09.2015

Url-8 <*http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/gida/ moduller/ Suttozu.pdf*>, erişim tarihi: 20.09.2015

Url-9 <*http://www.megep.meb.gov.tr/ mte_program_modul/ moduller_pdf/ S%C3%BCttozu.pdf* >, erişim tarihi: 20.10.2015

Url-10 <*http://virtualani.org/kars-photoalbum/index.htm* >, erişim tarihi: 20.11.2015

Url-11 < *http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=123975&start=5* >, erişim tarihi: 20.11.2015

Url-12 < *http://karsdefterdarligi.gov.tr/Sayfa/25/sosyal-tesisler.aspx*> erişim tarihi: 25.11.2015

Url-13 < *http://www.ahiska.org.tr/?p=612* >, erişim tarihi: 20.11.2015

Url-14 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Akyaka_Tren_Gar%C4%B1.jpg>, erişim tarihi: 20.11.2015

Url-15 <*https://www.youtube.com/watch?v=wLjtA9bcvwI*> erişim tarihi: 20.11.2015

Url-16 <*http://modeltrenciler.com/forum/index.php?topic=2736.0*> erişim tarihi: 20.11.2015

Url-17 < *http://www.tcdd.gov.tr/content.php?cntId=872*> erişim tarihi: 20.11.20

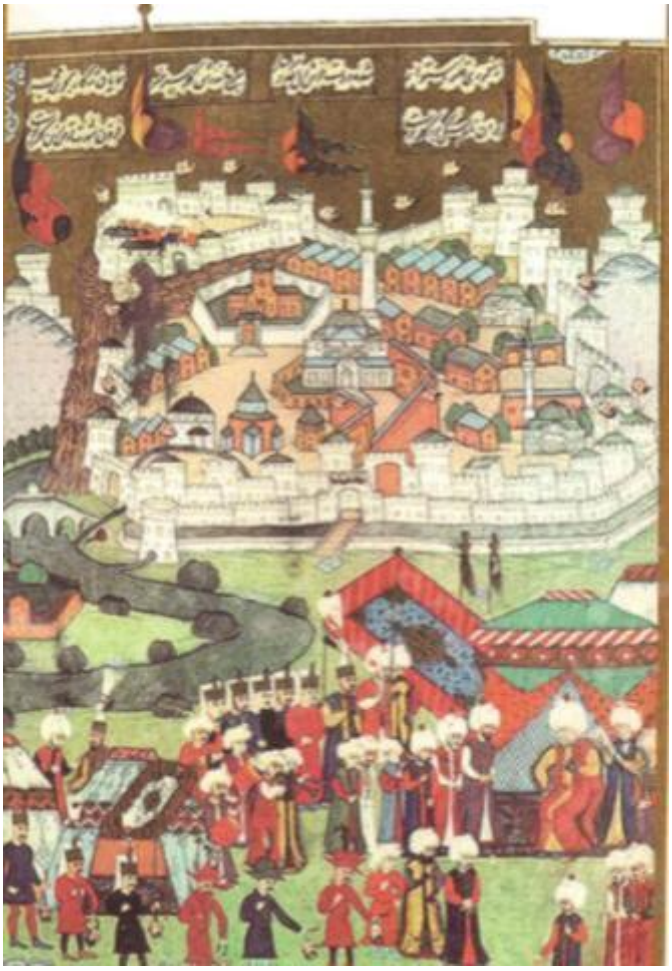
Url-18 <*http://www.rayhaber.com/2014/baku-tiflis-kars-demiryolu-projesinde-son-durum/*> erişim tarihi: 20.11.2015

Url-19 <*http://www.rayhaber.com/2012/hizli-tren-projeleri-ankara-sivas-hizli-treni/*> erişim tarihi: 20.11.2015

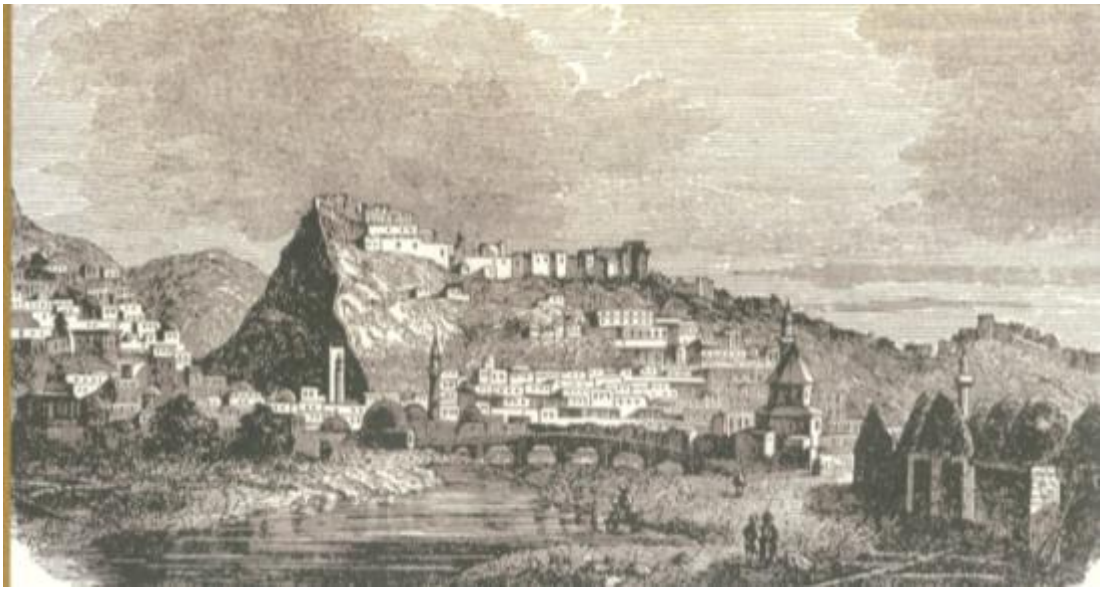
EKLER

Ek A : Kars'a ait haritalar ve fotoğraflar
Ek B : Demiryolu ile ilgili haritalar ve fotoğraflar
Ek C : Çalışma alanı analiz çalışmaları
Ek D : Demiryolu yapıları plan çizimleri
Ek E : Çalışma alanındaki yapıların envanter fişleri
Ek F : Eski Süt Tozu Fabrikası'na ait fotoğraflar
Ek G : Eski Süt Tozu Fabrikası'na ait belge ve eski fotoğraflar
Ek H : Eski Süt Tozu Fabrikası rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizimleri

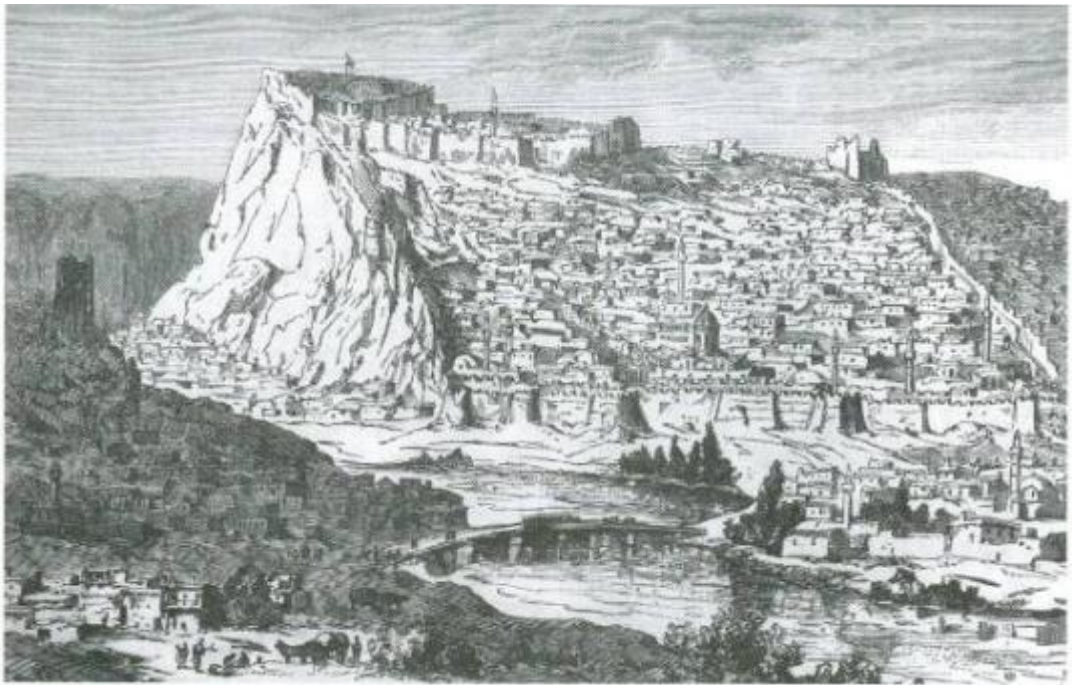
EK A: Kars'a ait haritalar ve fotoğraflar

Şekil A.1: 1579 yılında Kars kalesi ve Harakani Külliyesi onarımı sonrası Şehinşahname (Neftçi, Akçayöz, ve Öztürkkan, 2013:81).

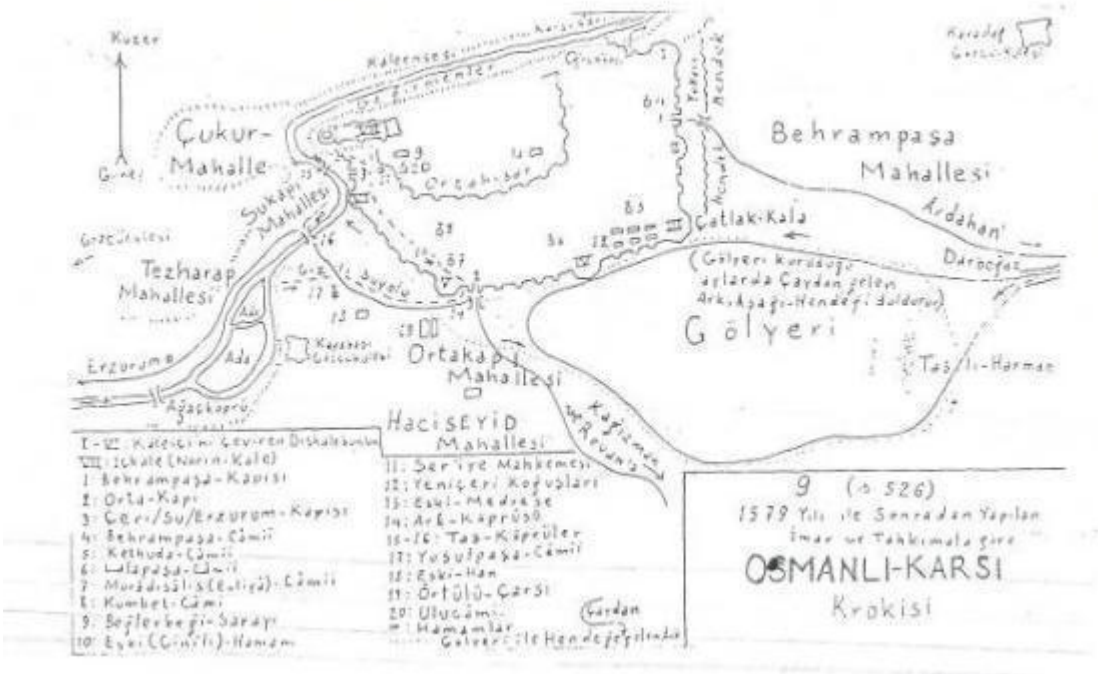
Şekil A.2 :1854 yılı Kars kalesi ve çevresini gösteren gravür (Neftçi, Akçayöz, ve Öztürkkan, 2013:50).

Şekil A.3 : 1877 tarihli kitapta kullanılan gravür-Kars'ın genel görünümü (Neftçi, Akçayöz, ve Öztürkkan, 2013:69).

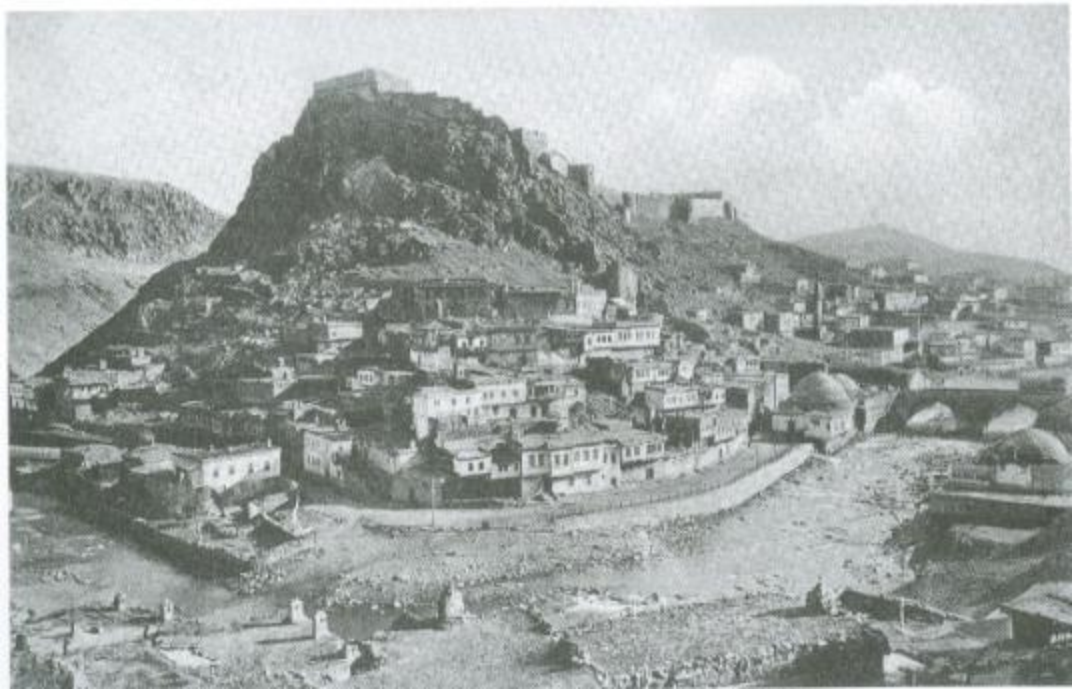
Şekil A.4 : 1880 - Kars kale ve çevresinin görünümü (Url-10).

Şekil A.5 : 1579 yılı imar faaliyetlerini gösteren Kroki (Aksoy, 2004).

Şekil A.6 : Kars Kalesi çevresindeki yapılaşma (Url-10).

Şekil A.7 : Kars Kalesi eteğindeki Osmanlı kent dokusu (Yurdalan, 2010:28).

Şekil A.8 : 1916 yılında kale eteğindeki Osmanlı kenti ve Taş Köprü (Yurdalan, 2010:46).

Şekil A.9 : 1940 yılında Kars Kalesi ve çevresi (Yurdalan, 2010:34).

Şekil A.10 : Kars kalesi eteğindeki Mazlumağa ve Cuma Hamamı (2015).

Şekil A.11 : Ebu'l Hasan Harakani Cami (2015).

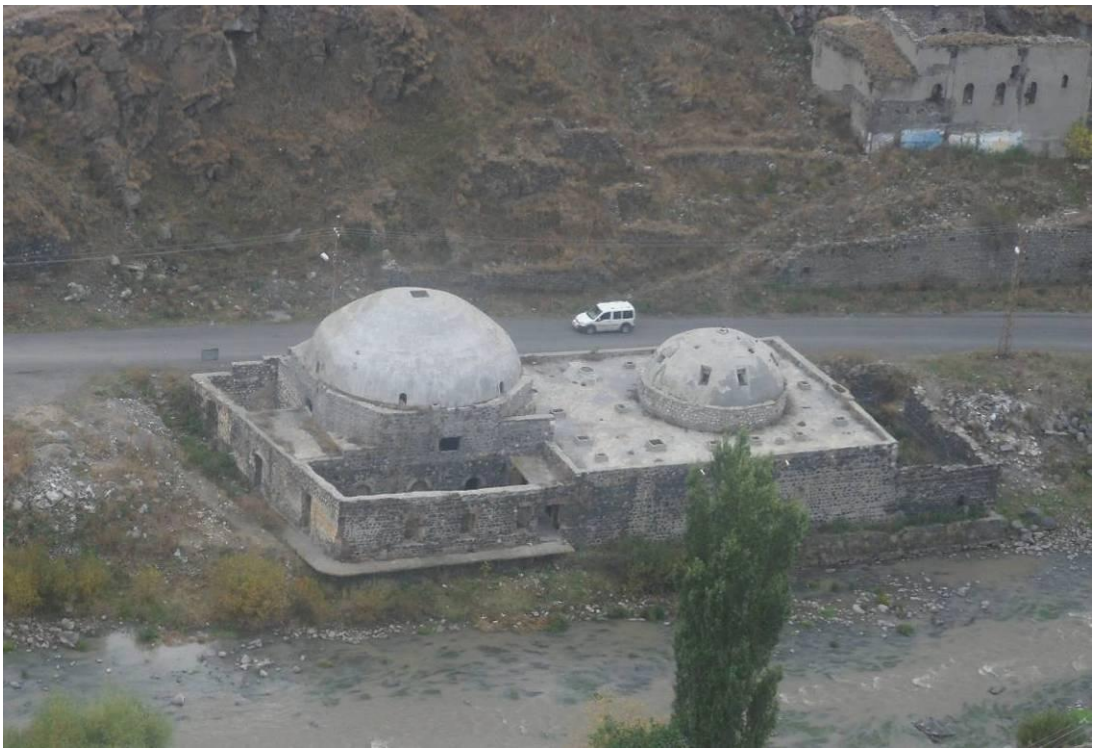
Şekil A.12 : Kars Ulu Cami (2015).

Şekil A.13 : Kale mescidi (Url-11).

Şekil A.14 : Beylerbeyi Sarayı (2015).

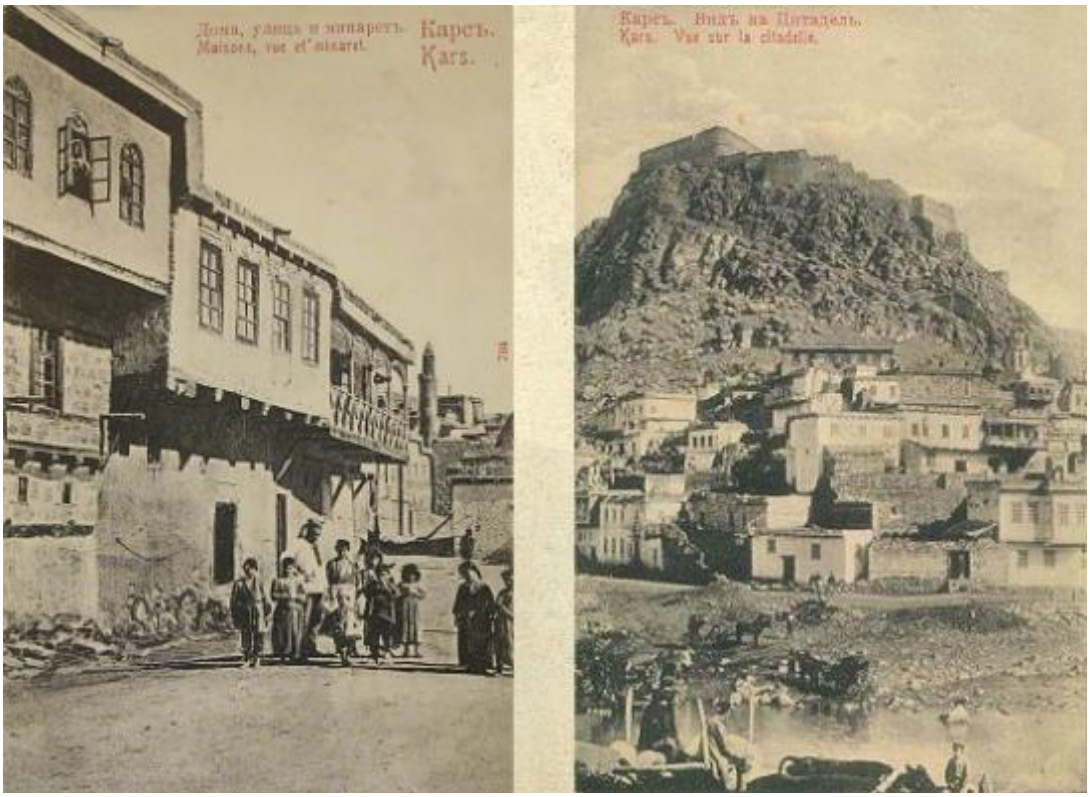
Şekil A.15 : Topçuoğlu (Cuma) Hamamı (2015).

Şekil A.16 : Muradiye (İlbeyoğlu) Hamamı (2015).

Şekil A.17 : Mazlumağa Hamamı (2015).

Şekil A.18 : Osmanlı Konutları (Url-10).

Şekil A.19 : Osmanlı Konutları (Yurdalan, 2010:134).

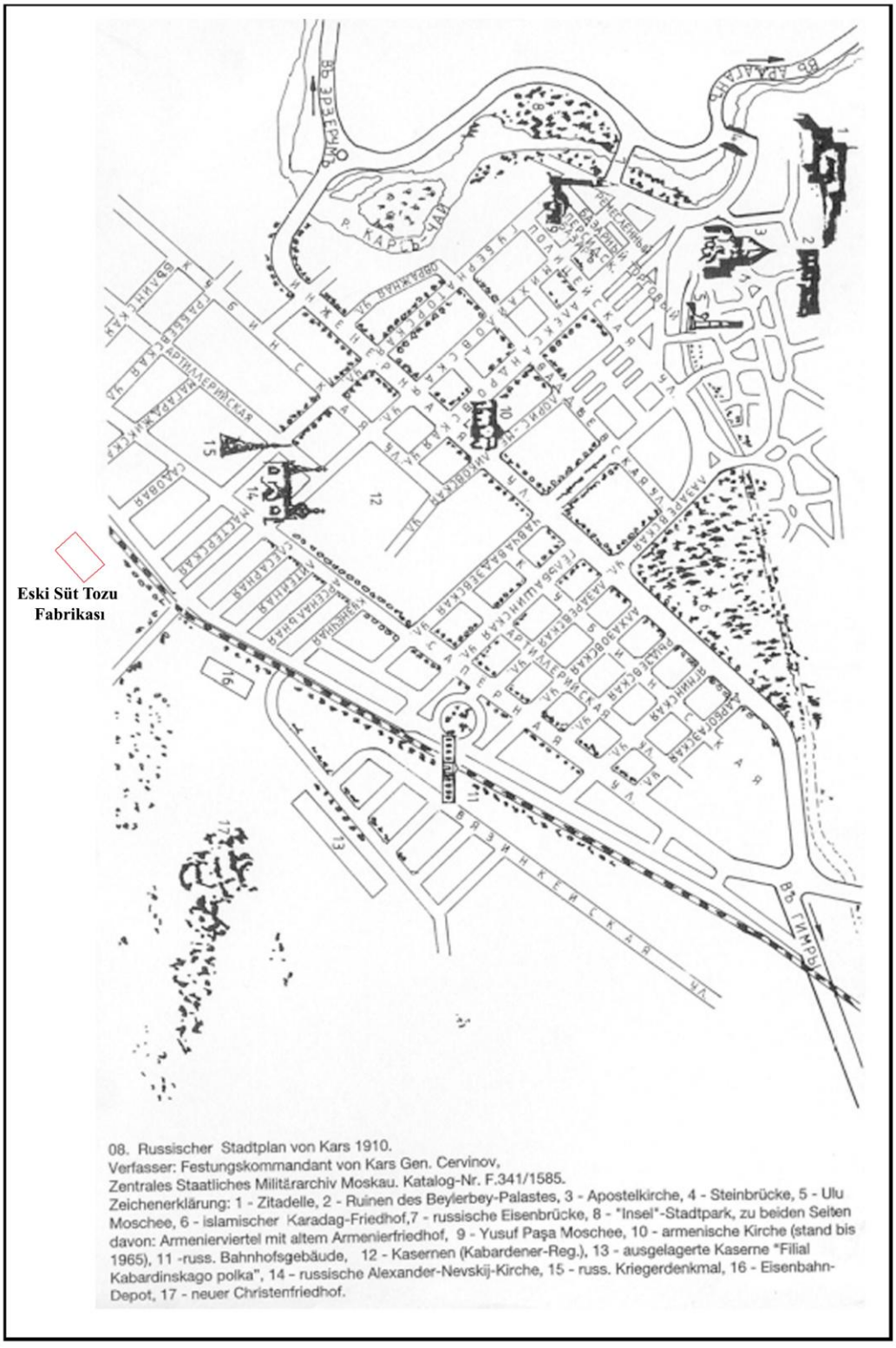
Şekil A.20 : Rus yönetimi ile birlikte oluşan ızgara planlı kent (Yurdalan, 2010:88).

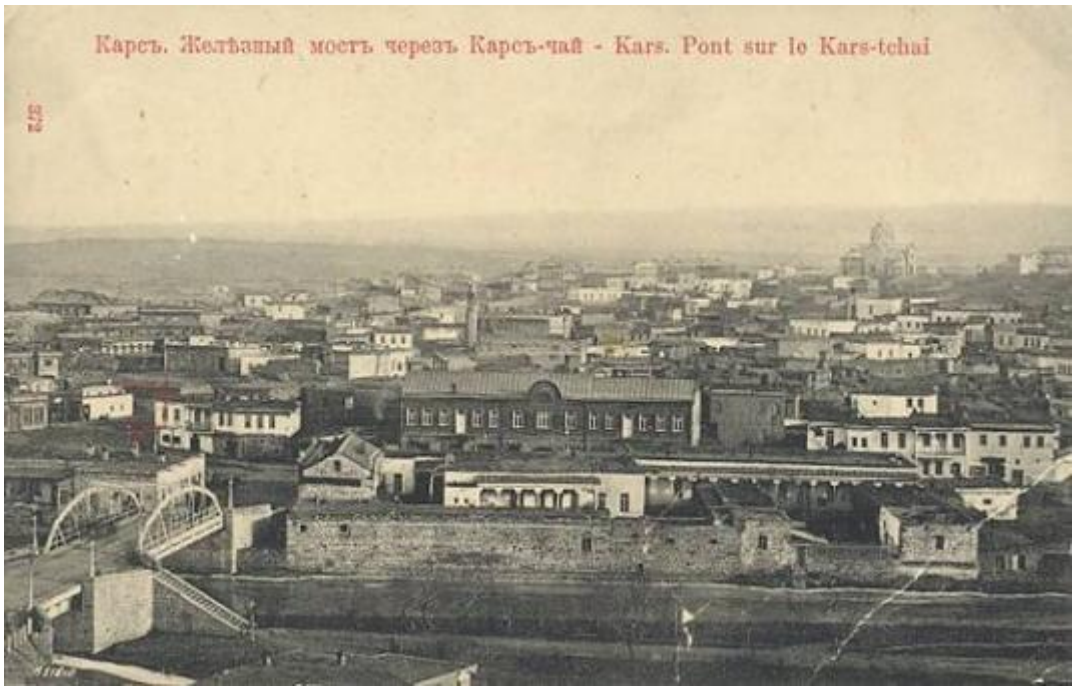
Şekil A.21 : 1920 yılında Kars (Yurdalan, 2010:62).

Şekil A.22 : Rusların yamaca kurduğu kentten görünüm (Yurdalan, 2010:72).

Şekil A.23 : 1910 tarihli kent planı (Kobro, 1989).

Şekil A.24 : Rus yönetiminde Kars (Url-10).

Şekil A.25 : 1930 yılında Aleksandr Nevki Kilisesi (Url-10).

Şekil A.26 : Kiliseden camiye çevrilen Fethiye Cami (Aleksandr Nevki Kilisesi) (2015).

Şekil A.27 : Defderdarlık Binası (2015).

Şekil A.28 : Defderdarlık Misafirhanesi (Url-12).

Şekil A.29 : Hekim Evi (2015).

Şekil A.30 : Kars İl Sağlık Müdürlüğü binası (2015).

Şekil A.31 : Rus yönetiminde Kız Lisesi olarak kullanılan yapı (Url-10).

Şekil A.32 : Günümüzde Belediye binası olarak kullanılan yapı (2015).

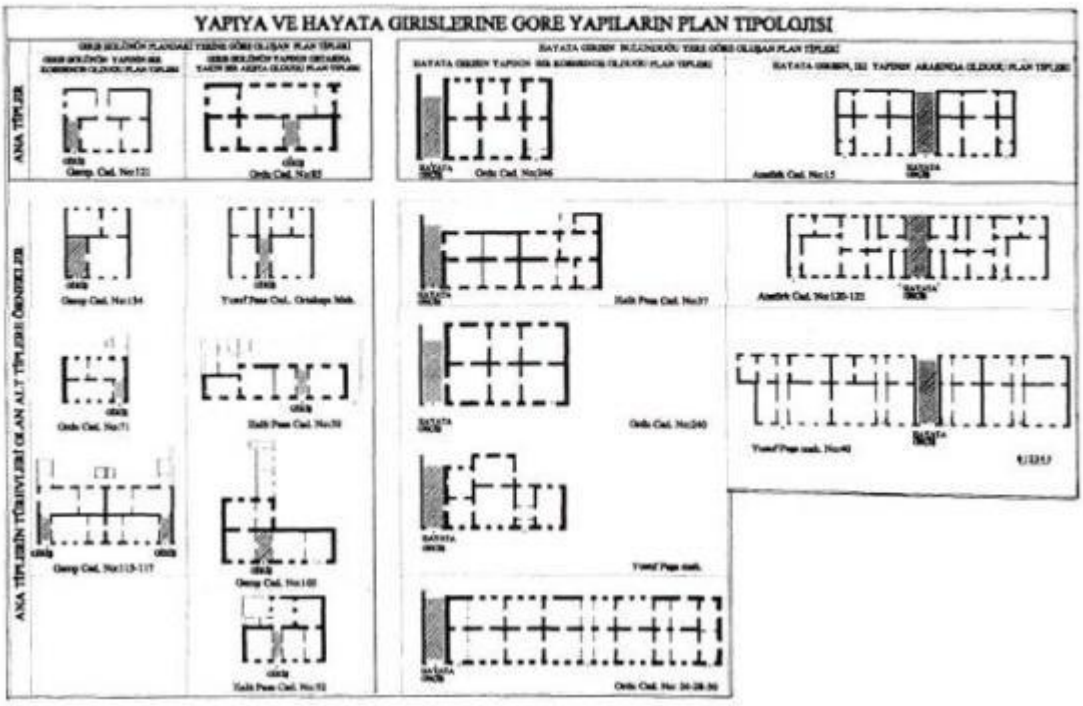
Şekil A.33 : İl Özel İdare binası (2015).

Şekil A.34 : Tek katlı Rus konutu (2015).

Şekil A.35 : Rus konut örneği (2013).

Şekil A.36 : Rusların inşa ettiği konutların plan ve cephe tipolojisi (Çiftçi, 2000:82-88).

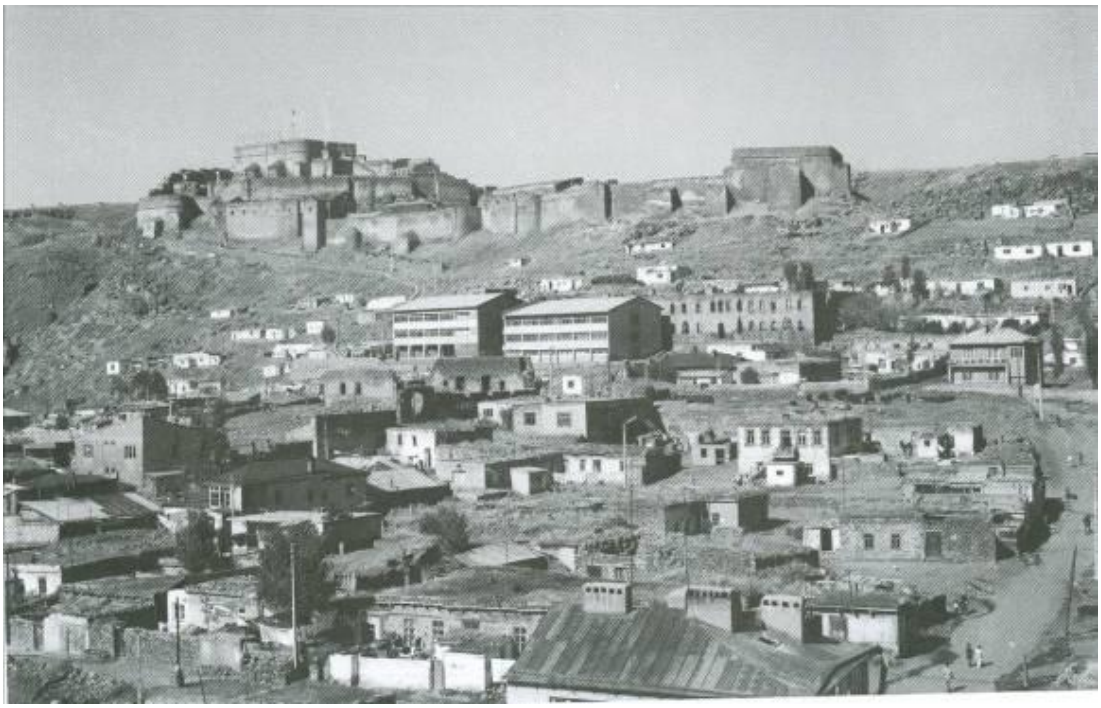
Şekil A.37 : İki katlı Rus konut yapısı (2015).

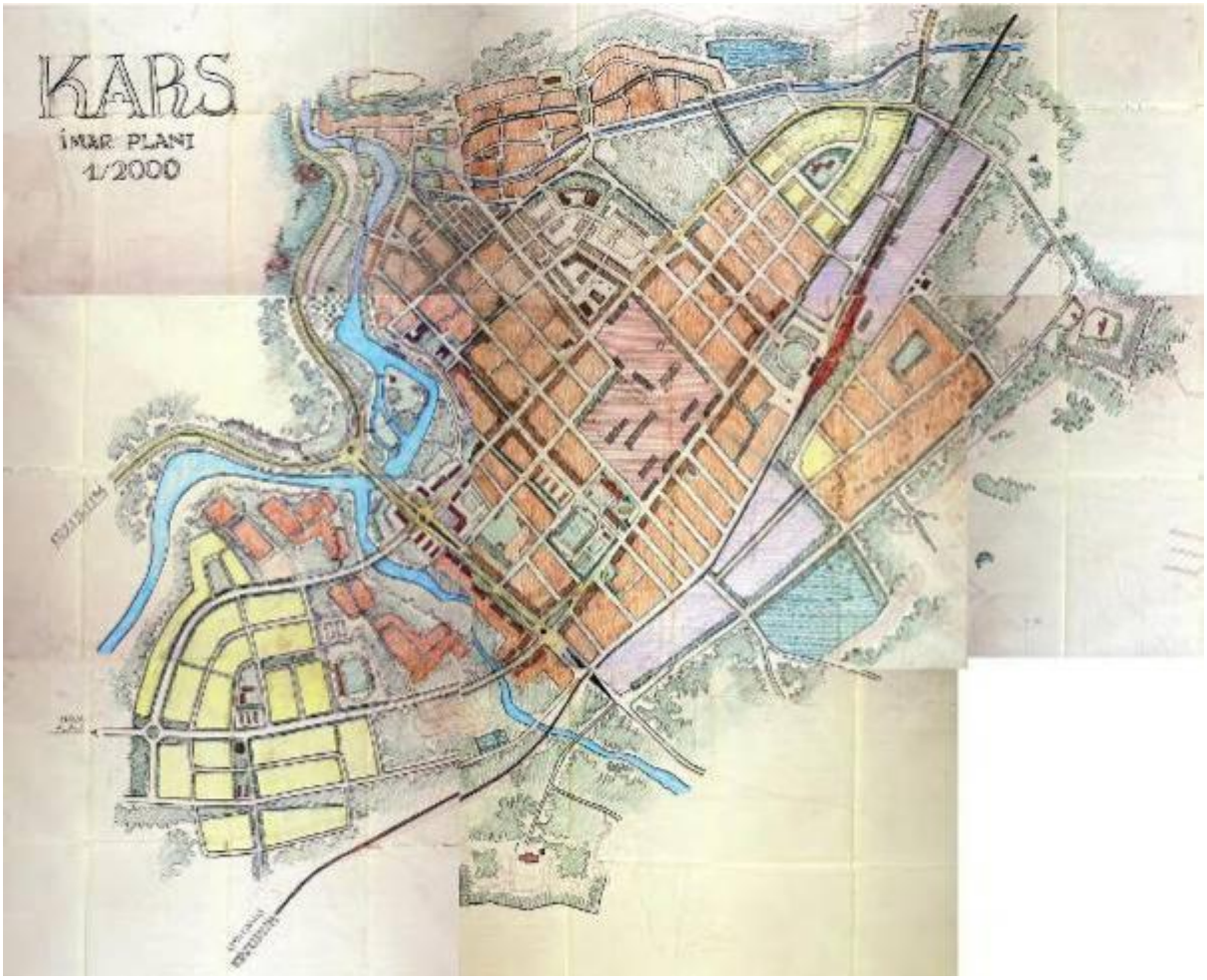
Şekil A.38 : Ahşap balkonlu Rus yapısı (2015).

Şekil A.39 : Peç sistemi.

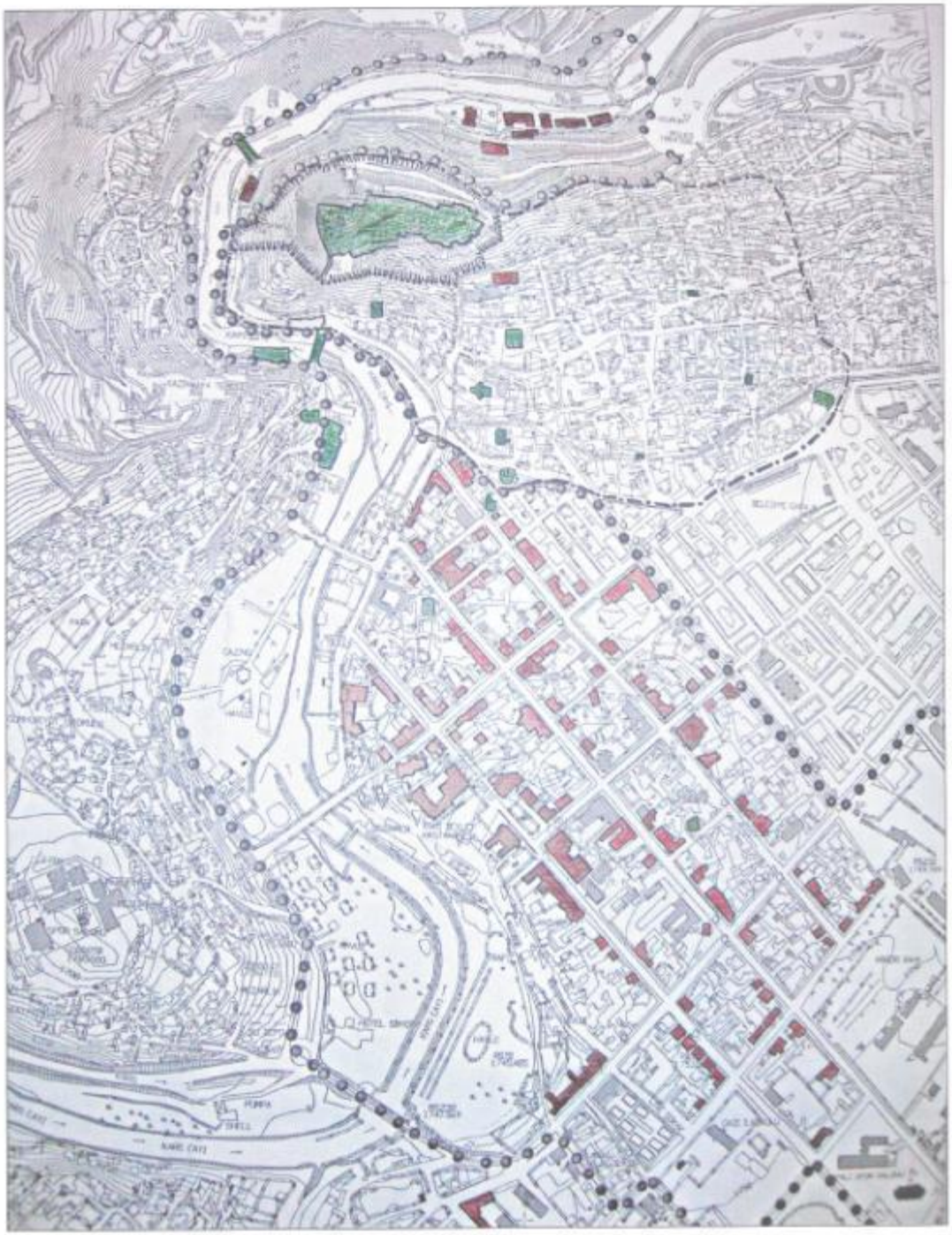
Şekil A.40 : 1976 yılında Kars kalesi ve çevresi (Yurdalan, 2010:40).

Şekil A.41 : 1947 tarihli Kemal Ahmet Aru planı.[21]

[21] Plan, araştırmacı Sezai Yazıcı'dan alınmıştır.

KARS ŞEHİR MERKEZİNDEKİ SİT ALANLARI

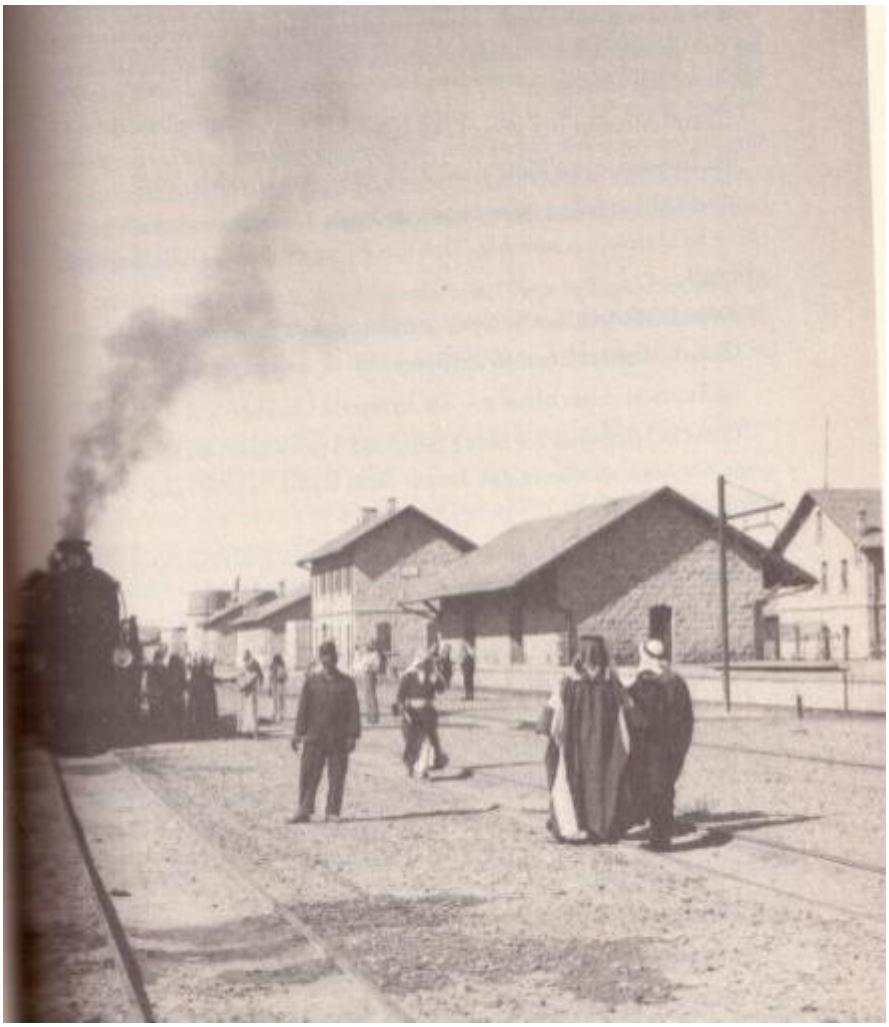
!!!!!!!!!! Birinci Derece Arkeolojik Sit Alanı
-.-.-.-.-. Üçüncü Derece Arkeolojik Sit Alanı
oooooooo Kentsel Sit Alan

Şekil A.42 : Kars'ın sit alanlarını gösteren harita (Anonim, 2009:9).

EK B: Demiryolu ile ilgili haritalar ve fotoğraflar

Şekil B.1 : Hicaz Demiryolu Der'a istasyonu (Gülsoy, 1994:154).

Şekil B.2 : Hicaz Demiryolu Maan istasyonu (Hülagü, 2008:181).

Şekil B.3 : Rus döneminde yapılan Selim tren istasyonu (Url-16).

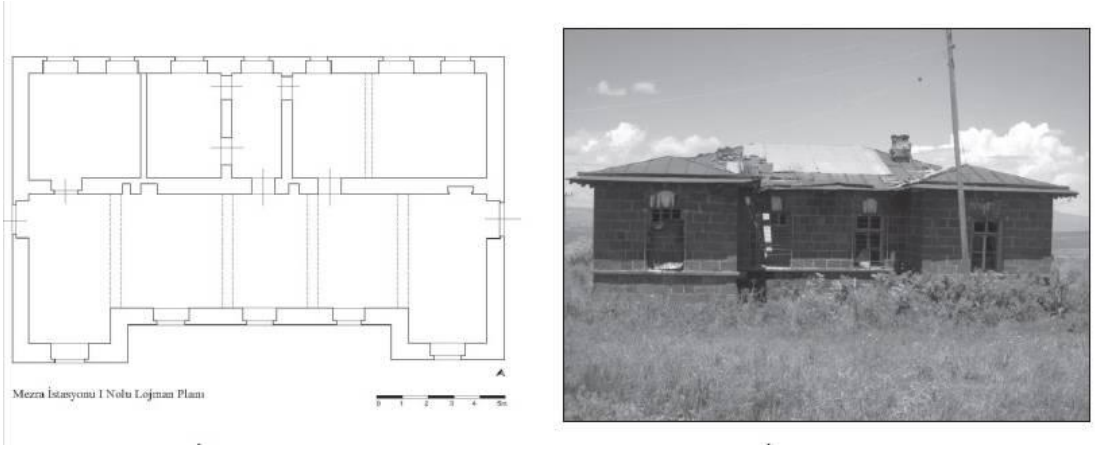
Şekil B.4 : Rus döneminde yapılan Sarıkamış tren istasyonu (Url-16).

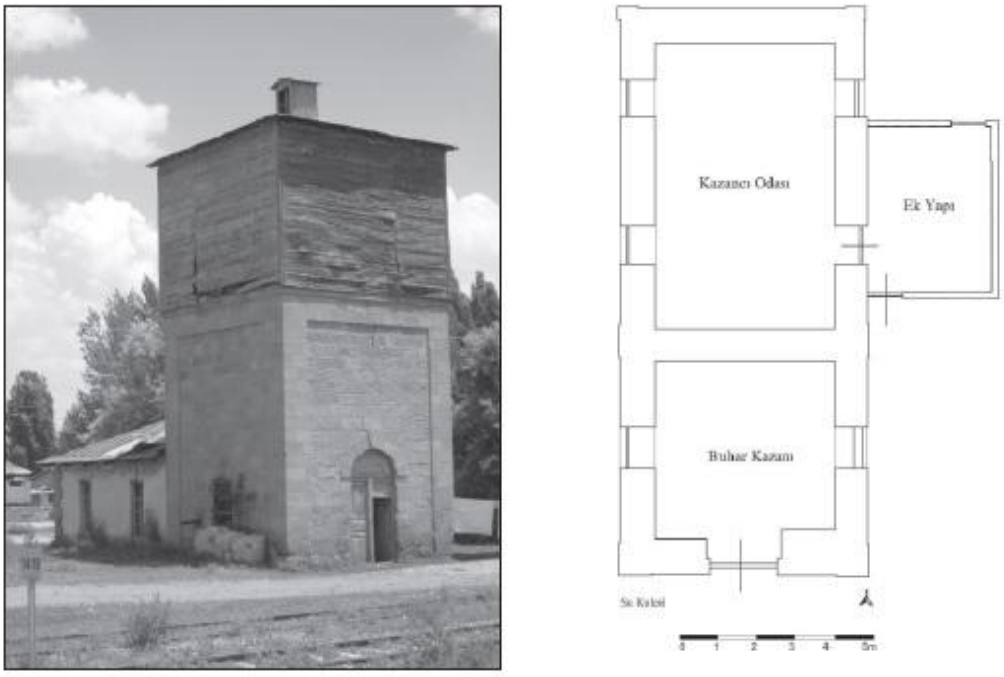
Şekil B.5 : Akyaka tren istasyonu (Url-14).

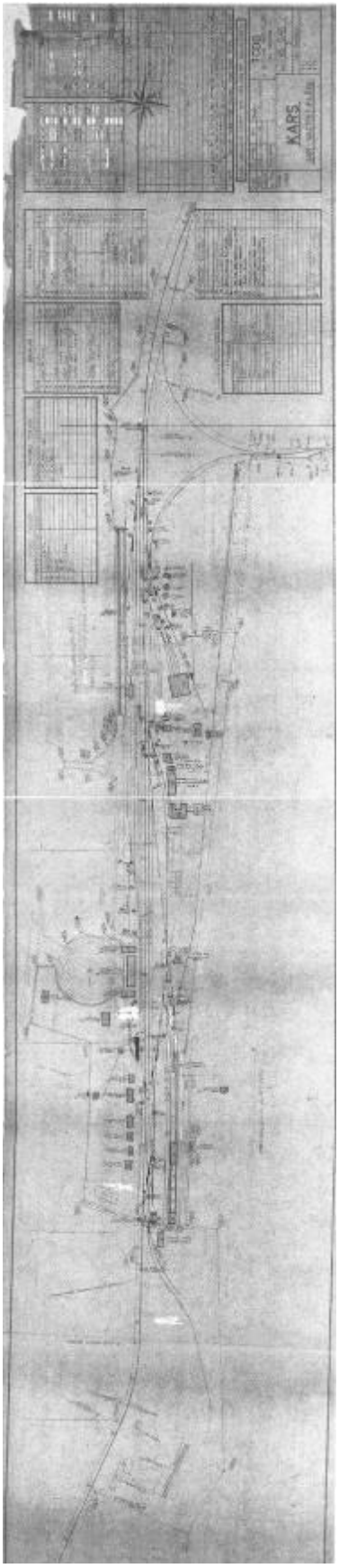
Şekil B.6 : Akyaka istasyonunda bir lojman (Yavuz ve Tavukçu, 2012:310).

Şekil B.7 : Mezra istasyonundan bir lojman ve planı (Yavuz ve Tavukçu, 2012:310).

Şekil B.8 : Akyaka istasyonunda su kulesi(Yavuz ve Tavukçu, 2012:311).

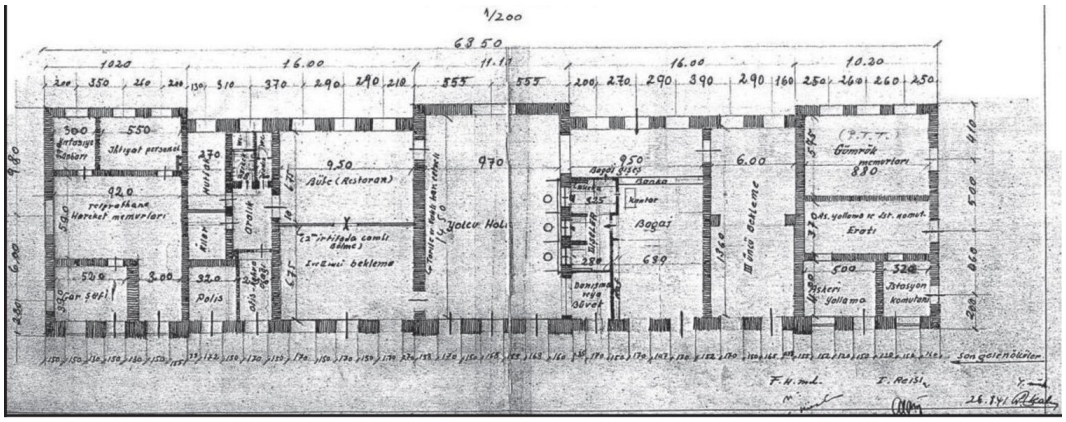
Şekil B.9 : 1972 tarihli Kars demiryolu hattı ve çevresini gösteren vaziyet planı (TCDD EİD).

Şekil B.10 : Kars eski gar binasının kente bakan kuzeybatı cephesi (Yurdalan, 2010:200).

Şekil B.11 : Kars eski gar binası demiryolu hattına bakan güneydoğu cephesi ve çevresi (Url-10).

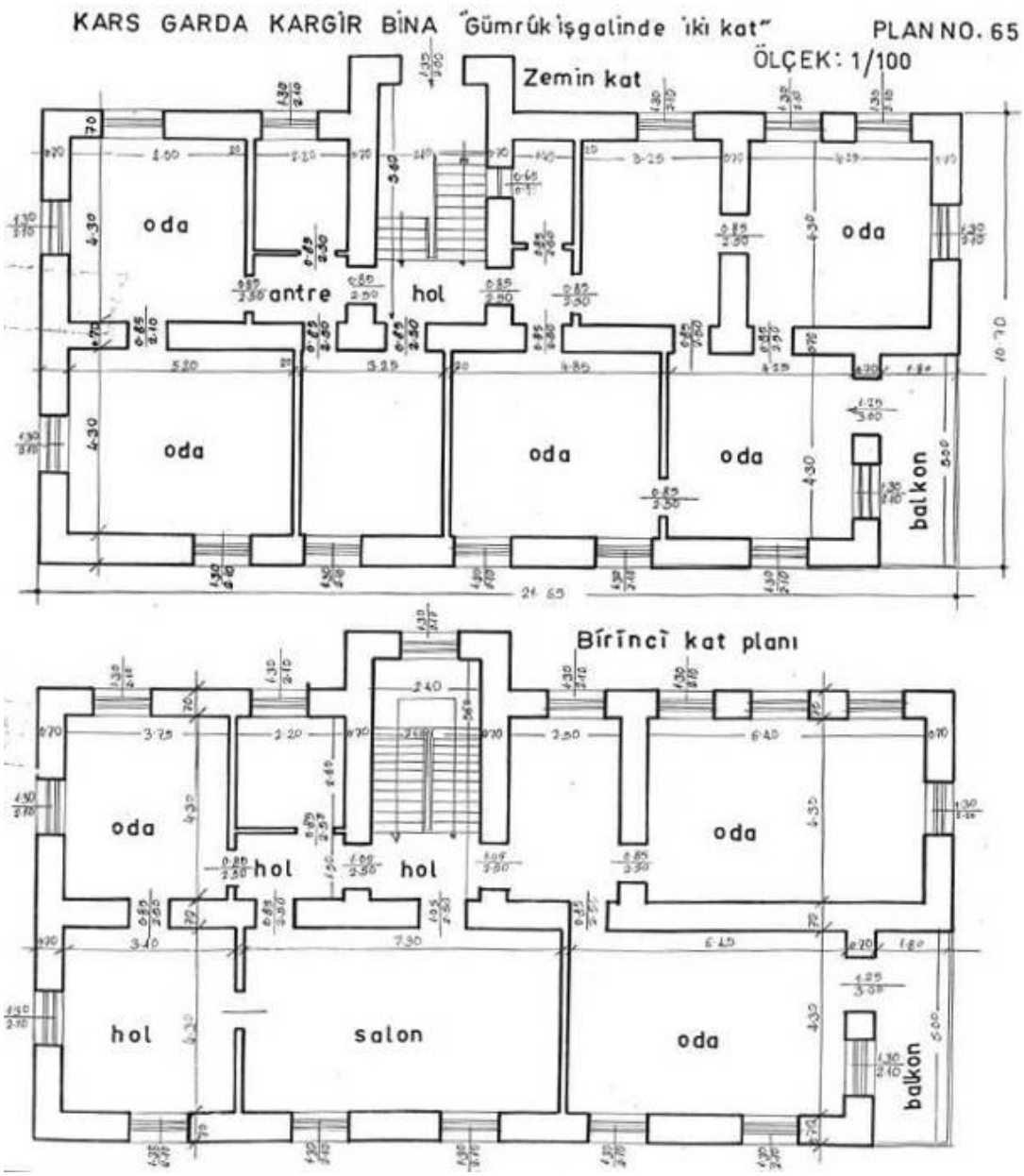
Şekil B.12 : Kars Eski İstasyon Binası planı (1941) (Yavuz ve Tavukçu, 2012:309).

Şekil B.13 : 1970'lerde yapılan yeni gar binası [Env.no:52-53-54].

Şekil B.14 : Eski İşletme Binası [Env.no:51].

Şekil B.15 : Eski İşletme Binası planı (TCDD EİD).

Şekil B.16 : Su kulesi [Env.no:49].

Şekil B.17 : Su kulesinin üzerindeki ahşap bölüm [Env.no:49].

Şekil B.18 : Demiryolu ambar binasının kuzeybatı cephesi [Env.no:40].

Şekil B.19 : Demiryolu ambar binası güneydoğu cephesi [Env.no:40].

Şekil B.20 : Ambar yapısının kapı ve pencere detayı [Env.no:40].

Şekil B.21 : TCDD mazot siloları.

Şekil B.22 : KGM'ye ait zift siloları.

Şekil B.23 : Özgün olduğu düşünülen demiryoluna ait silolar.

Şekil B.24 : Günümüzde lojman olarak kullanılan eski atölye birimi [Env.no:60].

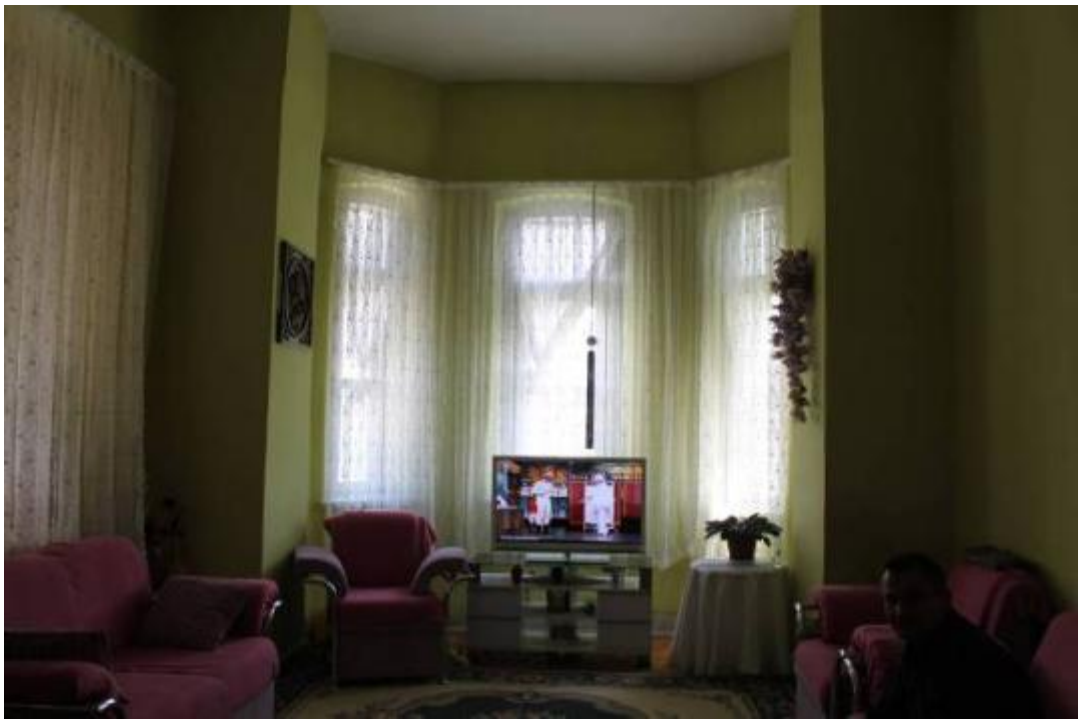
Şekil B.25 : Günümüzde ısı merkezi olarak kullanılan eski atölye birimi [Env.no:61].

Şekil B.26 : Gar binası yanındaki demiryolu lojmanının batı cephesi - Tip1 [Env.no:50].

Şekil B.27 : Gar binası yanındaki demiryolu lojmanının doğu cephesi - Tip1 [Env.no:50].

Şekil B.28 : Altıgen formlu çıkmanın içeriden görünümü - Tip1 [Env.no:50].

Şekil B.29 : Peç sistemi - Tip1 [Env.no:50].

Şekil B.30 : Süt Tozu Fabrikası yanındaki demiryolu lojmanı güneydoğu cephesi - Tip2 [Env.no:16].

Şekil B.31 : Süt Tozu Fabrikası yanındaki demiryolu lojmanı kuzeybatı cephesi - Tip2 [Env.no:16].

Şekil B.32 : Kuzeybatı cephesindeki ahşap üçgen alınlık detayı - Tip2 [Env.no:16].

Şekil B.33 : Kuzeydoğu cephesine eklenen birim - Tip2 [Env.no:16].

Şekil B.34 : Peç sistemi ve ahşap tavan - Tip2 [Env.no:16].

Şekil B.35 : Özgün pencere ve kapılar -Tip2 [Env.no:16].

Şekil B.36 : Gar yapısının güneyindeki benzer tipolojideki lojman yapıları.

Şekil B.37: Peç sistemi - Tip3 [Env.no:42].

Şekil B.38 : Demiryolu lojmanın doğu cephesi - Tip3 [Env.no:42].

Şekil B.39 : Demiryolu lojmanının batı cephesi - Tip3 [Env.no:42].

Şekil B.40 : Ahşap üçgen alınlık detayı - Tip3 [Env.no:42].

Şekil B.41 : TMO tarafından tahıl deposu olarak kullanılan yapı [Env.no:8].

Şekil B.42 : TMO tarafından tahıl deposu olarak kullanılan yapının güneydoğu cephesi [Env.no:8].

Şekil B.43 : Deponun içerisinden görünüş [Env.no:8].

Şekil B.44 : TMO tarafından kiraya verilen depo [Env.no:1].

Şekil B.45 : TMO tarafından kiraya verilen yapının kuzeybatı cephesi [Env.no:2].

Şekil B.46 : TMO tarafından kiraya verilen yapının içerisinden görünüş [Env.no:1].

Şekil B.47 : TMO'ya ait silolar.

Şekil B.48 : TMO'ya ait lojmandan görünüş - Tip1 [Env.no:9].

Şekil B.49 : TMO'ya ait lojmanın giriş cephesinden görünüş - Tip1 [Env.no:9].

Şekil B.50 : TMO'ya ait lojmanın içerisinden görünüş - Tip1 [Env.no:9].

Şekil B.51 : TMO'ya ait 'T' biçimli lojmandan görünüş - Tip2 [Env.no:10].

Şekil B.52 : TMO'ya ait 'T' biçimli lojmanın kapatılmış girişi - Tip2 [Env.no:10].

Şekil B.53 : TMO'ya ait 'T' biçimli lojmanın değiştirilmiş cephesi - Tip2 [Env.no:10].

T.C

RESMİ GAZETE

Kuruluş tarihi : (7 Teşrinievvel 1336) 7 Ekim 1920

Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğünce Yayımlanır	10 Nisan 2011 PAZAR	Sayı: 27901

Milletlerarası Andlaşma
Karar Sayısı: 2011/1509

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Gürcistan Hükümeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti arasında 7 Şubat 2007 tarihinde Tiflis'te imzalanan ve 2/4/2009 tarihli ve 5877 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli "Bakü-Tiflis-Kars Yeni Demiryolu Bağlantısına İlişkin Anlaşma"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 7/2/2011 tarihli ve HUMŞ/841582 sayılı yazısı üzerine, 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 24/2/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Abdullah GÜL
Cumhurbaşkanı

Şekil B.54 : Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu inşaatı ile ilgili resmi gazetede çıkan yazı (Url-17).

Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesinde Son Durum

30/01/2014 Levent Özen | Genel, Manşet, Sistemler, Tren (Yük ve Yolcu), Dünya, Türkiye, ASYA, 994 Azerbaycan, 995 Gürcistan | yorum yok

Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Projesinde Son Durum :Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan demiryolu ağlarını birleştirecek olan Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu hattında sona yaklaşılıyor. Demiryolu hattı projesinin yüzde 85'i tamamlandı.

"AZERBAYCAN KARS'TA LOJİSTİK MERKEZ KURACAK"

Öte yandan Azerbaycan Devleti tarafından uluslararası boyutta hizmet verecek Kars'ta 30 hektarlık arazi üzerine lojistik üs kurmayı planlıyor. Azerbaycan'ın Kars'ta kuracağı dev lojistik merkezde yüzlerce kişi istihdam edilecek. Azerbaycan, ihtiyacı olan malları, buradaki lojistik merkezi kanalıyla Türkiye'den ithal edecek.

Merkezi Kars'a kurulacak lojistik üs bölgede günübirlik ticaret ile turizmi de canlandıracak. Asrın projesi olarak da adlandırılan proje Doğu'nun en büyük sorunlarından biri olan lojistik sorununa da çözüm getirecek. Ekonomik anlamda canlılık yaratacak proje bölgeye gelmekten çekinen ve bölgeyi yatırım yapmayan yatırımcıları da Kars'a yatırım yapmaya tetikleyecek.

Şekil B.55 : Bakü- Tiflis-Kars Demiryolu projesi ile ilgili çıkan haber (Url-18).

Hızlı Tren Projeleri : Ankara-Sivas-Kars hızlı tren hattı

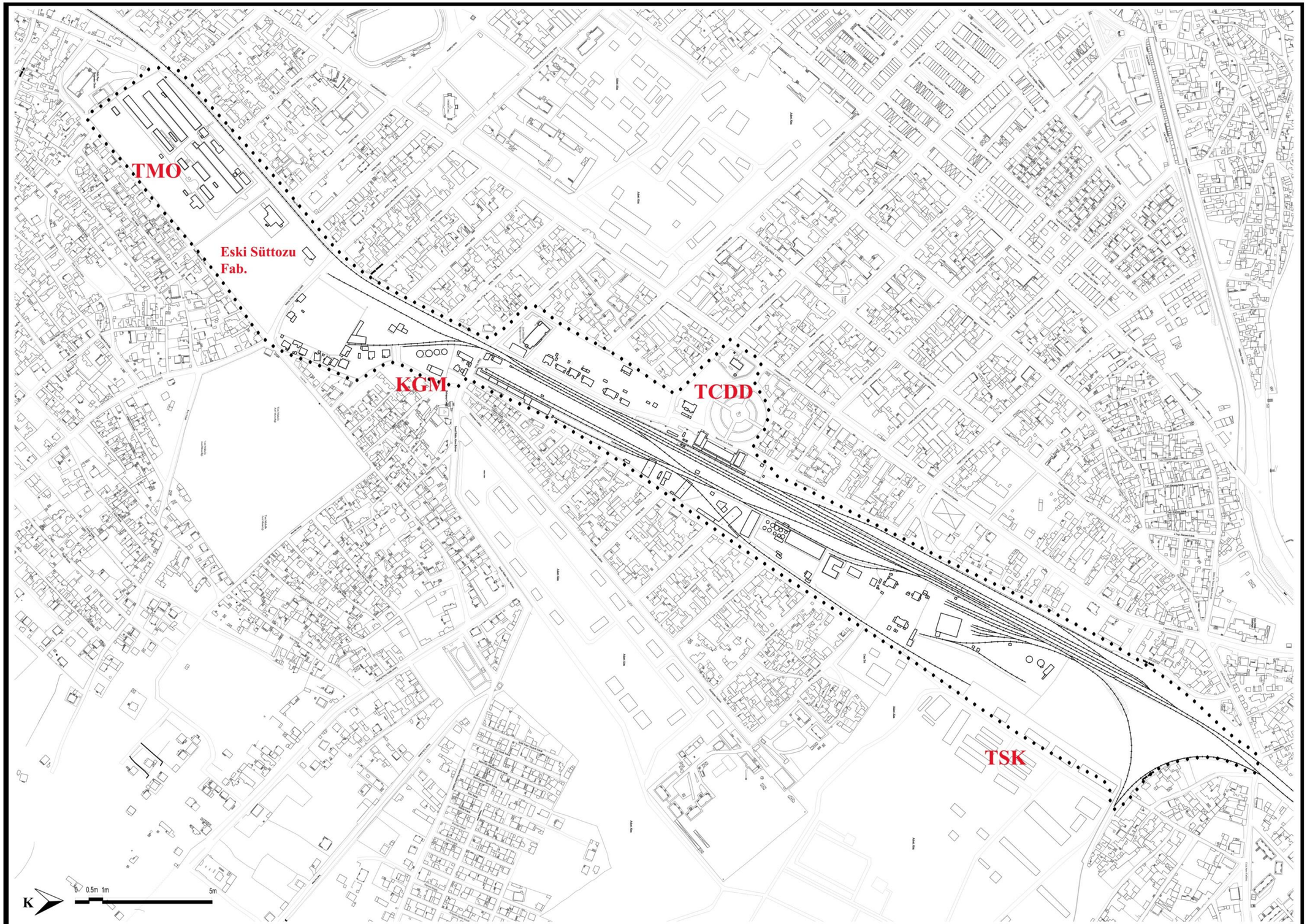
26/10/2012 Levent Özen | Genel, Manşet, Türkiye, 90.06 Ankara | yorum yok

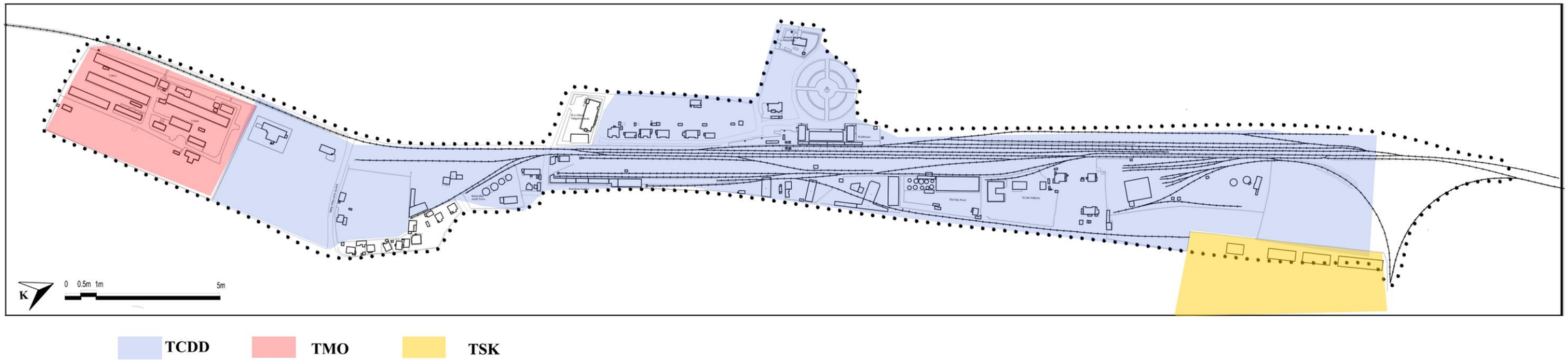
Dogu Anadolu ve Sivas'ın Türkiye'nin büyük kentlerine (İstanbul, Ankara, İzmir) daha kısa sürede ulaşımını sağlamak ve hızlı demiryolu ile bağlantısını gerçekleştirmek amacı ile Ankara – Sivas – Kars Hızlı Tren Projesi yapılması planlanmış, bu proje ile; Ankara-Kırıkkale-Yozgat-Sivas ve sonrasında Kars arasında çift hatlı, elektrikli, sinyalli yeni demiryolu inşa edilecektir.

Şekil B.56 : Ankara-Kars hızlı tren projesi hakkında çıkan haber (Url-19).

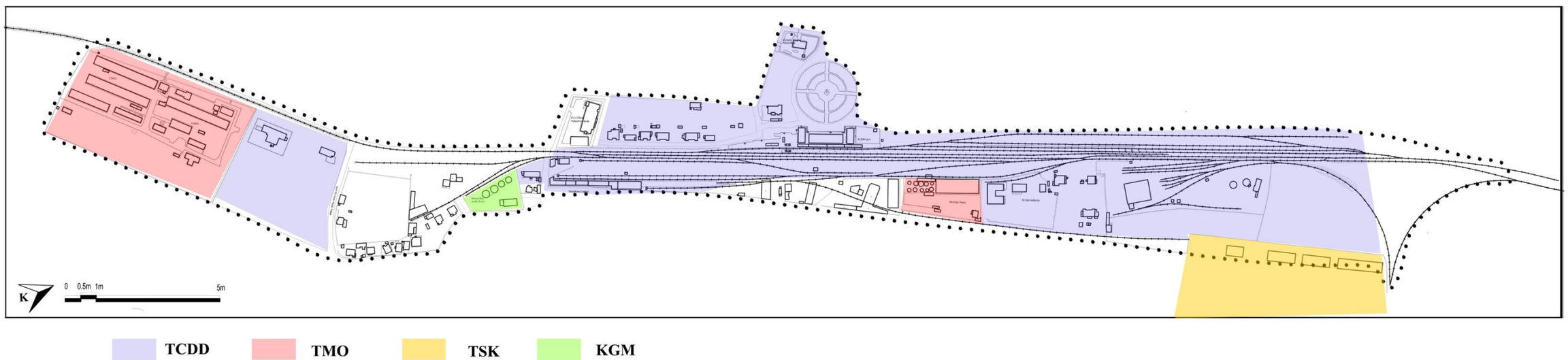
EK C : Çalışma Alanı Analiz Çalışmalar

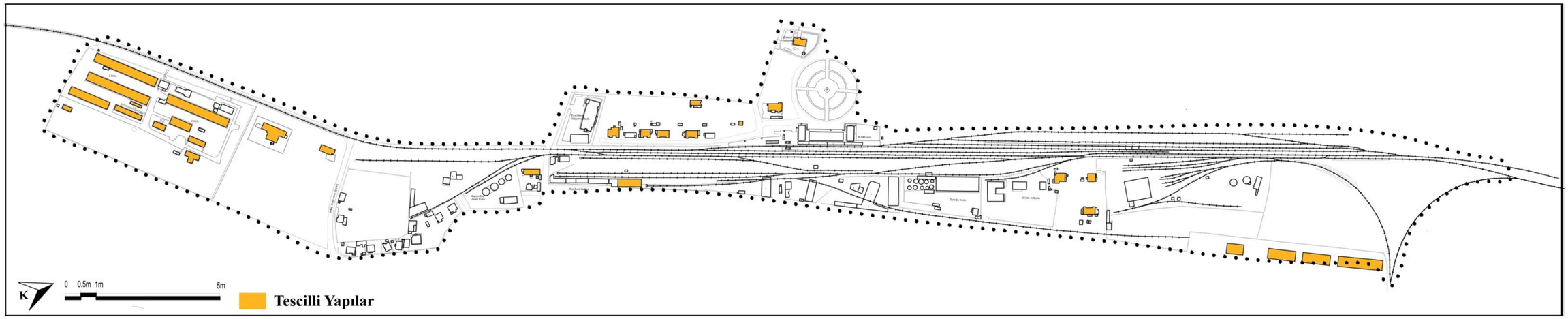
Şekil C.1 : Çalışma alanı.

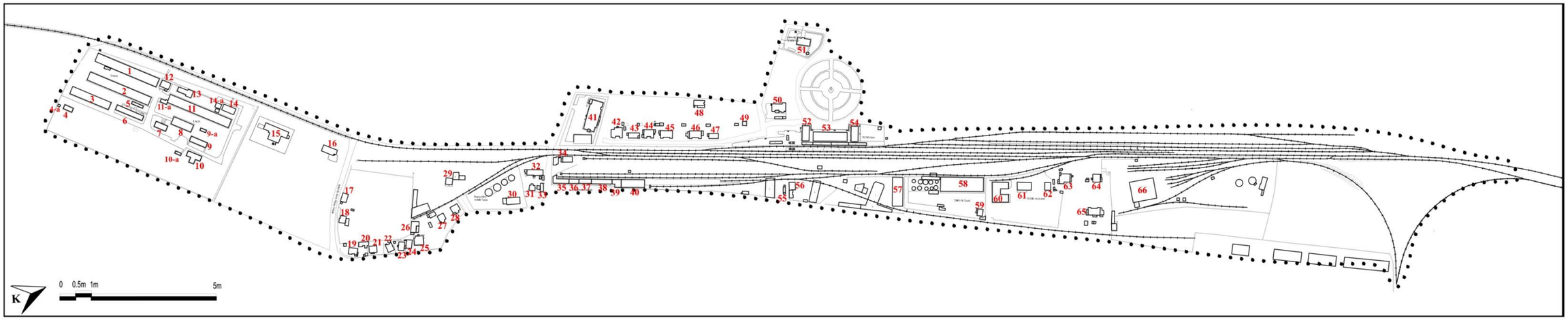
Şekil C.2 : Alanın mülkiyet durumu.

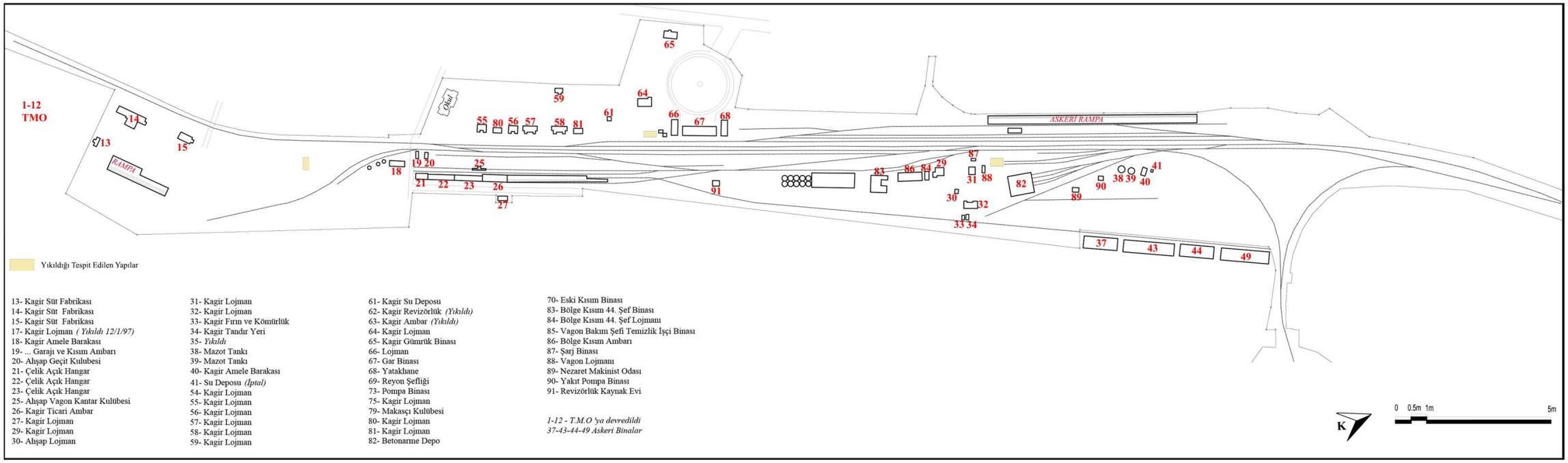
Şekil C.3 : TCDD-TMO-TSK-KGM yapılarının alan içindeki konumu.

Şekil C.4 : Çalışma alanı içerisindeki yapıların tescil durumu.

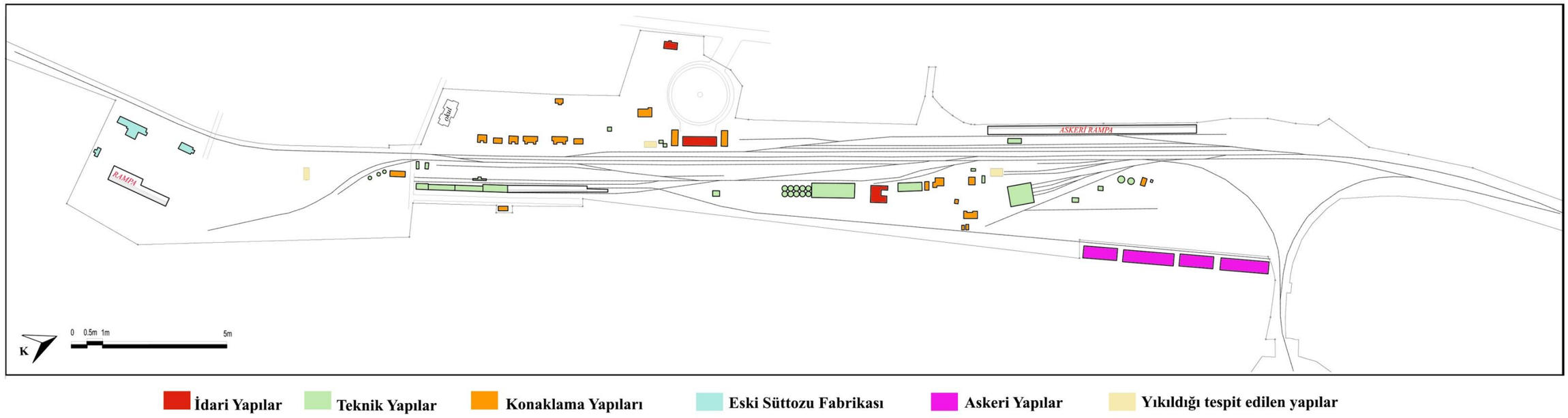

Şekil C.5 : Çalışma alanı içerisindeki yapıların envanter numaraları.

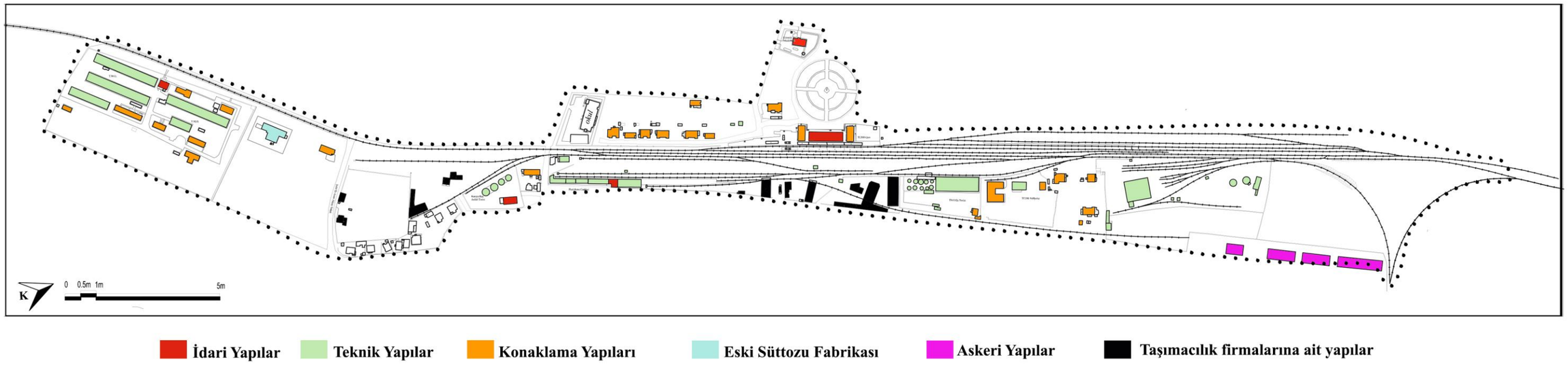

Şekil C.6 : 1972 tarihli vaziyet planı ve yapıların işlevlerini belirten liste.[22]

[22] 1972 tarihli vaziyet planından üretilmiştir.

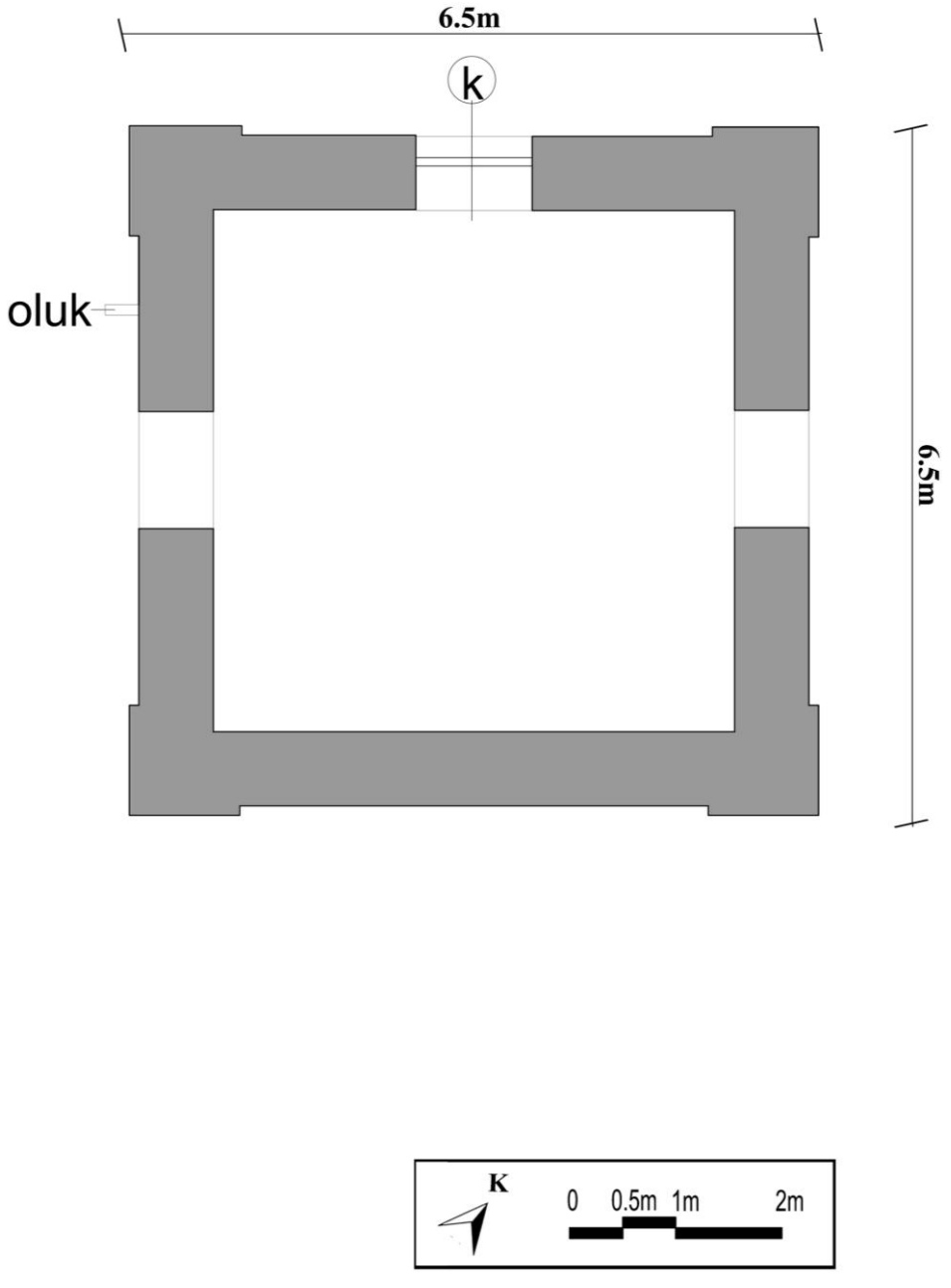

Şekil C.7 : 1972 yılı işlev analizi.

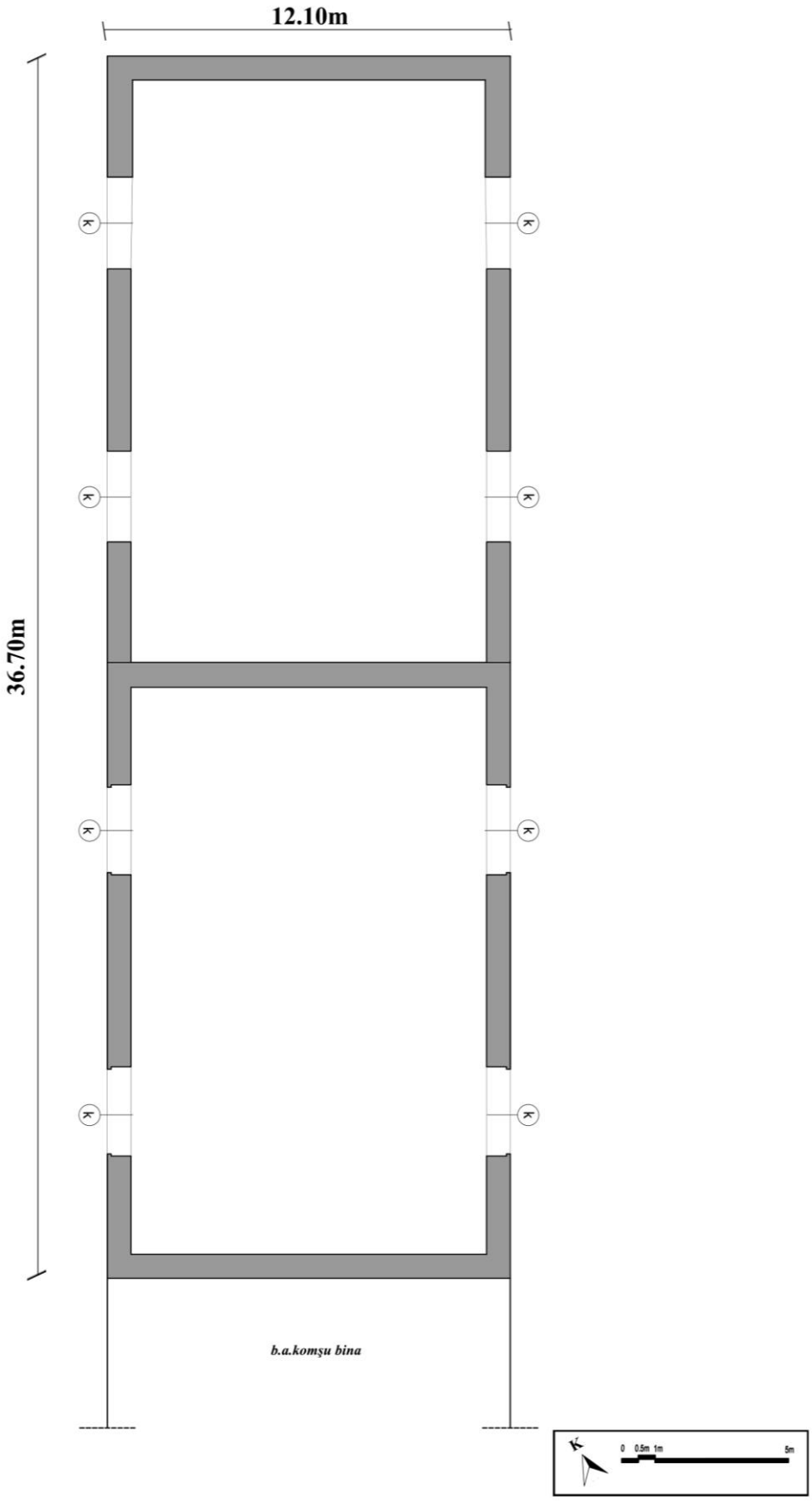

Şekil C.8 : 2015 yılı işlev analizi.

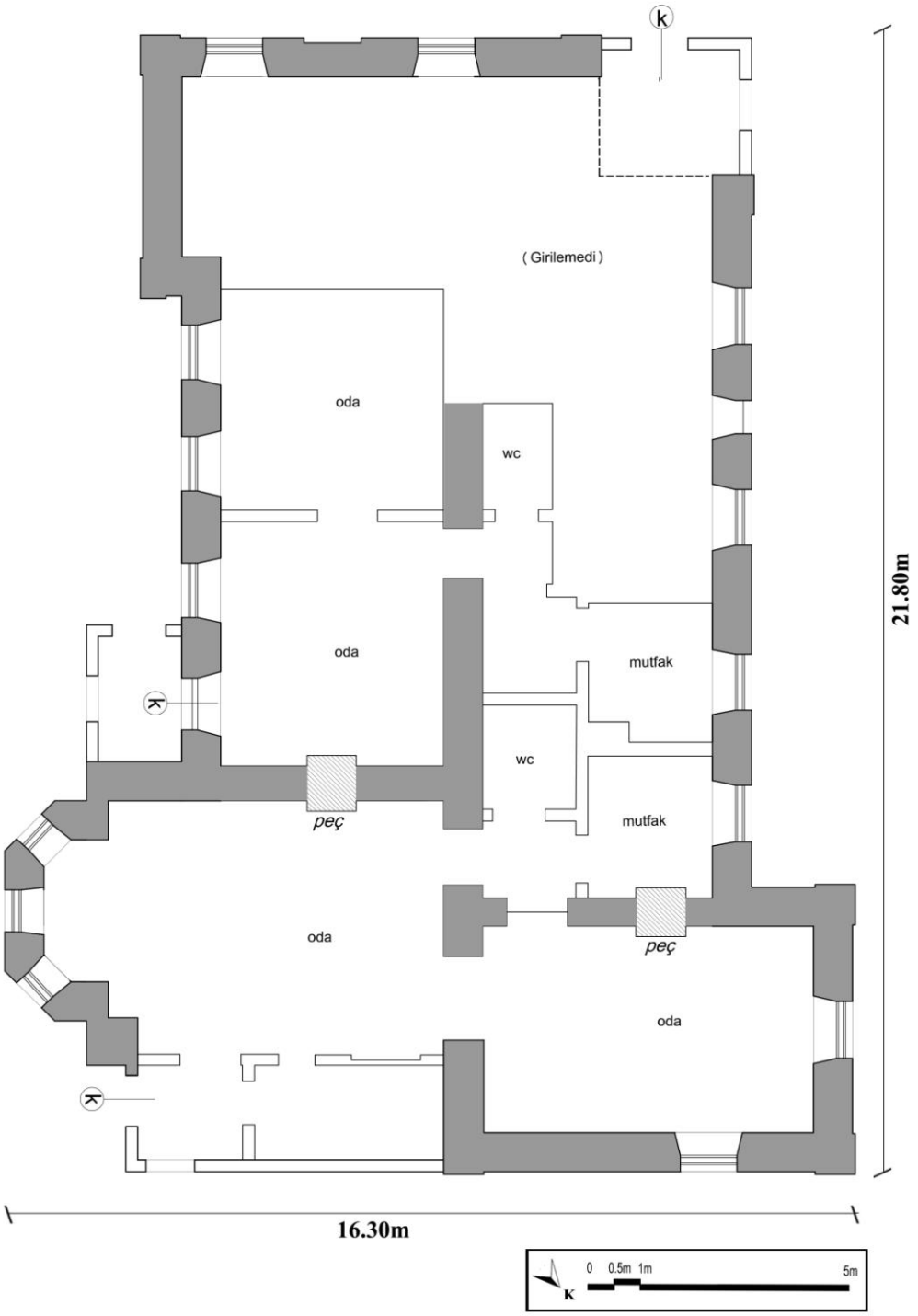
Ek D : Demiryolu ve TMO yapıları plan çizimleri

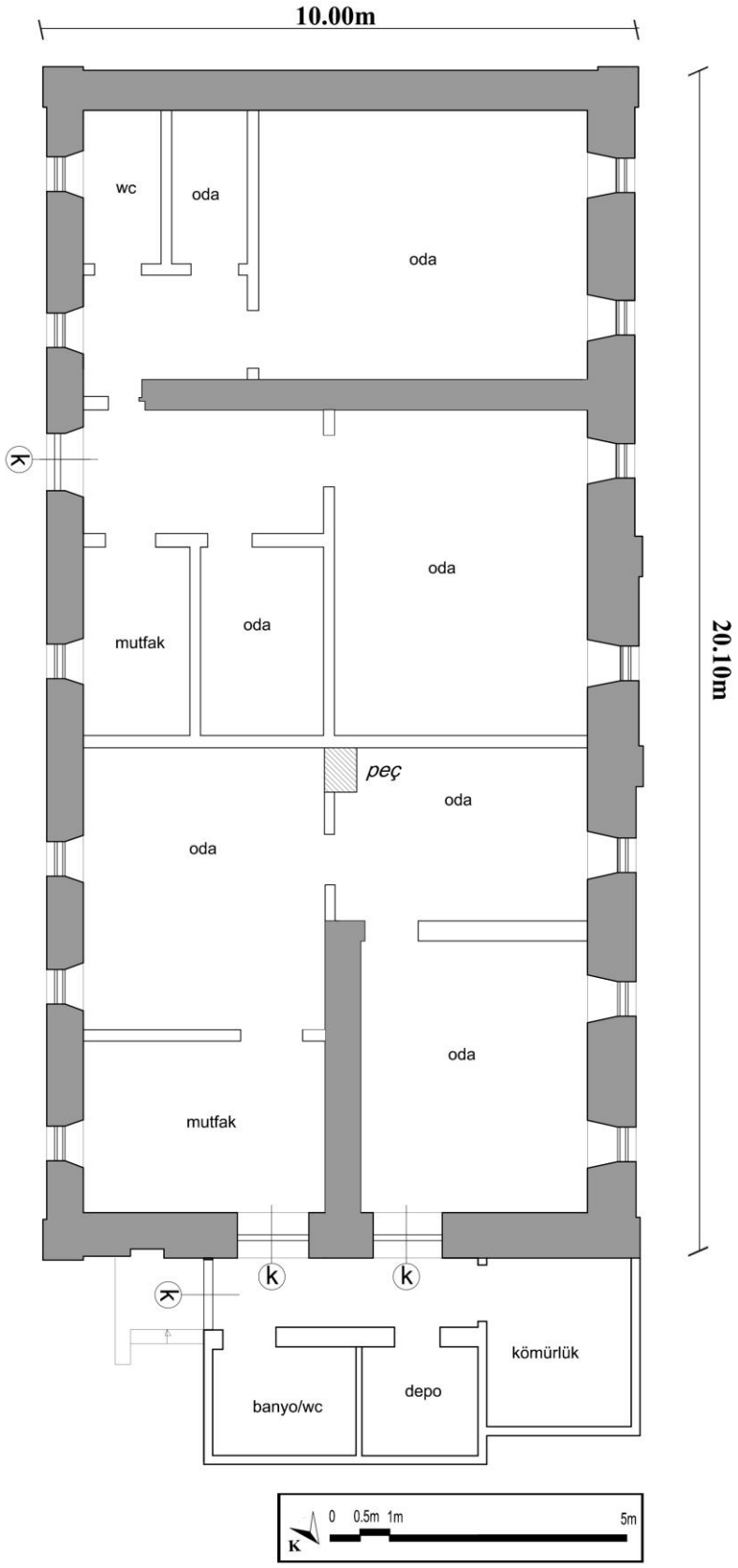
Şekil D.1: Su kulesi [Env.no:49].

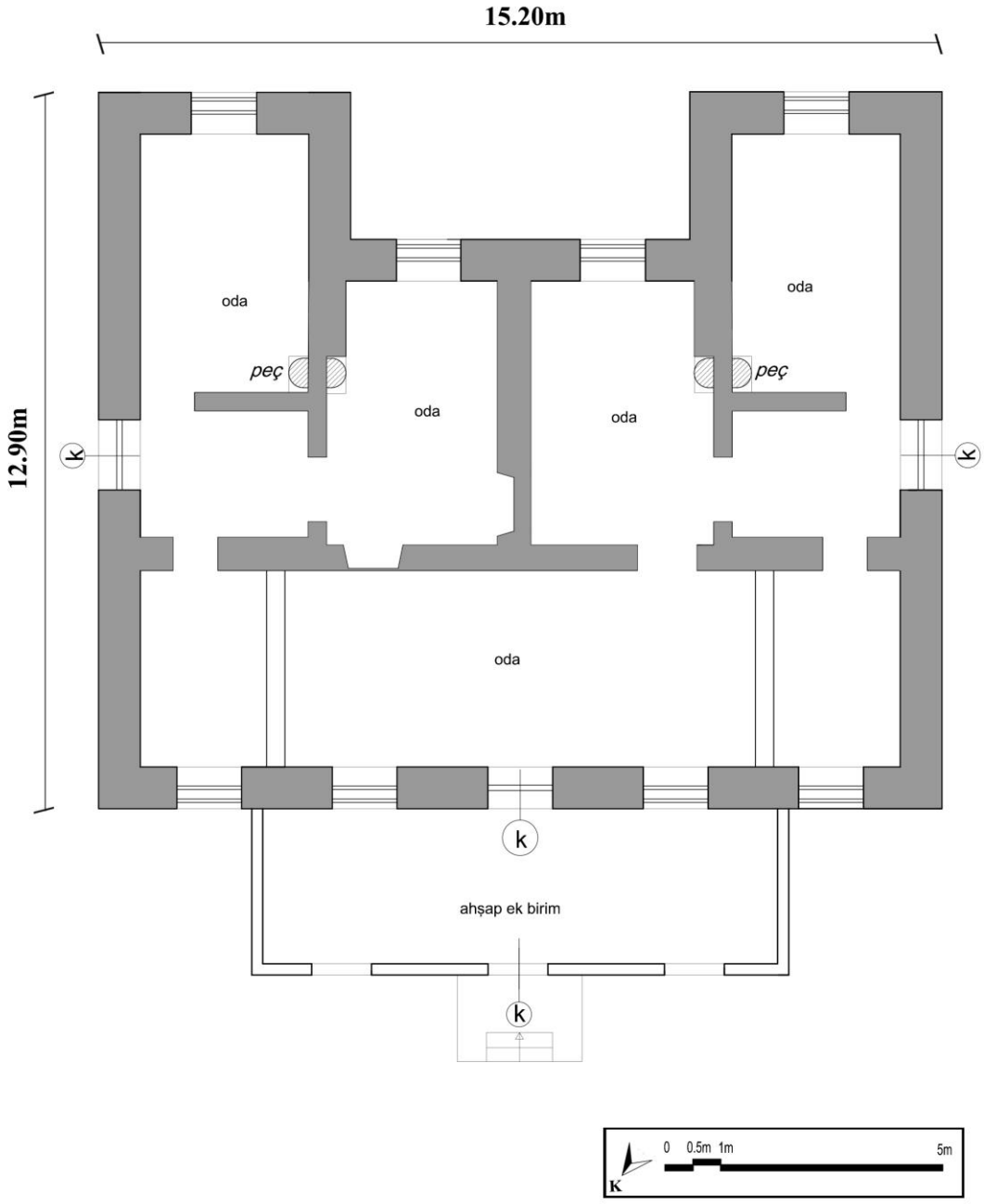
Şekil D.2 : Ambar yapısı [Env.no:40].

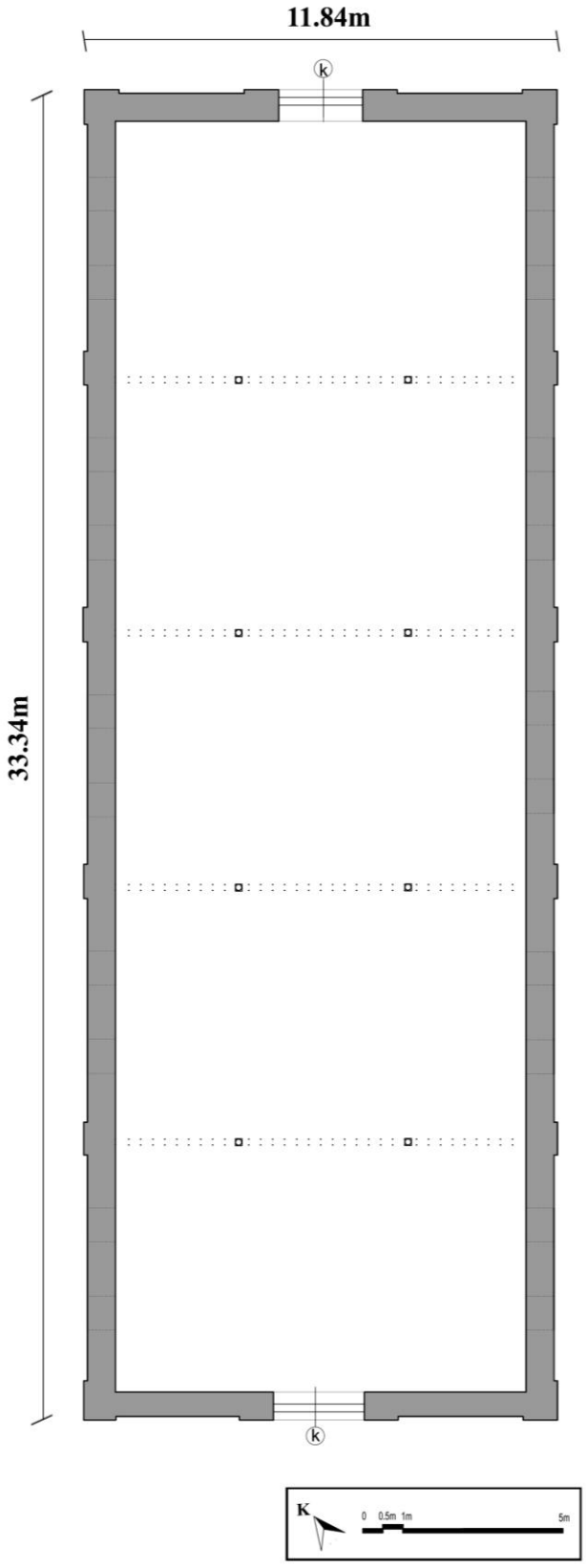
Şekil D.3 : Gar yanındaki demiryolu lojmanı- Tip1 [Env.no:50].

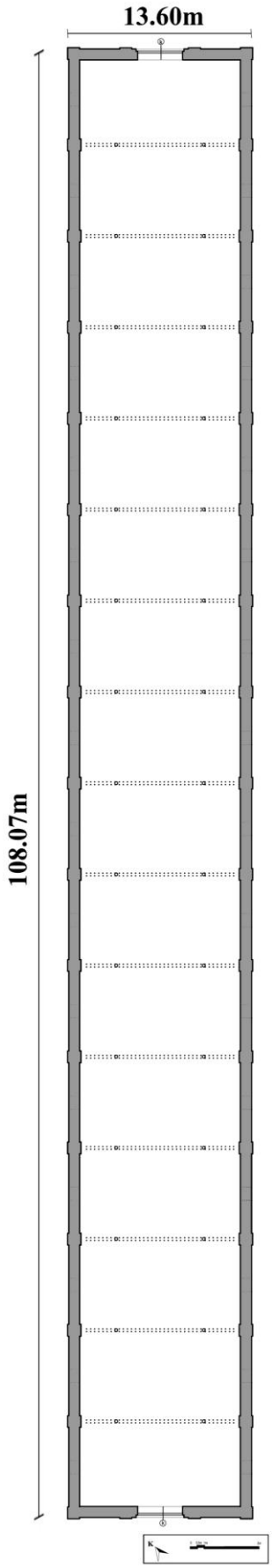
Şekil D.4 : Süt fabrikası yanı demiryolu lojmanı -Tip2 [Env.no:16].

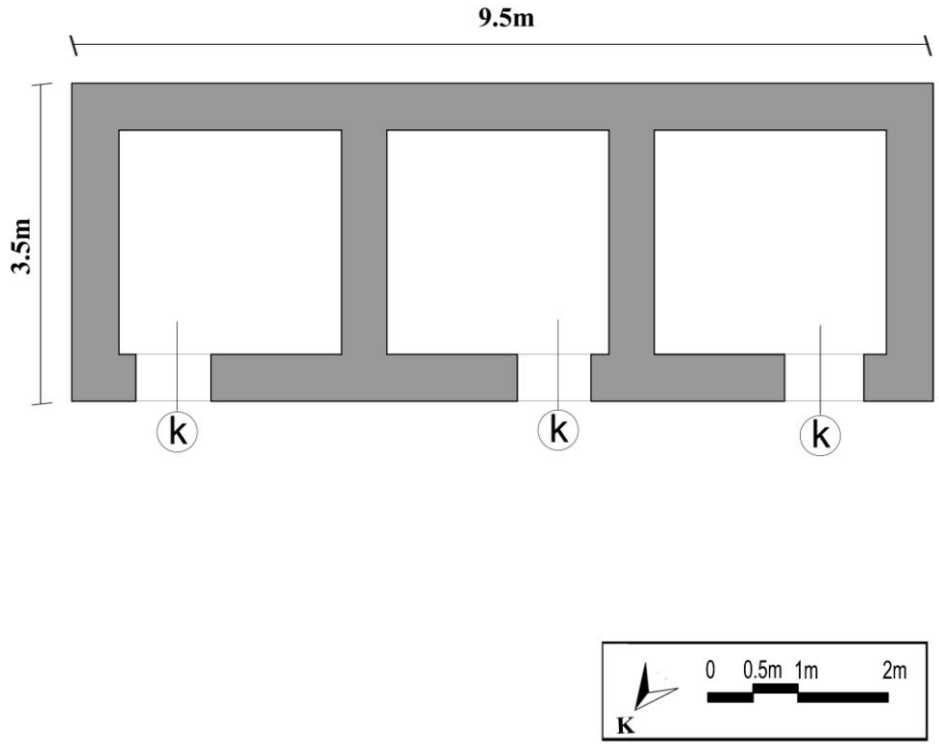
Şekil D.5 : TCDD Lojmanı Tip3 [Env.no:42].

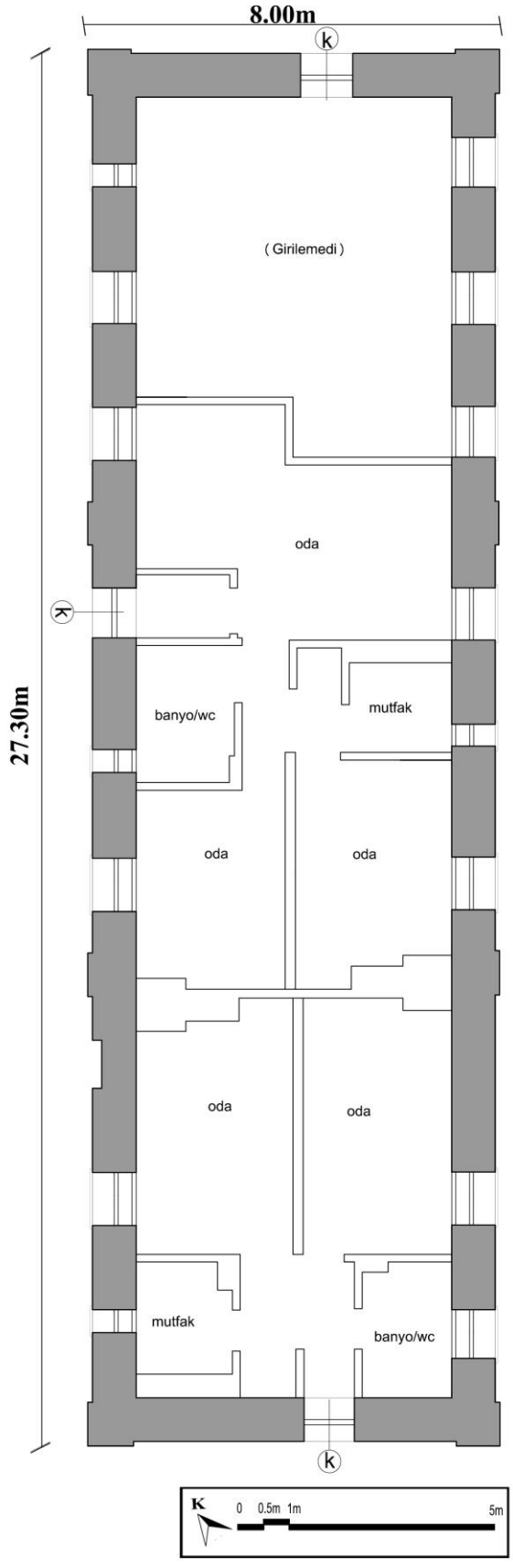
Şekil D.6 : TMO deposu-Tip1 [Env.no:8].

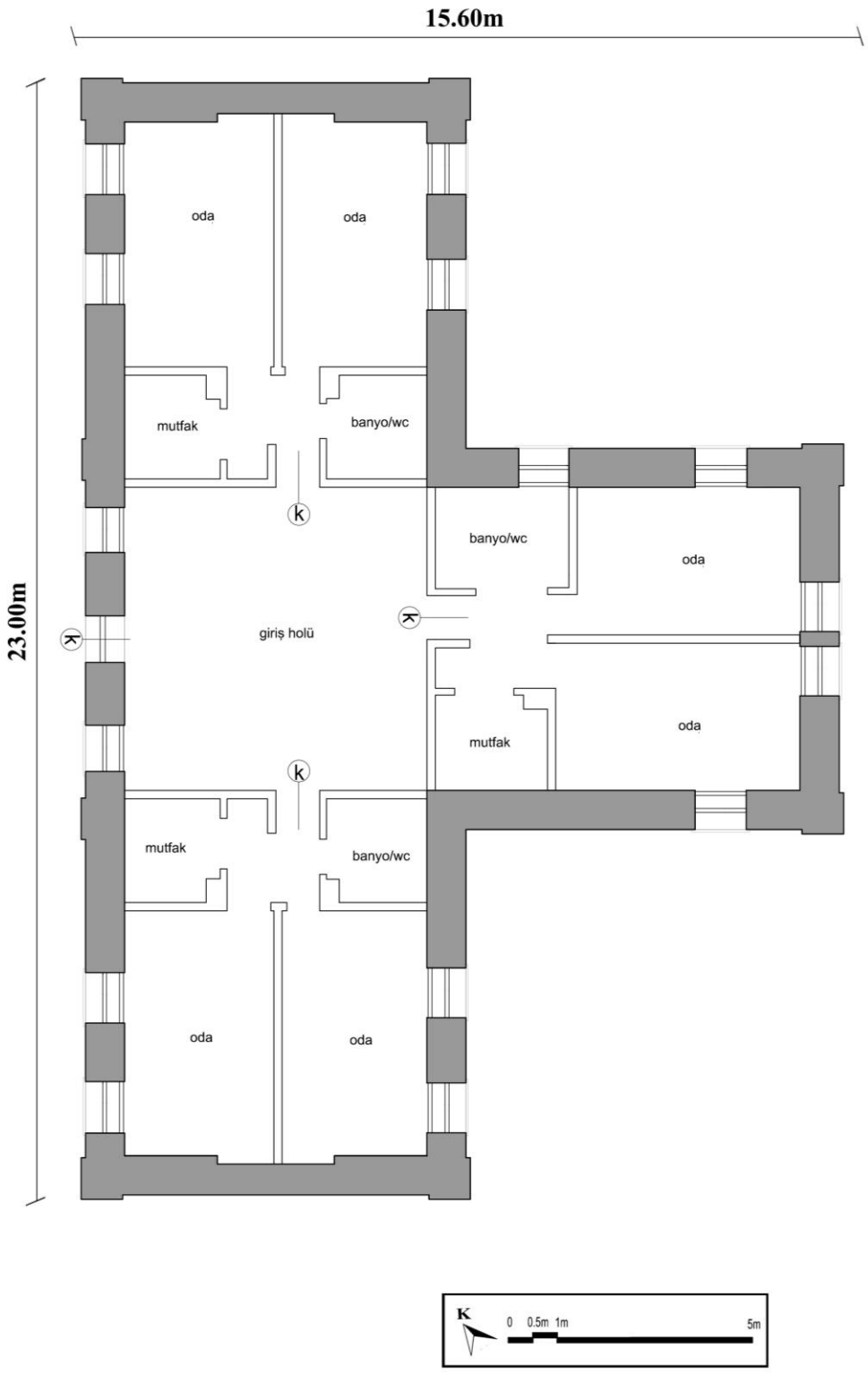
Şekil D.7 : TMO deposu -Tip2[Env.no:11].

Şekil D.8 : TMO lojmanlarına ait kömürlük [Env.no:9-a].

Şekil D.9 : TMO lojmanı - Tip1 [Env.no:9].

Şekil D.10 : TMO lojmanı - Tip2 [Env.no:10].

Ek E : Çalışma alanındaki yapıların envanter fişleri

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		1

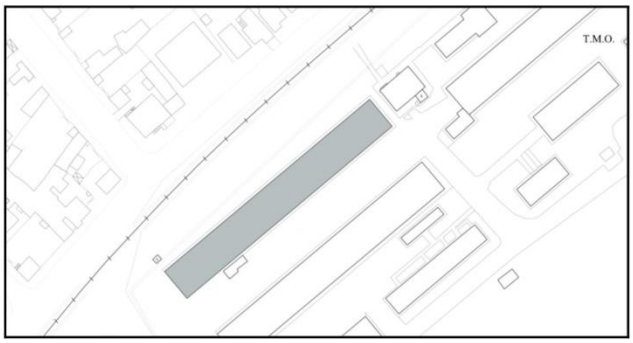
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-A**
SOKAK VE KAPI NO: **HAT SOKAK./ NO: 49**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **DORUK İTH.İHR.PAZ.SAN.TİC.LTD.ŞTİ.**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, özel bir firma tarafından kiralanmıştır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUM:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: İYİ	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. Güneybatı ve kuzeydoğu cephesinde basık kemerli iki giriş bulunmaktadır. Güneybatı cephesinde bulunan giriş, değiştirilmiştir. Bu cephede giriş kapısının iki yanında, kapatılmış boşlukların izleri görülmektedir. Kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde, basık kemerli havalandırma pencereleri görülmektedir. Üçgen alınlıklı beşik çatı ve onu taşıyan ahşap makas sistemi yenilenmiştir. Yapı içerisinde, niteliksiz ek birimler yapılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO	
YAPILAN ONARIMLAR: -				
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :-	SU :-
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapı, tek mekandan oluşmaktadır. Yapı içerisine gelen ekler ile, yeni mekanlar oluşturulmuştur.		KANALİZASYON :-	ELEKTRİK :+
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ve pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Güneybatı cephesindeki girişin genişletilmesi ile birlikte, taş silme detayı zarar görmüştür.		ÖZGÜN KULLANIM : At ahırı (Tavla)	
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Depo	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Depo	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
			UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.1 : 1 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		2

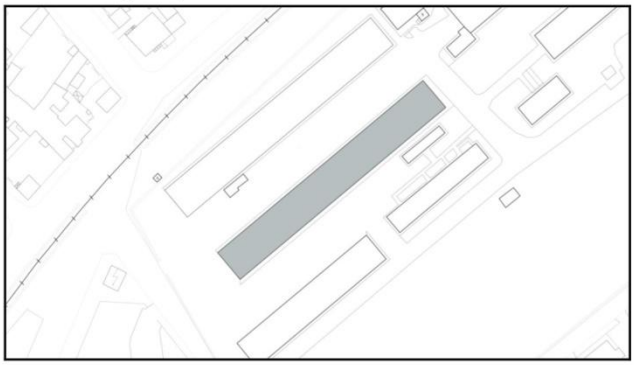
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-A**
SOKAK VE KAPI NO: **-/ NO: 47**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **DEPO**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, özel bir firma tarafından kiralanmıştır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. Güneybatı ve kuzeydoğu cephesinde, birer giriş bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephesindeki giriş basık kemerli olup, özgün durumunu korumuştur. Güneybatı cephesinde bulunan giriş ise, değiştirlimiştir. Kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde, basık kemerli havalandırma pencereleri görülmektedir. Beşik çatı, betonarme hatılın eklenmesiyle yükseltilmiş ve yenilenmiştir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO	
YAPILAN ONARIMLAR: -				
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :-	SU :-
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapı, tek mekandan oluşmaktadır.		KANALİZASYON :-	ELEKTRİK :+
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ve pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Güneybatı cephesindeki girişin genişletilmesi ile birlikte, kapı yanındaki yalancı sütunlar ile taş silme detayı ortadan kalkmıştır. Çatı seviyesinde betonarme hatıl görülmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : At ahırı (Tavla)	
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Depo	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Depo	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
			UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.2 : 2 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		3

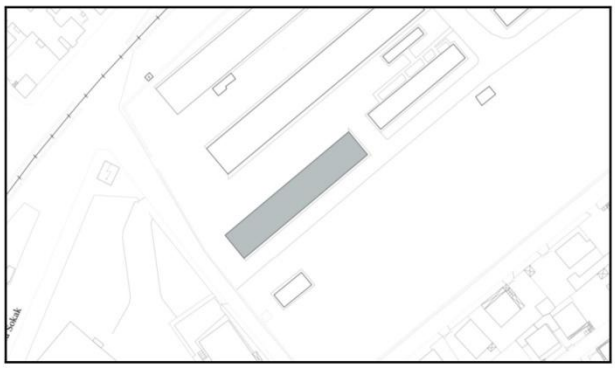
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-A**
SOKAK VE KAPI NO: **-/ NO: 45**		PAFTA: **4 496 600**	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **DEPO**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, özel bir firma tarafından kiralanmıştır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: İYİ	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. Güneybatı ve kuzeydoğu cephesinde, birer giriş bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephesindeki giriş basık kemerli olup, özgün durumunu korumuştur. Güneybatı cephesinde bulunan giriş ise, değiştirlimiştir. Kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde, basık kemerli havalandırma pencereleri görülmektedir. Beşik çatı , betonarme hatılın eklenmesiyle yükseltilmiş ve yenilenmiştir. Yapı içerisinde niteliksiz ek birimler yapılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO	
YAPILAN ONARIMLAR: -				
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır		ISITMA SİSTEMİ :-	SU :-
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapı, tek mekandan oluşmaktadır. Yapı içerisine gelen ekler ile, yeni mekanlar oluşturulmuştur.		KANALİZASYON :-	ELEKTRİK :+
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ve pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Güneybatı cephesindeki girişin genişletilmesi ile birlikte, kapı yanındaki yalancı sütunlar ile taş silme detayı ortadan kalkmıştır. Çatı seviyesinde betonarme dolgu görülmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : At ahırı (Tavla)	
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede tş silme detayı görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Depo	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Depo	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
			UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.3 : 3 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		4

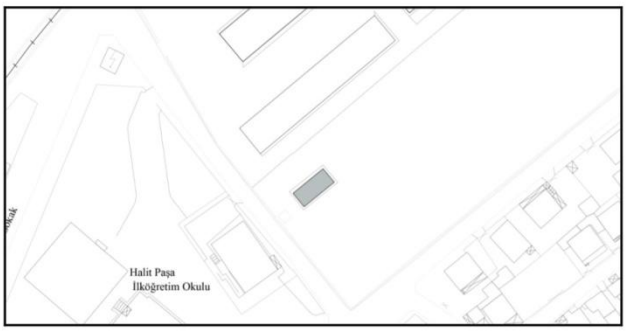
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-A**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 43**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, lojman olarak kullanılmıştır. Ancak şu an kullanılmamaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: ORTA	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: ORTA	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. Tek lojman dairesi olarak kullanılan yapının girişi, kuzeybatı cephesinde yer almaktadır. Kuzeybatı ve güneydoğu cephesinde yer alan basık kemerli pencerelerin boyutları değiştirilmiştir. Özgün pencere açıklıkları gözlemlenebilmektedir. Beşik çatı , betonarme hatılın eklenmesiyle yükseltilmiş ve yenilenmiştir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO				
YAPILAN ONARIMLAR: -							
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :				
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+			
PLAN :	-		KANALİZASYON +	ELEKTRİK :+			
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Değiştirilen pencere ve kapı boşluklarındaki taş örgünün farklılığı dikkat çekmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : At Ahırı (Tavla)				
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:				
			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.4 : 4 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		5

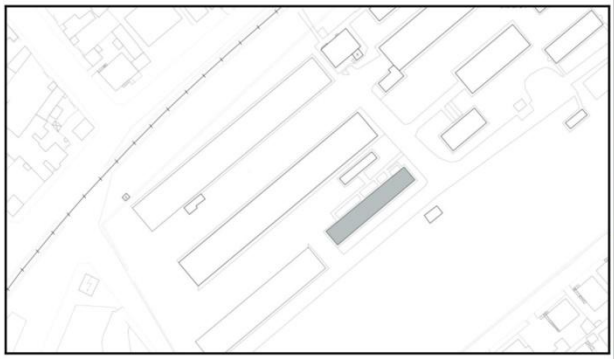
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-A**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 39-37-35-33**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, düzgün kesme bazalt taşı ile yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, dört lojman dairesi olarak kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: ORTA	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: ORTA	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahip olan yapının, kuzeybatı cephesinde dörtgen bir çıkma görülmektedir. dört ayrı lojman dairesi olarak kullanılan yapının girişleri kuzeybatı cephesinde yer almaktadır. Pencere boşluğu olduğu anlaşılan bazı açıklıklar, kapıya dönüştürülmüştür. Beşik çatı , betonarme hatılın eklenmesiyle yükseltilmiş ve yenilenmiştir. Özgününde taş olduğu bilinen üçgen alınlıklar, betonarme olarak değiştirilmiştir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+
PLAN :	-	KANALİZASYON +	ELEKTRİK :+
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ve pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Değiştirilen pencere ve kapı boşluklarındaki taş örgünün farklılığı dikkat çekmektedir. Çatı seviyesinde ve üçgen alınlıkta, betonarme dolgu görülmektdir.	ÖZGÜN KULLANIM : At Ahırı (Tavla)	
BEZEME:	Yenilen çatı ve üçgen alınlıkla birlikte, taş silme detayları kaybolmuştur.	BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.5 : 5 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		7

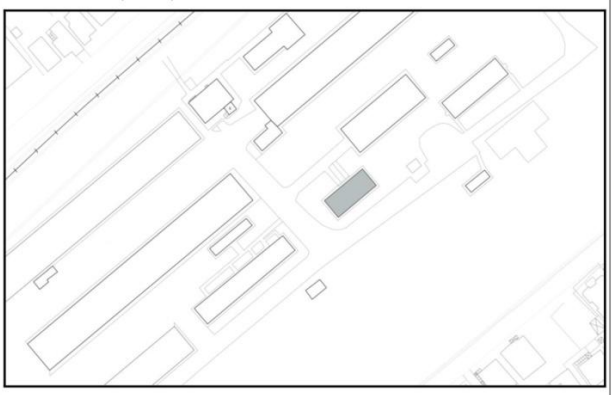
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-B**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 21-19**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı , kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşı ile yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, iki lojman dairesi olarak kullanılmaktadır. Ancak günümüzde bir dairesi kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: ORTA	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: VAR

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. İki lojman dairesi olarak kullanılan yapının girişleri, kuzeybatı cephesindendir. Kuzeydoğu cephesinde, kapatılmış bir kapı boşluğu görülmektedir. Yapının güneybatı cephesinde özgününde kapı boşluğu olduğu düşünülen açıklıklar, pencere boşluğuna dönüştürülmüştür. Kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde yer alan bazı pencerelerin boyutları değiştirilmiştir. Üçgen alınlıklı, beşik çatı yenilenmiştir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO				
YAPILAN ONARIMLAR: -						
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :			
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+		
PLAN :	-		KANALİZASYON +	ELEKTRİK :+		
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ve pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Değiştirilen pencere ve kapı boşluklarındaki taş örgünün farklılığı dikkat çekmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : At Ahırı (Tavla)			
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman			
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman			
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME:Bazalt taş	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:			
			UYGULAMA PLANI:			
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:			
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.6 : 7 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		8

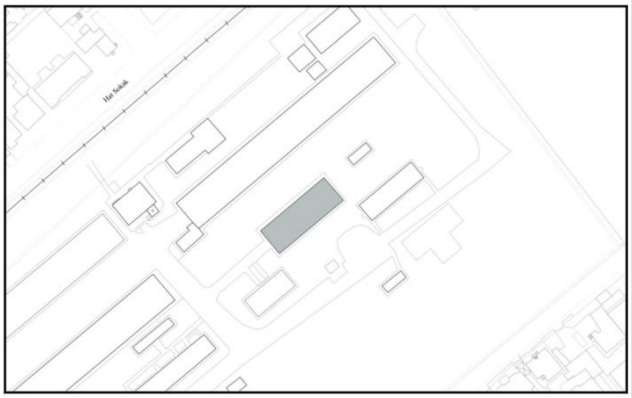
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-B**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 19**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **DEPO**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, tahıl deposu olarak kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: İYİ	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. Güneybatı ve kuzeydoğu cephesinde basık kemerli iki giriş bulunmaktadır.Girişler, özgün durumunu korumaktadır. Kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde, basık kemerli havalandırma pencereleri görülmektedir. Üçgen alınlıklı, beşik çatı yenilenmiştir. Ancak yapı içerisindeki, taşıyıcı ahşap makas sistemi ve dikmelerin özgün olduğu düşünülmektedir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :-	SU :-
PLAN :	Dikdörtgen plana sahip yapı, tek mekandan oluşmaktadır.	KANALİZASYON -	ELEKTRİK :+
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.	ÖZGÜN KULLANIM : At ahılı (Tavla)	
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir	BUGÜNKÜ KULLANIM: Depo	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Depo	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığşma	TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.7 : 8 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		9

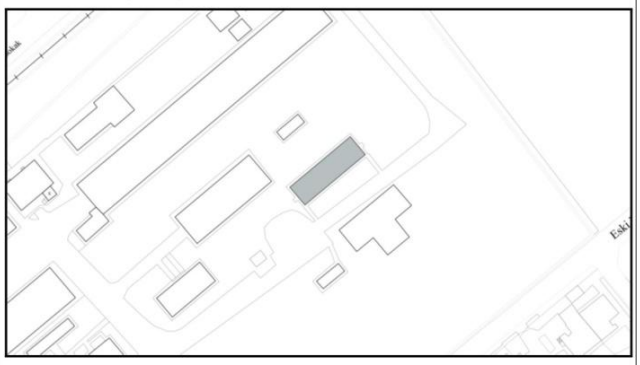
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-B**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 13-29-9**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı , kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, üç lojman dairesi olarak kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: ORTA	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: ORTA	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir.Dairelerin girişleri, güneybatı, kuzeydoğu ve kuzeybatı cephelerinde yer almaktadır. Kuzeydoğu ve güneybatı cephelerinde yer alan basık kemerli, özgün girişlerin bir bölümü doldurularak, tek kapılı girişe çevrilmiştir. Güneydoğu cephesinde yer alan bazı pencerelin boyutları değiştirilmiştir. Üçgen alınlıklı, beşik çatı yenilenmiştir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO				
YAPILAN ONARIMLAR: -						
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :			
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+		
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapı, üç dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.		KANALİZASYON +	ELEKTRİK :+		
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Değiştirilen pencere ve kapı boşluklarındaki taş örgünün farklılığı ayırt edilmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : At ahırı (Tavla)			
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman			
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman			
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:			
			UYGULAMA PLANI:			
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:			
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

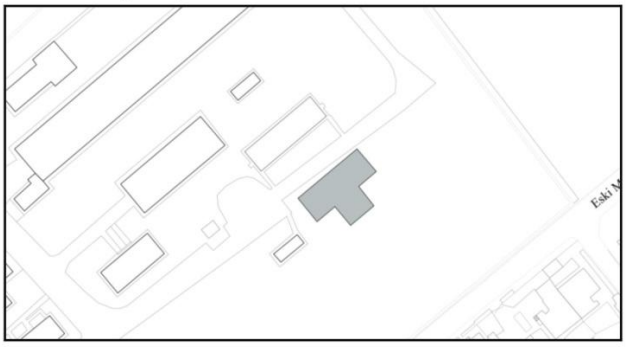
Şekil E.8 : 9 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				10
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-B**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 11**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:
ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy		ÜSLUP:	
	YAPAN: -	KİTABE: -		VAKFİYE: -	

GENEL TANIM: : Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı,üç lojman dairesi olarak planlanmştır. Ancak günümüzde kullanılmamaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: ORTA	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: ORTA	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: ORTA	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Diğer yapılardan farklı olarak 'T' biçimli yapının tek giriş kapısı bulunmaktadır. Lojman dairelerine giriş, ortak olarak kullanılan holden yapılmaktadır. Yapının güneybatı ve kuzeydoğu cephesinde yer alan, özgün olduğu düşünülen basık kemerli girişler kapatılmıştır. Güneydoğu cephesindeki giriş ise, iki pencere boşluğuna çevrilmiştir. Bazı pencere boyutları değiştirilmiştir. Üçgen alınlıklı, beşik çatı yenilenmiştir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+
PLAN :	T biçimli yapı, üç dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK :+
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Değiştirilen pencere ve kapı boşluklarındaki taş örgünün farklılığı ayırt edilmektedir.	ÖZGÜN KULLANIM : At ahırı (Tavla)	
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir	BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.9 : 10 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		11

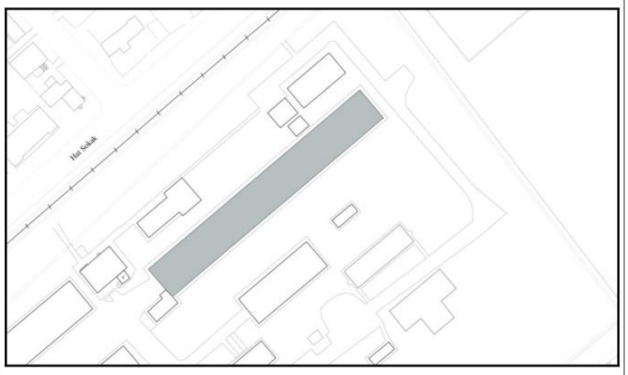
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-B**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 23**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **52**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **DEPO**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, düzgün kesme bazalt taşından yapılmıştır. Mülkiyeti TMO' ya ait olan yapı, tahıl deposu olarak kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: ORTA	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: İYİ	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. Güneybatı ve kuzeydoğu cephesinde basık kemerli iki giriş bulunmaktadır. Güneybatı cephesinde bulunan giriş, eklenen betonarme hatıl ile birlikte değiştirilmiştir. Güneybatı cephesindeki giriş kapısının yanında, boşlukların doldurulduğu görülmektedir. Kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde, basık kemerli havalandırma pencereleri görülmektedir. Üçgen alınlıklı, beşik çatı yenilenmiştir. Ancak yapı içerisindeki, ahşap makas sitemi ve dikmelerin özgün olduğu düşünülmektedir. Yapının yanına betonarme ek yapılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TMO			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TMO	
YAPILAN ONARIMLAR: -				
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında yapılan yapı, at ahırı ve kışla olarak kullanılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :-	SU :-
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapı, tek mekandan oluşmaktadır.		KANALİZASYON -	ELEKTRİK :+
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri basık kemerlerdeki kilit taşlarının öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Güneybatı cephesindeki girişin genişletilmesi ile birlikte, kapı yanındaki yalancı sütunlar ile taş silme detayı ortadan kalkmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : At ahılı (Tavla)	
BEZEME:	Yapının üçgen alınlığında ve çatının oturduğu seviyede taş silme detayı görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Depo	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Depo	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
DEĞİŞİMLER:			UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.10 : 11 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				15
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-D-18-A-1-B**
SOKAK VE KAPI NO:.**HAT SOK. / -**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **1**	KORUMA DERECESİ: **1.**

ADI: **ESKİ SÜTTOZU FABRİKASI**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kagir yapıdır. 1970'lere kadar fabrika olarak kullanılan yapı, daha sonra atıl konumda kalmıştır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: ORTA	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: KÖTÜ	İÇ YAPI DURUMU: KÖTÜ	BEZEME DURUMU: VAR	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Yapı T biçimlidir. Yapının yedi ayrı girişi vardır. Girişler, güneydoğu cephesinde yer almaktadır. Uzun zamandır kullanılmayan yapının çatısı yoktur. Beden duvarları sağlamdır. Diğer yapılardan farklı olarak, pencerelerde demir doğrama ve demir hatıl kullanılmıştır. Kapıların günümüze ulaşmamıştır. Yapinin bir mekanının üzeri tonoz ile örtülüdür. Bu mekanın yüksekliği diğer mekanlara göre fazladır. Fabrika makinalarının yerleştirilmesi içiön yapılmış betonarme ayaklar görülmektedir. Yapı uzun süre kullnılmamasından dolayı haraplaşmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD				
YAPILAN ONARIMLAR: -							
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :				
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, askeri amaçlı inşa edilen yapı 1934 yılında fabrikaya dönüştürülmüştür. Üretim kapasaitesi ile, ülke genelinde önemli bir yer tutmaktadır.		ISITMA SİSTEMİ :-	SU :-			
PLAN :	10 mekandan oluşmaktadır. Mekanların birbirinden bağımsız girişleri vardır. Üretimin yapıldığı birbiriyle bağlantılı iki büyük mekan bulunmaktadır.Diğer mekanlarla bağlantısı dışarıdan yapılmaktadır. Yapının, kuzeydoğu cephesine bitişik bir mekan eklenmiştir.		KANALİZASYON -	ELEKTRİK :-			
CEPHE:	Yapının köşelerinde kapı ve pencere boşluklarının çevresinde ve üzerinde bosajlı taşlar bulunmaktadır. Güneydoğu cephesine, sonradan eklendiği düşünülen birimde, iki farklı renkte taş kullanılmıştır. Pencere boşluklarında, hatıl görevi gören çelik kirişler kullanılmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : Askeri yapı				
BEZEME:	Yapı, taş bezeme programı ile dikkat çekmektedir. Ayrıca, tonoz örtülü mekanda kalem işi detay görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Boş				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Müze				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:			
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:			
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:				
			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.11 : 15 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		16

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO: **HAT SOK. / -**		PAFTA:	ADA: **196**	PARSEL: **1**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, düzgün kesme bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı, iki daireden oluşmaktadır. Dairelerden birisi lojman, diğeri ise işçi misafirhanesi olarak kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: İYİ	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen bir forma sahiptir. Yapının kuzeydoğu cephesinde, ek bir yapı yapılmıştır. İki lojman dairesi olarak kullanılan yapının girişlerinden biri güneydoğu, diğeri kuzeydoğu cephesindeki ek birimden yapılmaktadır. Yapının pencere ve kapı boyutları özgündür. Pencere çevresinde, farklı taş bezeme programı uygulanmıştır. Yapının kuzeybatı cephesinde, ahşap üçgen alınlık görülmektedir. Saç kaplı, kırma çatı özgündür. Yapı içerisinde Rus mimari ısıtma sistemi olan peç sistemi ile özgün ateş tuğla baca görülmektedir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak inşa edilmiştir.	ISITMA SİSTEMİ :soba	SU :+
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapı, 2 dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.	ÖZGÜN KULLANIM : Lojman	
BEZEME:	İşlemeli ahşap üçgen alınlık görülmektedir.	BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman+ İşçi misafirhanesi	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1 / MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma		TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.12 : 16 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				32
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**Yeni Mah.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO:**DİGOR YOLU CAD. / NO: 11-2-8**		PAFTA:	ADA: **197**	PARSEL: **66**	KORUMA DERECESİ:
ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy		ÜSLUP:	
	YAPAN: -	KİTABE: -		VAKFİYE: -	

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, düzgün kesme bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı, üç daireden oluşmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: ORTA	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Yapı dikdörtgen biçimlidir. Yapının doğu cephesine gelen niteliksiz eklerden dairelere girilmektedir. Yol kotundan daha aşağıda bulunmasından dolayı, batı cephesinde, pencere taş söve kısmına kadar betonarme ek duvar yapılmıştır. Doğu cephesinde yer alan bazı pencerelerin boyutları değiştirilmiştir. Özgün ateş tuğla bacası görülmektedir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD				
YAPILAN ONARIMLAR: -							
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :				
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :soba		SU :+		
PLAN :	-		KANALİZASYON +		ELEKTRİK +		
CEPHE:	Yapının köşelerinde ve cephelerinde belli aralıklarla yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : Lojman				
BEZEME:			BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman				
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman				
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:		TARİH:		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:		TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:				
			UYGULAMA PLANI:				
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.13 : 32 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		40

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**İstasyon Mah.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO: **HAPİSHANE CAD. / -**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **DEPO**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, düzgün kesme bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından ambar olarak kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: İYİ	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Yapı dikdörtgen biçimlidir. Yapının kuzeybatı ve güneydoğu cephelerinde, ikişer tane basık kemerli giriş bulunmaktadır. Yapının pencere ve kapı boyutları özgündür. Cephede uzun saçakları taşıyan ahşap elemanlar görülmektedir. Saç kaplı, kırma çatı özgündür.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -				
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :-	SU :-
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapı, ayrı girişleri olan iki mekandan oluşmaktadır		KANALİZASYON -	ELEKTRİK +
CEPHE:	Yapının, pencere ve kapı çevresindeki taş örgünün dışarı çıkartılması ile cepheye hareket kazandırılmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : Ambar	
BEZEME:	Yapının kuzeydoğu cephesindeki kalkan duvarda taş bezeme görülmektedir.		BUGÜNKÜ KULLANIM: Depo	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Depo	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
			UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.14 : 40 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		42

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**İstasyon Mah.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO:**İSMAİL AYTEMİZ CAD. / -**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı, iki daireden oluşmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: İYİ	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: U biçimli yapının, güneydoğu cephesinde, dörtgen çıkmaları vardır. Kuzeybatı cephesinde ise, ahşap karkaslı ek bir bölüm yer almaktadır. İki daire olarak kullanılan yapının girişleri, kuzeydoğu ve güneybatı cephesinden yapılmaktadır. Bu girişlerin oluduğu yerde beton bir zemin oluşturulmuştur. Şu an kullanılmayan yapının kapı ve pencereleri demir levhalarla kapatılmıştır. Ek bölümde ahşap, bezemeli üçgen alınlık görülmektedir. Yapı içerisinde Rus mimari ısıtma sistemi olan peç sistemi ile dışı sıvanmış özgün ateş tuğla baca görülmektedir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+
PLAN :	Yapı, benzer plana sahip iki dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Pencere altı taş silme detayı tüm cepheler boyunca devam etmektedir.	ÖZGÜN KULLANIM : Lojman	
BEZEME:	Kuzeybatı cephesinde yer alan ek bölümün ahşap bezemeli alınlığı dikkat çekmektedir.	BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır..	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.15 : 42 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		44

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**İstasyon Mah.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO:**İSMAİL AYTEMİZ CAD. / -**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı,iki daireden oluşmaktadır. Dairelerden birisi kullanılmamaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: U biçimli yapının, güneydoğu cephesinde, dörtgen çıkmaları bulunmaktadır. İki daire olarak kullanılan yapının girişleri, kuzeydoğu ve güneybatı cephesinden yapılmaktadır. Bu girişlerin olduğu yere, niteliksiz ekler yapılmıştır. Şu an kullanılmayan dairenin kapı ve pencereleri demir levhalarla kapatılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+
PLAN :	Yapı, benzer plana sahip iki dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Pencere altı taş silme detayı tüm cepheler boyunca devam etmektedir.	ÖZGÜN KULLANIM : Lojman	
BEZEME:	-	BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.16 : 44 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		45

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**İstasyon Mah.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO: **İSMAİL AYTEMİZ CAD. / -**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı, iki daireden oluşmaktadır. Daireler, günümüzde kullanılmamaktadır..

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: U biçimli yapının, güneydoğu cephesinde, dörtgen çıkmaları bulunmaktadır.İki daire olarak kullanılan yapının girişleri, kuzeydoğu ve güneybatı cephesinden yapılmaktadır. Bu girişlerin olduğu yere, niteliksiz ekler yapılmıştır. Şu an kullanılmayan dairelerin, kapı ve pencereleri demir levhalarla kapatılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+
PLAN :	Yapı, benzer plana sahip iki dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Yapının köşelerindeki dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Pencere altı taş silme detayı tüm cepheler boyunca devam etmektedir.	ÖZGÜN KULLANIM : Lojman	
BEZEME:		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
DEĞİŞİMLER:		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.17 : 45 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		46

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ:**İstasyon Mah.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO:**İSMAİL AYTEMİZ CAD. / -**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı, iki daireden oluşmaktadır. Dairelerden birisi kullanılmamaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: U biçimli yapının, güneydoğu cephesinde, dörtgen çıkmaları bulunmaktadır. iki daire olarak kullanılan yapının girişleri, kuzeydoğu ve güneybatı cephesinden yapılmaktadır. Bu girişlerin olduğu yere, niteliksiz ekler yapılmıştır. Şu an kullanılmayan dairenin kapı ve pencereleri demir levhalarla kapatılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+
PLAN :	Yapı, benzer plana sahip iki dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Pencere altı taş silme detayı tüm cepheler boyunca devam etmektedir.	ÖZGÜN KULLANIM : Lojman	
BEZEME:	-	BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1 / MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma		TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.18 : 46 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ			ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ				48
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ: **İSTASYON MAH.**			HARİTA NO: **G50-d-18-a-1-a**
SOKAK VE KAPI NO:**POMPA SOK. / NO:32**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, beşik çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı, iki daireden oluşmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen biçimli yapının çevresi, çitle çevrilmiştir. Eklerle birlikte yapı, genişletilmiştir. Dairelere girişler, ek bölümlerden verilmektedir. Eklerin gelmesiyle, yapının özgün kapı yeri anlaşılmamaktadır. Pencere üzerindeki taş bezeme detayı, diğer yapılardan farklıdır. Üçgen alınlık kısmında yuvarlak havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephesindeki pencere boşlukları taş örgüyle kapatılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD				
YAPILAN ONARIMLAR: -						
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :			
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+		
PLAN :	Yapı, benzer plana sahip iki dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.		KANALİZASYON +	ELEKTRİK +		
CEPHE:	Yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Yapının cephesi beyaz boya ile boyanmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : Lojman			
BEZEME:	-		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman			
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman			
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:			
			UYGULAMA PLANI:			
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:			
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.19 : 48 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		49

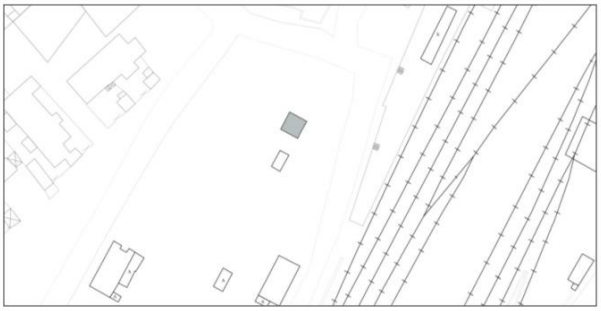
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ: **İSTASYON MAH.**			HARİTA NO: **G50-d-13-d-4-d**
SOKAK VE KAPI NO:**POMPA SOK. / NO:-**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **SU KULESİ**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Kare plan üzerine oturtulmuş, kagir yapının üstünde ahşap bir bölüm yer almaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Şu an kullanılmayan su kulesinin girişi demir kapıyla kapatılmıştır. Yapının, iki pencere boşluğu moloz taşla örülmüştür. Taş cephe üzerinde demir aksanlar görülmektedir. Kulenin yanında, su pompası olarak işlevlendirlmiş betonarme bir yapı bulunmaktadır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD			BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -				
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+
PLAN :	-.		KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Düzgün kesme bazalt taşından yapılan yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : Lojman	
BEZEME:	Taş gövdenin üzerindeki ahşap bölümde, bezeme detayları görülmektedir		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır. Yapını üst kotundaki bölüm, ahşap malzeme ile yapılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı-ahşap	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
			UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.20 : 49 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		50

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ: **İSTASYON MAH.**			HARİTA NO: **G50-d-13-d-4-d**
SOKAK VE KAPI NO:**İSMAİL AYTEMİZ CAD. / NO:-**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak kullanılan yapı, üç daireden oluşmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Diğer yapılardan farklı bir forma sahip yapının, güneydoğu cephesinde altıgen bir çıkma, kuzeybatı cephesinde ise dörtgen bir çıkma vardır. İhtiyaç doğrultusunda güneydoğu ve güneybatı cephelerine ekler yapılmıştır. Dairelere girişler, bu ek kısımlardan yapılmaktadır. Yapı içerisinde özgün peç sistemi görülmektedir.Saç kaplı, kırma çatı ile bacalar yenilenmiştir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD				
YAPILAN ONARIMLAR: -						
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :			
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+		
PLAN :	Yapı, 3 dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.		KANALİZASYON +	ELEKTRİK +		
CEPHE:	Diğer yapılardan farklı olarak, cephede iki farklı renkte taş kullanılmıştır. Yapının köşelerindeki dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Yapının ön cephesi beyaz boya ile boyanmıştır.		ÖZGÜN KULLANIM : Lojman			
BEZEME:	-		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman			
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman			
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:		
KAT SAYISI: 1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:			
			UYGULAMA PLANI:			
YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	KURUL KARARLARI:			
		RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
		FOTOĞRAF :					
		RÖLÖVE :					
		RESTORASYON PROJESİ:					
		HARİTA:					
		KİTABE:					
		VAKFİYE:					
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.21 : 50 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		51

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ: **İSTASYON MAH.**			HARİTA NO: **G50-d-13-d-4-d**
SOKAK VE KAPI NO:**İSMAİL AYTEMİZ CAD. / NO:-**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **KARS GÜMRÜK MÜDÜRLÜĞÜ**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Zemin+1 kattan oluşan, kırma çatılı, taş kagir yapıdır. TCDD tarafından işletme binası olarak yaplan yapı, günümzde Gümrük Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Yapı dikdörtgen biçimlidir. İki katlı olan yapının, kuzeydoğu cephesinde ahşap korkuluklu balkon bulunmaktadır. Kırma çatılı yapının kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelerinde ahşap üçgen alınlık görülmektedir. Yapının girişi, kuzeybatı cephesinde yer almaktadır. Yapının pencere ve kapı boyutları özgündür.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: 2001 yılında restorasyonu yapılmıştır.			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryoluna ait işletme binası olarak yapılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :+	SU :+
PLAN :	Dikdörtgen biçimli yapının giriş holündan mekanlara geçiş yapılmaktadır. Giriş holünde yer alan merdivenle üst kat mekanlara ulaşılmaktadır.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Diğer yapılardan farklı olarak, cephede iki farklı renkte taş kullanılmıştır. Düzgün kesme bazalt taşından yapılan yapının köşelerindeki dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.	ÖZGÜN KULLANIM : İşletme Binası	
BEZEME:	Kuzeybatı ve kuzeydoğu cephesindeahşap bezemeli alınlığı dikkat çekmektedir. Balkonda da, ahşap bezeme detayları görülmektedir.	BUGÜNKÜ KULLANIM: Gümrük Müdürlüğü	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Gümrük Müdürlüğü	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI: 2	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.22 : 51 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		63

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ: **İSTASYON MAH.**			HARİTA NO: **G50-d-13-d-4-c**
SOKAK VE KAPI NO: **- / -**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak kullanılan yapı, iki daireden oluşmaktadır. Dairelerden birisi günümüzde kullanılmamaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYİ	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Dikdörtgen biçimli yapının, güneydoğu cephesinde dörtgen bir çıkma yer almaktadır.İhtiyaç doğrultusunda kuzeydoğu ve güneybatı cephelerine ekler yapılmıştır. Dairelerin girişleri bu ek kısımlardan yapılmaktadır. Dairelerden bir tanesi kullanılmadığı için, pencereler demir levhalarla kapatılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD	
YAPILAN ONARIMLAR: -			
YAPININ AYRINTILI TANIMI:		TEKNİK BİLGİLER :	
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.	ISITMA SİSTEMİ :+	SU :+
PLAN :	Yapı, iki dairenin ihtiyaç programına göre bölümlendirilmiştir.	KANALİZASYON +	ELEKTRİK +
CEPHE:	Yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır.Pencere altı taş silme detayı tüm cepheler boyunca devam etmektedir.Yapının kuzeybatı cephesi beyaz boya ile boyanmıştır.	ÖZGÜN KULLANIM : Lojman	
BEZEME:	-	BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman	
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-	ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman	
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.	HAZIRLAYANLAR:	TARİH:
ANALİTİK BİLGİLER:		KONTROL EDEN:	TARİH:
KAT SAYISI:1	MALZEME: Bazalt taşı / YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:	
		UYGULAMA PLANI:	

YAYIN DİZİNİ:	EKLER:	KURUL KARARLARI:				
	RAPOR:	NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :					
	RÖLÖVE :					
	RESTORASYON PROJESİ:					
	HARİTA:					
	KİTABE:					
	VAKFİYE:					
		İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.23 : 63 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ		ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ			64
İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ: **İSTASYON MAH.**		HARİTA NO: **G50-d-13-d-4-c**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 69**	PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak yapılan yapı,iki daireden oluşmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYi	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: Yapı dikdörtgen biçimlidir. İhtiyaç doğrultusunda kuzeydoğu ve güneybatı cephelerine ekler yapılmıştır. Dairelerin girişleri bu ek kısımlardan yapılmaktadır. Pencerelerde demir parmaklıklar görülmektedir.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD				
YAPILAN ONARIMLAR: -						
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :			
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :+	SU :+		
PLAN :	Yapı, iki dairenin ihtiyaç programına göre bölümlendirilmiştir.		KANALİZASYON +	ELEKTRİK +		
CEPHE:	Yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzerindeki taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Pencere altı taş silme detayı tüm cephe boyunca devam etmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Lojman			
BEZEME:	-		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman			
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman			
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:		
KAT SAYISI:1	MALZEME: Bazalt taşı	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:			
			UYGULAMA PLANI:			
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:			
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.24 : 64 no'lu yapının envanter fişi.

AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ		65

İLİ: **KARS**	İLÇESİ: **MERKEZ**	MAHALLE / MEVKİ: **İSTASYON MAH.**			HARİTA NO: **G50-d-13-d-4-c**
SOKAK VE KAPI NO: **- / NO: 67**		PAFTA:	ADA: **166**	PARSEL: **3**	KORUMA DERECESİ:

ADI: **LOJMAN**	YAPTIRAN: -	YAPIM TARİHİ: 19.yy	ÜSLUP:
	YAPAN: -	KİTABE: -	VAKFİYE: -

GENEL TANIM: Tek katlı, kırma çatılı, kagir yapıdır. Yapı, bazalt taşından yapılmıştır. TCDD tarafından lojman olarak kullanılan yapı, iki daireden oluşmaktadır.

KORUNMUŞLUK DURUMU: İYİ	TAŞIYICI YAPI DURUMU:İYİ	CEPHE DURUMU: İYİ	ÖRTÜ DURUMU: İYi	İÇ YAPI DURUMU: -	BEZEME DURUMU: -	RUTUBET DURUMU: -

VAZİYET PLANI (1/1000)

FOTOĞRAF

GÖZLEMLER: U biçimli yapının, güneydoğu cephesinde, dörtgen çıkmaları bulunmaktadır. Yapının kuzeydoğu ve güneybatı cephesine niteliksiz ekler yapılmıştır. İki daire olarak kullanılan yapının girişleri, ek kısımlardan yapılmaktadır. Şu an kullanılmayan dairelerin kapı ve pencereleri demir levhalarla kapatılmıştır.

BUGÜNKÜ SAHİBİ: TCDD		BAKIMINDAN SORUMLA KURULUŞ: TCDD				
YAPILAN ONARIMLAR: -						
YAPININ AYRINTILI TANIMI:			TEKNİK BİLGİLER :			
TARİHSEL ÖNEM:	19.yy'da Rus yönetimi sırasında, demiryolu yapısı olarak yapılmıştır.		ISITMA SİSTEMİ :Soba	SU :+		
PLAN :	Yapı, benzer plana sahip iki dairenin ihtiyacına göre bölümlendirilmiştir.		KANALİZASYON +	ELEKTRİK +		
CEPHE:	Yapının köşelerinde yapılan dışarı taşırmalar ile pencere üzeri taş bezemesinin öne çıkartılması cepheye hareket kazandırmıştır. Pencere altı taş silme detayı tüm cepheler boyunca devam etmektedir.		ÖZGÜN KULLANIM : Lojman			
BEZEME:	-		BUGÜNKÜ KULLANIM: Lojman			
İÇ YAPI ELEMANLARI:	-		ÖNERİLEN KULLANIM: Lojman			
MALZEME VE YAPIM TEKNİĞİ:	Yığma tekniği ile yapılan yapıda, bazalt taşı kullanılmıştır.		HAZIRLAYANLAR:	TARİH:		
ANALİTİK BİLGİLER:			KONTROL EDEN:	TARİH:		
KAT SAYISI:1	MALZEME: Bazalt taş	YAPIM TEKNİĞİ: Yığma	TAPU KAYDI:			
			UYGULAMA PLANI:			
YAYIN DİZİNİ:	EKLER:		KURUL KARARLARI:			
	RAPOR:		NO	TARİH	TASNİF	GRUP	NOT
	FOTOĞRAF :						
	RÖLÖVE :						
	RESTORASYON PROJESİ:						
	HARİTA:						
	KİTABE:						
	VAKFİYE:						
			İLGİLİ ENVANTER NO:				

Şekil E.25 : 65 no'lu yapının envanter fişi.

Ek F: Eski Süt Tozu Fabrikası'na ait fotoğraflar

Şekil F.1 : Eski Süt Tozu Fabrikası ve TCDD lojmanı.

Şekil F.2 : Eski Süt Tozu Fabrikası'ndan genel görünüş.

Şekil F.3 : Eski Süt Tozu Fabrikası'ndan genel görünüş.

Şekil F.4 : Eski Süt Tozu Fabrikası'ndan genel görünüş.

Şekil F.5 : 101 no'lu mekanın güneydoğu duvarı.

Şekil F.6 :101 no'lu mekanın girişi.

Şekil F.7 : 101 no'lu mekanın penceresi.

Şekil F.8 :101 no'lu mekanın içerisinden kuzeybatı duvarına bakış.

Şekil F.9 : 101 no'lu mekanın içerisinden güneybatı duvarına bakış.

Şekil F.10 : 101 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki giriş.

Şekil F.11 : 102 nolu mekanın cepheden görünüşü.

Şekil F.12 : 102 nolu mekanın güneybatı duvarındaki penceresi.

Şekil F.13 : 102 no'lu mekanın içerisinden görünüş.

Şekil F.14 : 102 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki pencere boşluğu.

Şekil F.15 : 102 no'lu mekanın tavanı.

Şekil F.16 : 103 no'lu mekanın içerisinden görünüş.

Şekil F.17 : 103 no'lu mekanın güneybatı duvarına bakış.

Şekil F.18 : 103 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış.

Şekil F.19 : 103 ve 104 no'lu mekanlar arasındaki açklıklar.

Şekil F.20 : 103 no'lu mekanın kuzeybatı duvarındaki pecereler ve çelik kolonlar.

Şekil F.21 : 103 no'lu mekanın penceresi.

Şekil F.22 : 103 no'lu mekanın tavanı.

Şekil F.23 : 104 no'lu mekanın güneybatı cephesinden görünüşü.

Şekil F.24 : 104 no'lu mekanın güneydoğu cephesinden görünüşü.

Şekil F.25 : 104 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış.

Şekil F.26 : 104 no'lu mekanın kuzeybatı duvarına bakış.

Şekil F.27 : 104 no'lu mekanın içerisinden 102 no'lu mekanın duvarına bakış.

Şekil F.28 : 104 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki kapı açıklığı.

Şekil F.29 : 105 no'lu mekanın kuzeydoğu cephesinden girişi.

Şekil F.30 : 105 no'lu mekanın 103 no'lu mekandan girişi.

Şekil F.31 : 105 ve 103 no'lu mekanlar arasındaki duvar.

Şekil F.32 : 105 no'lu mekanın güneydoğu ve güneybatı duvarına bakış.

Şekil F.33 : 105 no'lu mekanın güneybatı duvarındaki pencere.

Şekil F.34 : 105 no'lu mekanın kuzeydoğu duvarına bakış

Şekil F.35 : 105 ve 107 no'lu mekanlar arasındaki tuğla duvar.

Şekil F.36 : 105 no'lu mekanın üzerindeki tonoz.

Şekil F.37 : 105 no'lu mekanın tavanı.

Şekil F.38 : 105 no'lu mekanın güneydoğu duvarındaki pencereler.

Şekil F.39 : 106 no'lu mekana kuzeydoğu cephesinden giriş.

Şekil F.40 : 105 ve 106 no'lu mekan arasındaki giriş.

Şekil F.41 : 106 no'lu mekandan görünüş.

Şekil F.42 : 106 no'lu mekanın tavanı.

Şekil F.43 : 107 no'lu mekana ait pencere.

Şekil F.44 : 107 no'lu mekandan görünüş.

Şekil F.45 : 108 no'lu mekanın güneydoğu cephesindeki girişi.

Şekil F.46 : 108 no'lu mekanın kuzeybatı duvarına bakış.

Şekil F.47 : 108 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış.

Şekil F.48 : 109 no'lu mekanın güneydoğu cephesindeki girişi.

Şekil F.49 : 109 no'lu mekanın kuzeybatı duvarına bakış.

Şekil F.50 : 109 no'lu mekanın güneydoğu duvarına bakış.

Şekil F.51 : 110 no'lu mekana güneydoğu cephesinden bakış.

Şekil F.52 : 110 no'lu mekandan görünüş.

Şekil F.53 : Tek katlı, T biçimli Eski Süt Tozu Fabrikası.

Şekil F.54 : Kuzeybatı cephesi.

Şekil F.55 : Kuzeybatı cephesinden görünen tonoz.

Şekil F.56 : Kuzeybatı cephesindeki demir doğramalı pencere ve demir hatıl.

Şekil F.57: Güneydoğu cephesi.

Şekil F.58 : Güneydoğu cephesinin batı kanadı.

Şekil F.59 : 102 no'lu ana mekan girişinin güneydoğu cephesinden görünüşü.

Şekil F.60 : Güneydoğu cephesinin orta bölümü.

Şekil F.61 : Dönem eki olan 104 no'lu mekanın güneydoğu cephesinden görünüşü.

Şekil F.62 : Güneydoğu cephesinden betonarme bacanın ve bodrum girişinin görünüşü.

Şekil F.63 : 108, 109 ve 110 no'lu mekanların güneydoğu cephesinden girişi.

Şekil F.64 : Güneybatı cephesi.

Şekil F.65 : Üçgen alınlıklı özgün kütlenin güneybatı cephesinden görünüşü.

Şekil F.66 : Dönem eki olan 104 no'lu mekanın güneybatı cephesinden görünüşü.

Şekil F.67 : Kuzeydoğu cephesi.

Şekil F.68 : 106 no'lu mekanın kuzeydoğu cephesinden girişi ve betonarme baca.

Şekil F.69 : 105 no'lu mekanın üzerini örten tonoz.

Şekil F.70 : Üçgen alınlıklı bölümün kuzeydoğu cephesinden görünüşü.

Şekil F.71 : 101 no'lu mekanın duvardaki açıklıktan görünen sıvalı duvar ve moloz taş örgü.

Şekil F.72 : 107 no'lu duvarın tuğla duvar örgüsü.

Şekil F.73 : 102 no'lu mekanın taş zemin kaplaması.

Şekil F.74 : 102 no'lu mekanın tavanı.

Şekil F.75 : 108 no'lu mekanın tavanı.

Şekil F.76 : 105 no'lu mekanın üzerini örten beton dolgulu, çelik kirişli tonoz.

Şekil F.77 : Eski Süt Tozu Fabrikası'nın kalkan duvarı ve tonoz örtüsü.

Şekil F.78 : Kalkan duvardaki çatı izi.

Şekil F.79 : 105 no'lu mekanın tonoz örtüsü, kalkan duvarları ve 104 no'lu mekanın duvarı.

Şekil F.80 : 101 no'lu mekanın kapı detayı.

Şekil F.81 : 108 no'lu mekanın kapı detayı.

Şekil F.82 : P2 kodlu pencere.

Şekil F. 83 : P4 kodlu pencere

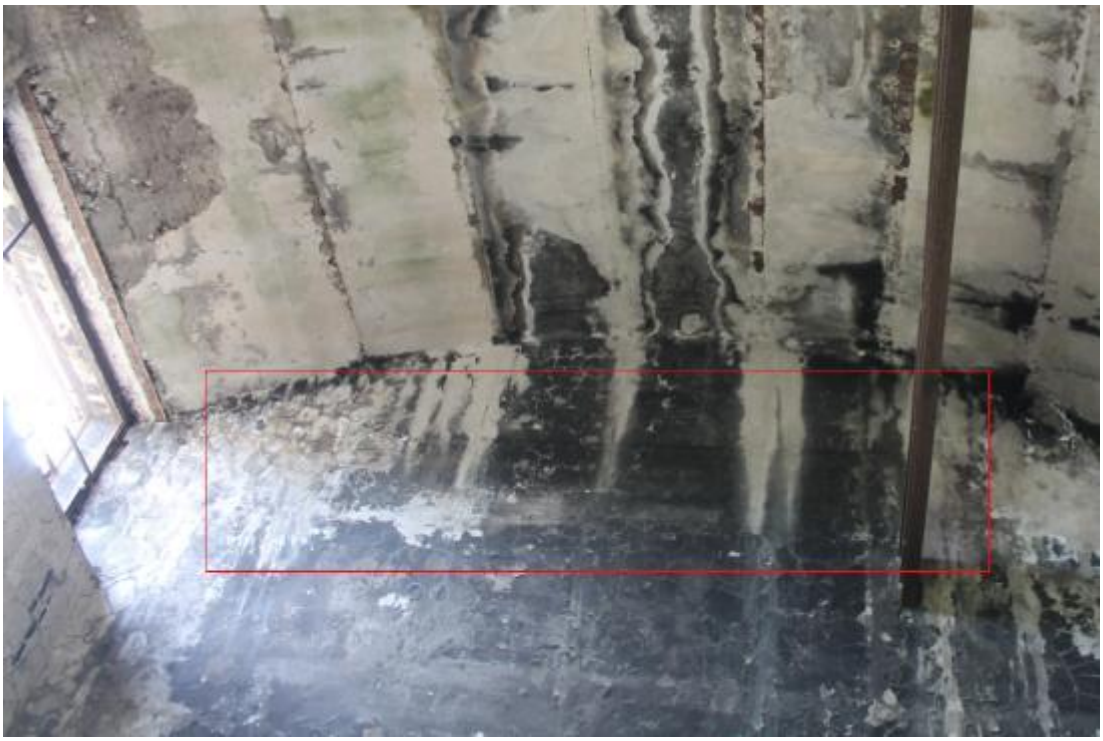
Şekil F. 84 : P6 kodlu pencere

Şekil F.85 : 102 no'lu mekandaki kasası olmayan pencere açıklığı**.**

Şekil F.86 : Yapının kuzeybatı cephesinden bir görünüş- yapı köşesi, pencere üzeri ile altı bosajlı taş örgü ve taş silme detayı.

Şekil F.87 : 105 no'lu mekanda +7.00 kotunda görülen kalem işi.

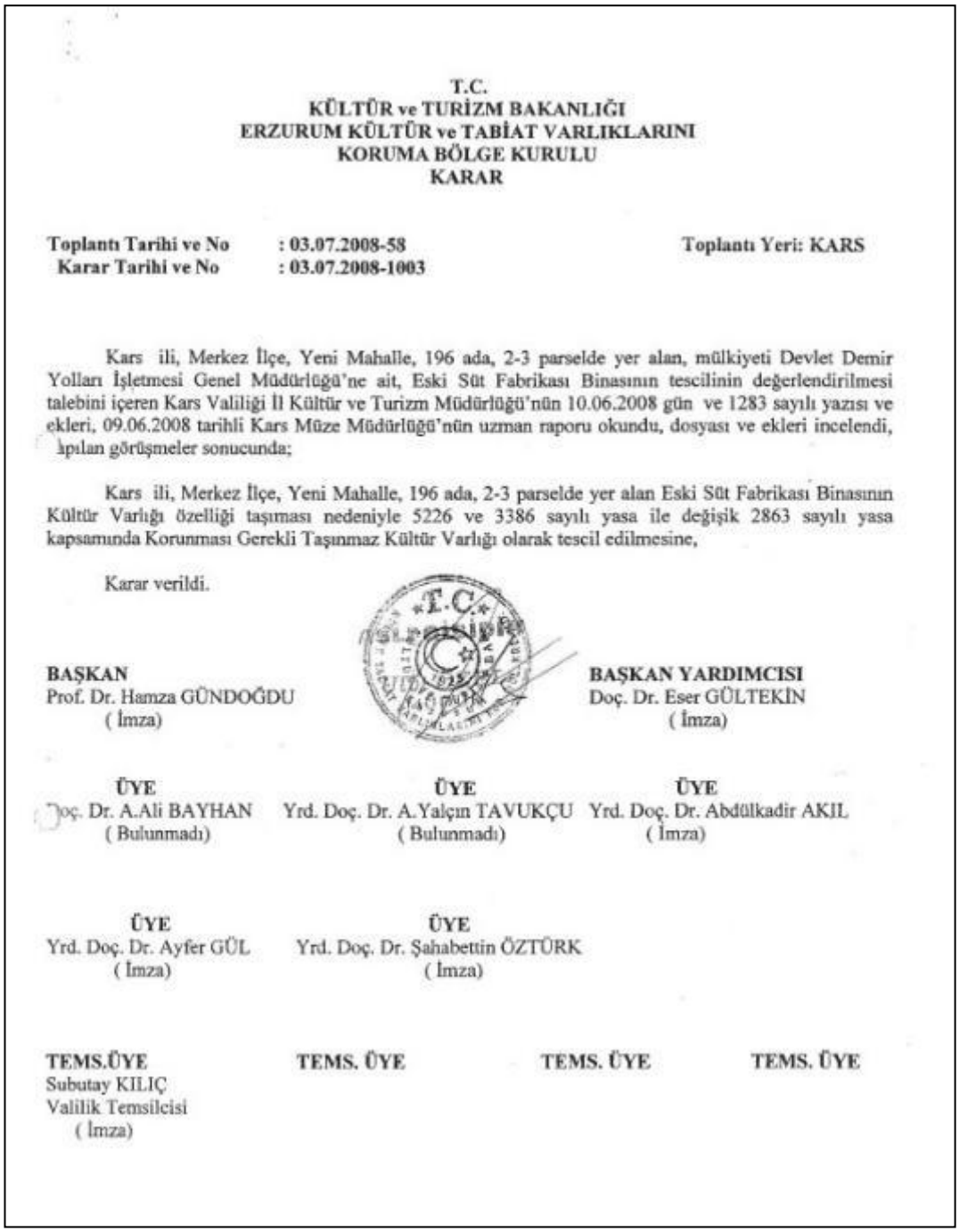

Şekil F.88 : Duvarda açılan kanallara örnek.

Şekil F.89 : 103 no'lu mekan duvarlarındaki kullanıcı müdahalesinden kaynaklı açıklıklar, oyuklar ve kanallar.

Ek G : Eski Süt Tozu Fabrikası'na ait belge ve eski fotoğraflar

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
ERZURUM KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA BÖLGE KURULU
KARAR

Toplantı Tarihi ve No : 03.07.2008-58 **Toplantı Yeri: KARS**
Karar Tarihi ve No : 03.07.2008-1003

Kars ili, Merkez İlçe, Yeni Mahalle, 196 ada, 2-3 parselde yer alan, mülkiyeti Devlet Demir Yolları İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne ait, Eski Süt Fabrikası Binasının tescilinin değerlendirilmesi talebini içeren Kars Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün 10.06.2008 gün ve 1283 sayılı yazısı ve ekleri, 09.06.2008 tarihli Kars Müze Müdürlüğü'nün uzman raporu okundu, dosyası ve ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

Kars ili, Merkez İlçe, Yeni Mahalle, 196 ada, 2-3 parselde yer alan Eski Süt Fabrikası Binasının Kültür Varlığı özelliği taşıması nedeniyle 5226 ve 3386 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasa kapsamında Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı olarak tescil edilmesine,

Karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU
(İmza)

BAŞKAN YARDIMCISI
Doç. Dr. Eser GÜLTEKİN
(İmza)

ÜYE
Doç. Dr. A.Ali BAYHAN
(Bulunmadı)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. A.Yalçın TAVUKÇU
(Bulunmadı)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir AKIL
(İmza)

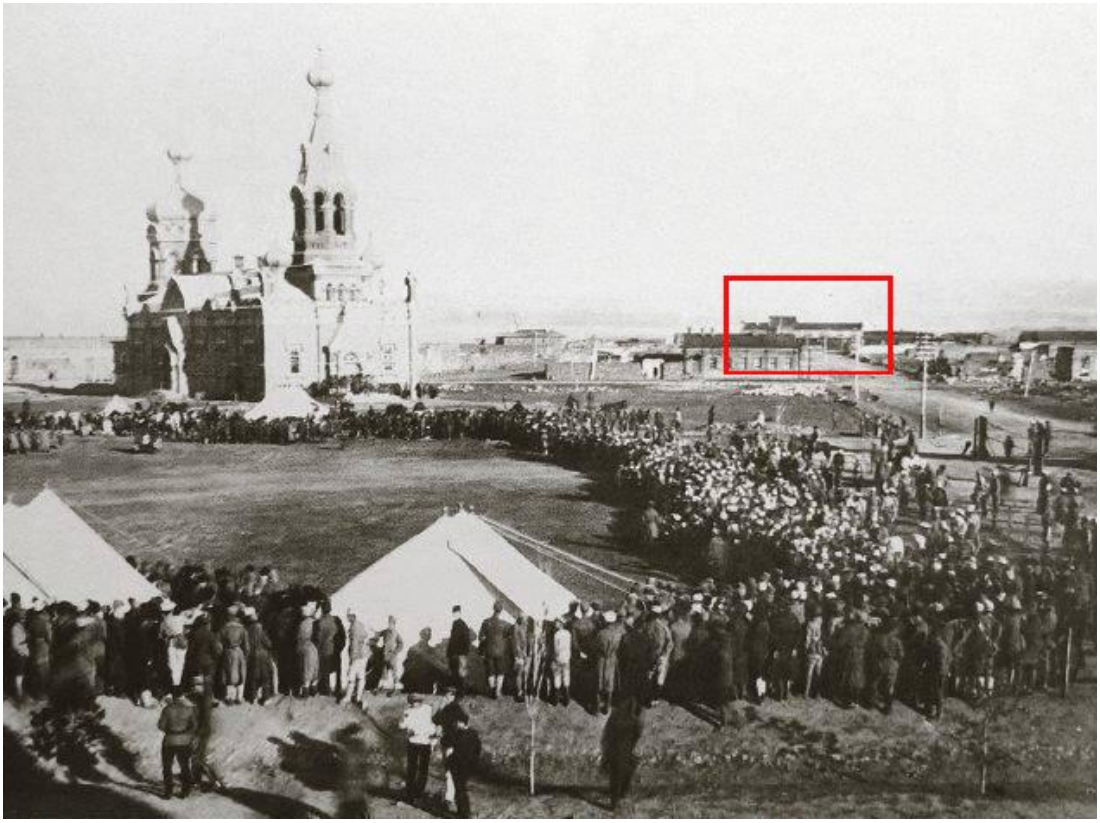
ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Ayfer GÜL
(İmza)

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Şahabettin ÖZTÜRK
(İmza)

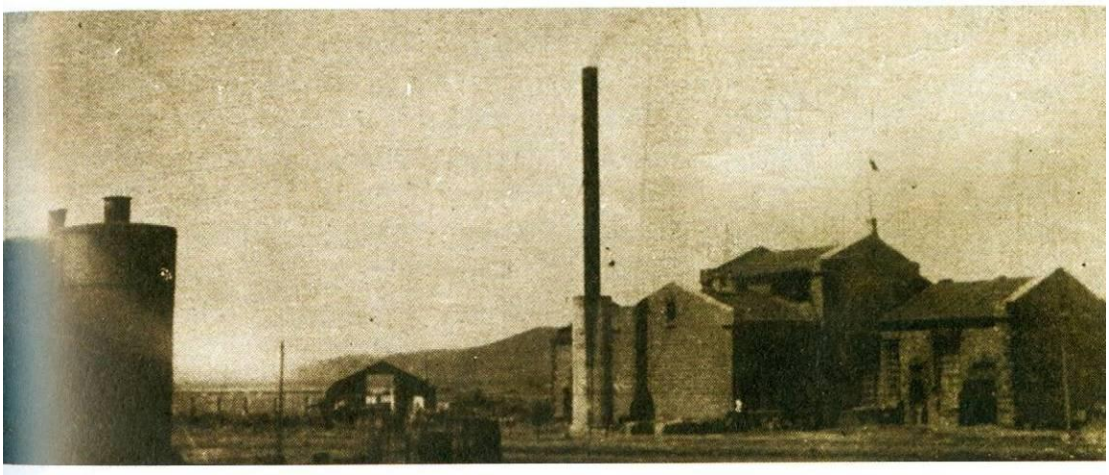
TEMS.ÜYE
Subutay KILIÇ
Valilik Temsilcisi
(İmza)

TEMS. ÜYE **TEMS. ÜYE** **TEMS. ÜYE**

Şekil G.1: Eski Süt Tozu Fabrikası tescil kararı (TCDD EİD).

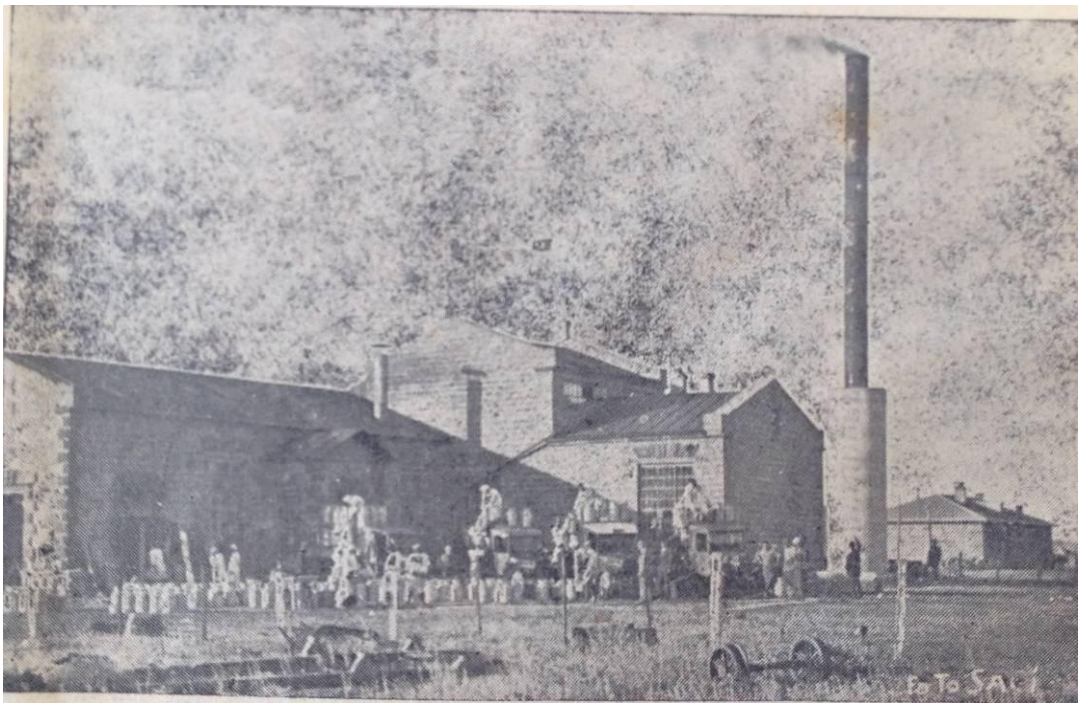

Şekil G.2: Eski Süt Tozu Fabrikası'nın uzaktan görünüşü.[23]

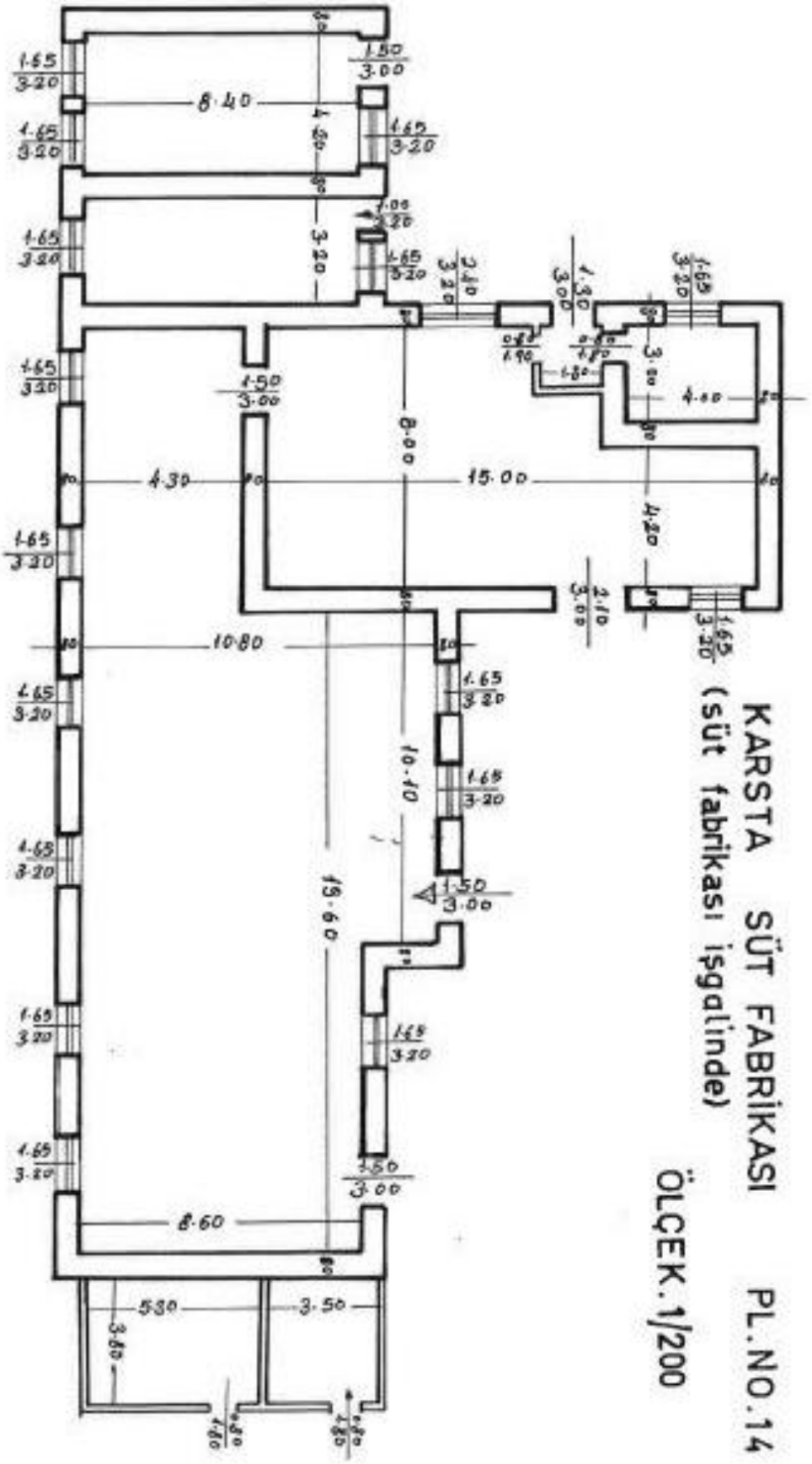

Şekil G.3 : Yapının fabrika olarak kullanıldığı döneme ait eski fotoğraf (Yazıcı, 2014:85).

[23] Fotoğraf Mehmet Özçelik'in arşivinden alınmıştır.

Şekil G.4: Yapının fabrika olarak kullanıldığı döneme ait eski fotoğraf (Anonim, 1946).

Şekil G.5 : Fabrika olduğu dönemde hazırlanan kroki (TCDD EİD).

Şekil G.6 : Kafkas Üniversitesi tarafından kullanılan askeri nitelikli inşa edilmiş yapılar (Url-5).

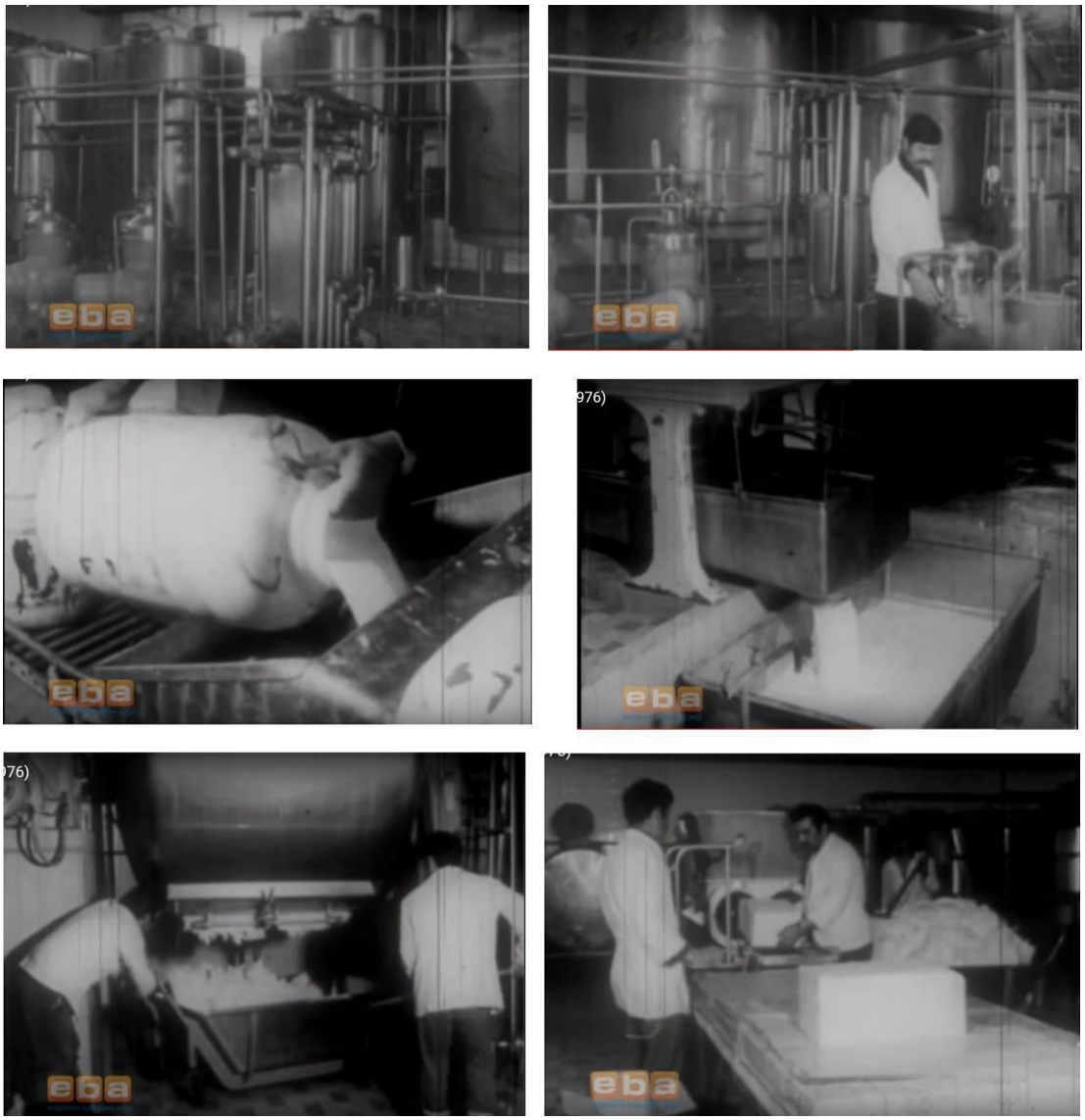
Şekil G.7 : Askeri nitelikli yapının cephelerinden görünüş.

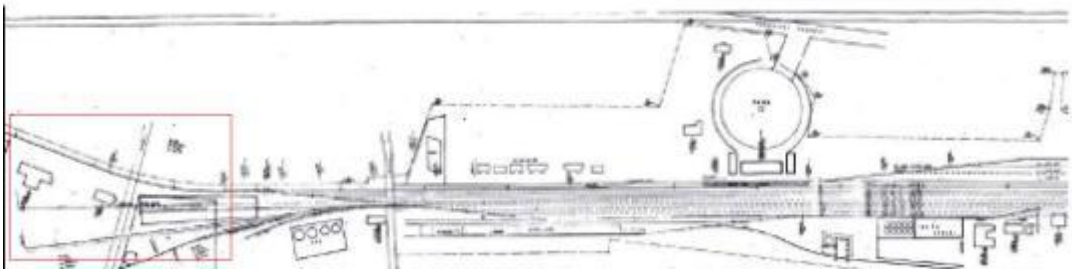
Şekil G.8 : Kentteki anıtsal ve sivil mimarlık örneği Rus yapılarından kapı örnekleri.

Şekil G.9 : Dışarı açılan kapı örnekleri.

Şekil G.10 : Süt tozu üretim süreci[24] (Url-15).

Şekil G.11 : Süt Tozu Fabrikası'nın bulunduğu parsele giren iki demiryolu hattı (Yavuz ve Tavukçu, 2012:309).

[24] Fotoğraflar, 1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Film-Radyo-Televizyon ile Eğitim Merkezi tarafından hazırlanmış Kars videosundan alınmıştır. Üretim yeni Süt Fabrikasında gerçekleşmiştir. Ancak, üretim sistemi Eski Süt Tozu Fabrikası ile benzerdir.

Ek H : Eski Süt Tozu Fabrikası rölöve, restitüsyon ve restorasyon çizimleri

TCDD

Şehit Er Asım Akçay Sokak

Özel firmaya
ait depo

TCDD lojmanı

Hat Sokak

Demiryolu

TCDD

soğutma
havuzunun üz

tel örgü

Eski Süttozu
Fabrikası

tel örgü

TMO

TMO depo

Yol izi

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

Parsel Sınırları

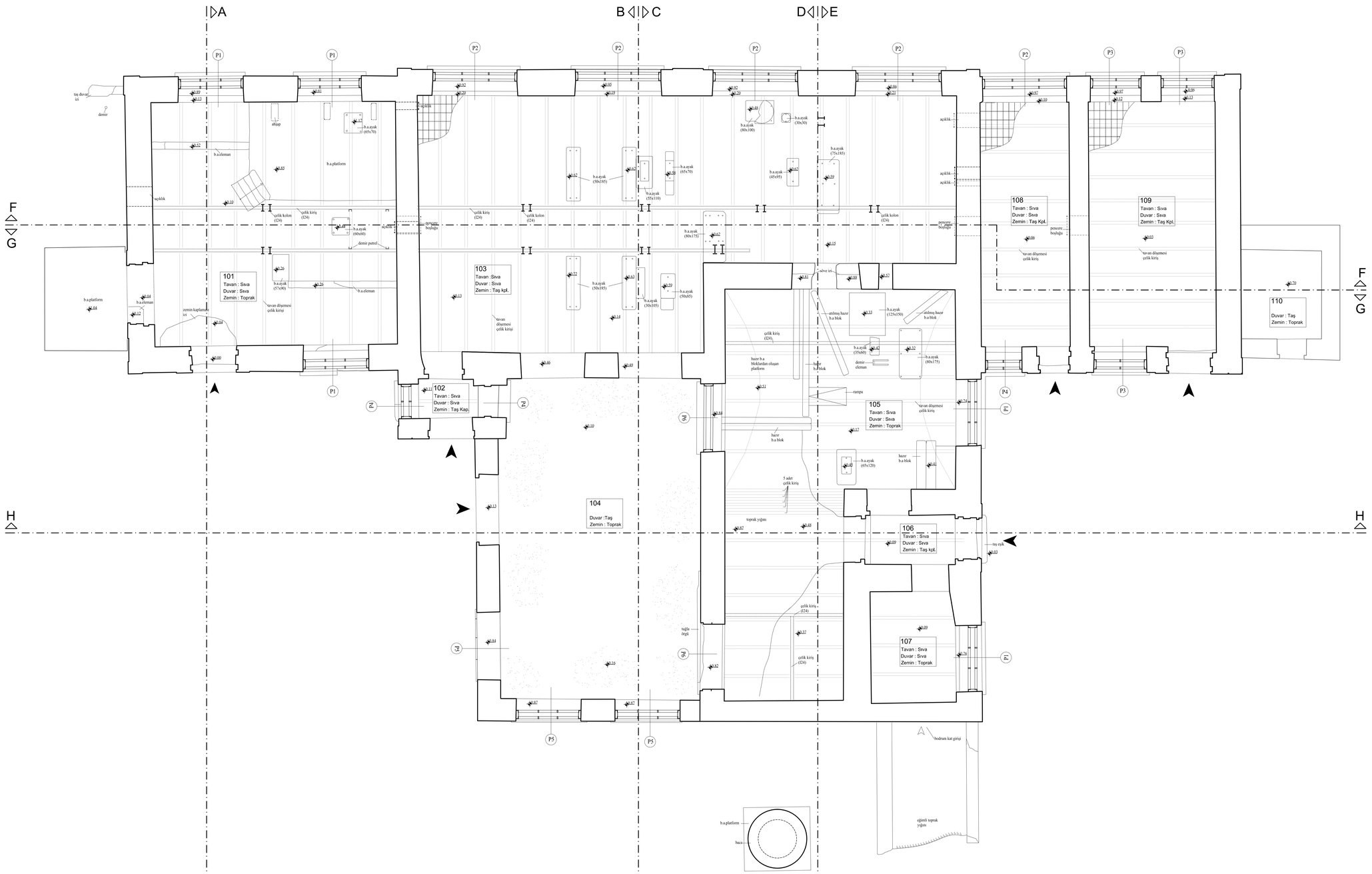
0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

ŞEKİL H.1

VAZİYET PLANI
ÖLÇEK: 1/200

ARALIK 2015

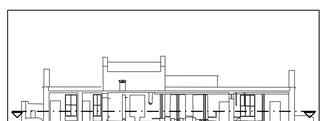

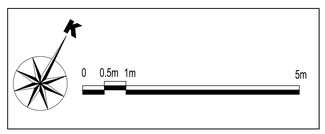
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

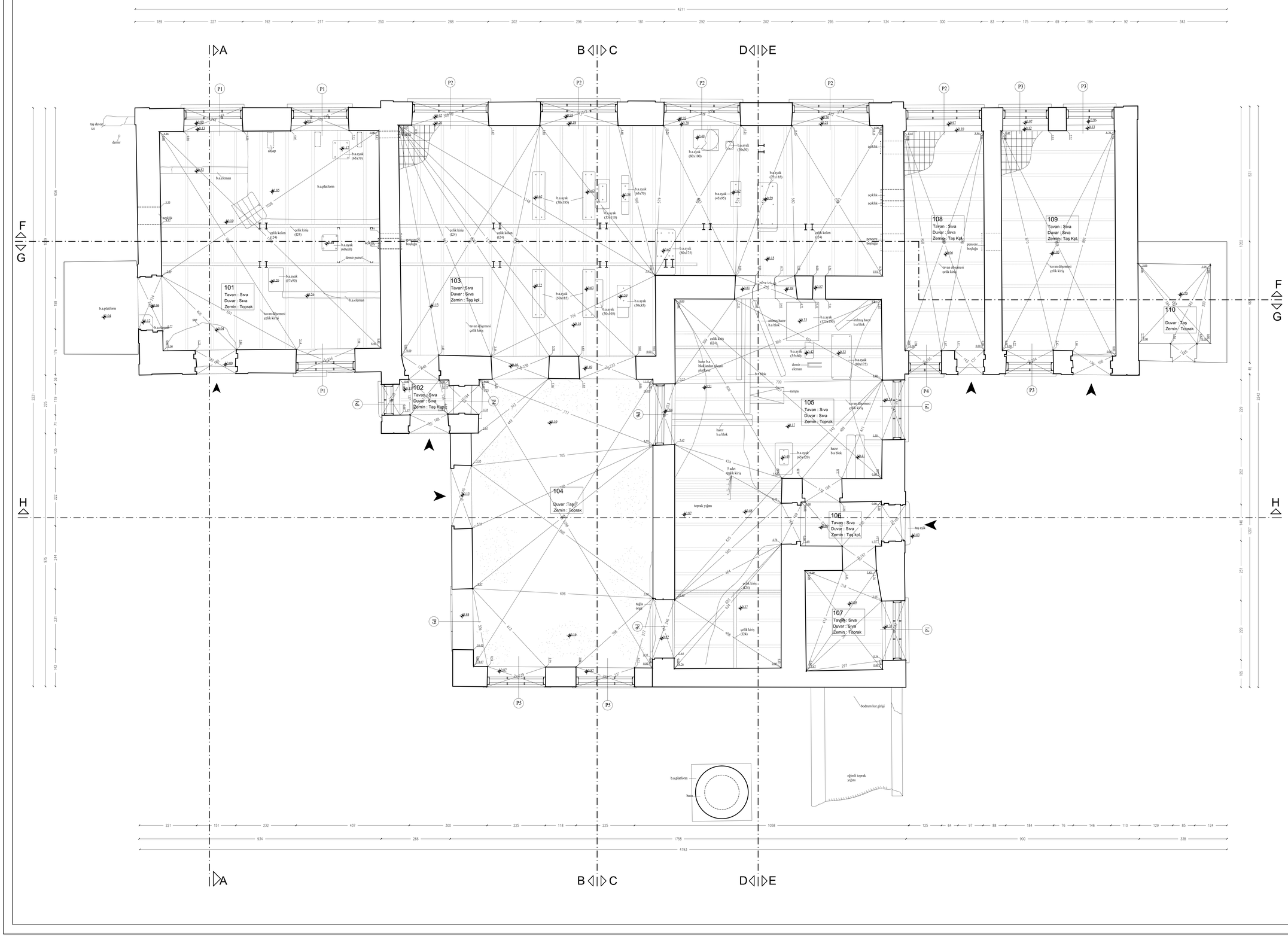
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.2	ZEMİNKAT PLANI ÖLÇEK: 1/50	
NİSAN 2015		

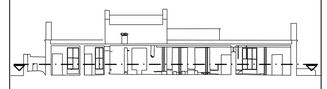

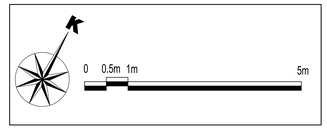
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

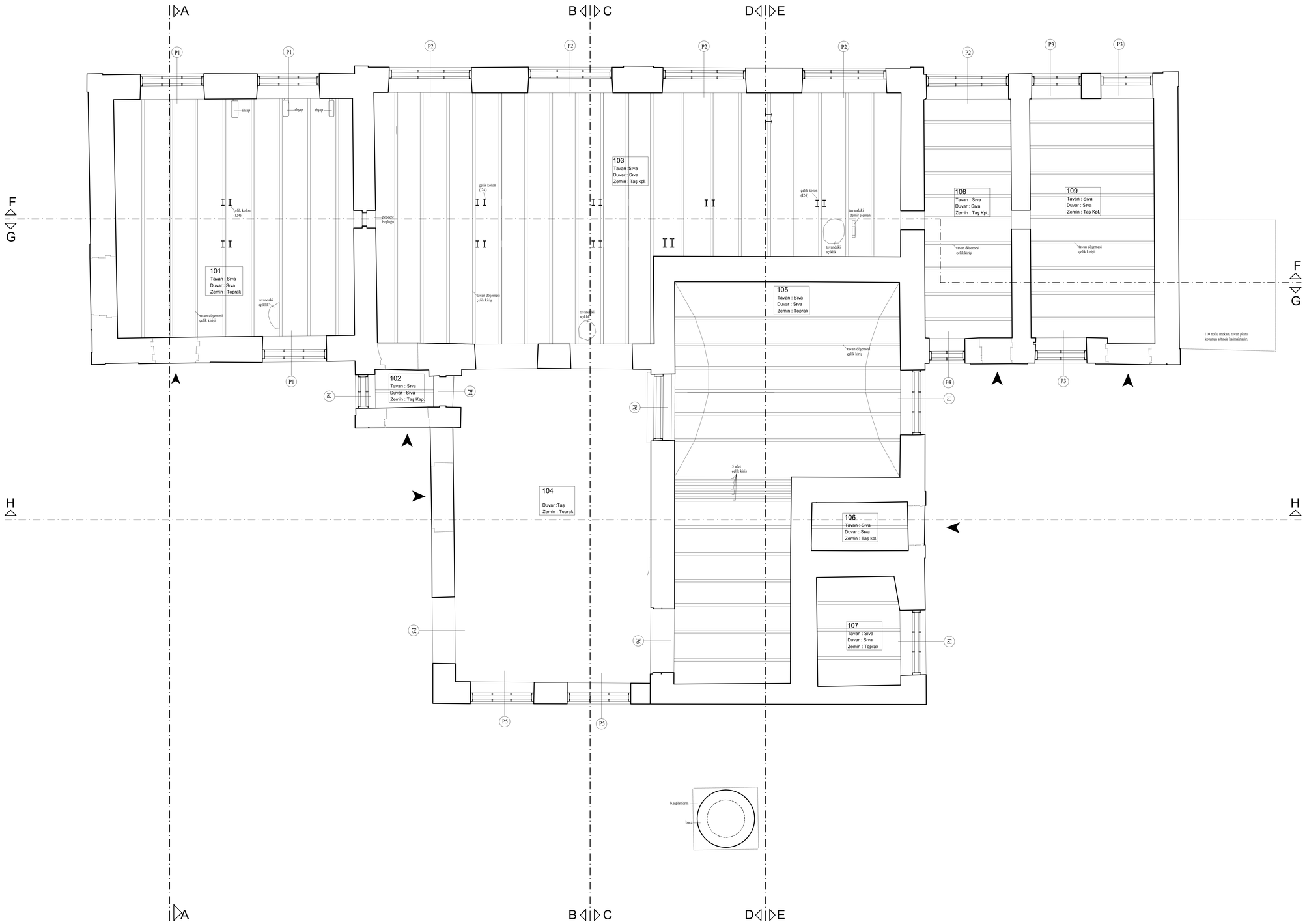
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.3	ZEMİNKAT PLANI ÖLÇEK: 1/50	
NİSAN 2015		

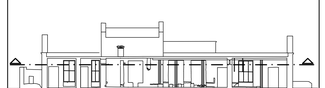

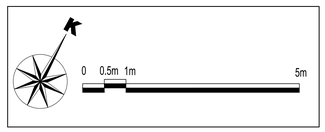
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

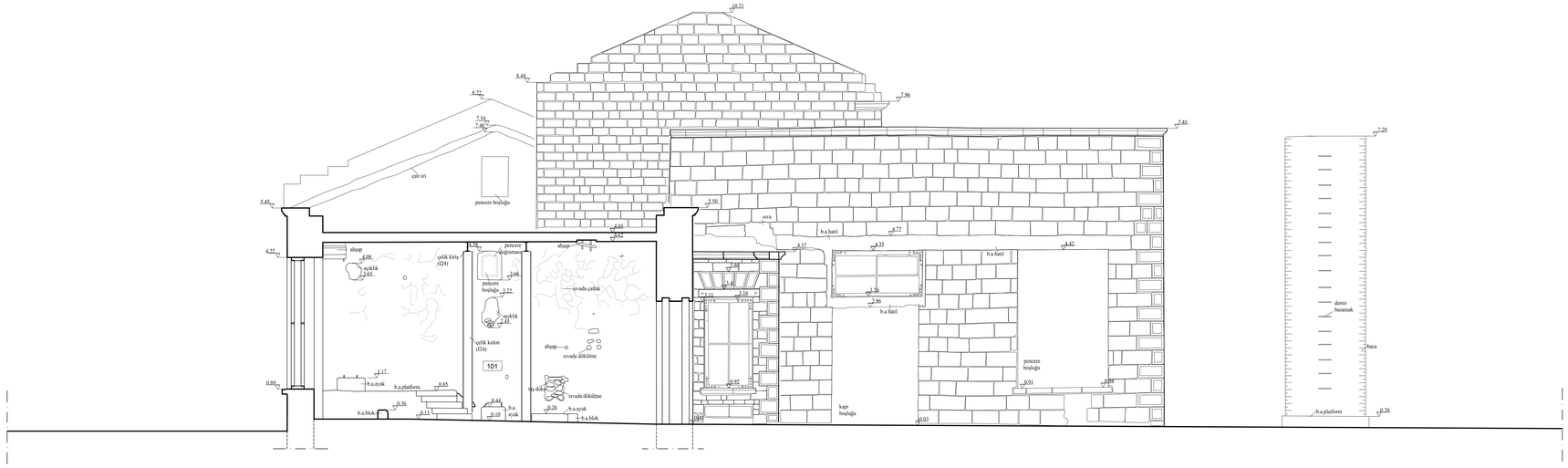
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

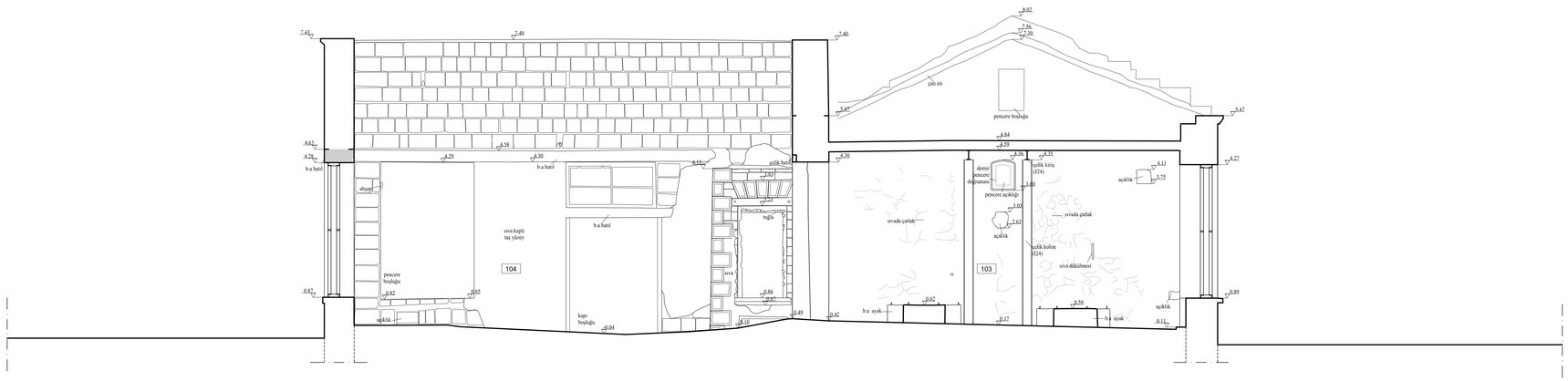

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.4	TAVAN PLANI ÖLÇEK: 1/50	
ARALIK 2015		

A KESİTİ

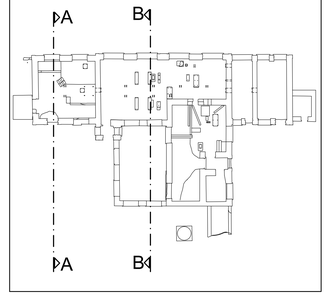
B KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

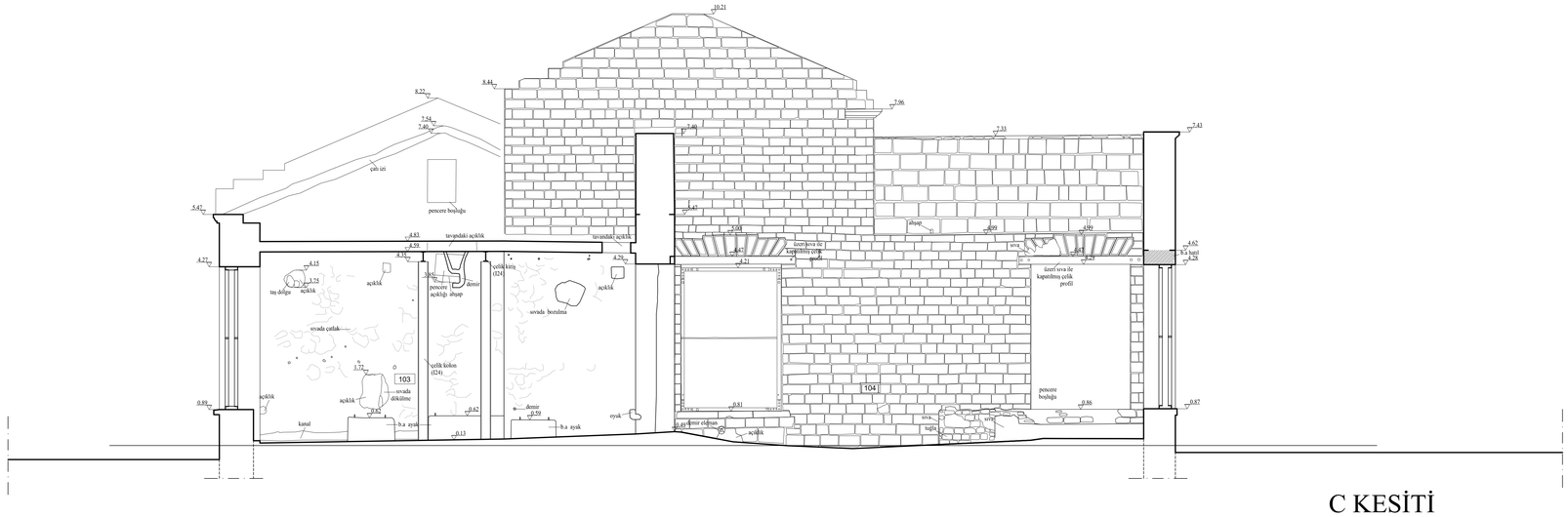
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

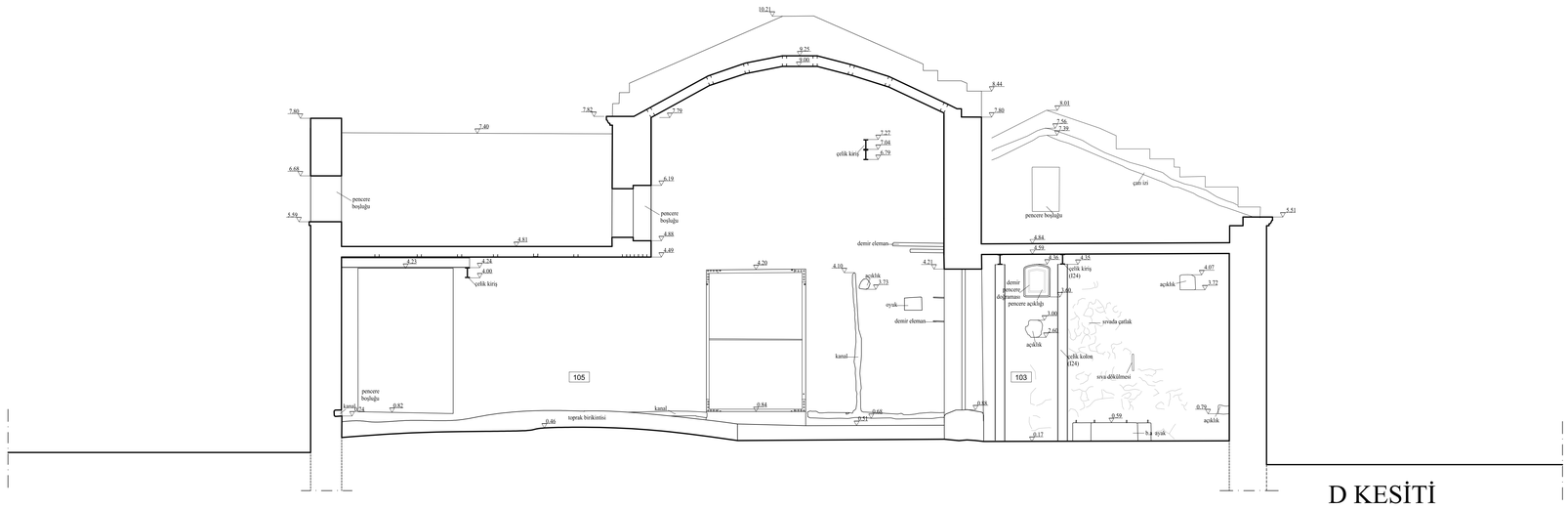
0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.5	A KESİTİ - B KESİTİ ÖLÇEK: 1/50	

ARALIK 2015

C KESİTİ

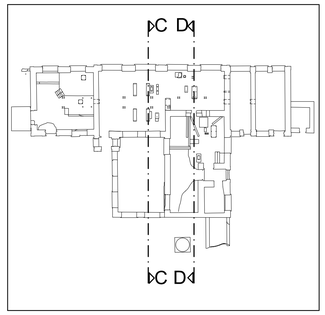
D KESİTİ

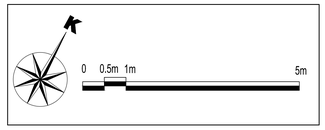
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

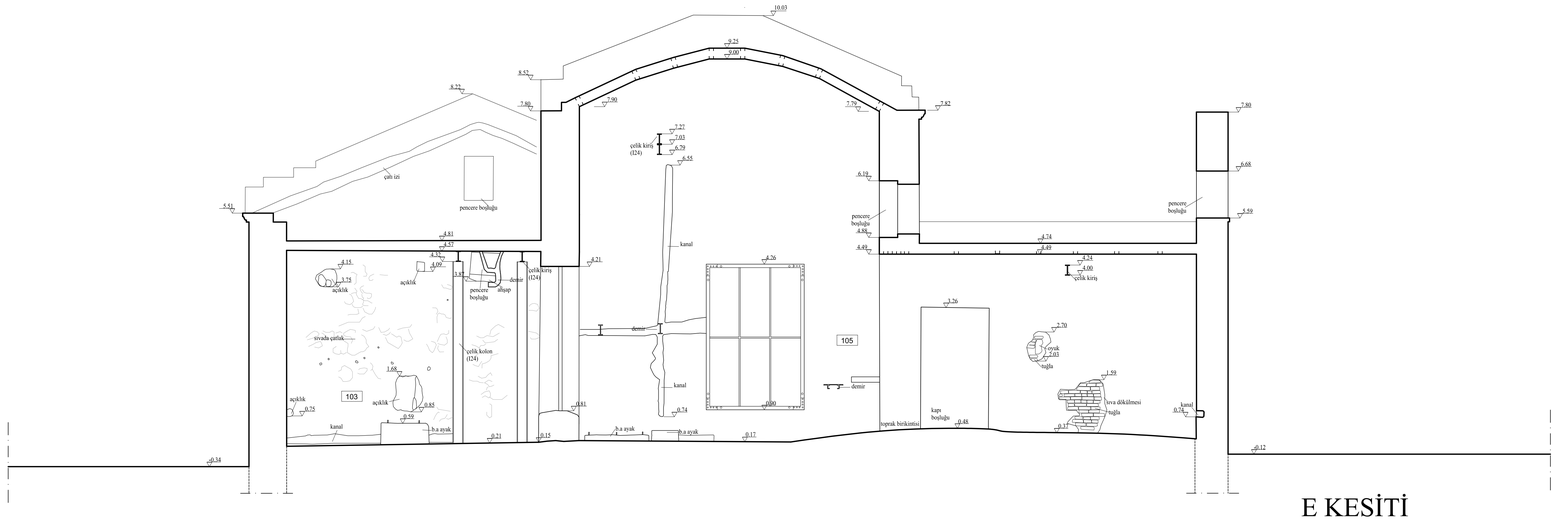
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

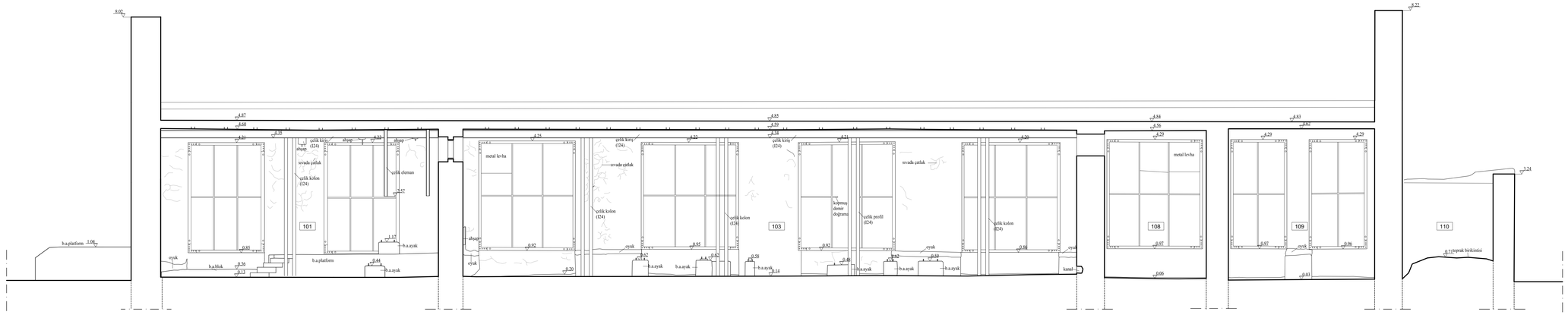

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.6	C KESİTİ - D KESİTİ ÖLÇEK: 1/50	

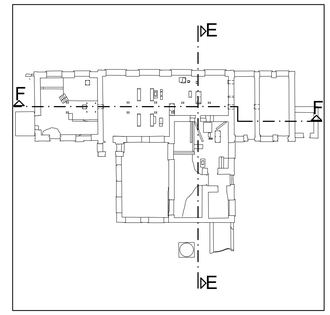
ARALIK 2015

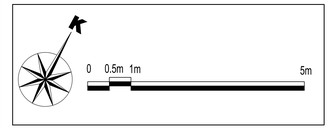

E KESİTİ

F KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

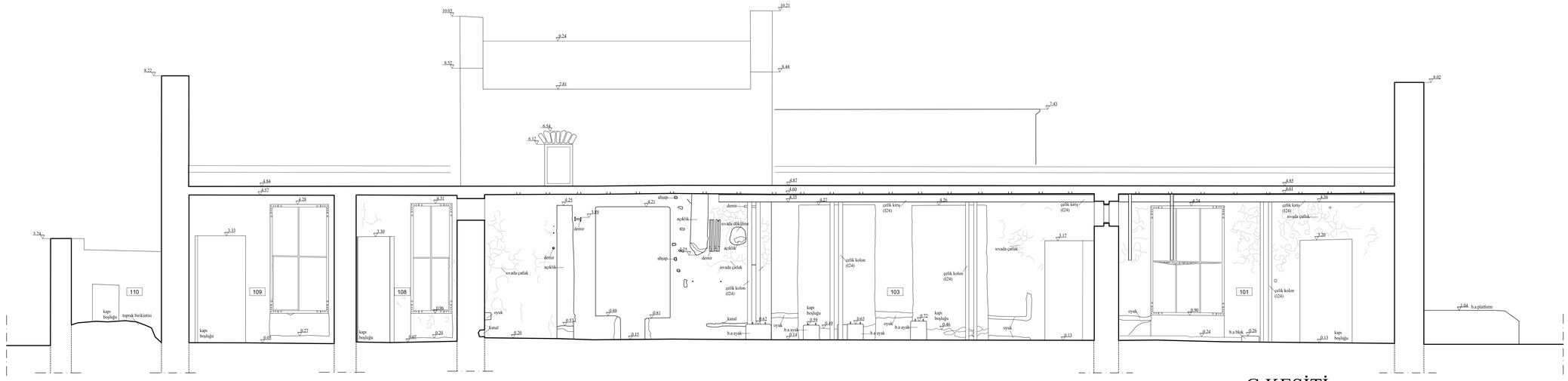
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

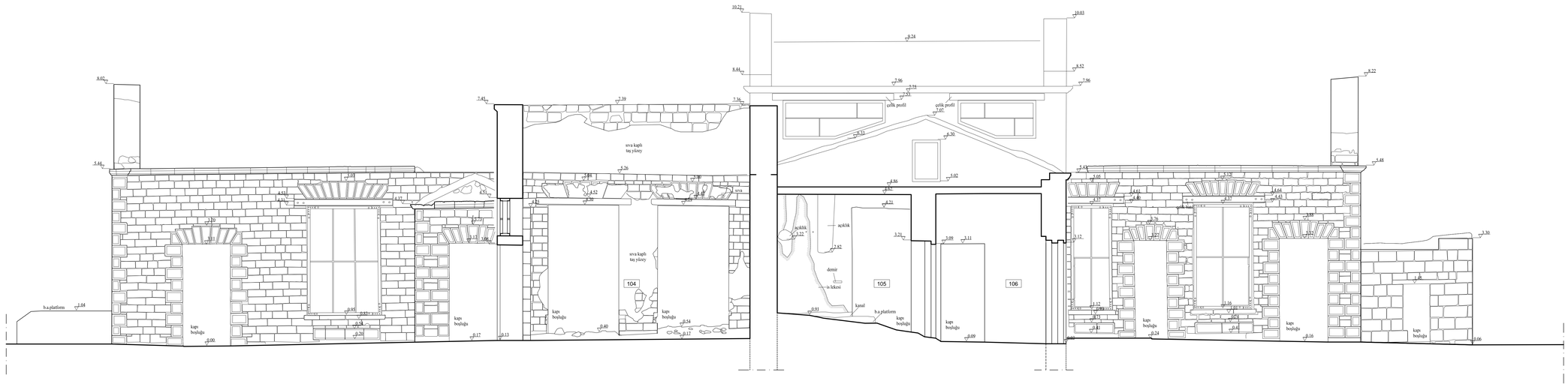
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.7	E KESİTİ - F KESİTİ ÖLÇEK: 1/50	

ARALIK 2015

G KESİTİ

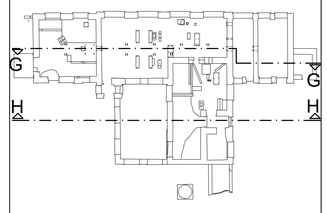
H KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

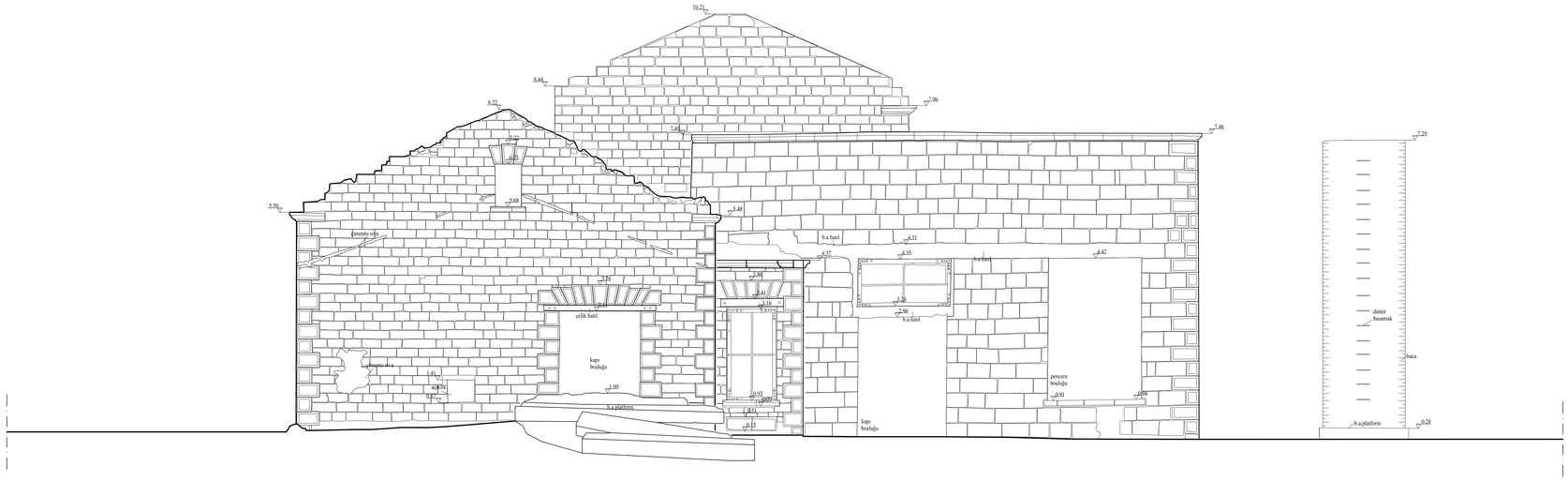
0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

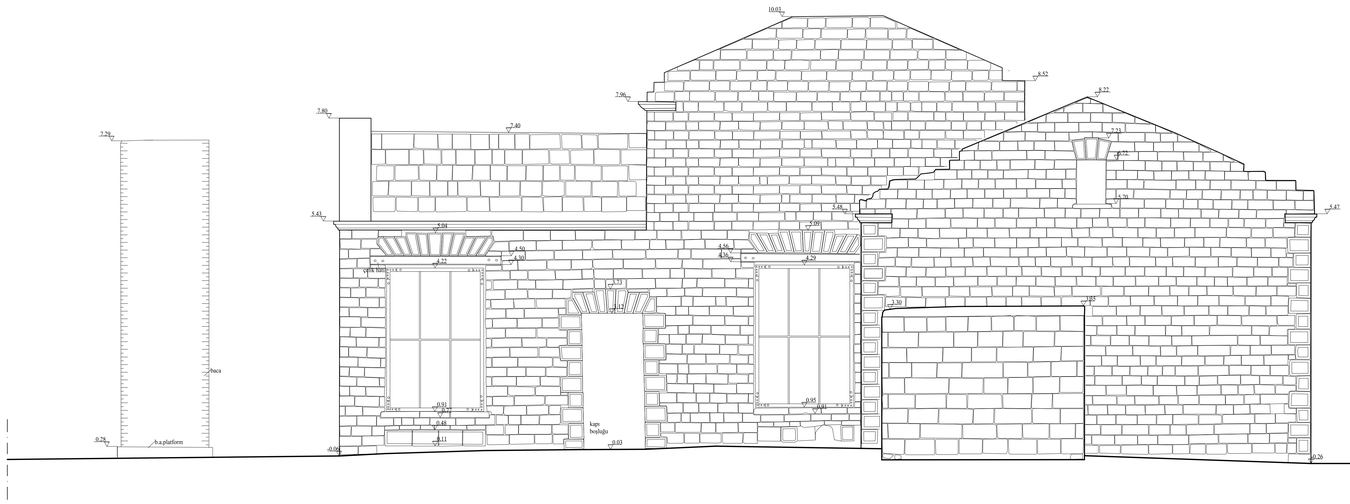
ŞEKİL H.8

G KESİTİ - H KESİTİ
ÖLÇEK: 1/50

ARALIK 2015

GÜNEYBATI CEPHESİ

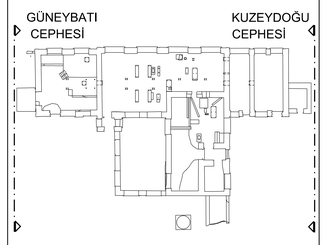
KUZEYDOĞU CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

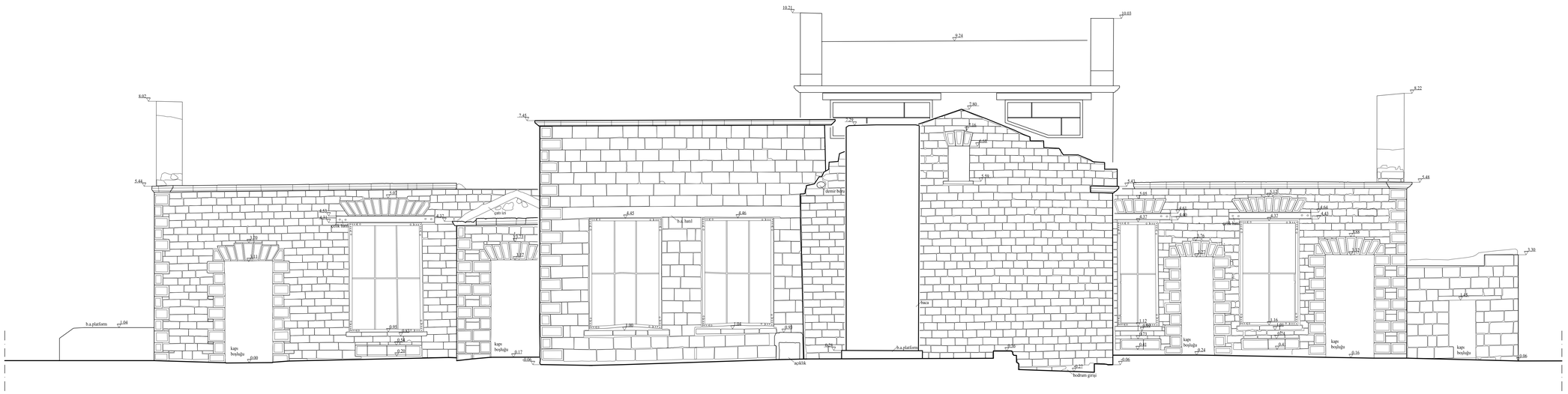
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

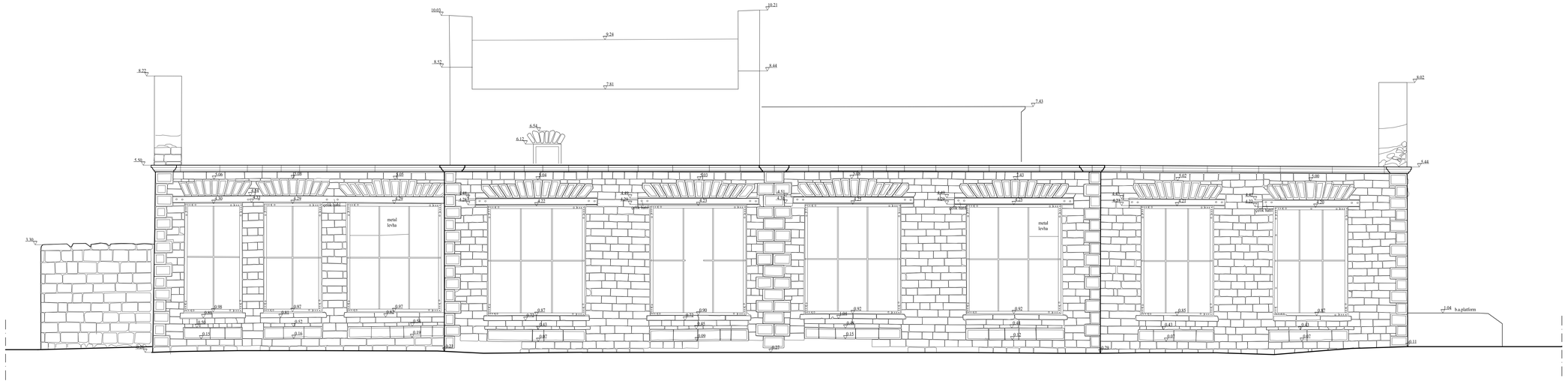
0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.9	GÜNEYBATI-KUZEYDOĞU CEPHESİ ÖLÇEK: 1/50	

ARALIK 2015

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

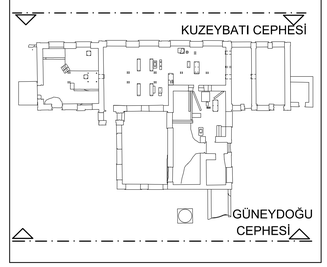
KUZEYBATI CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.10	GÜNEYDOĞU-KUZEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/50	

ARALIK 2015

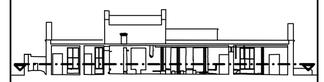

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

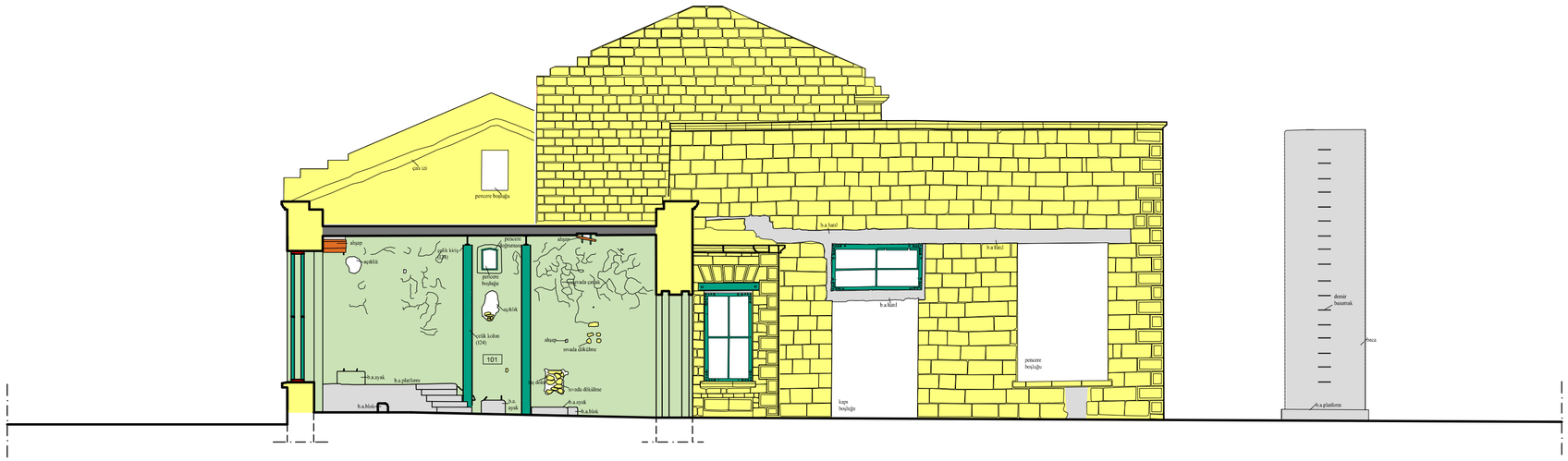
MALZEMELER

- Taş
- Metal (Demir/ Çelik)
- Çelik Profilli Beton Dolgu
- Betonarme
- Çimento esaslı sıva
- Tuğla
- Toprak
- Ahşap

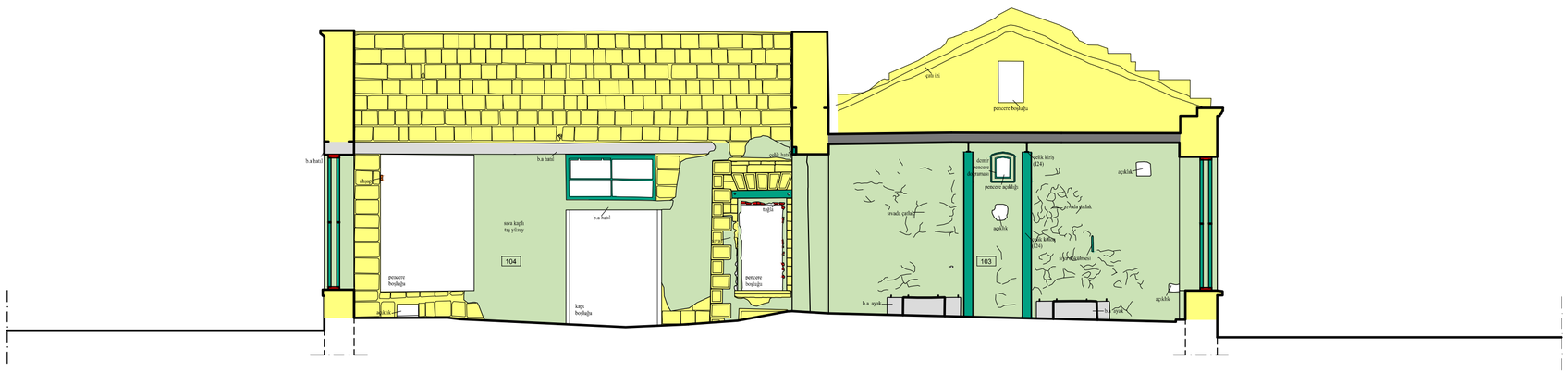
0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.11	ZEMİNKAT PLANI ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

A KESİTİ

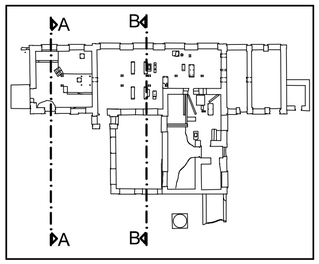
B KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

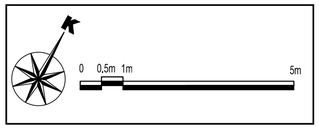
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

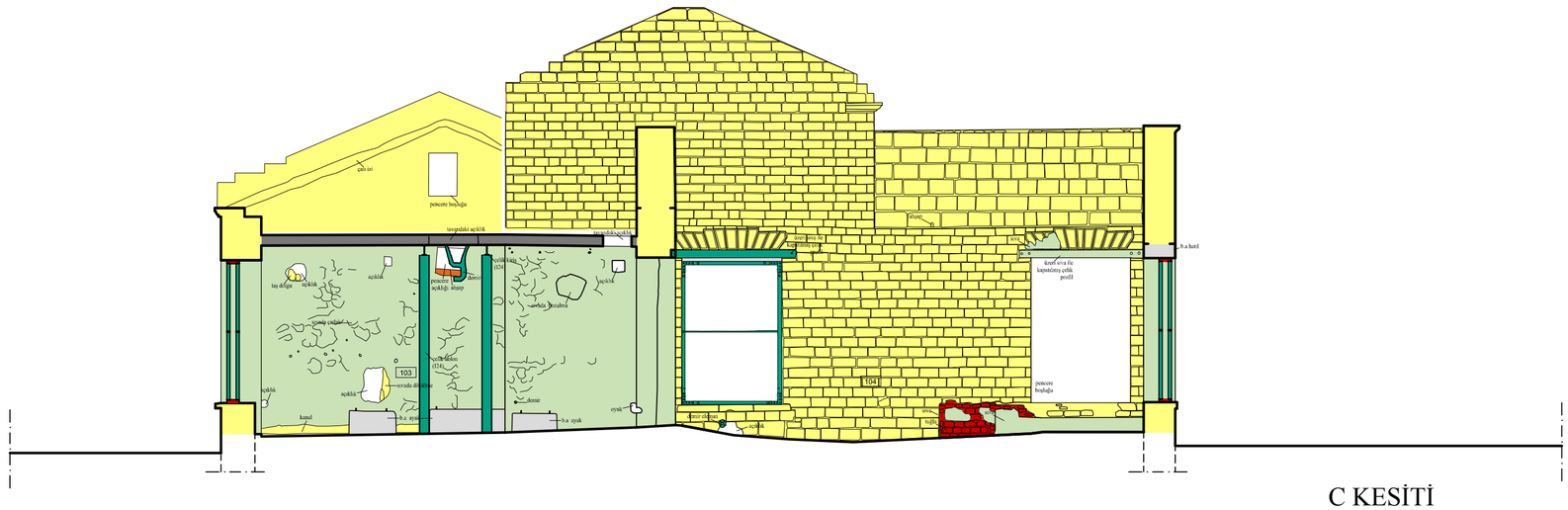

MALZEMELER

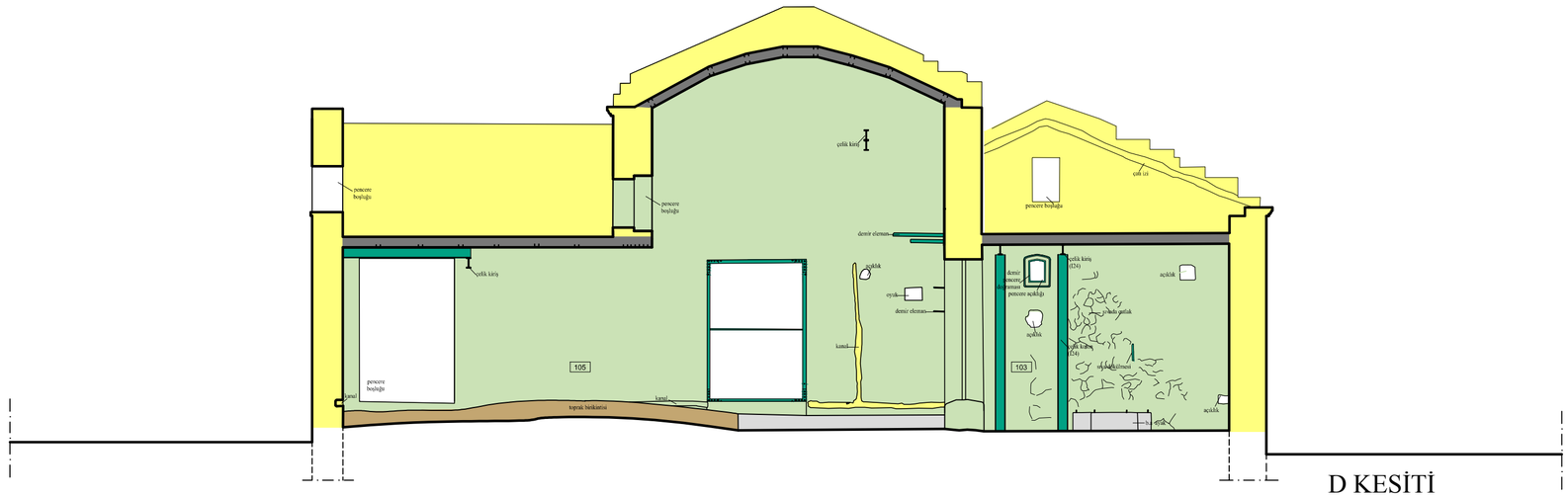
- Taş
- Metal (Demir/ Çelik)
- Çelik Profilli Beton Dolgu
- Betonarme
- Çimento esaslı sıva
- Tuğla
- Toprak
- Ahşap

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.12	A KESİTİ-B KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

C KESİTİ

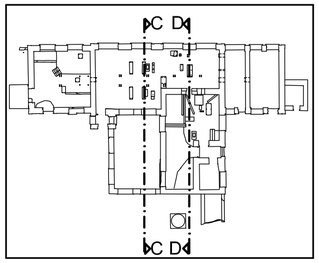
D KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

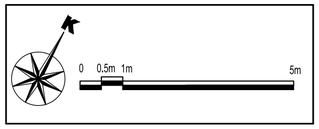
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

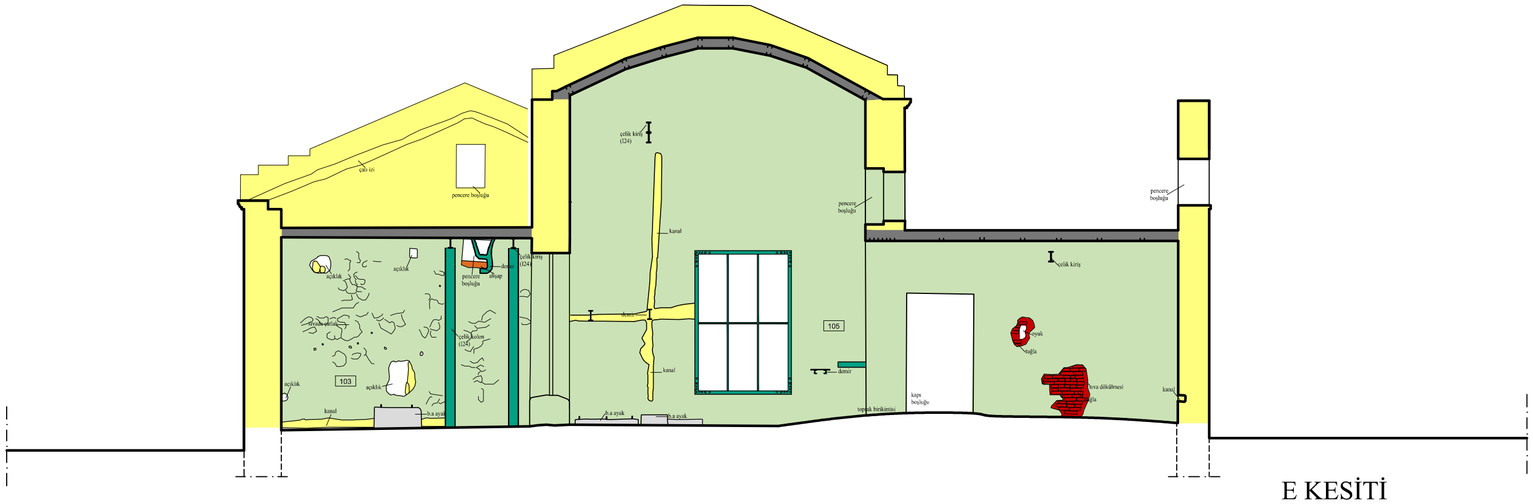
MALZEMELER

- Taş
- Metal (Demir/ Çelik)
- Çelik Profilli Beton Dolgu
- Betonarme
- Çimento esaslı sıva
- Tuğla
- Toprak
- Ahşap

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.13	C KESİTİ- D KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

E KESİTİ

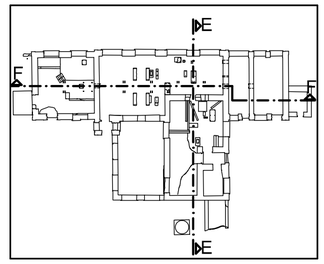
F KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

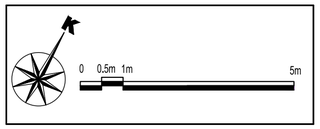
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

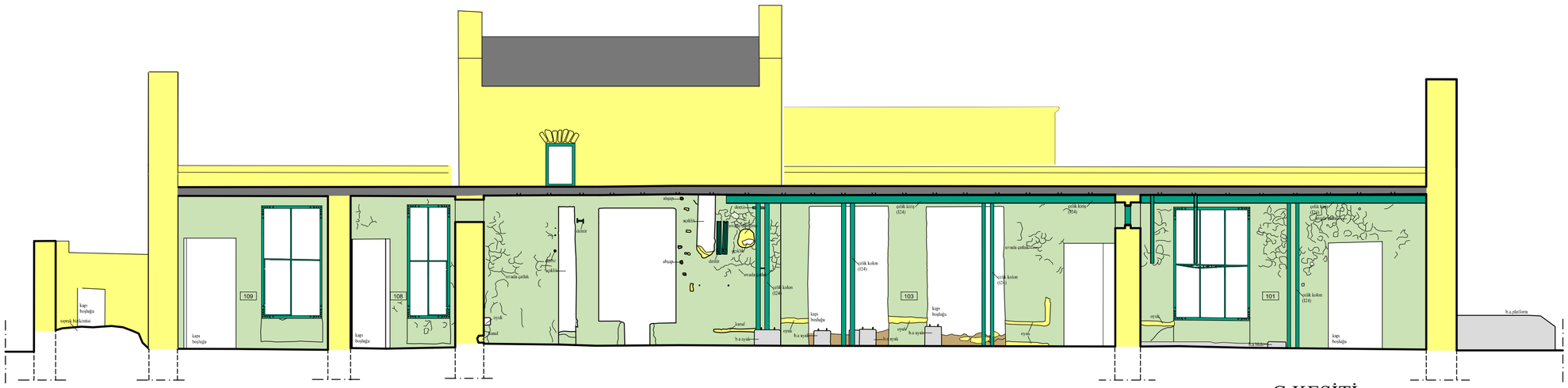
MALZEMELER

- Taş
- Metal (Demir/ Çelik)
- Çelik Profilli Beton Dolgu
- Betonarme
- Çimento esaslı sıva
- Tuğla
- Toprak
- Ahşap

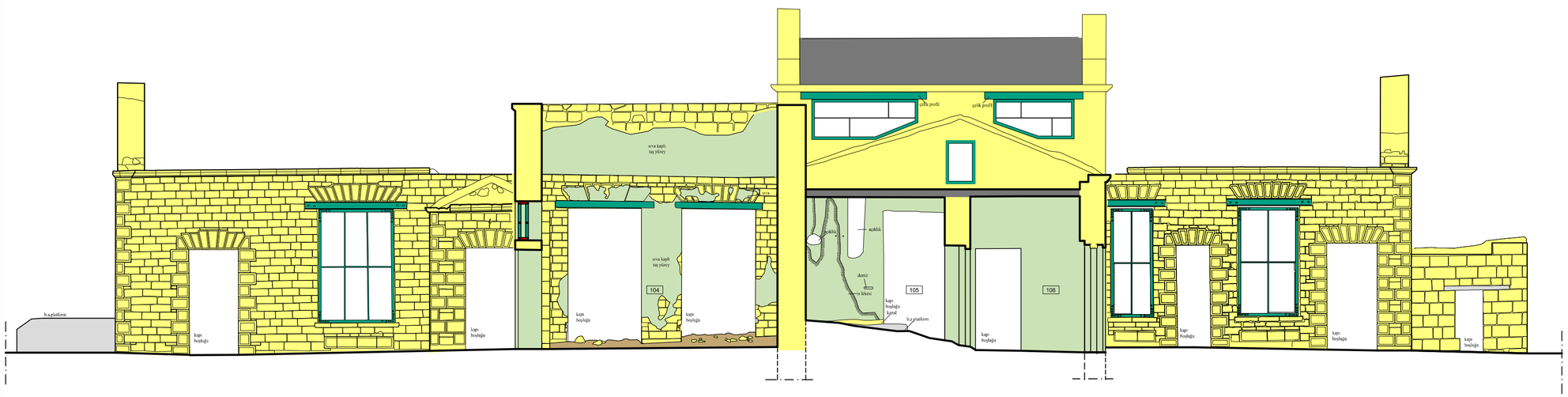

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.14	E KESİTİ- F KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

G KESİTİ

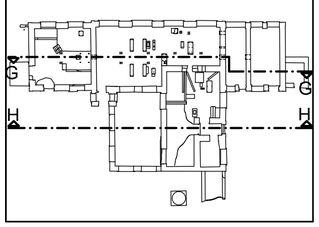
H KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

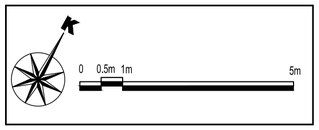
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

MALZEMELER
- Taş
- Metal (Demir/ Çelik)
- Çelik Profilli Beton Dolgu
- Betonarme
- Çimento esaslı sıva
- Tuğla
- Toprak
- Ahşap

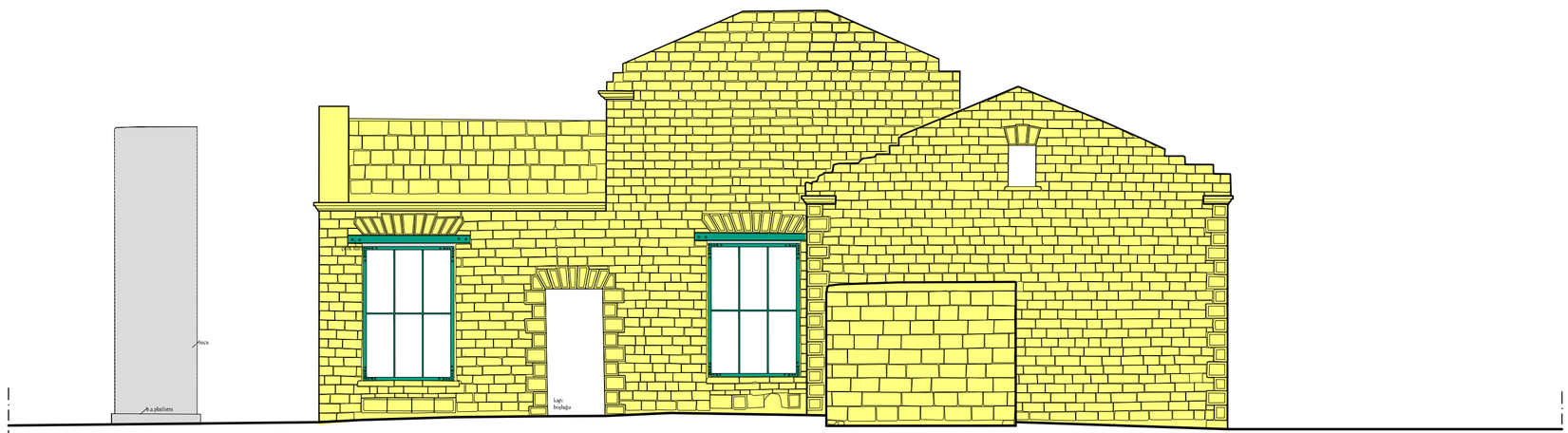

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.15	G KESİTİ- H KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

GÜNEYBATI CEPHESİ

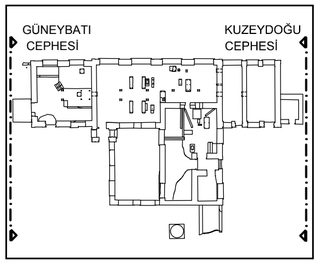
KUZEYDOĞU CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

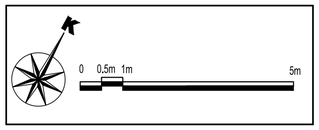
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

MALZEMELER

- Taş
- Metal (Demir/ Çelik)
- Çelik Profilli Beton Dolgu
- Betonarme
- Çimento esaslı sıva
- Tuğla
- Toprak
- Ahşap

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.16	GÜNEYBATI-KUZEYDOĞU CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

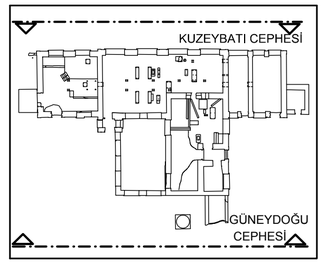
KUZEYBATI CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

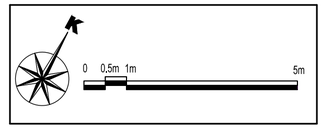
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

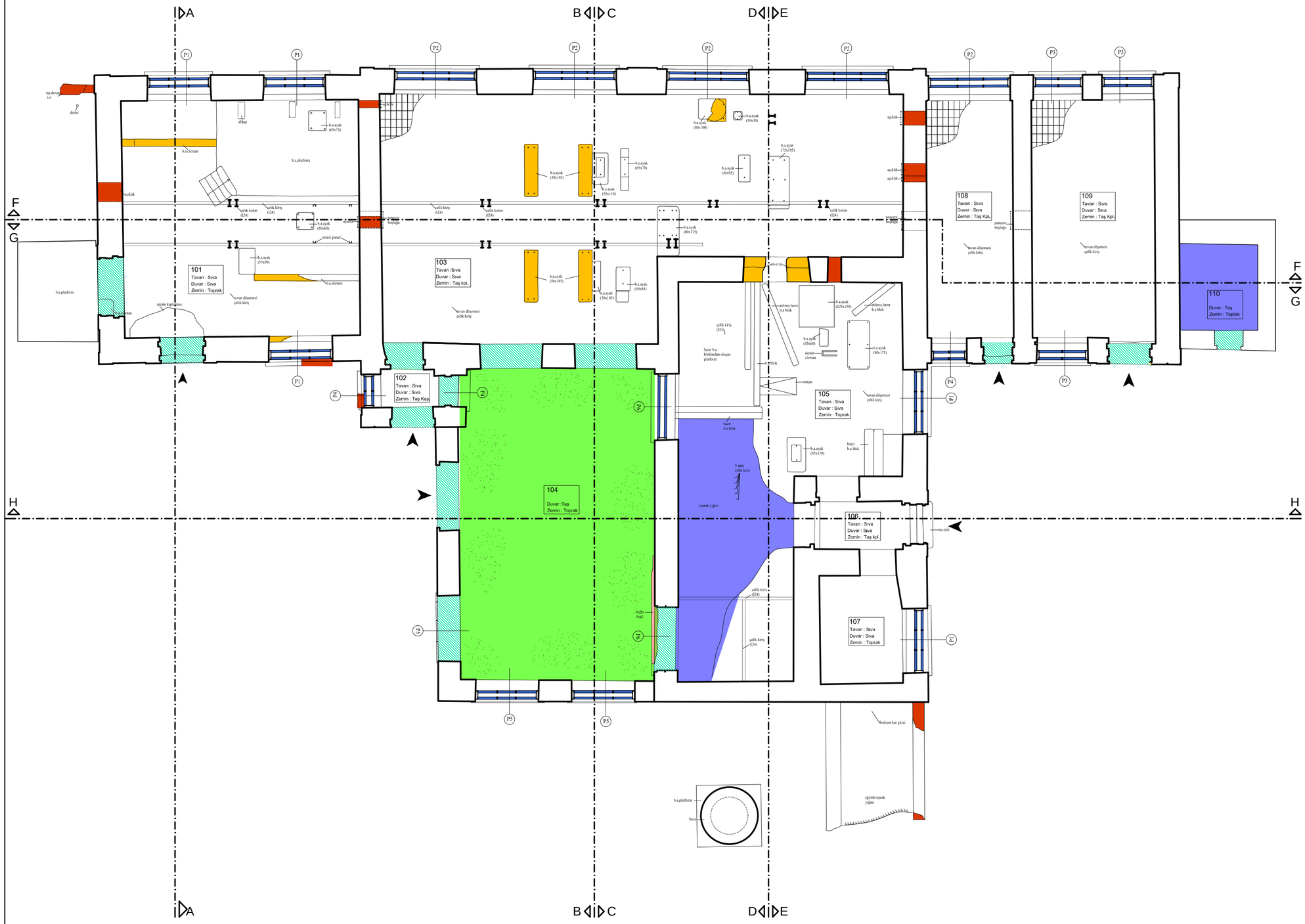
MALZEMELER

- Taş
- Metal (Demir/ Çelik)
- Çelik Profilli Beton Dolgu
- Betonarme
- Çimento esaslı sıva
- Tuğla
- Toprak
- Ahşap

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.17	GÜNEYDOĞU-KUZEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

BOZULMALAR

- Malzeme Kaybı
- Yapı Elemanı Kaybı
- Oyuk
- Kılcal Çatlak (Sıva çatlağı)
- Yapısal Çatlak
- Sıva dökülmesi
- Çimento esaslı malzeme ile müdahale
- Yüzey Aşınması
- Korozyon
- Otsu Bitkilenme
- Biyolojik Oluşum
- İs / Kir oluşumu
- Toprak Birikintisi
- Niteliksiz Dolgu

0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

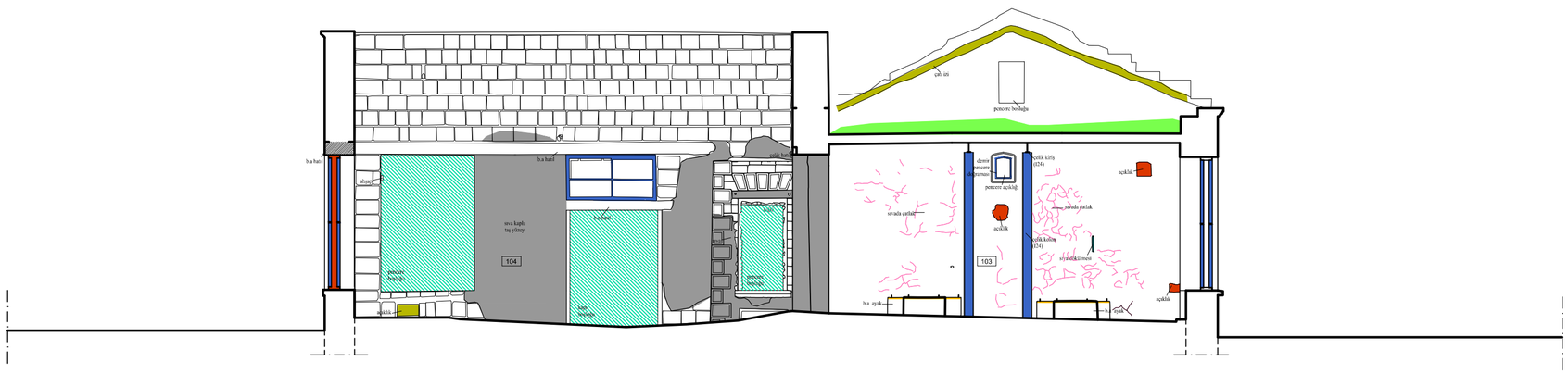
ŞEKİL H.18

ZEMİNKAT PLANI
ÖLÇEK: 1/100

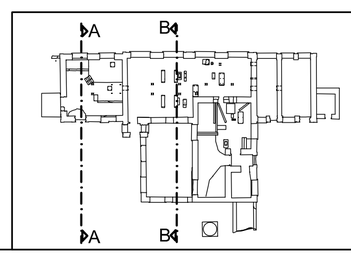
ARALIK 2015

A KESİTİ

B KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

BOZULMALAR

- Malzeme Kaybı
- Yapı Elemanı Kaybı
- Oyuk
- Kılcal Çatlak (Sıva çatlağı)
- Yapısal Çatlak
- Sıva dökülmesi
- Çimento esaslı malzeme ile müdahale
- Yüzey Aşınması
- Korozyon
- Otsu Bitkilenme
- Biyolojik Oluşum
- İs / Kir oluşumu
- Toprak Birikintisi
- Niteliksiz Dolgu

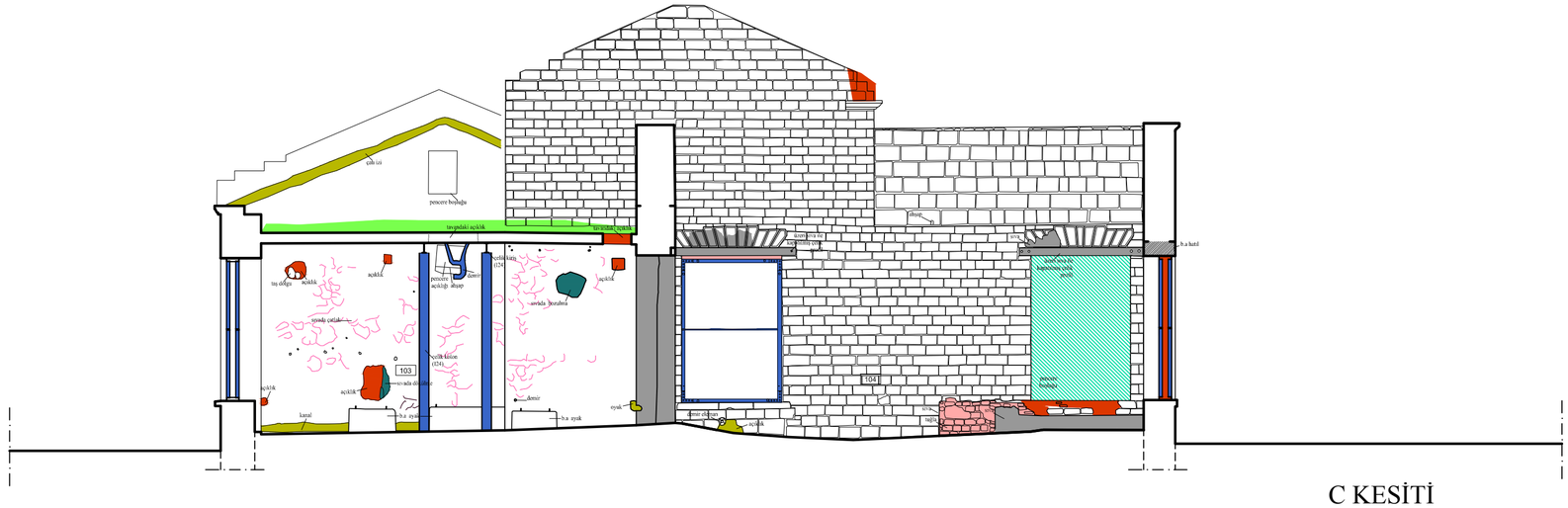
0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

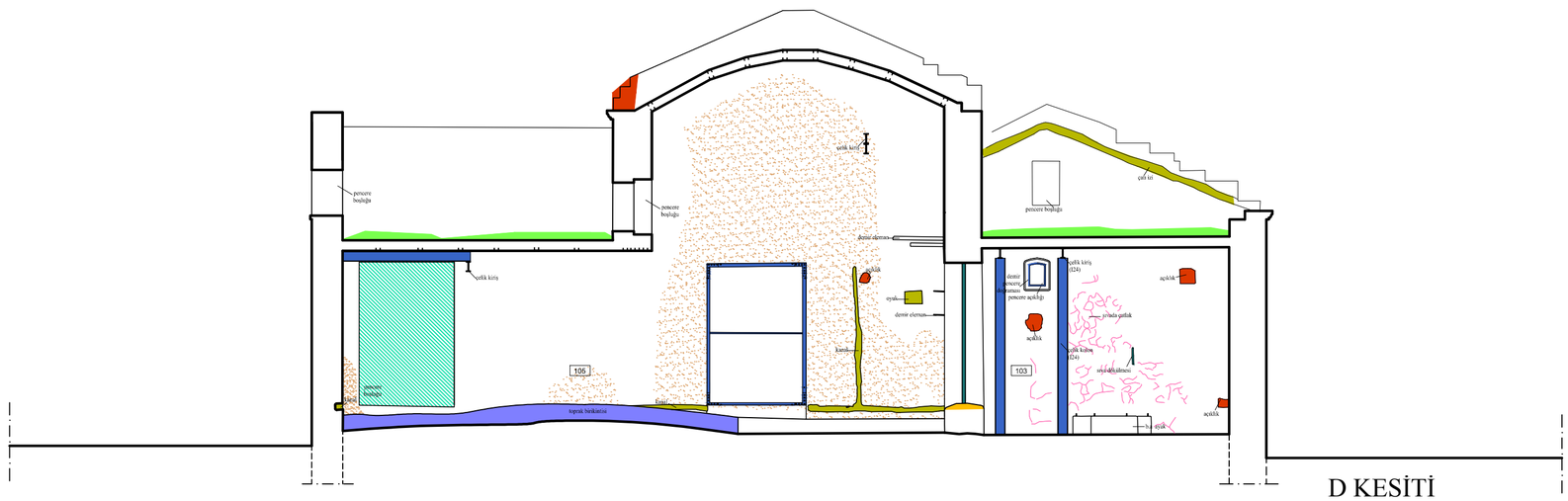
ŞEKİL H.19

A KESİTİ-B KESİTİ
ÖLÇEK: 1/100

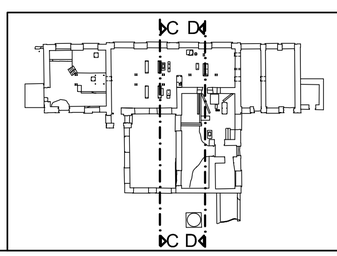
ARALIK 2015

C KESİTİ

D KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

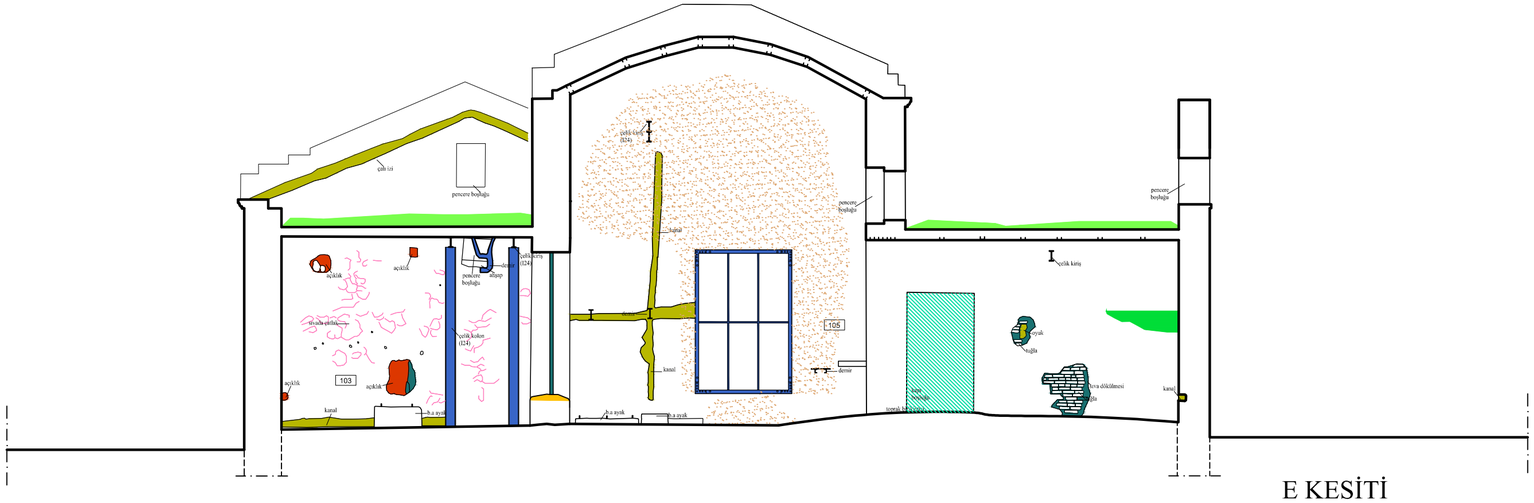
BOZULMALAR

- Malzeme Kaybı
- Yapı Elemanı Kaybı
- Oyuk
- Kılcal Çatlak (Sıva çatlağı)
- Yapısal Çatlak
- Sıva dökülmesi
- Çimento esaslı malzeme ile müdahale
- Yüzey Aşınması
- Korozyon
- Otsu Bitkilenme
- Biyolojik Oluşum
- İs / Kir oluşumu
- Toprak Birikintisi
- Niteliksiz Dolgu

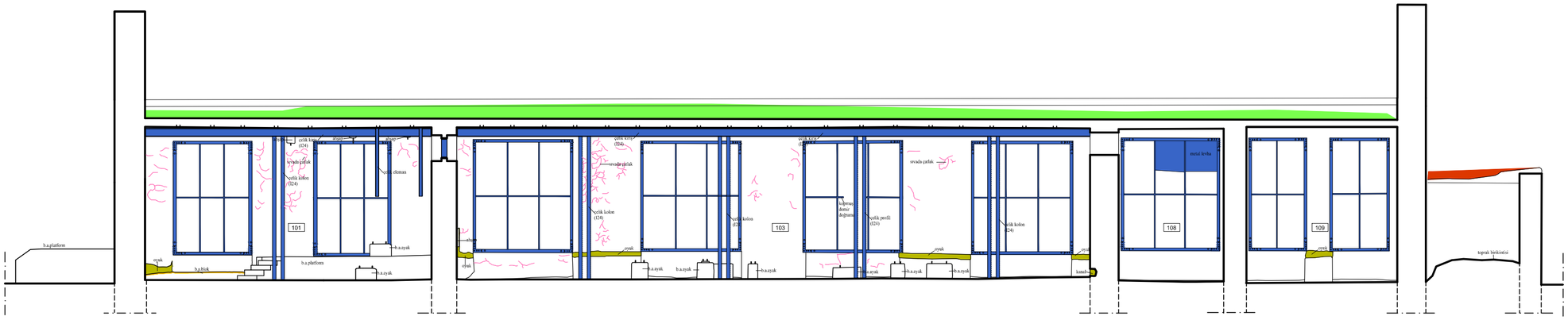
0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.20	C KESİTİ- D KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

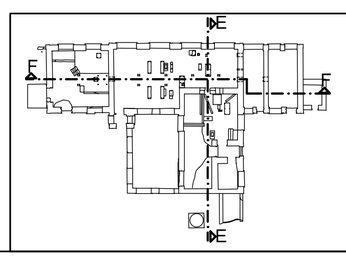
ARALIK 2015

E KESİTİ

F KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

BOZULMALAR

- Malzeme Kaybı
- Yapı Elemanı Kaybı
- Oyuk
- Kılcal Çatlak (Sıva çatlağı)
- Yapısal Çatlak
- Sıva dökülmesi
- Çimento esaslı malzeme ile müdahale
- Yüzey Aşınması
- Korozyon
- Otsu Bitkilenme
- Biyolojik Oluşum
- İs / Kir oluşumu
- Toprak Birikintisi
- Niteliksiz Dolgu

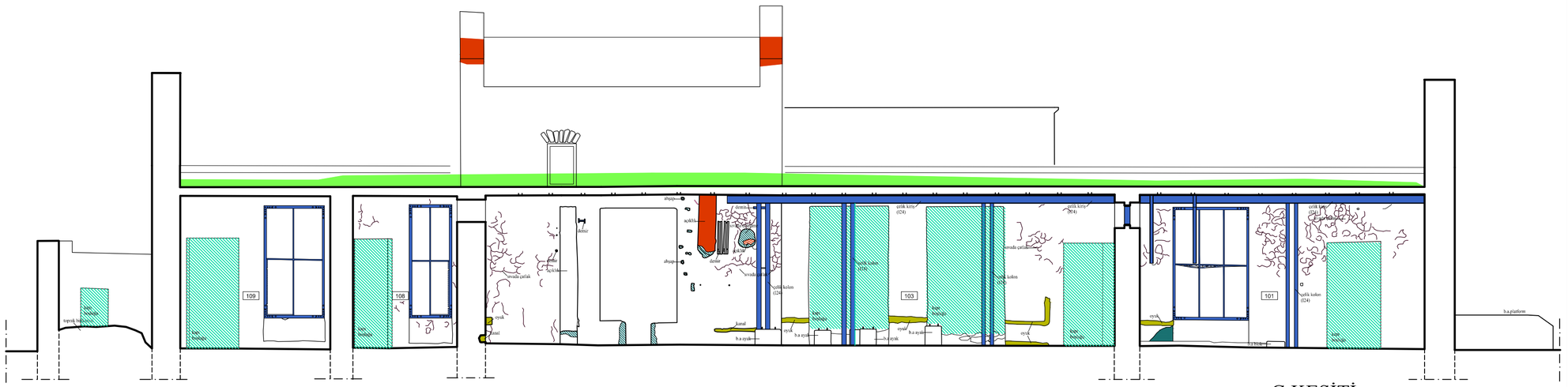
0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

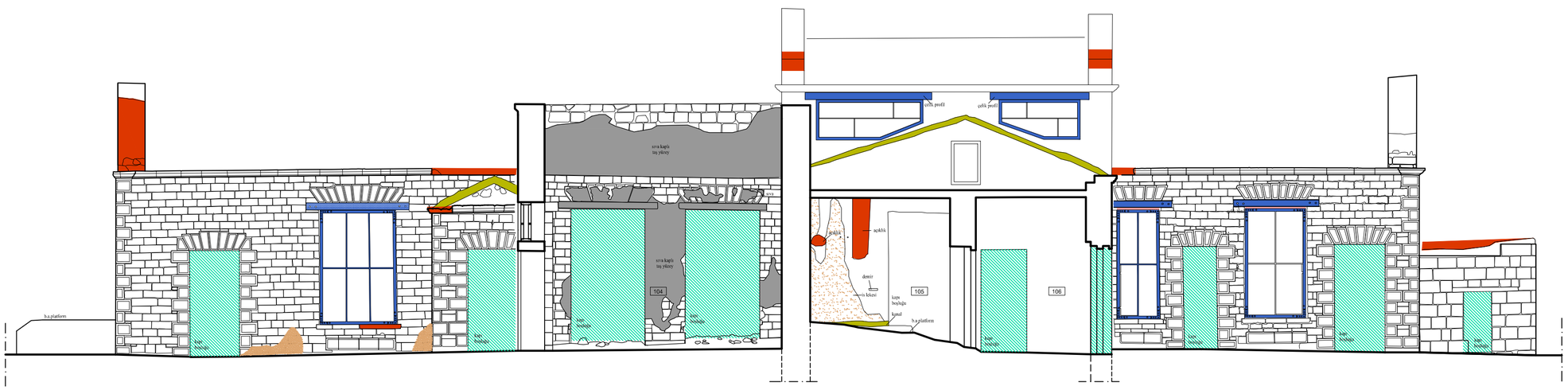
ŞEKİL H.21

E KESİTİ- F KESİTİ
ÖLÇEK: 1/100

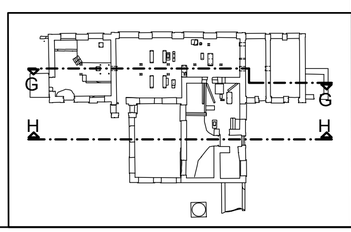
ARALIK 2015

G KESİTİ

H KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

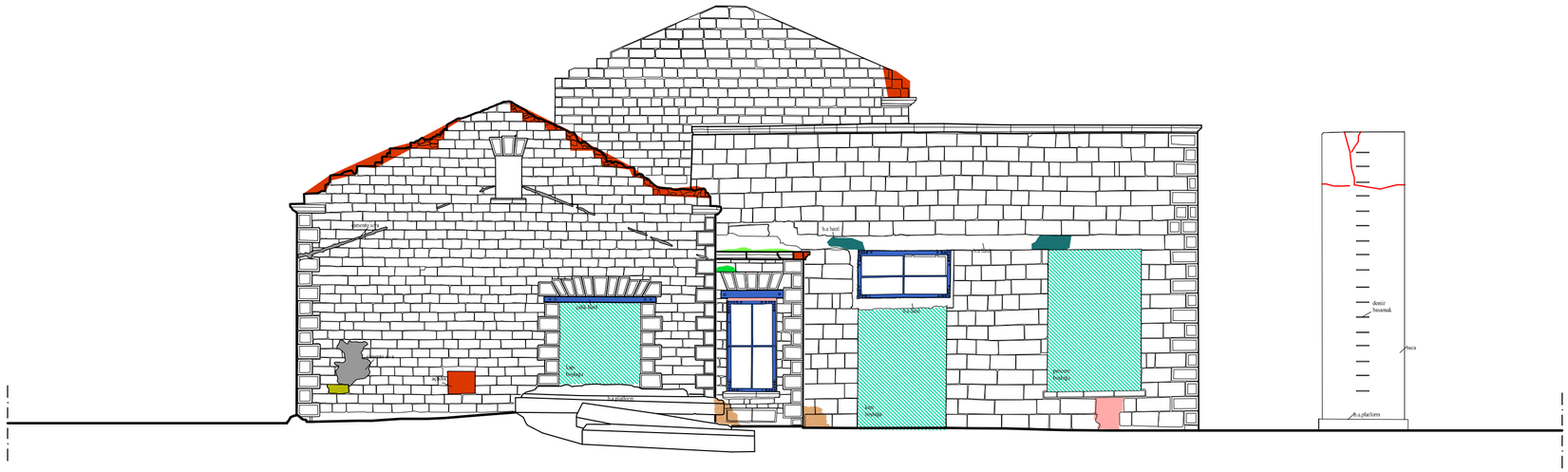
BOZULMALAR

- Malzeme Kaybı
- Yapı Elemanı Kaybı
- Oyuk
- Kılcal Çatlak (Sıva çatlağı)
- Yapısal Çatlak
- Sıva dökülmesi
- Çimento esaslı malzeme ile müdahale
- Yüzey Aşınması
- Korozyon
- Otsu Bitkilenme
- Biyolojik Oluşum
- İs / Kir oluşumu
- Toprak Birikintisi
- Niteliksiz Dolgu

0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.22	G KESİTİ- H KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

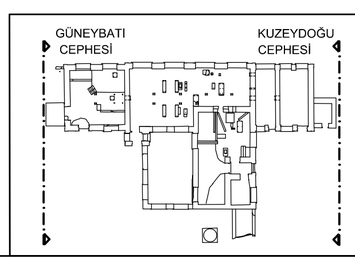
ARALIK 2015

GÜNEYBATI CEPHESİ

KUZEYDOĞU CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

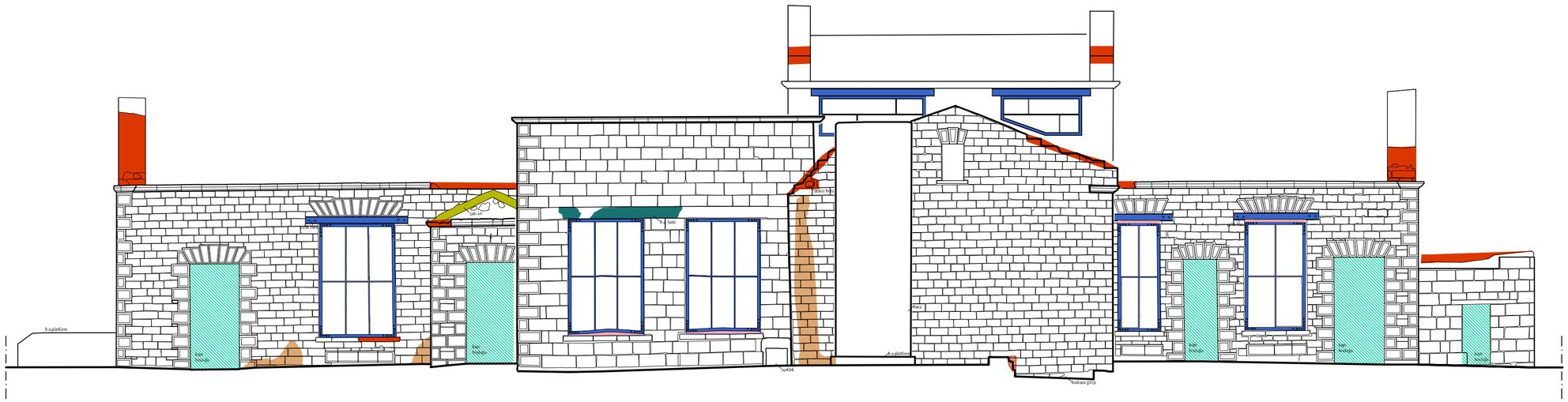
BOZULMALAR

- Malzeme Kaybı
- Yapı Elemanı Kaybı
- Oyuk
- Kılcal Çatlak (Sıva çatlağı)
- Yapısal Çatlak
- Sıva dökülmesi
- Çimento esaslı malzeme ile müdahale
- Yüzey Aşınması
- Korozyon
- Otsu Bitkilenme
- Biyolojik Oluşum
- İs / Kir oluşumu
- Toprak Birikintisi
- Niteliksiz Dolgu

0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.23	GÜNEYBATI-KUZEYDOĞU CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	

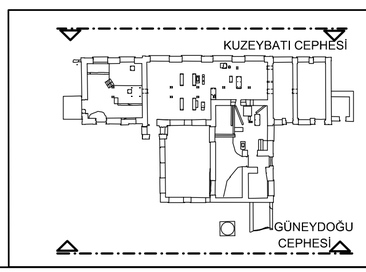
ARALIK 2015

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

KUZEYBATI CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

BOZULMALAR

- Malzeme Kaybı
- Yapı Elemanı Kaybı
- Oyuk
- Kılcal Çatlak (Sıva çatlağı)
- Yapısal Çatlak
- Sıva dökülmesi
- Çimento esaslı malzeme ile müdahale
- Yüzey Aşınması
- Korozyon
- Otsu Bitkilenme
- Biyolojik Oluşum
- İs / Kir oluşumu
- Toprak Birikintisi
- Niteliksiz Dolgu

0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.24	GÜNEYDOĞU-KUZEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

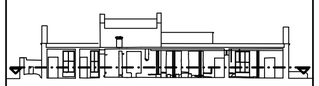

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

DÖNEM ANALİZİ

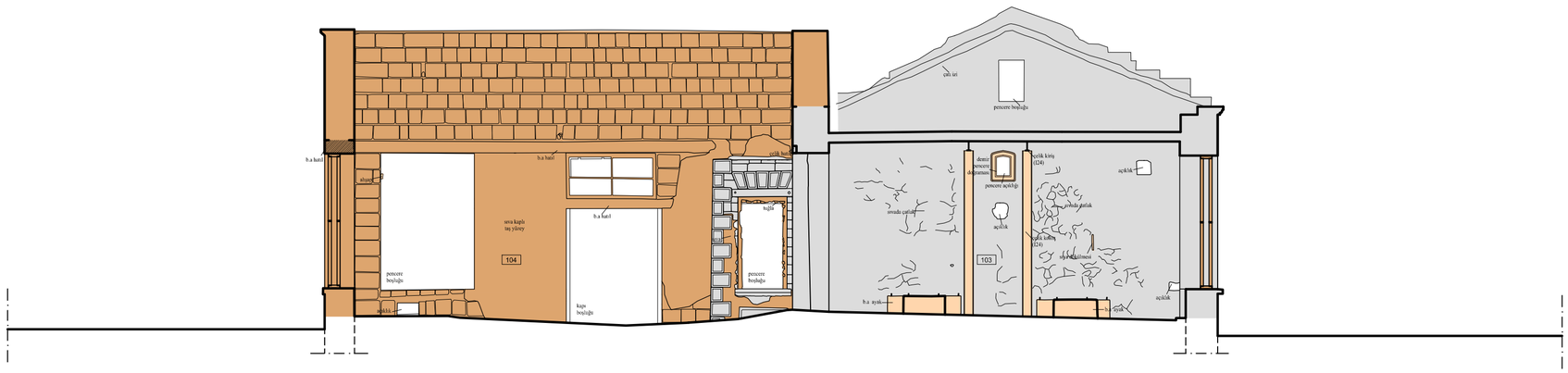
- I.Dönem (1890'lar-1934)
- II.Dönem (1934-1943)
- III.Dönem (1943 sonrası)

0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.25	ZEMİNKAT PLANI ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

A KESİTİ

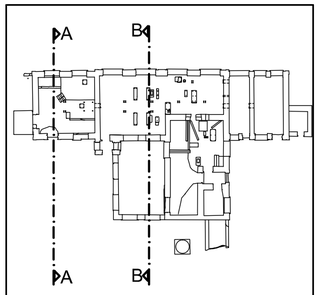
B KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

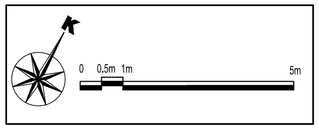
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

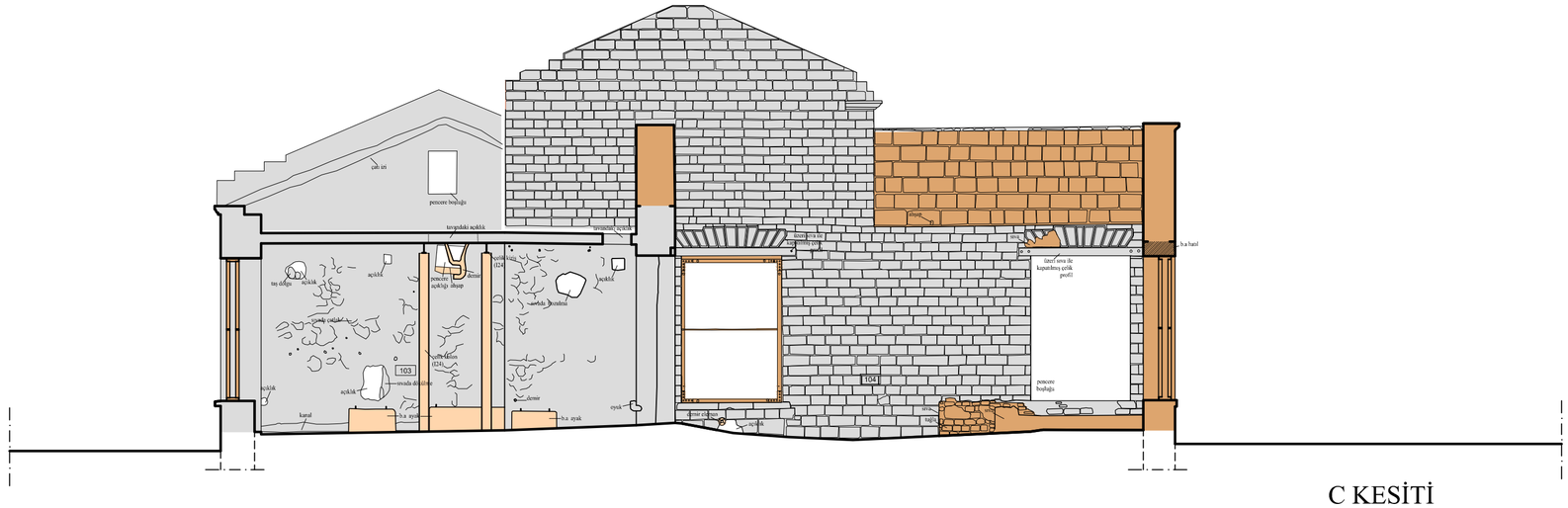
DÖNEM ANALİZİ

- I.Dönem (1890'lar-1934)
- II.Dönem (1934-1943)
- III.Dönem (1943 sonrası)

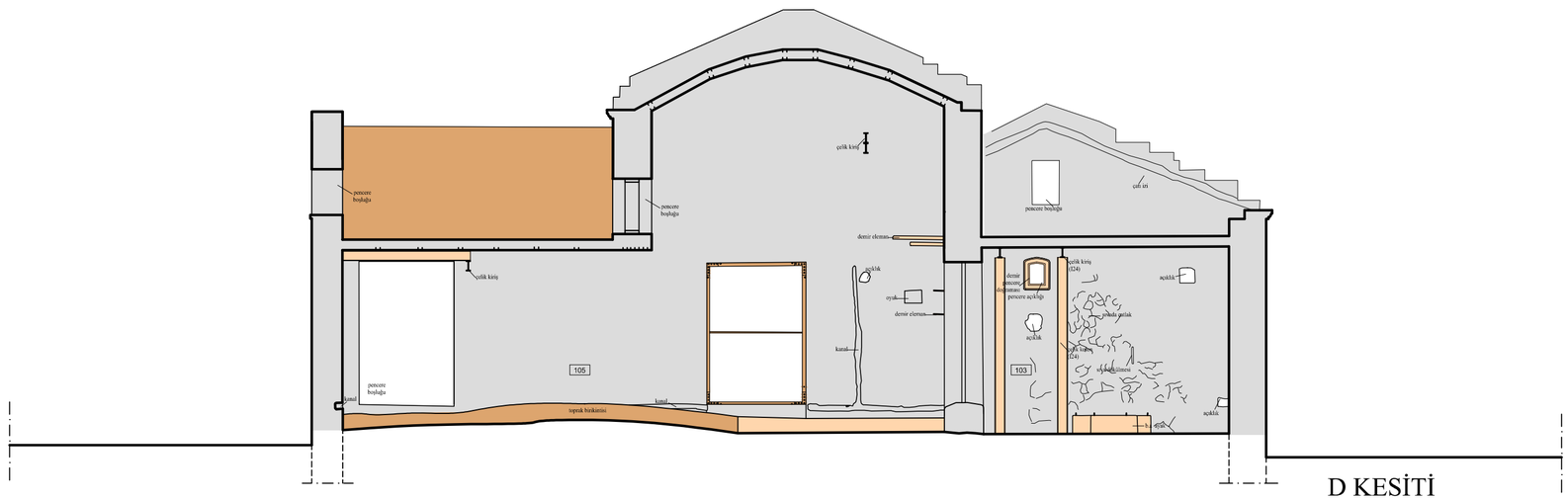

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.26	A KESİTİ-B KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

C KESİTİ

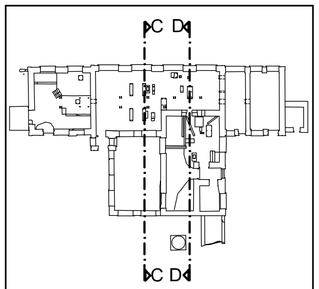
D KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

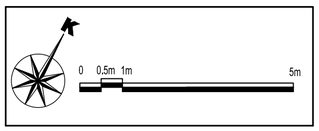
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

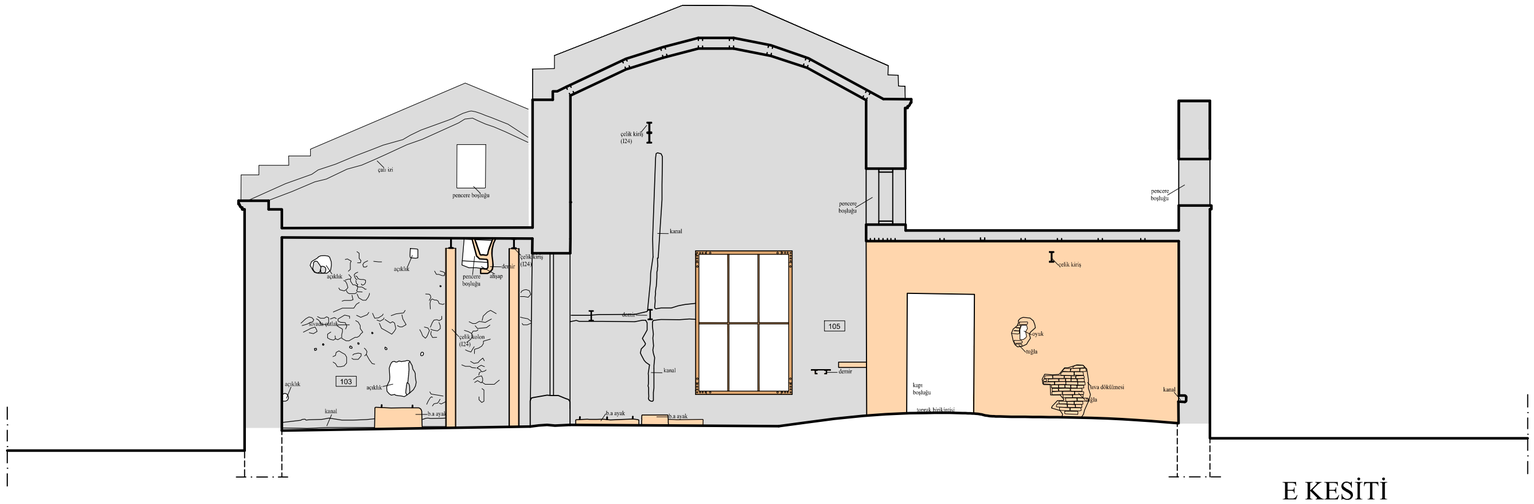
DÖNEM ANALİZİ

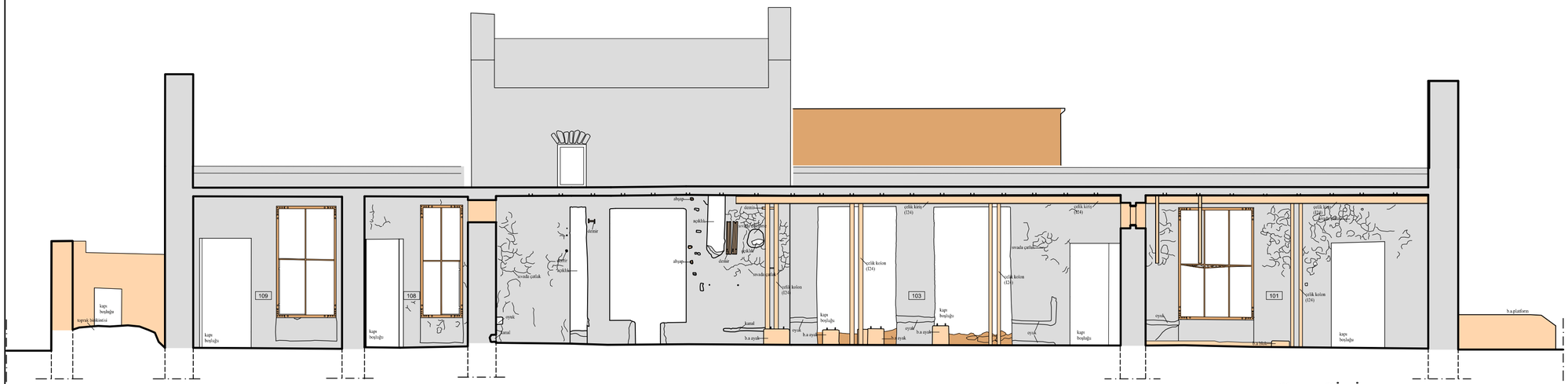
- I.Dönem (1890'lar-1934)
- II.Dönem (1934-1943)
- III.Dönem (1943 sonrası)

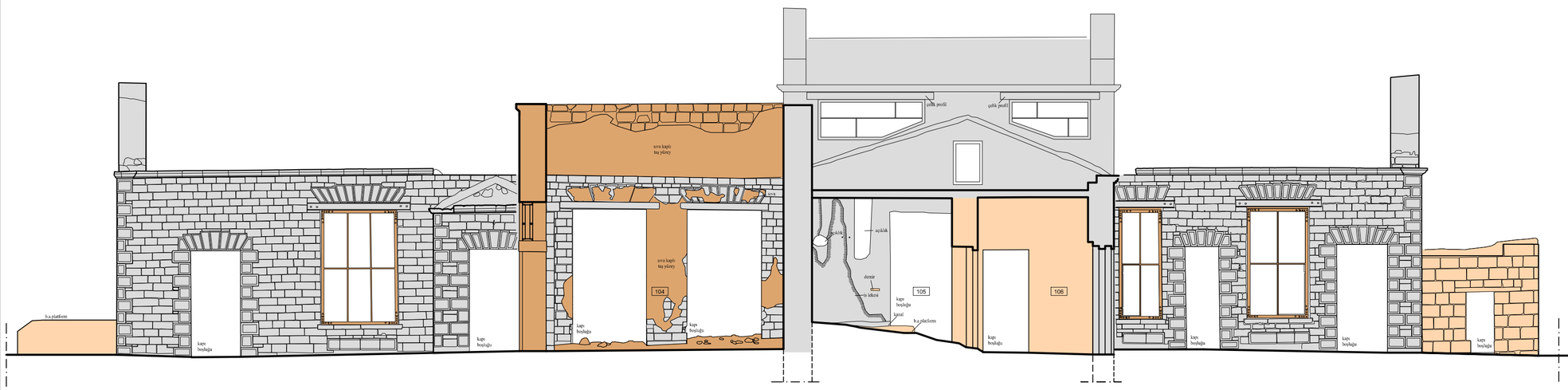
RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.27	C KESİTİ- D KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

çatı izi
pencere boşluğu
çelik kiriş (124)
kanal
pencere boşluğu
pencere boşluğu
çelik kiriş (124)
açıklık
pencere boşluğu
delik
çelik kolon (124)
çelik kolon (124)
103
105
açıklık
açıklık
kanal
b.a.ayak
b.a.ayak
b.a.ayak
çelik kiriş (124)
kanal
kapı boşluğu
ahşap hatıl/saçak
ayak
tuğla
tuğla
kemer
tuğla
kemer
kuvvetli bozulma
tuğla
tuğla
kanal
tuğla
tuğla
tuğla

G KESİTİ

H KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

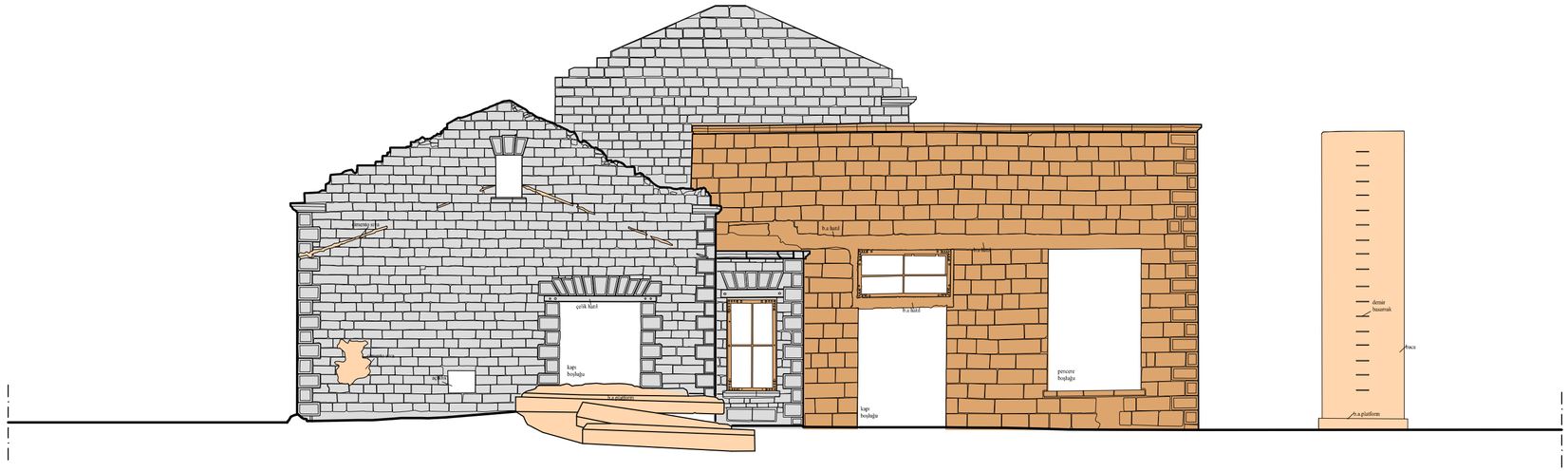
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

DÖNEM ANALİZİ

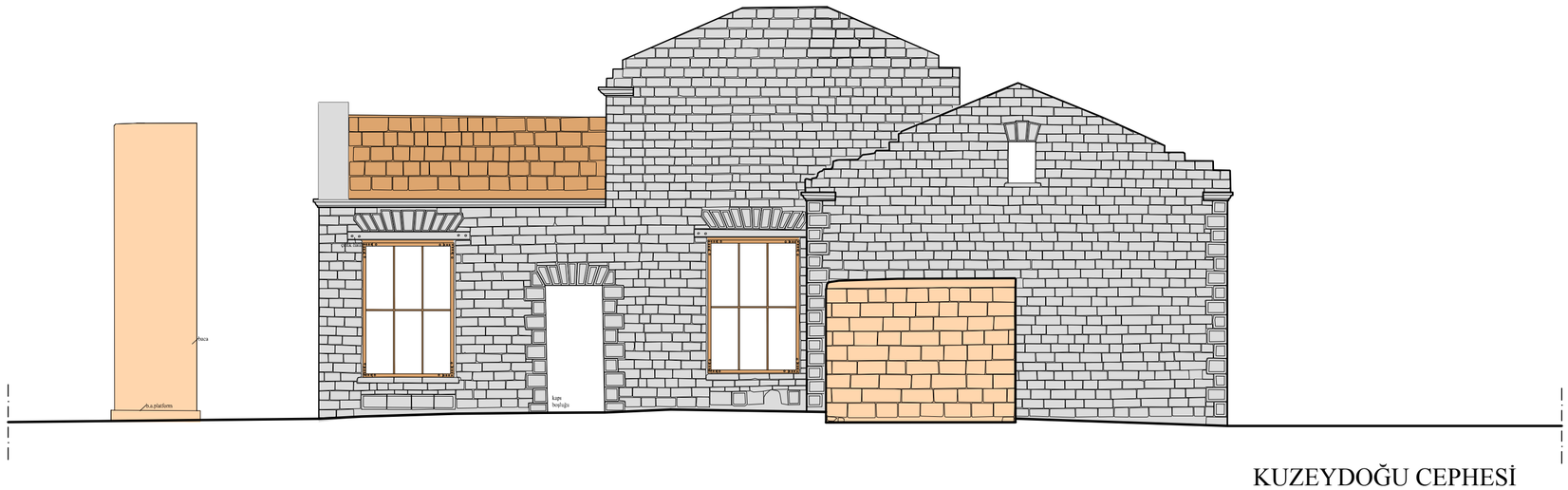
- I.Dönem (1890'lar-1934)
- II.Dönem (1934-1943)
- III.Dönem (1943 sonrası)

0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.29	G KESİTİ- H KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

GÜNEYBATI CEPHESİ

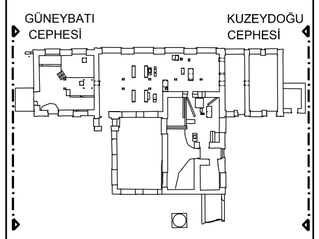
KUZEYDOĞU CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

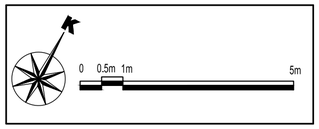
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

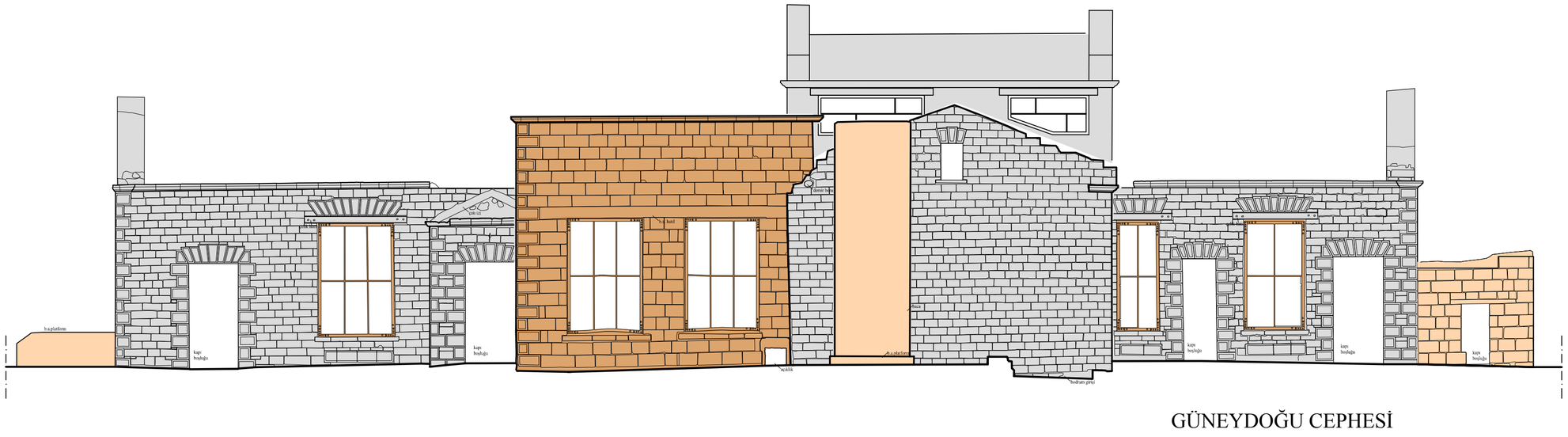

DÖNEM ANALİZİ

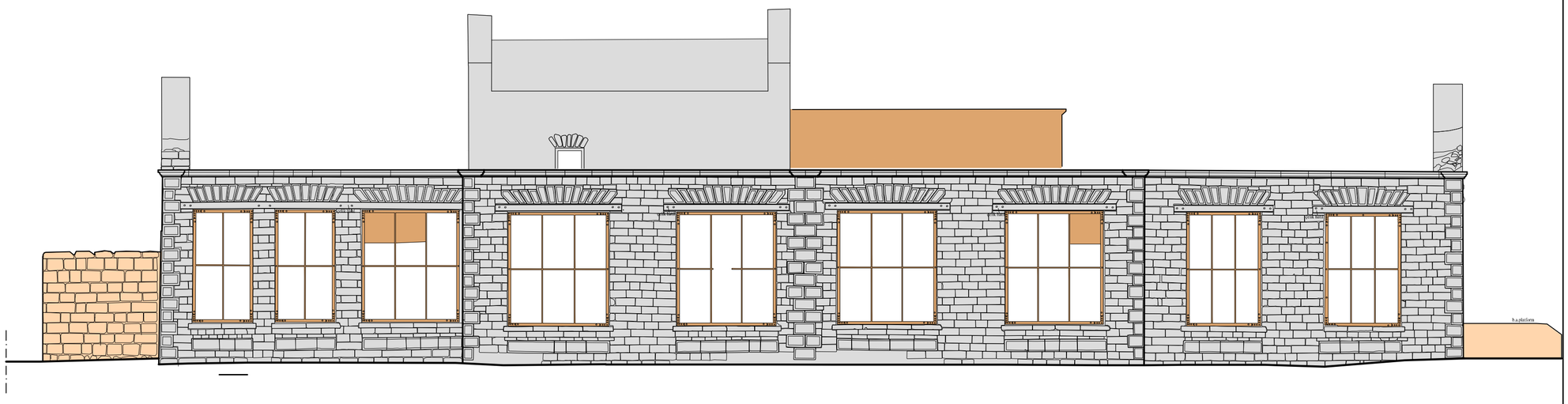
- I.Dönem (1890'lar-1934)
- II.Dönem (1934-1943)
- III.Dönem (1943 sonrası)

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.30	GÜNEYBATI-KUZEYDOĞU CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

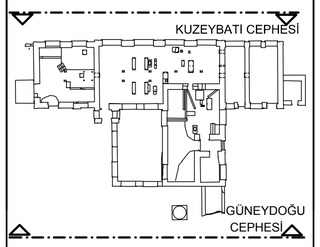
KUZEYBATI CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

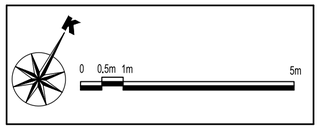
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

DÖNEM ANALİZİ

- I.Dönem (1890'lar-1934)
- II.Dönem (1934-1943)
- III.Dönem (1943 sonrası)

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.31	GÜNEYDOĞU-KUZEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

Demiryolu

Askeri Yapı

Askeri Yapı

Askeri yapıya ait beden duvarı (yapının mimarı biçimlenişine dair bilgi edinilememiştir)

Askeri Yapı

Askeri Yapı

Demiryolu

Silo (Boyutları bilinmemektedir.)

Demiryolu

RAMPA

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

Parsel Sınırları

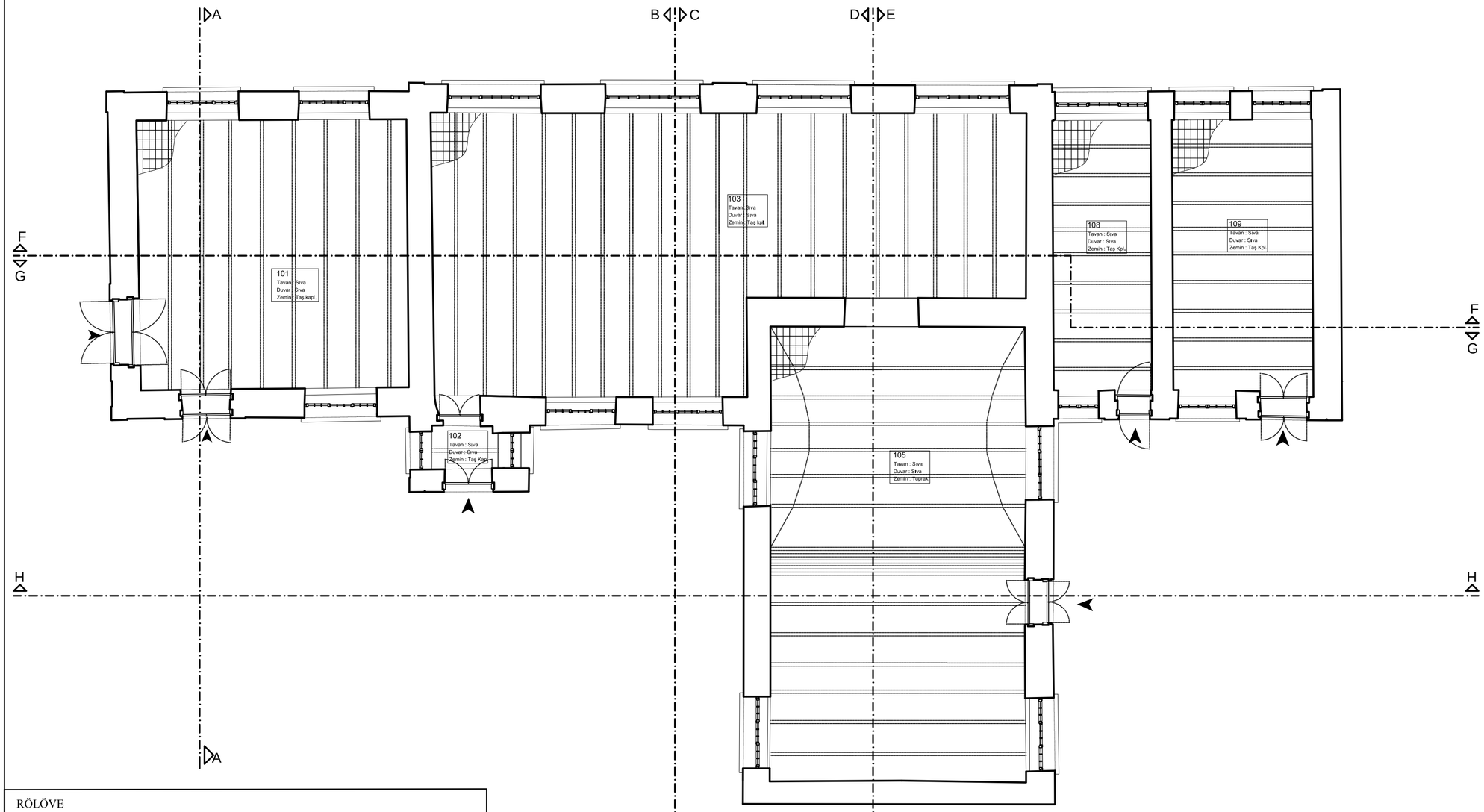
0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

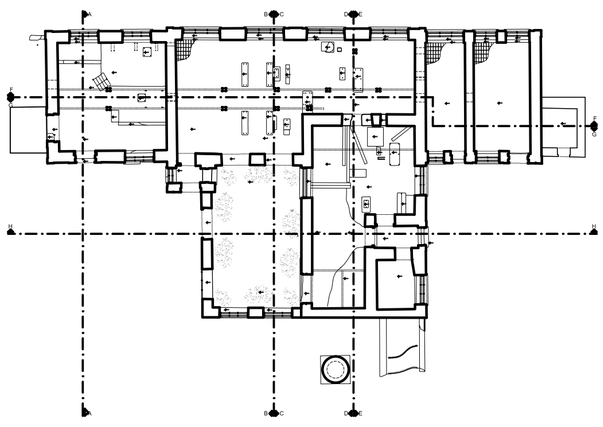
ŞEKİL H.32

VAZİYET PLANI
ÖLÇEK: 1/200

ARALIK 2015

RÖLÖVE

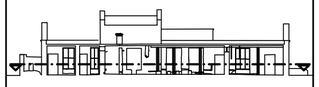
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

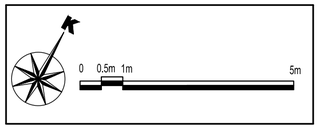
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

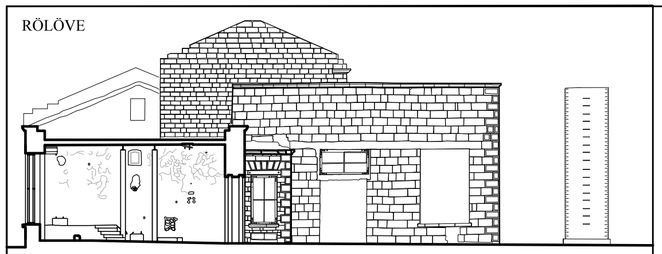
1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

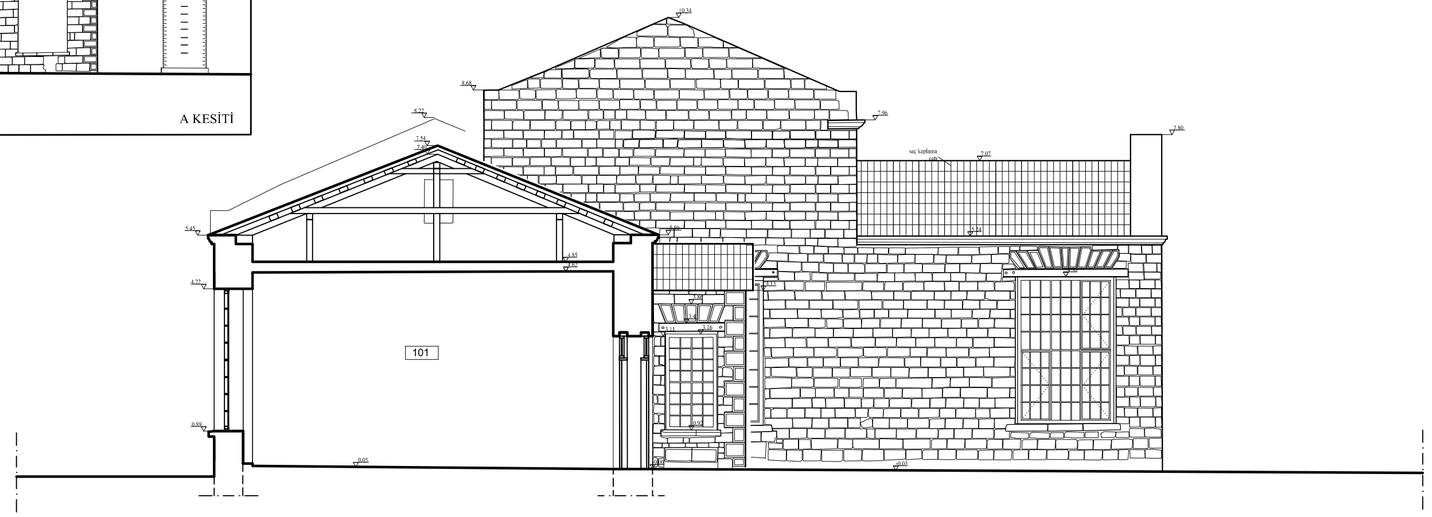

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.33	ZEMİNKAT PLANI ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

RÖLÖVE

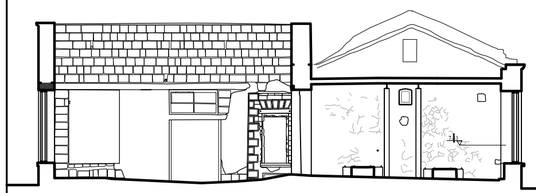

A KESİTİ

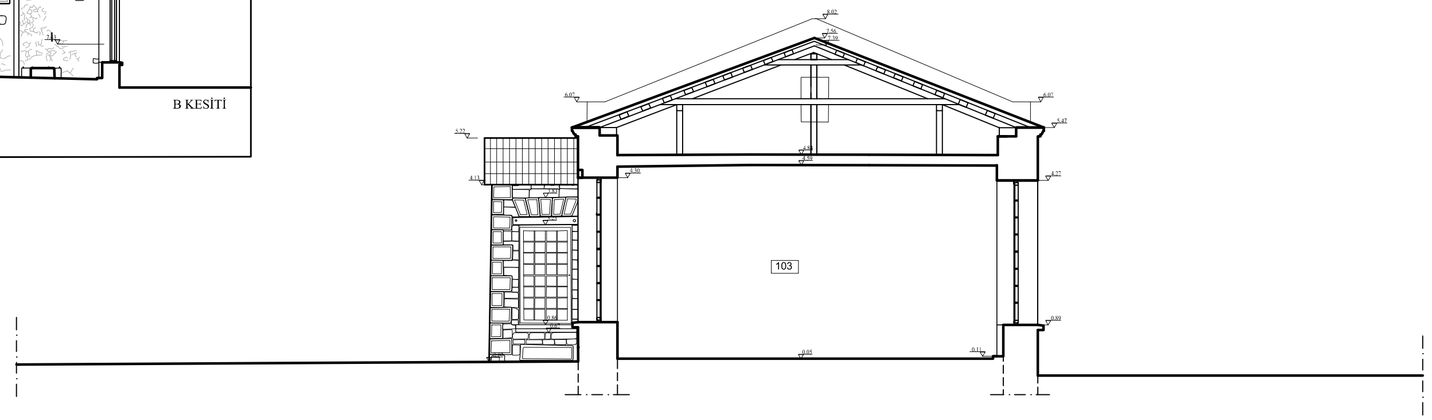

A KESİTİ

RÖLÖVE

B KESİTİ

B KESİTİ

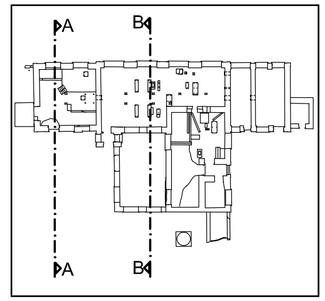
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

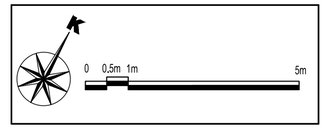
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

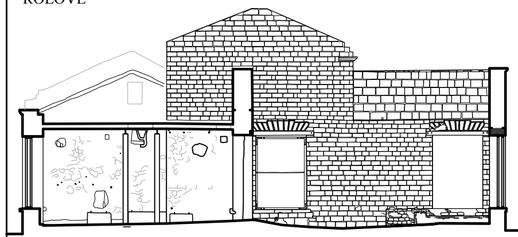

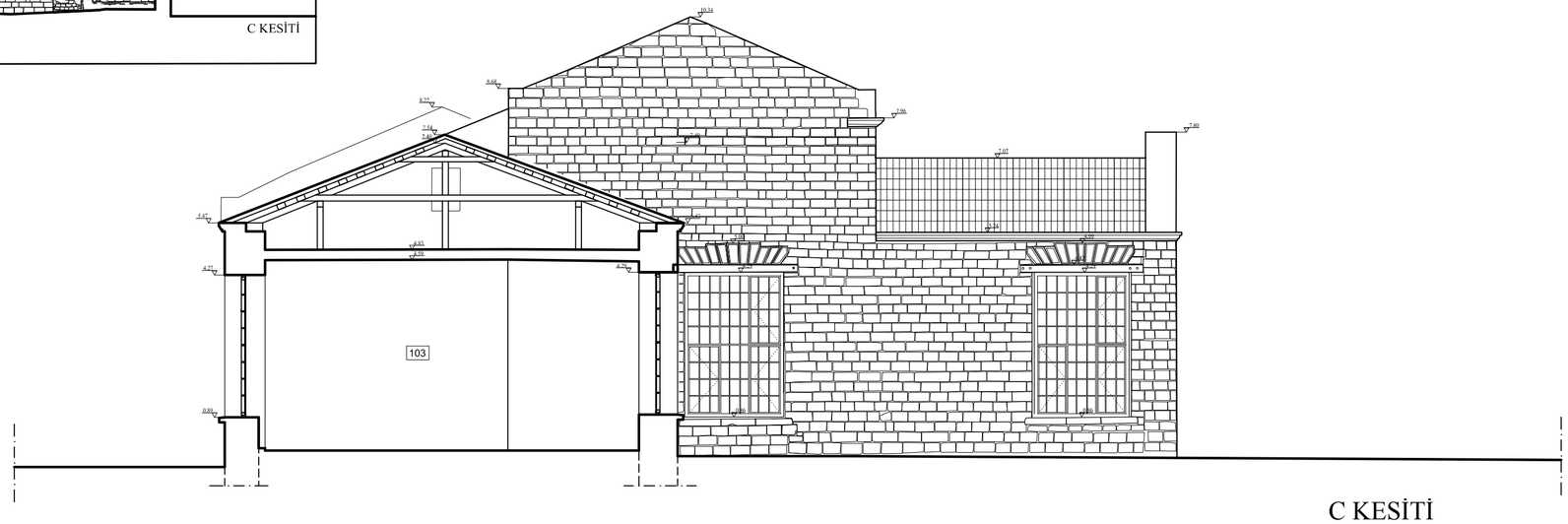
RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.34	A KESİTİ-B KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

RÖLÖVE

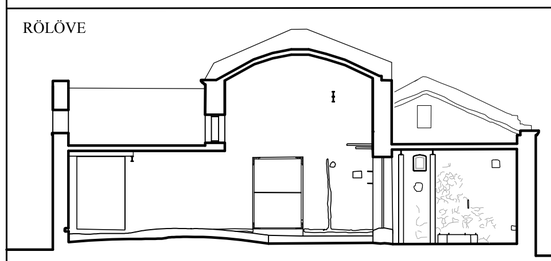

C KESİTİ

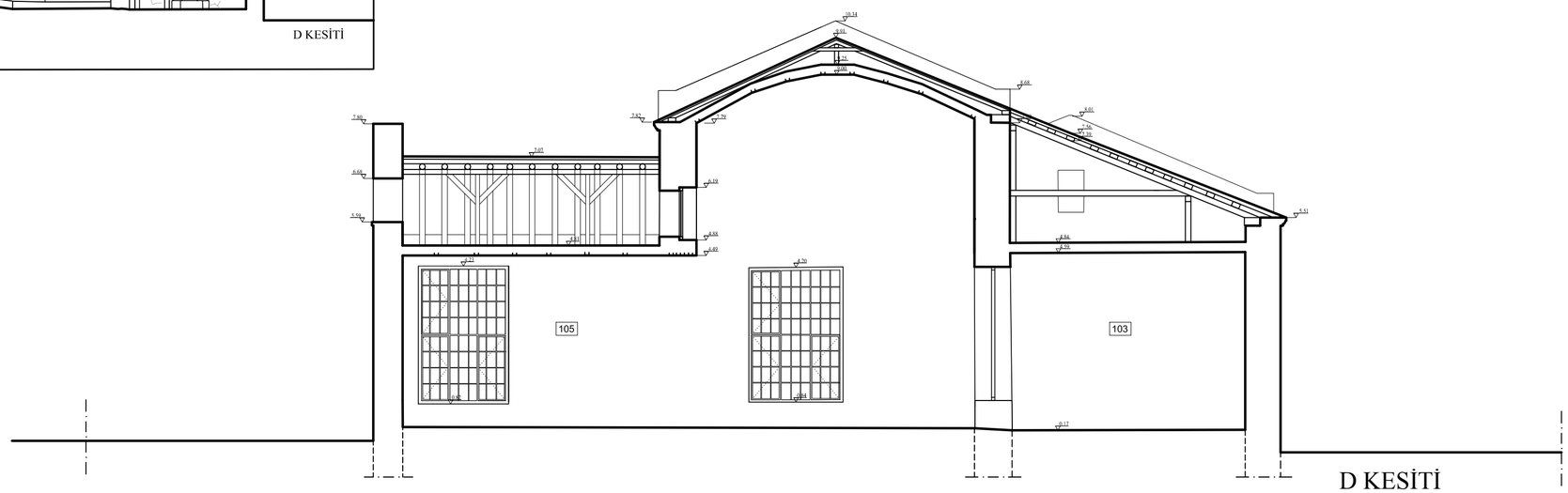

C KESİTİ

RÖLÖVE

D KESİTİ

D KESİTİ

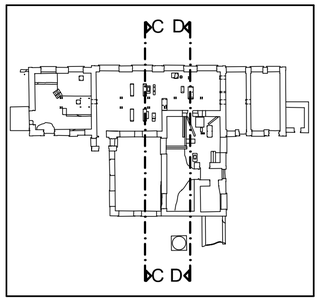
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

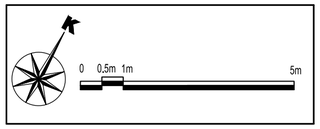
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

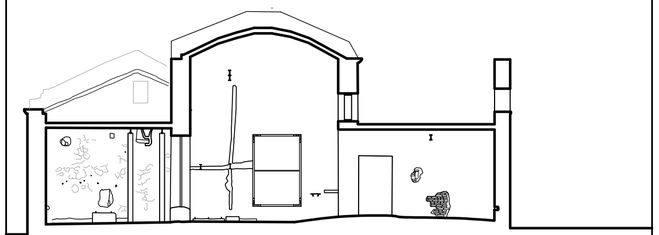
1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

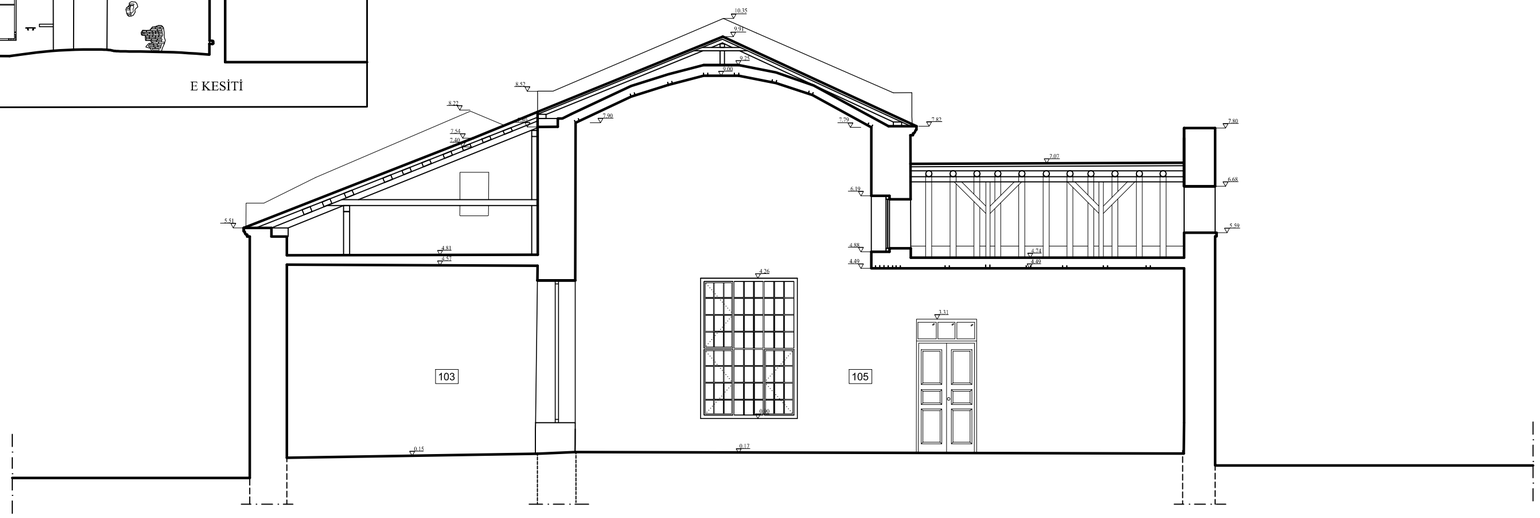

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.35	C KESİTİ-D KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

RÖLÖVE

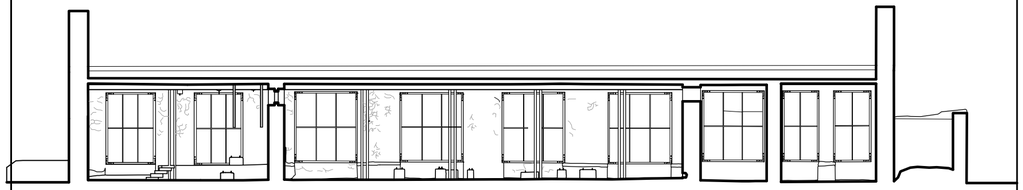

E KESİTİ

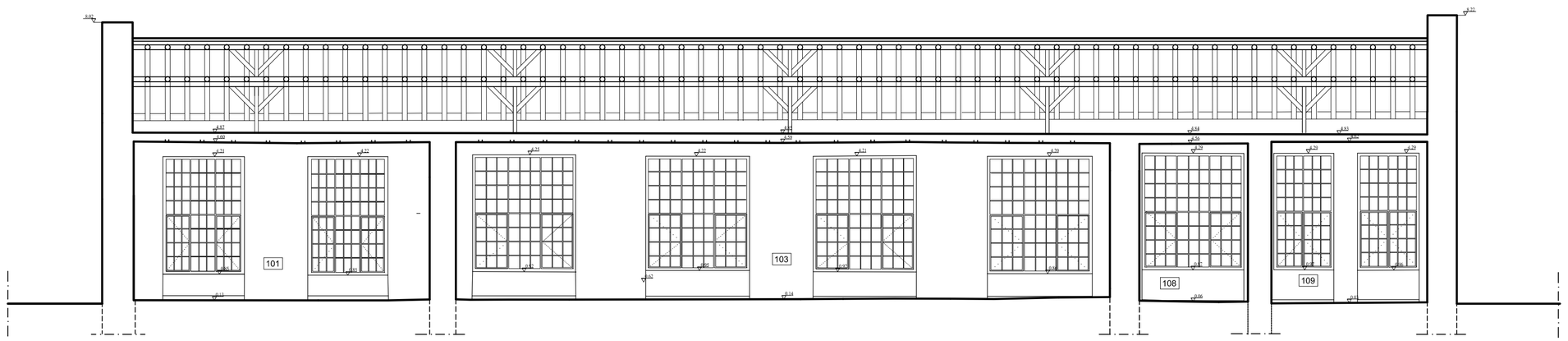

E KESİTİ

RÖLÖVE

F KESİTİ

F KESİTİ

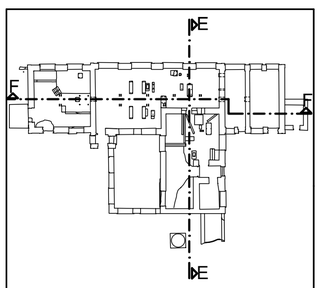
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

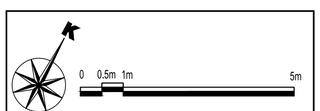
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

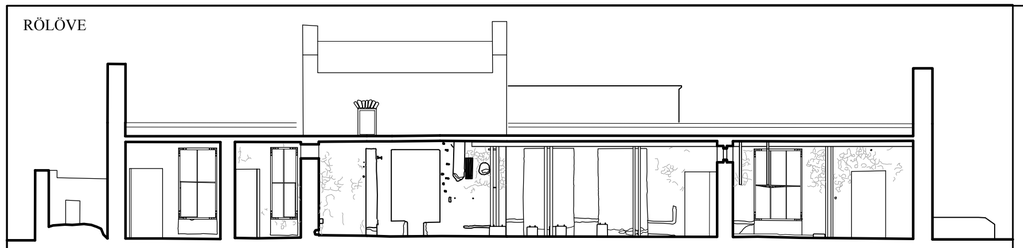
RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

ŞEKİL H.36

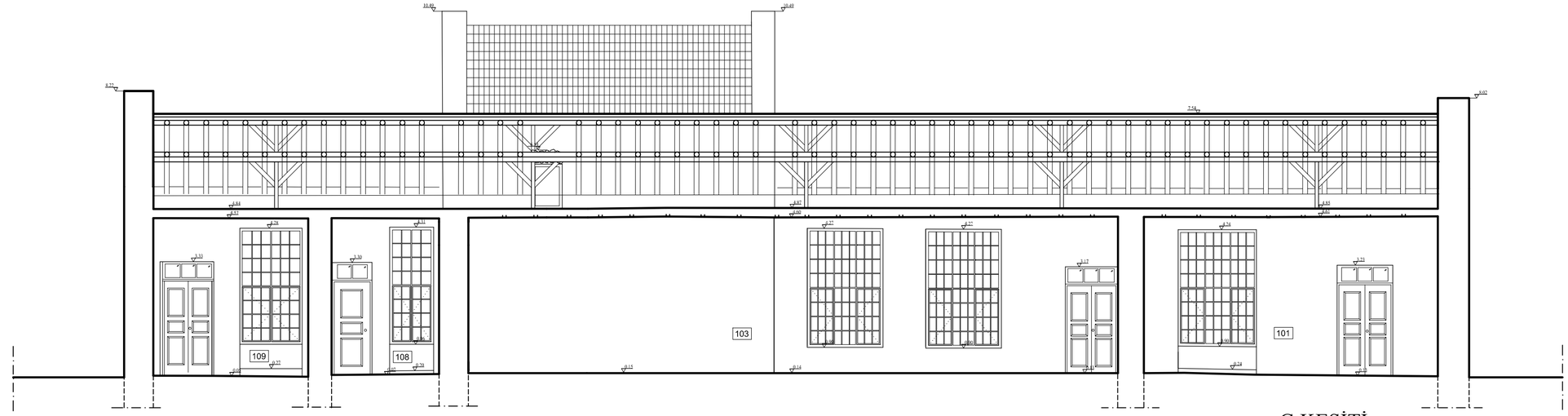
E KESİTİ-F KESİTİ
ÖLÇEK: 1/100

ARALIK 2015

RÖLÖVE

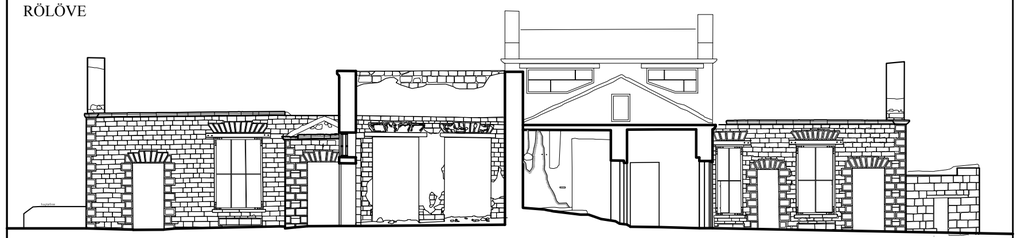

G KESİTİ

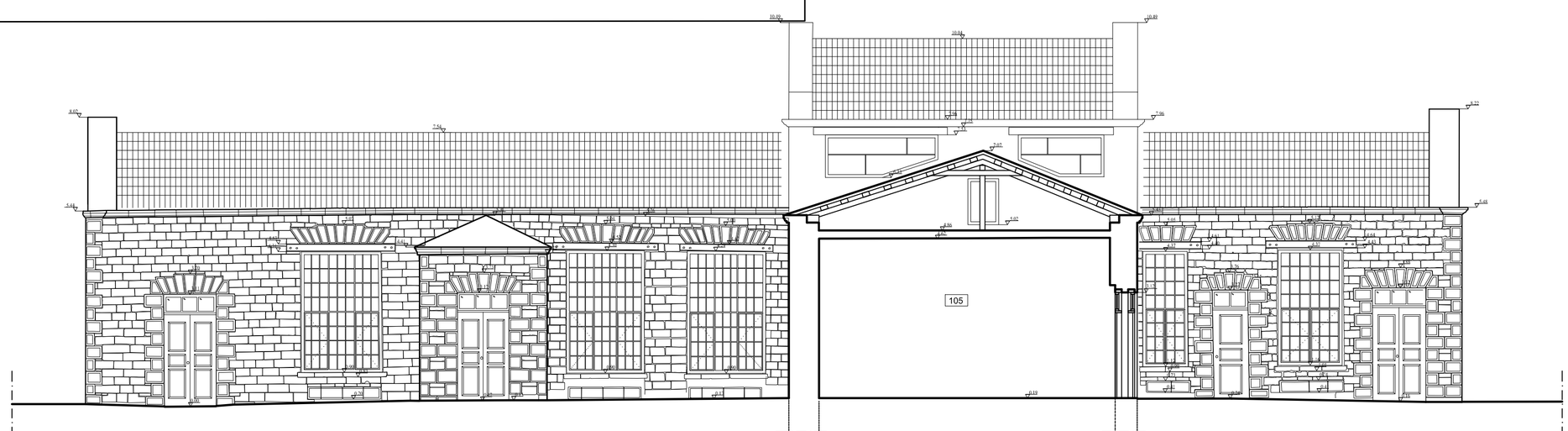

G KESİTİ

RÖLÖVE

H KESİTİ

H KESİTİ

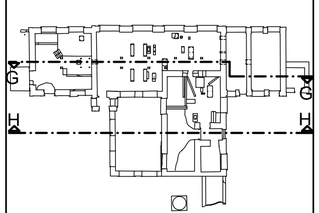
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

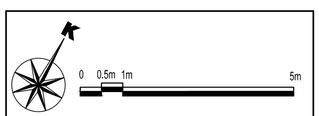
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

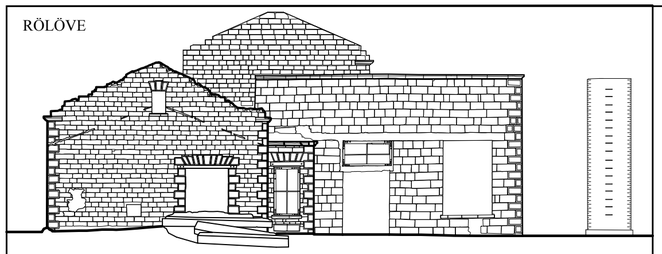
1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

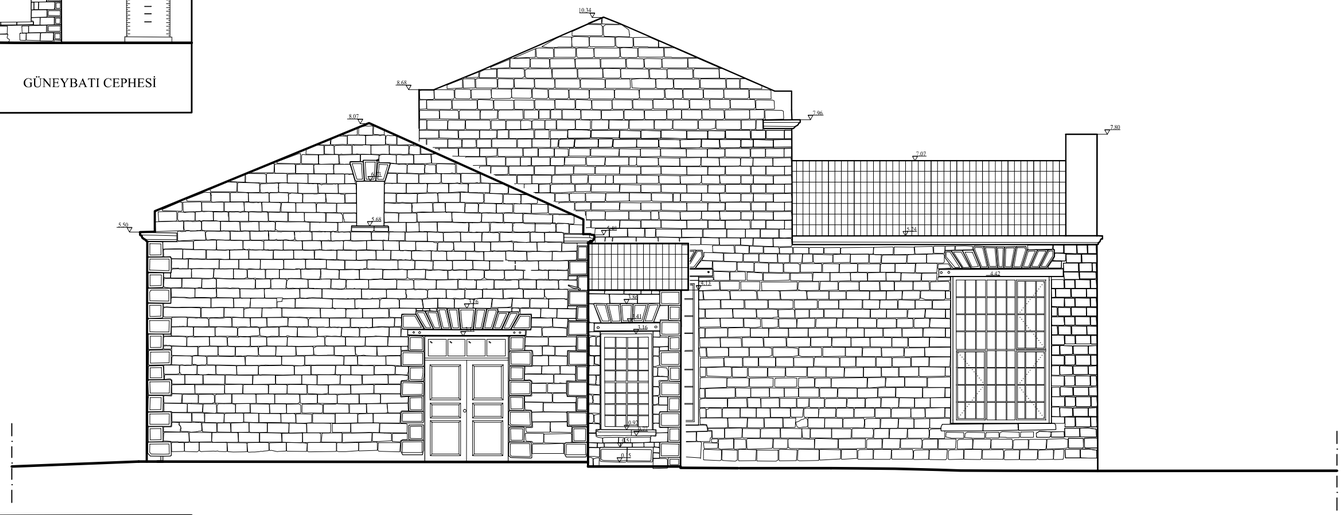

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.37	G KESİTİ-H KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

RÖLÖVE

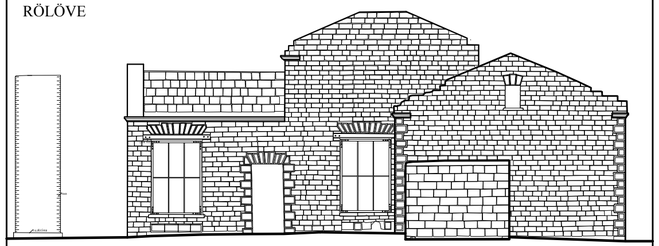

GÜNEYBATI CEPHESİ

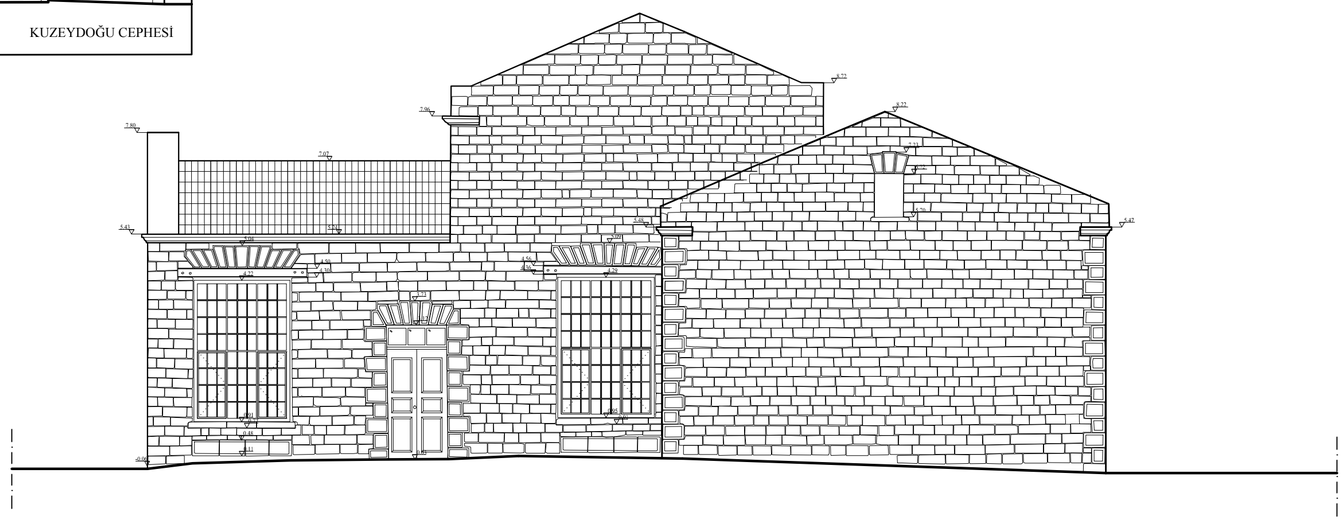

KUZEYDOĞU CEPHESİ

RÖLÖVE

KUZEYDOĞU CEPHESİ

GÜNEYBATI CEPHESİ

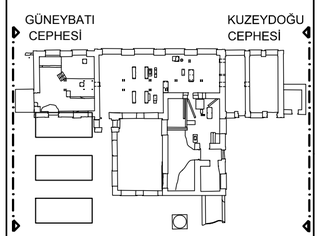
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

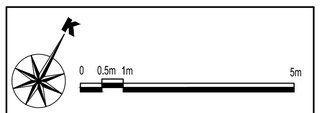
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

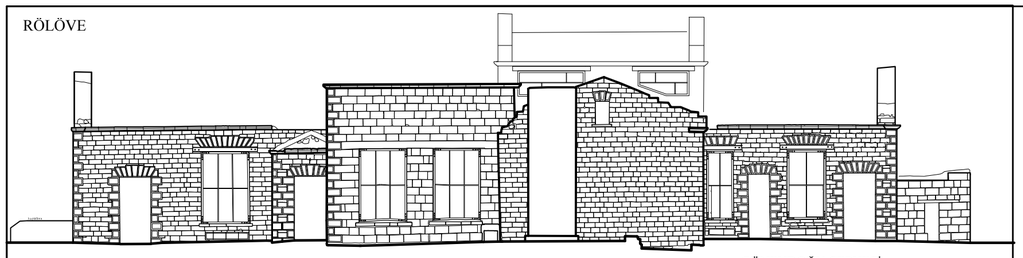
1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

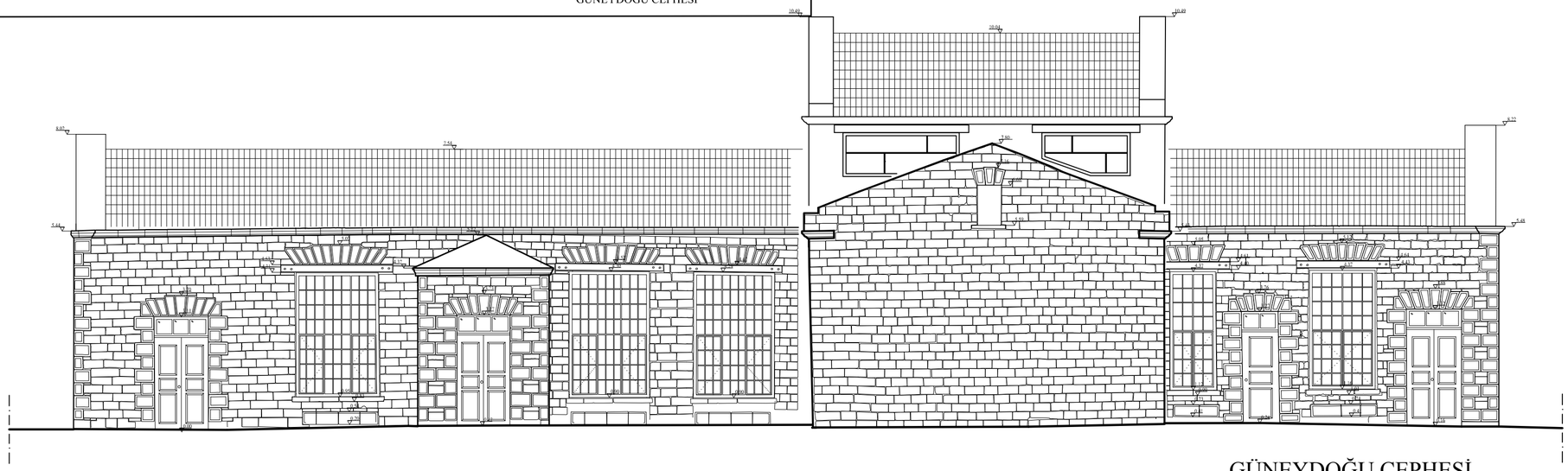

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.38	KUZEYDOĞU-GÜNEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

RÖLÖVE

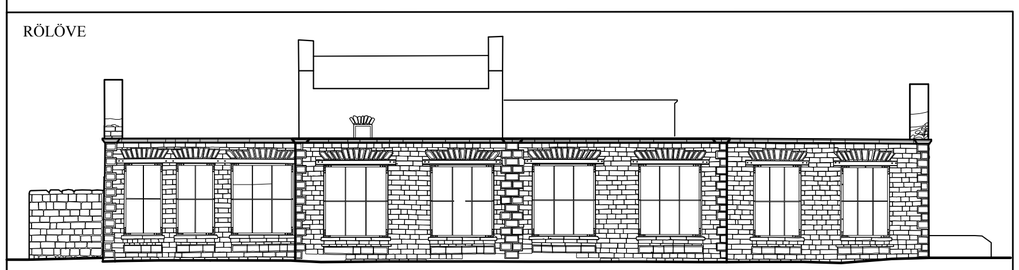

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

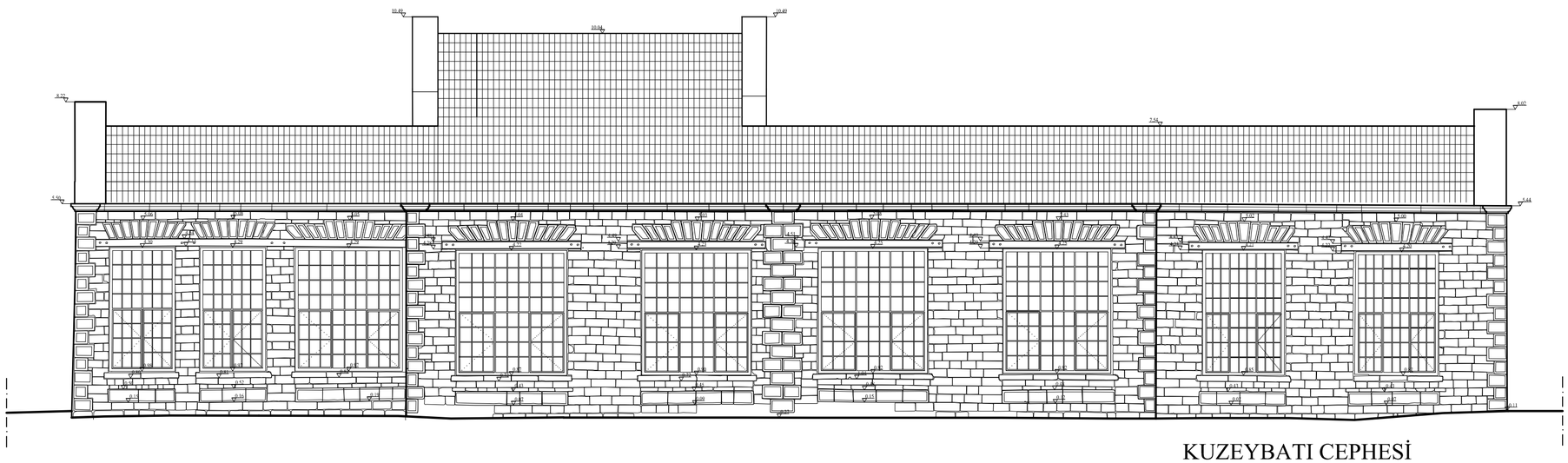

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

RÖLÖVE

KUZEYBATI CEPHESİ

KUZEYBATI CEPHESİ

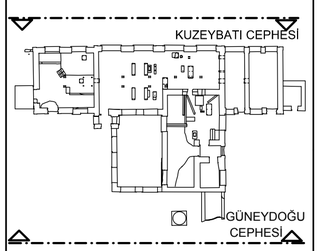
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

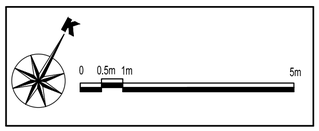
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.39	GÜNEYDOĞU-KUZEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

Demiryolu

Lojman

soğutma
havuzu

bodrum
girişi

baca

b.a.
platform

Süt Tozu Fabrikası

Demiryolu

Demiryolu

RAMPA

Askeri Yapı

Askeri Yapı

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

3.DÖNEM RESTİTÜSYONU

Parsel Sınırları

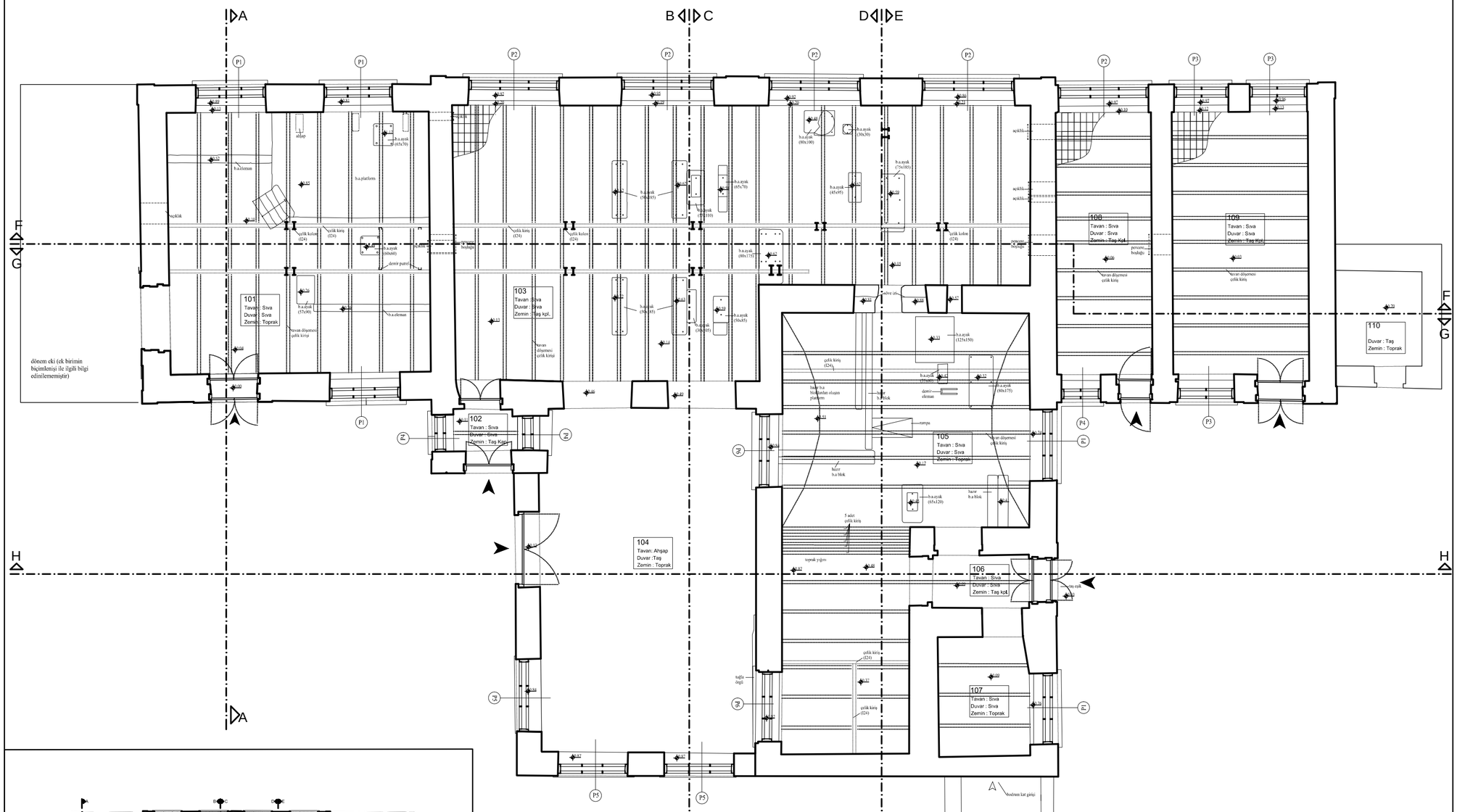
0 0.5m 1m 5m

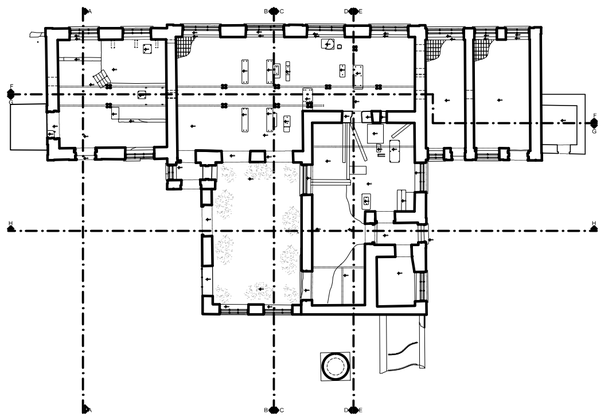
RÖLÖVE | **RESTİTÜSYON** | RESTORASYON

ŞEKİL H.40

VAZİYET PLANI
ÖLÇEK: 1/200

ARALIK 2015

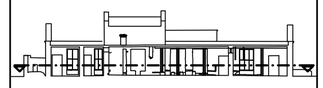
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

3.DÖNEM RESTİTÜSYONU

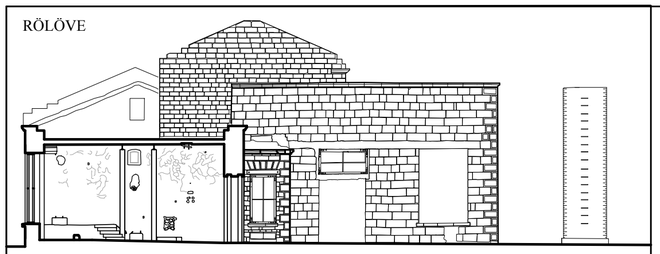
RÖLÖVE | **RESTİTÜSYON** | RESTORASYON

ŞEKİL H.41

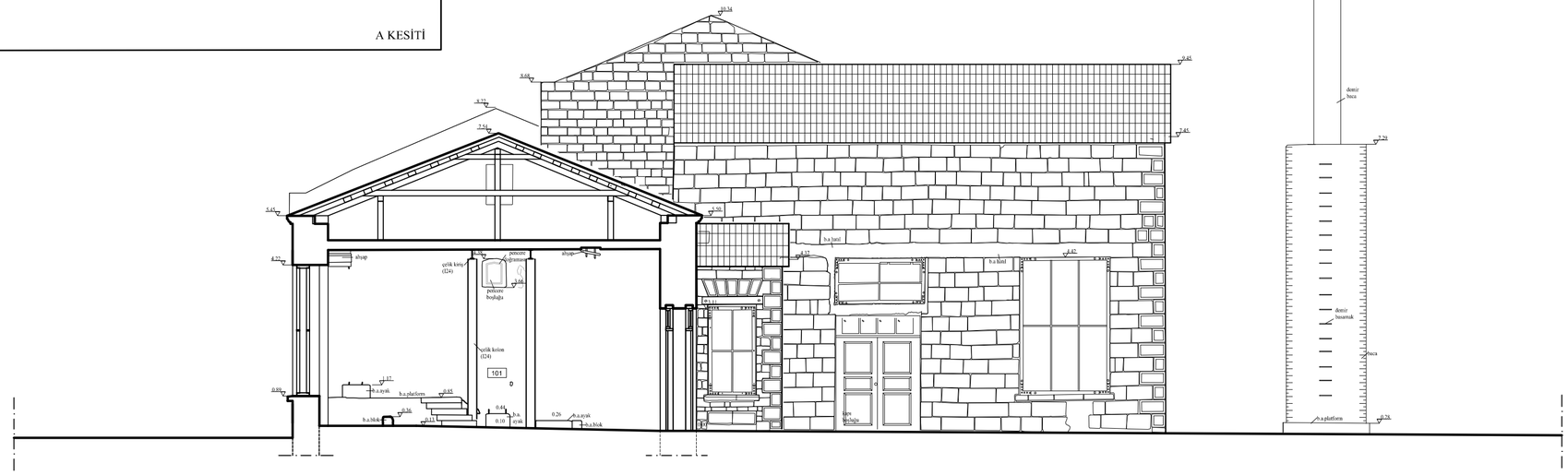
ZEMİNKAT PLANI
ÖLÇEK: 1/100

ARALIK 2015

RÖLÖVE

A KESİTİ

A KESİTİ

RÖLÖVE

B KESİTİ

B KESİTİ

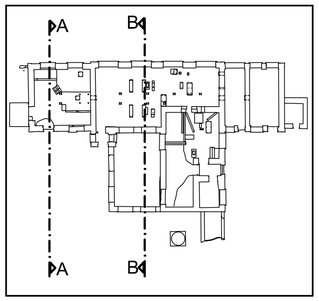
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

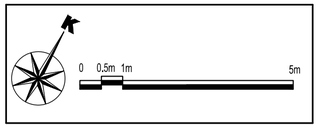
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

3.DÖNEM RESTİTÜSYONU

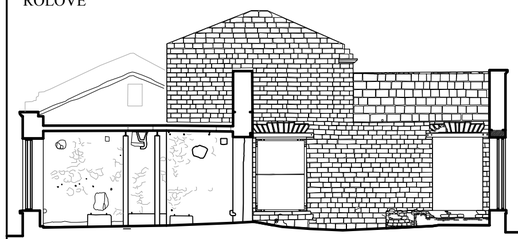

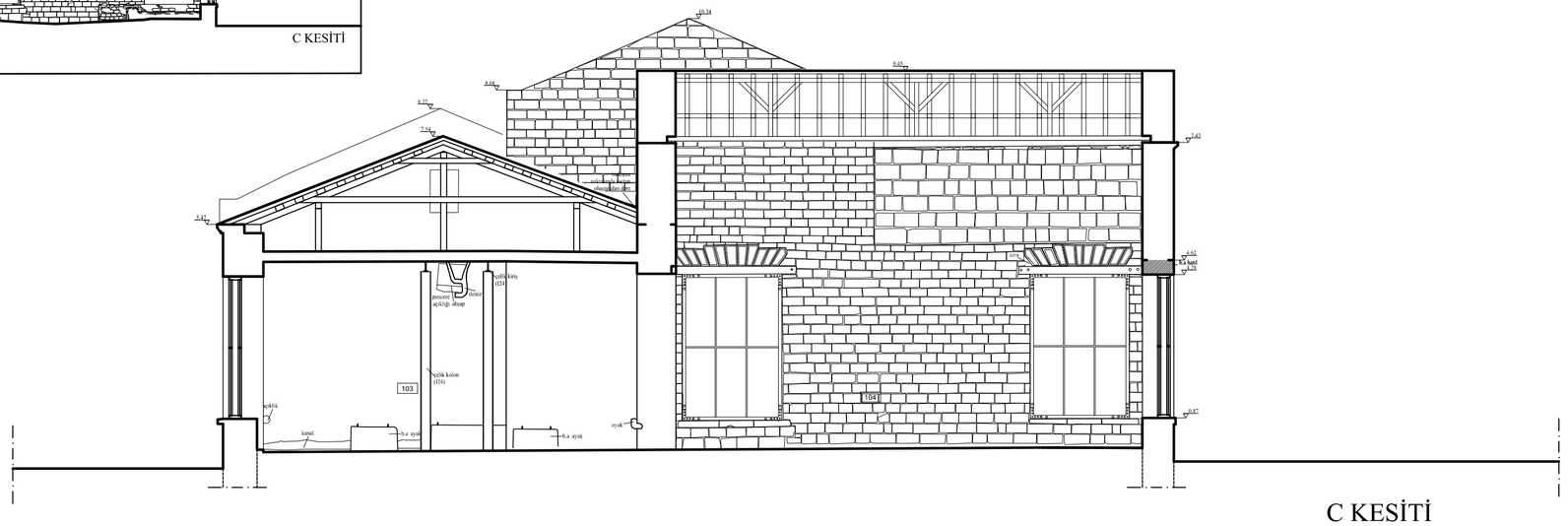
RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.42	A KESİTİ-B KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

RÖLÖVE

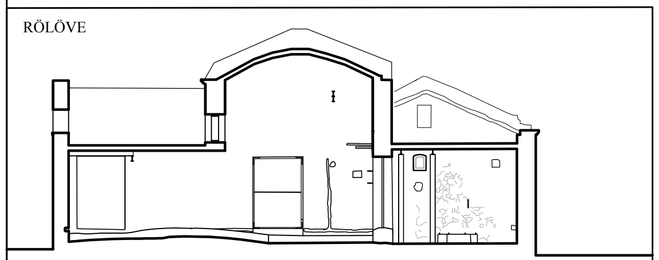

C KESİTİ

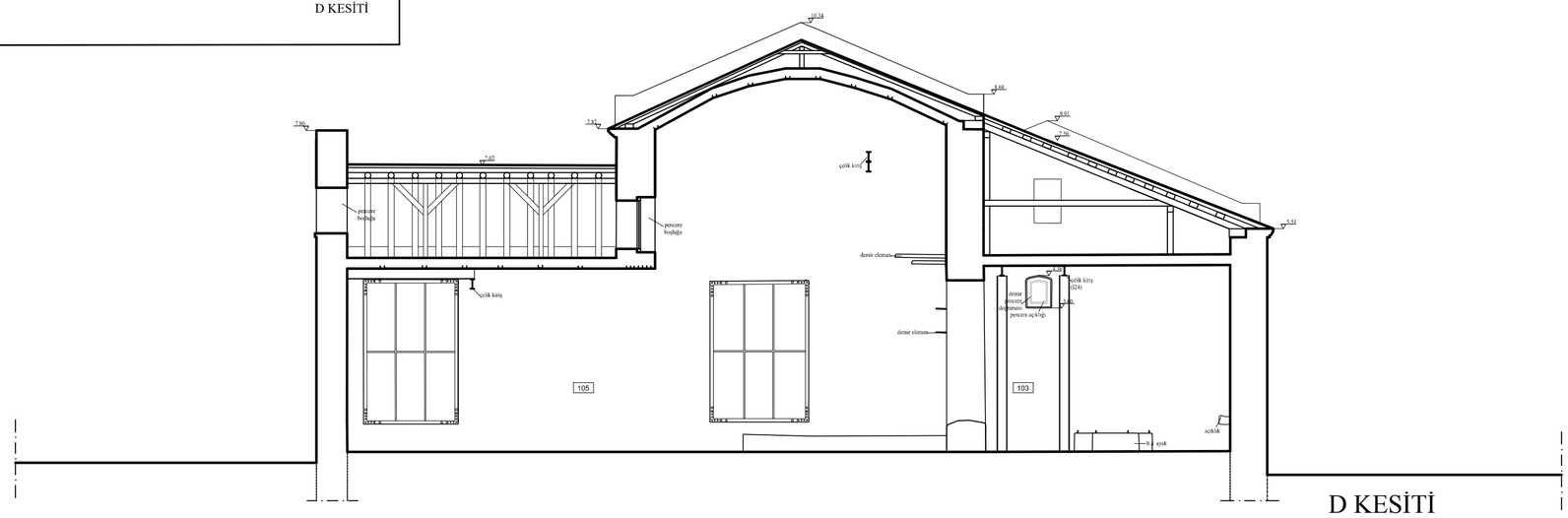

C KESİTİ

RÖLÖVE

D KESİTİ

D KESİTİ

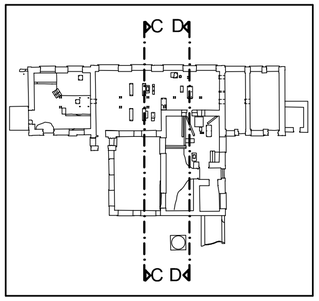
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

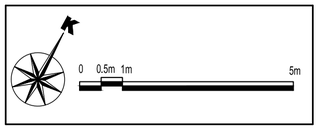
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

3.DÖNEM RESTİTÜSYONU

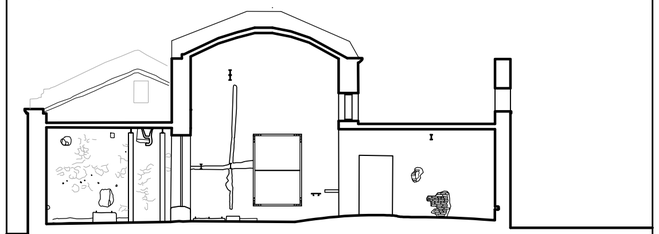

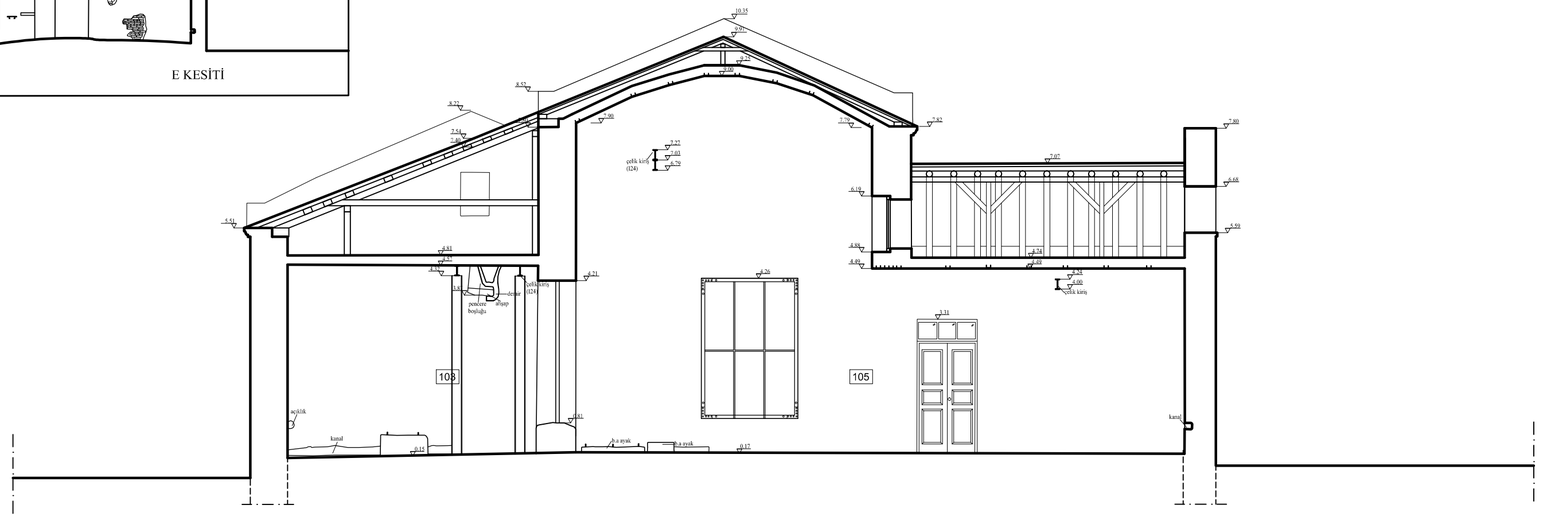
RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.43	C KESİTİ-D KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

RÖLÖVE

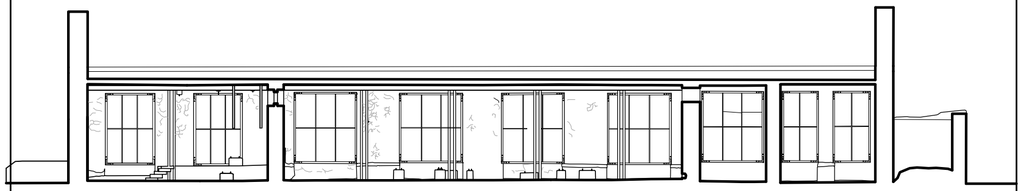

E KESİTİ

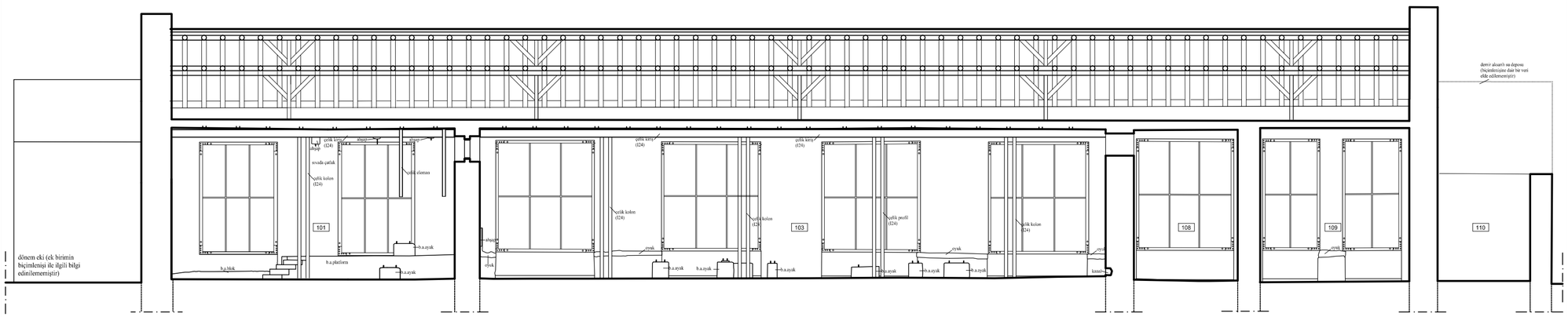

E KESİTİ

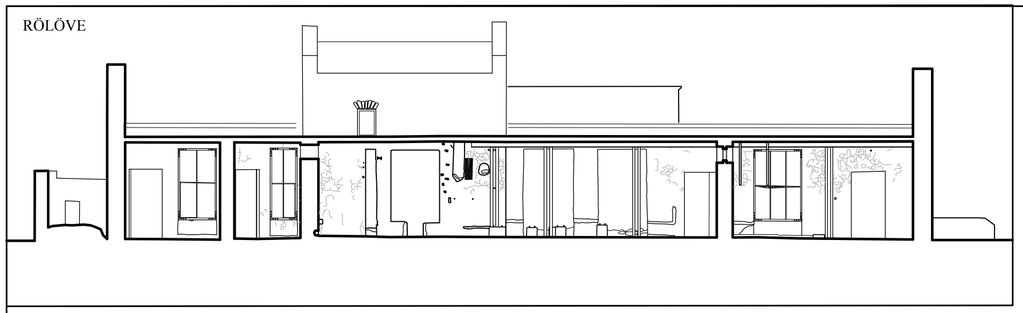
RÖLÖVE

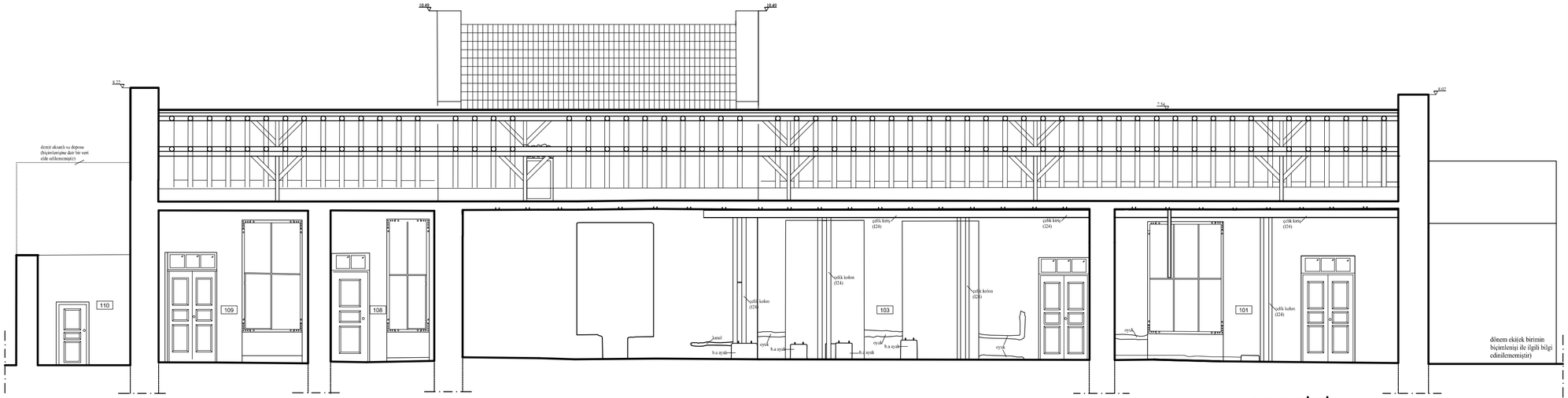

F KESİTİ

çelik kiriş (I24)
ahşap
ahşap
çelik kiriş (I24)
çelik kiriş (I24)
çelik kiriş (I24)
ahşap
ahşap
ahşap

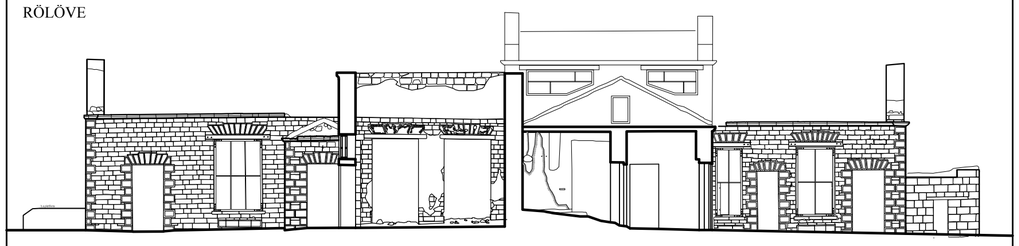
RÖLÖVE

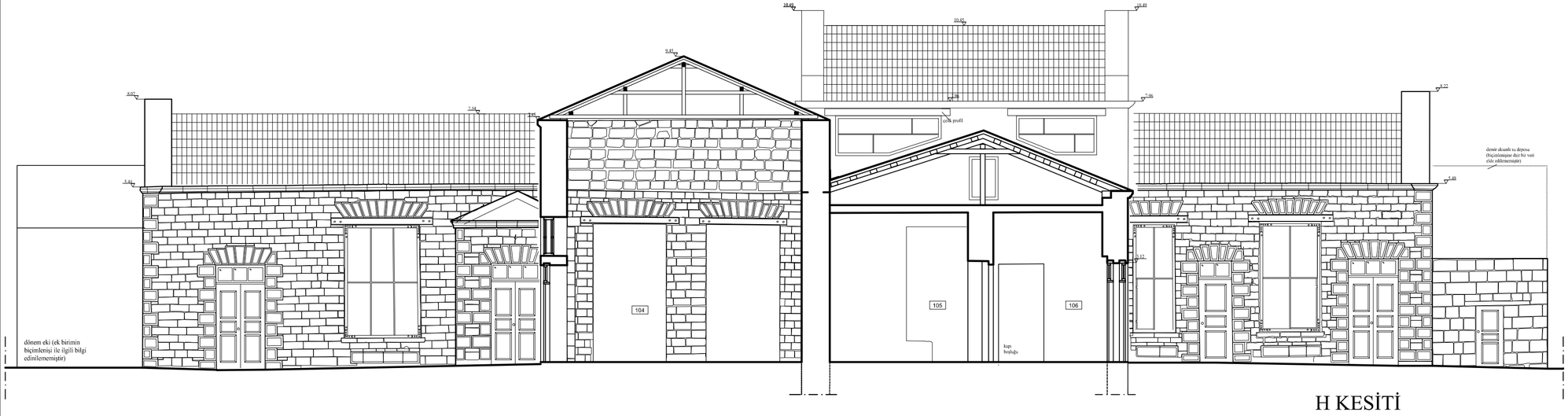

G KESİTİ

RÖLÖVE

H KESİTİ

H KESİTİ

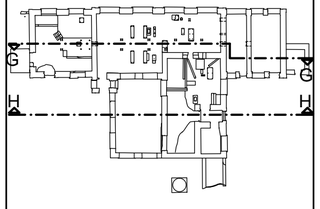
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

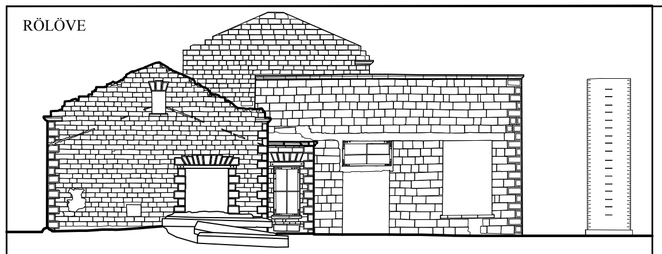
3.DÖNEM RESTİTÜSYONU

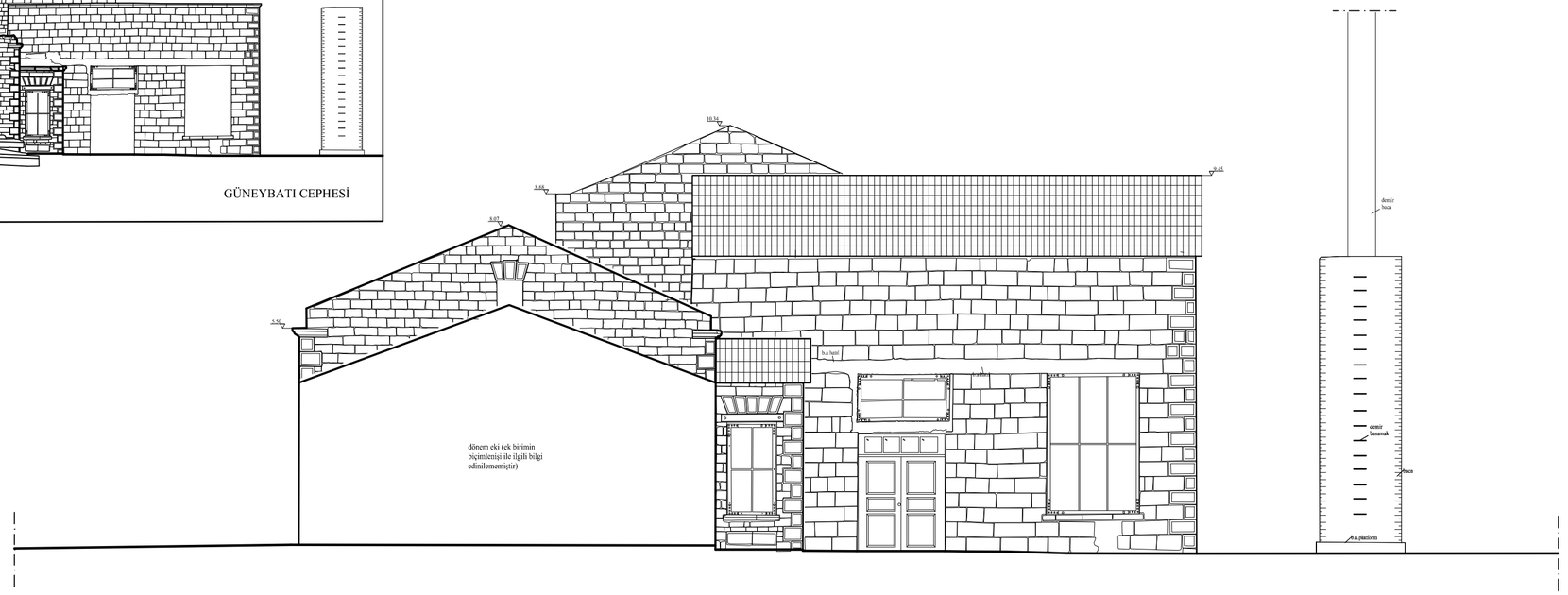
0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.45	G KESİTİ-H KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
	ARALIK 2015	

RÖLÖVE

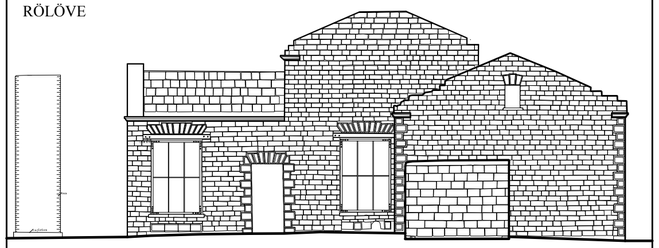

GÜNEYBATI CEPHESİ

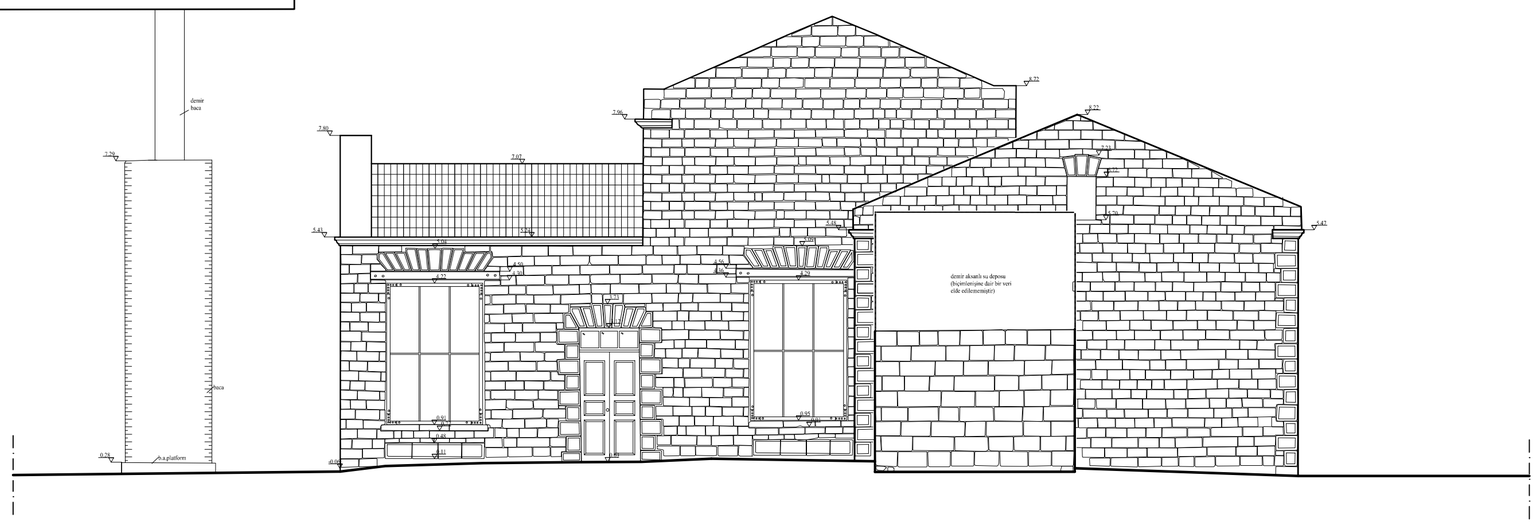

GÜNEYBATI CEPHESİ

RÖLÖVE

KUZEYDOĞU CEPHESİ

GÜNEYBATI CEPHESİ

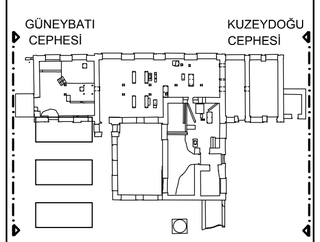
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

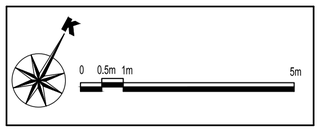
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

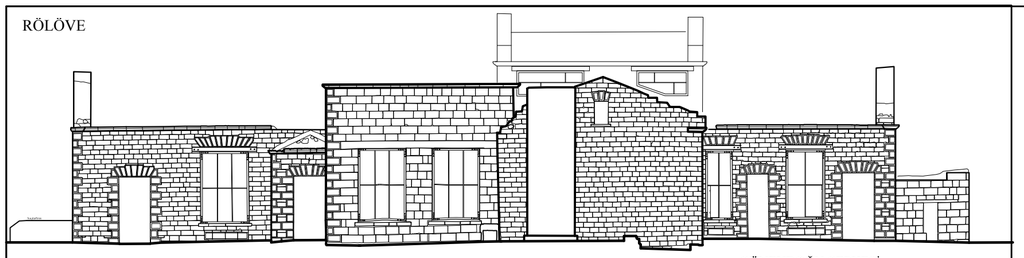
3.DÖNEM RESTİTÜSYONU

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.46	KUZEYDOĞU-GÜNEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

RÖLÖVE

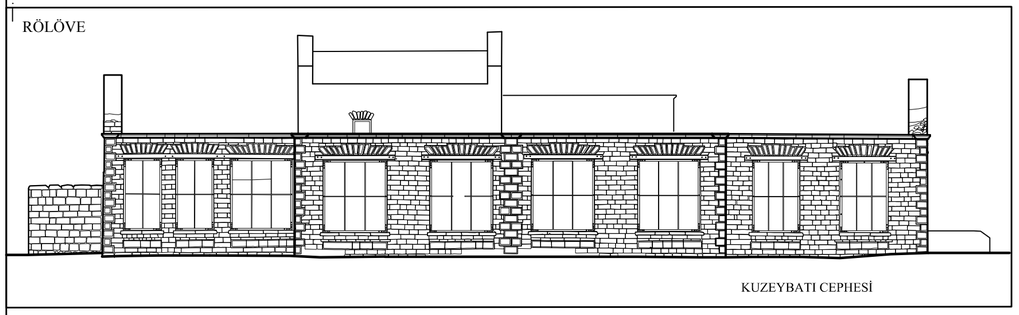

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

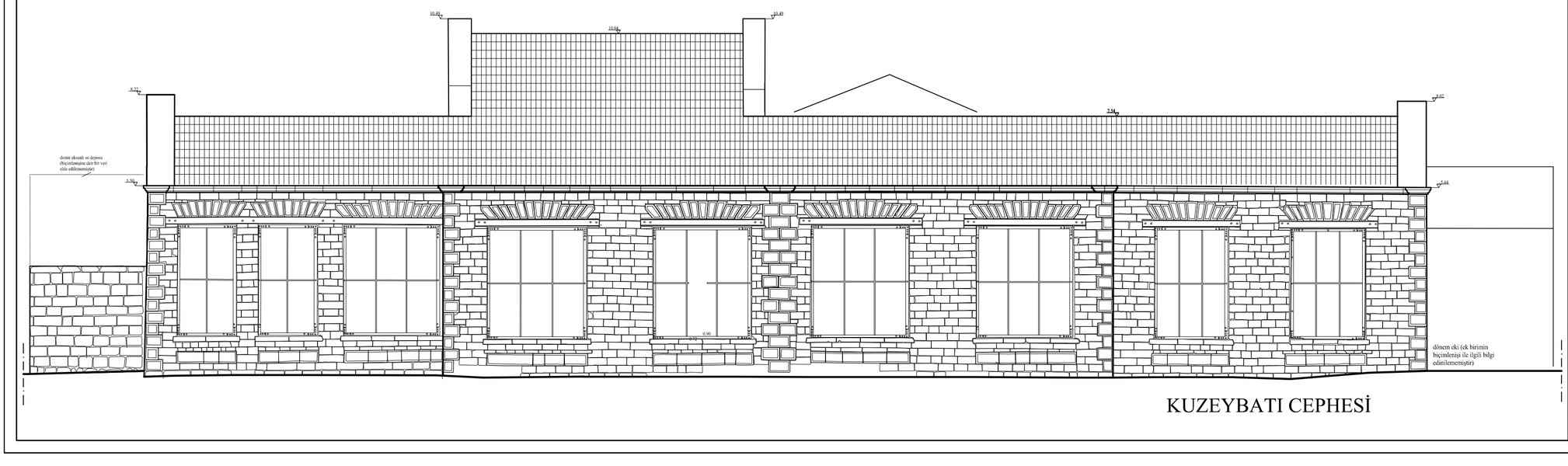

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

RÖLÖVE

KUZEYBATI CEPHESİ

KUZEYBATI CEPHESİ

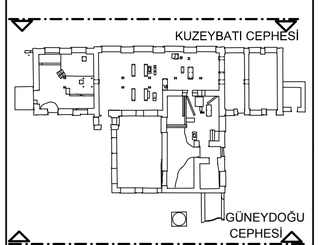
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

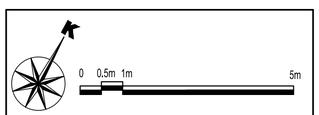
KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

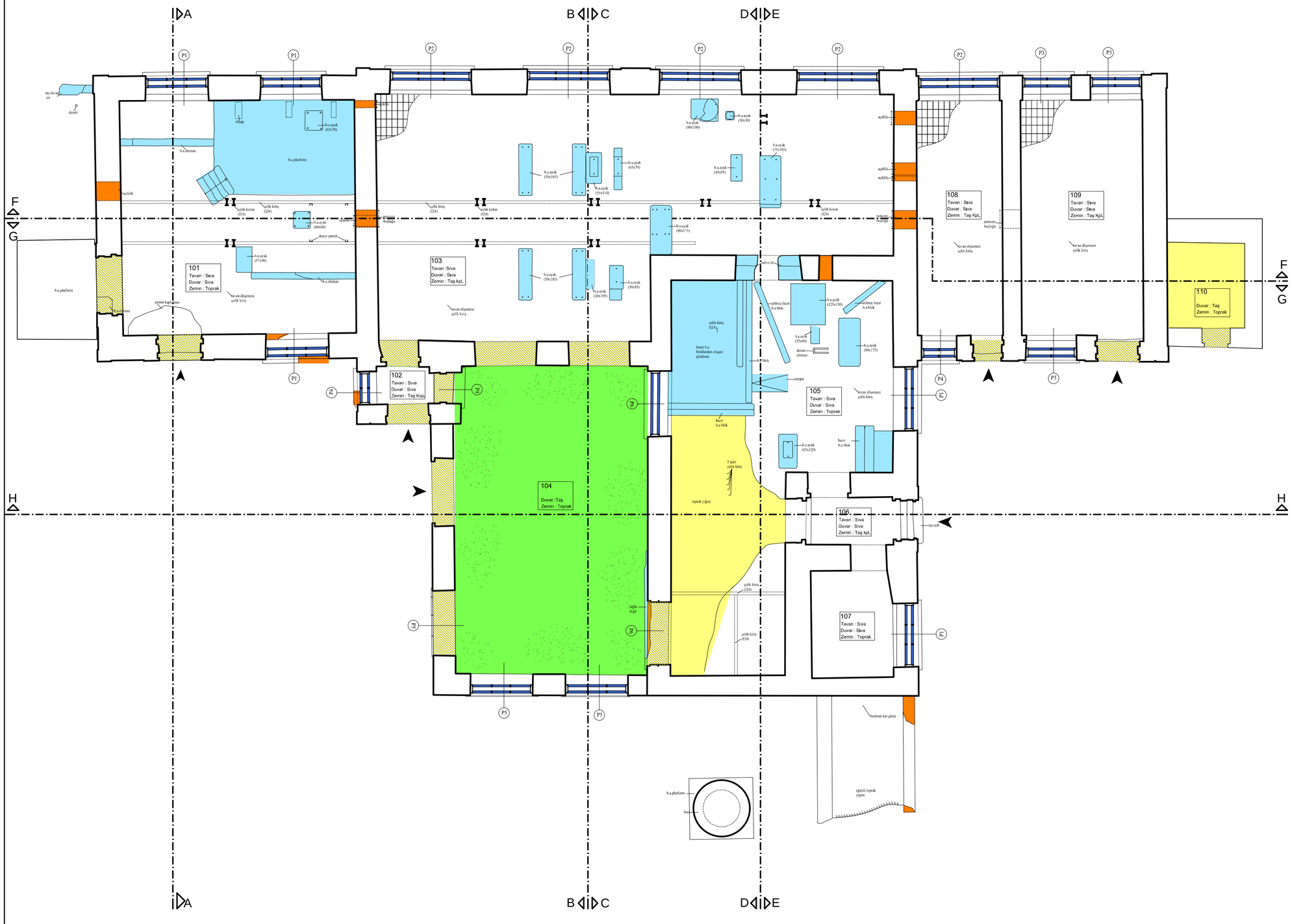
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

1.DÖNEM RESTİTÜSYONU

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.47	GÜNEYDOĞU-KUZEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

MÜDAHALELER

- Bütünleme
- Yeniden Yapım
- Çatlakların onarımı
- Sıva Raspası
- Sıvanın yeniden yapılması
- Çimento Sıvanın Kaldırılması
- Antipas Uugulaması
- Bitkilenmelerin Temizlenmesi
- Biyolojik Oluşumların Temizlenmesi
- Yüzey Temizliği
- Dolgu alanın temizlenmesi
- Eklerden Arındırma

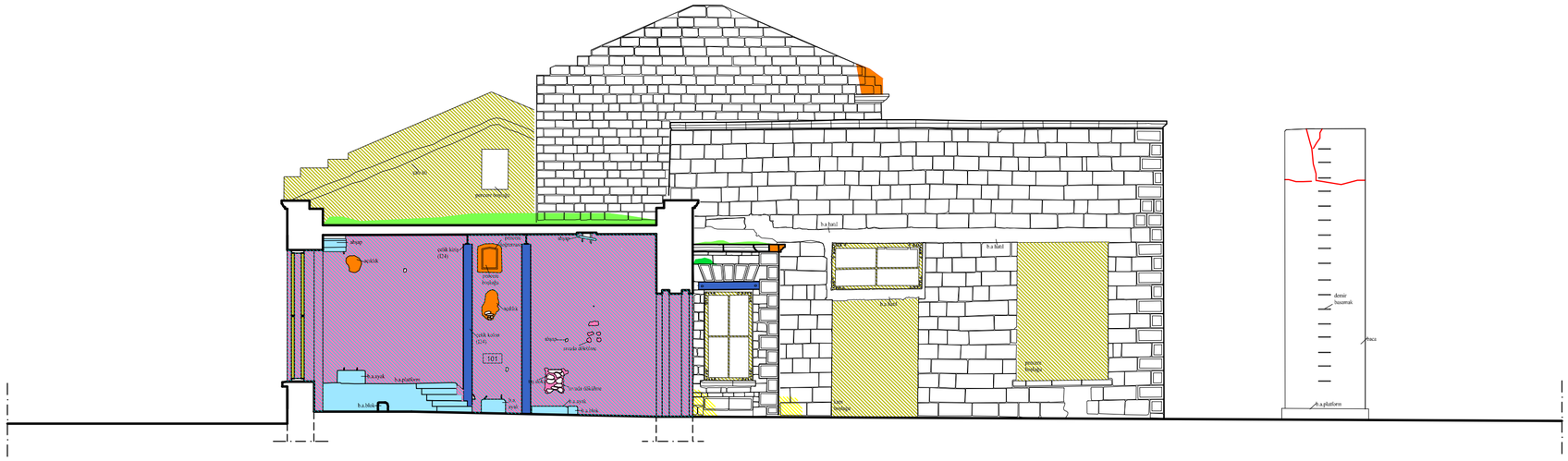
0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE | RESTİTÜSYON | RESTORASYON

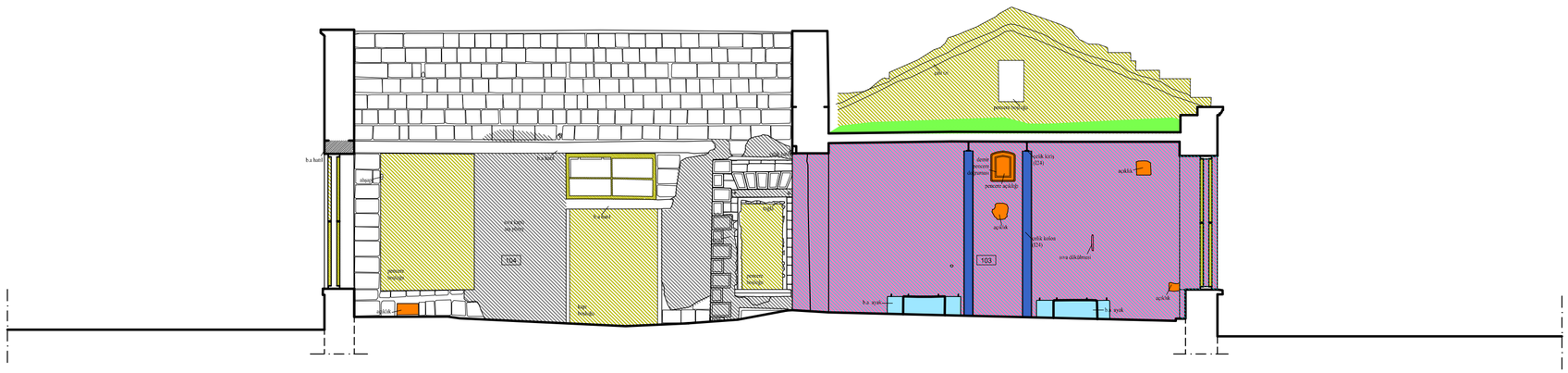
ŞEKİL H.48

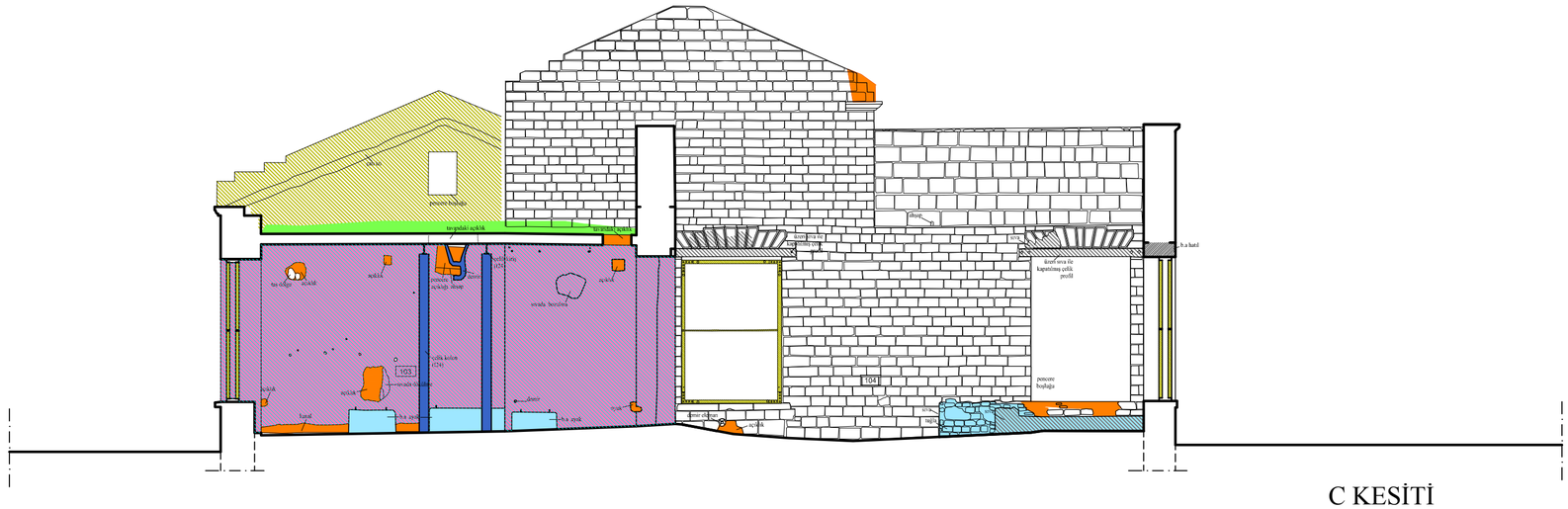
ZEMİNKAT PLANI
ÖLÇEK: 1/100

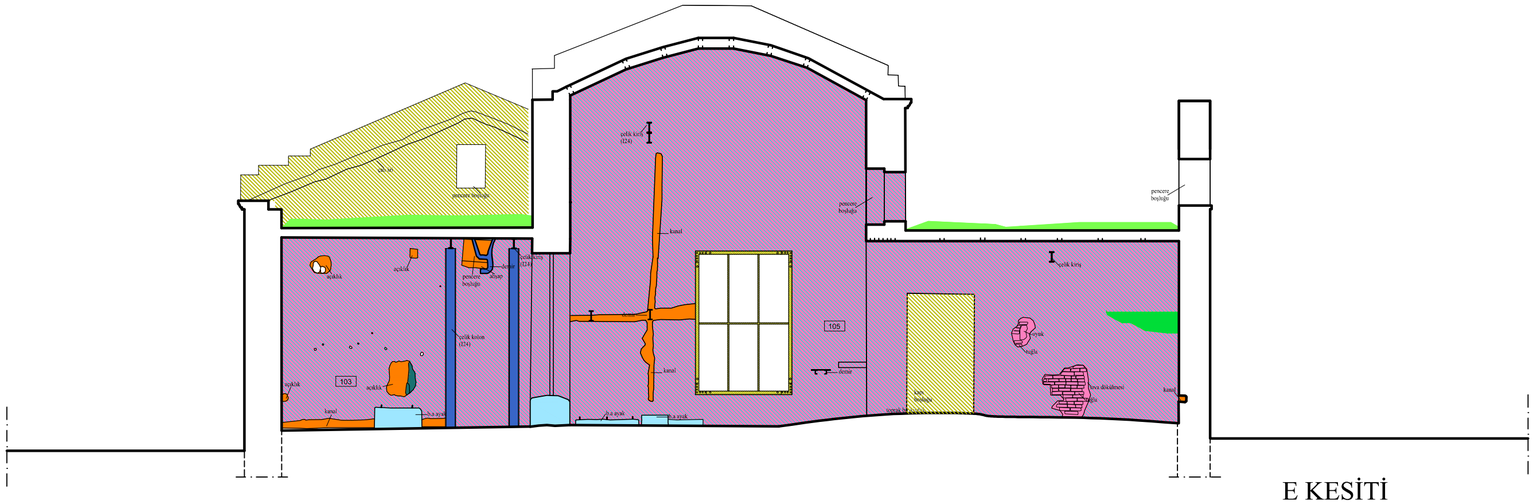
ARALIK 2015

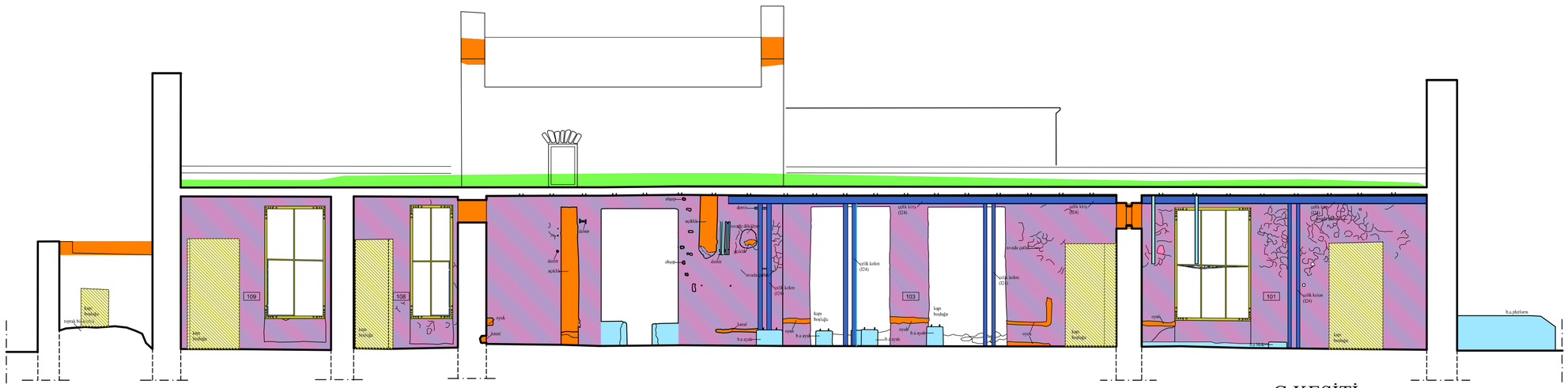

A KESİTİ

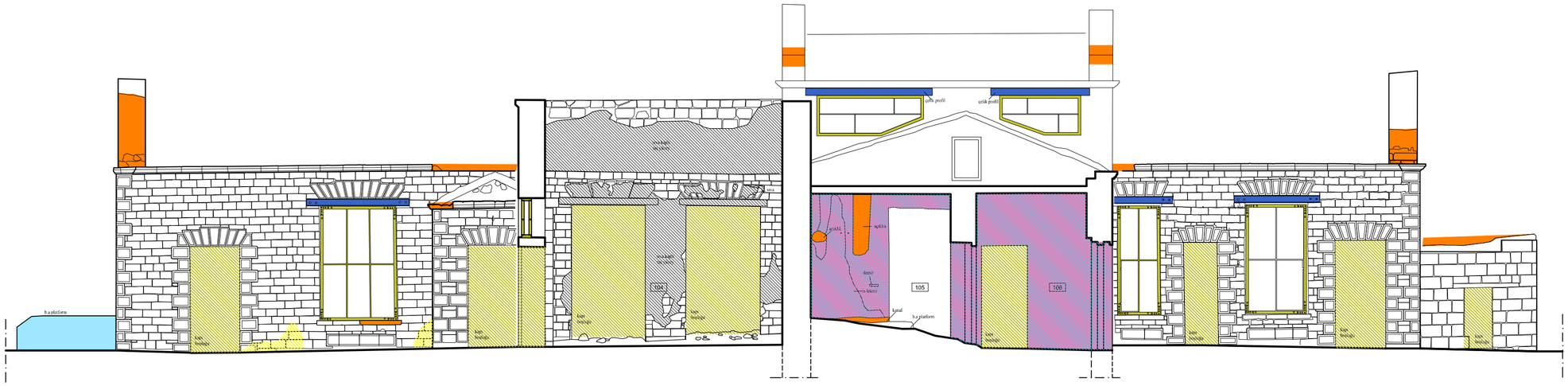

104
103
b.a.kat
b.a.kat
b.a.kat
b.a.kat

103
104
pencere boşluğu
ahşap
ahşap
ahşap

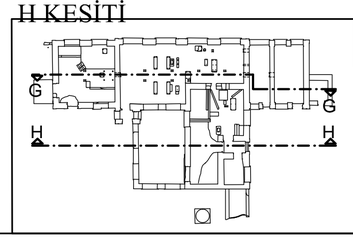

105
103
çatlak
çatlak
çatlak

G KESİTİ

H KESİTİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

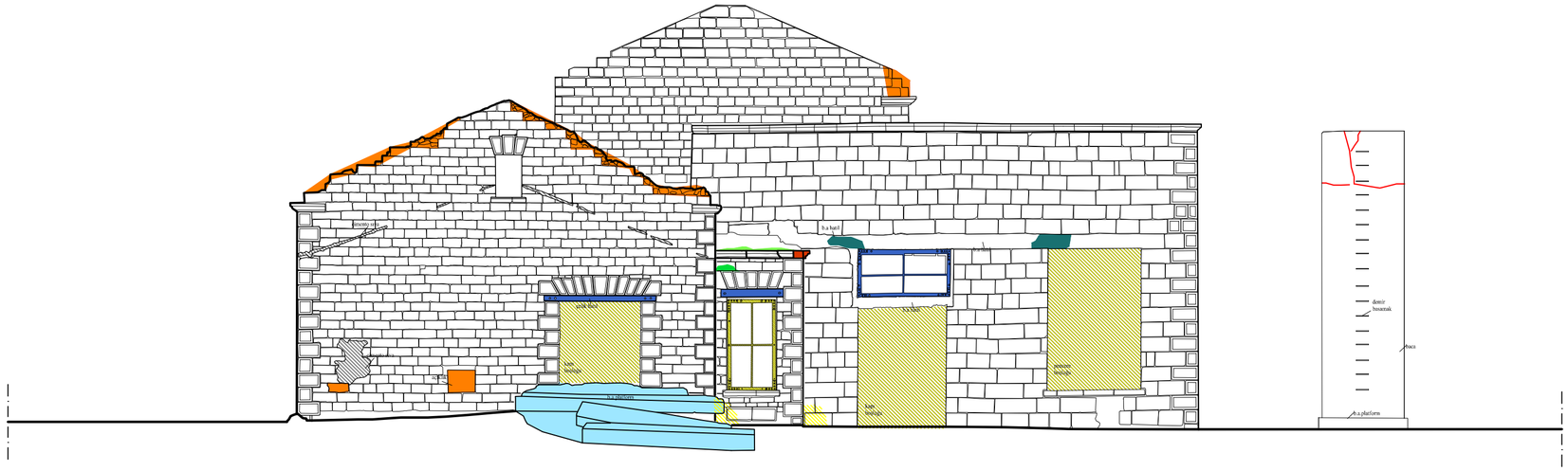
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

MÜDAHALELER

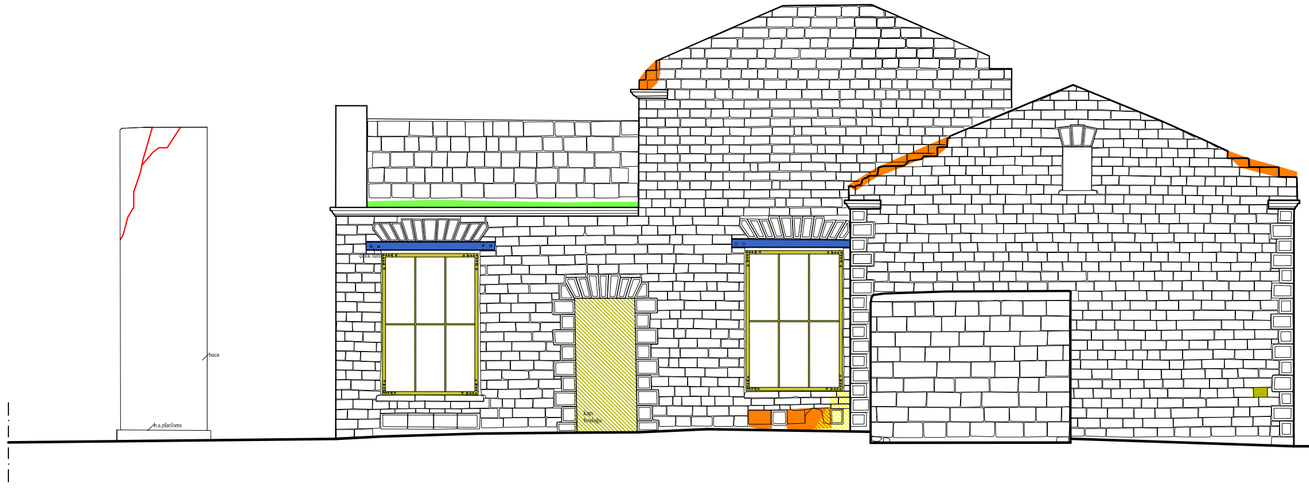
- Bütünleme
- Yeniden Yapım
- Çatlakların onarımı
- Sıva Raspası
- Sıvanın yeniden yapılması
- Çimento Sıvanın Kaldırılması
- Antipas Uugulaması
- Bitkilenmelerin Temizlenmesi
- Biyolojik Oluşumların Temizlenmesi
- Yüzey Temizliği
- Dolgu alanın temizlenmesi
- Eklerden Arındırma

0 0,5m 1m 5m

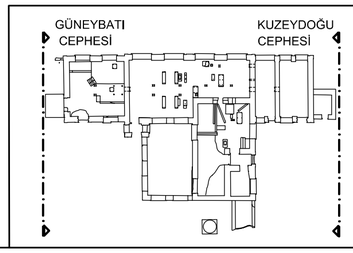
RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.52	G KESİTİ- H KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

GÜNEYBATI CEPHESİ

KUZEYDOĞU CEPHESİ

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

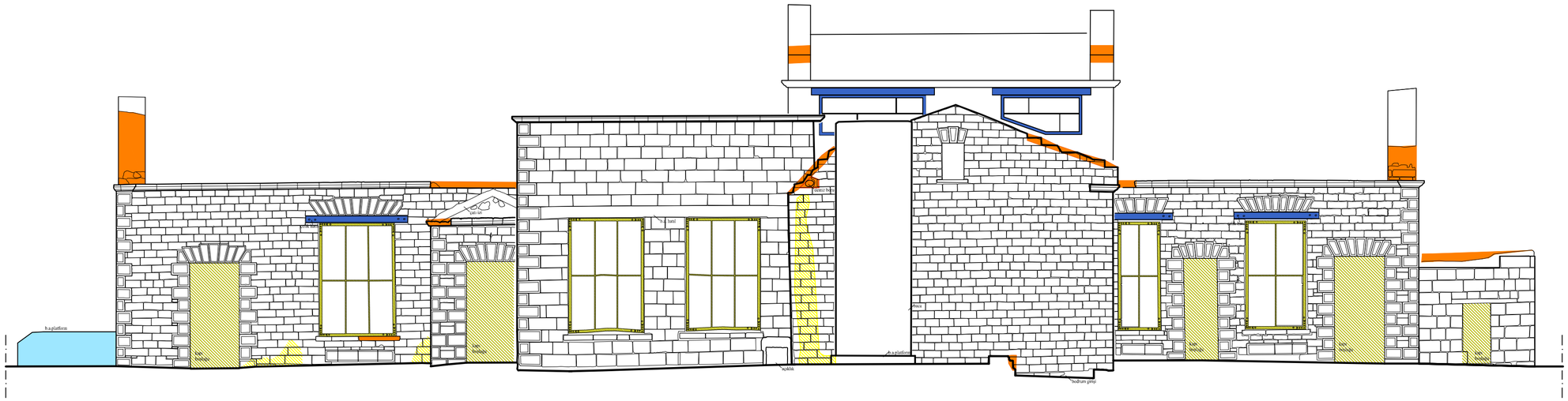
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

MÜDAHALELER

- Bütünleme
- Yeniden Yapım
- Çatlakların onarımı
- Sıva Raspası
- Sıvanın yeniden yapılması
- Çimento Sıvanın Kaldırılması
- Antipas Uugulaması
- Bitkilenmelerin Temizlenmesi
- Biyolojik Oluşumların Temizlenmesi
- Yüzey Temizliği
- Dolgu alanın temizlenmesi
- Eklerden Arındırma

0 0,5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.53	GÜNEYBATI-KUZEYDOĞU CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
	ARALIK 2015	

b.a.platform
Kapı
Pencere
Pencere
Pencere

Alibey Sokak

Gazi Ahmet Muhtar Paşa Caddesi

Bedirhan Sokak

Hat Sokak

Ordu Caddesi

Yaya
üst geçidi

Kafeterya
ve Müze İdari
Birimi

Hat Sokak

Şehit Er Asım Akçay Sokak

Demiryolu

Çocuk oyun
parkı

Çocuk oyun
parkı

Otopark

Kars Kent Müzesi

ahşap
oturma
elamanları

ahşap
oturma
elamanları

Kent Parkı

havuz
(kış aylarında buz
pisti olarak
kullanılacak)

ahşap oturma
elamanları

TMO

Hat Sokak

T.M.O.

Eski Mağaracık Yolu

T.M.O.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.55	VAZİYET PLANI ÖLÇEK: 1/500	
ARALIK 2015		

Demiryolu

Hat Sokak

Şehit Er Asım Akçay Sokak

Kafeterya
ve Müze İdari Birimi

kauçuk
zemin
kaplama

Çocuk oyun parkı

kauçuk
zemin
kaplama

Çocuk oyun parkı

A

A

A

Otopark

Kars Kent Müzesi

bodrum
girişi

bina
ön
platform

ahşap oturma
elamanları

ahşap oturma
elamanları

Kent Parkı

havuz
(kış aylarında
buz pisti
olarak
kullanılacak)

ahşap oturma
elamanları

TMO

T.M.O.

Eski Mağaracık Yolu Sokak

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

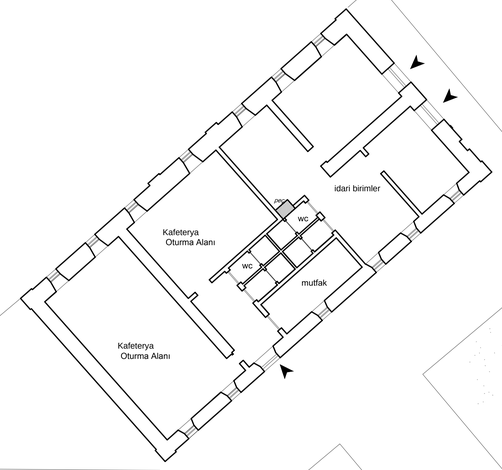

Parsel Sınırları

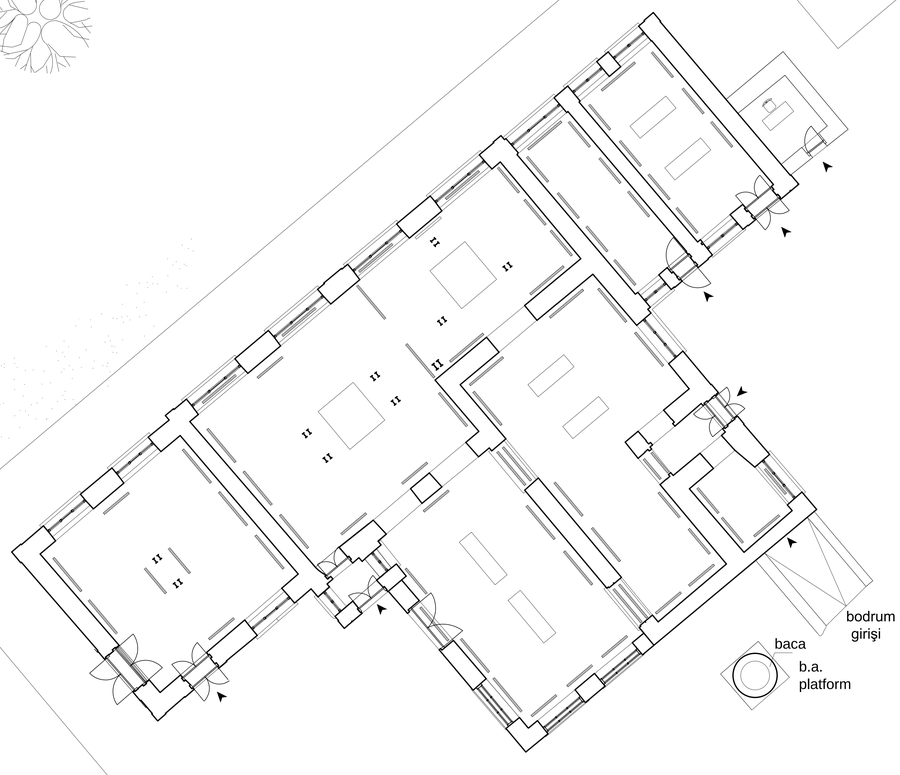
0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	**RESTORASYON**
ŞEKİL H.56	VAZİYET PLANI ÖLÇEK: 1/300	
ARALIK 2015		

Hat Sokak

Kafeterya
ve Müze İdari Birimi

Kars Kent Müzesi

Çocuk oyun parkı

Kent Parkı

ahşap
oturma
elemanları

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

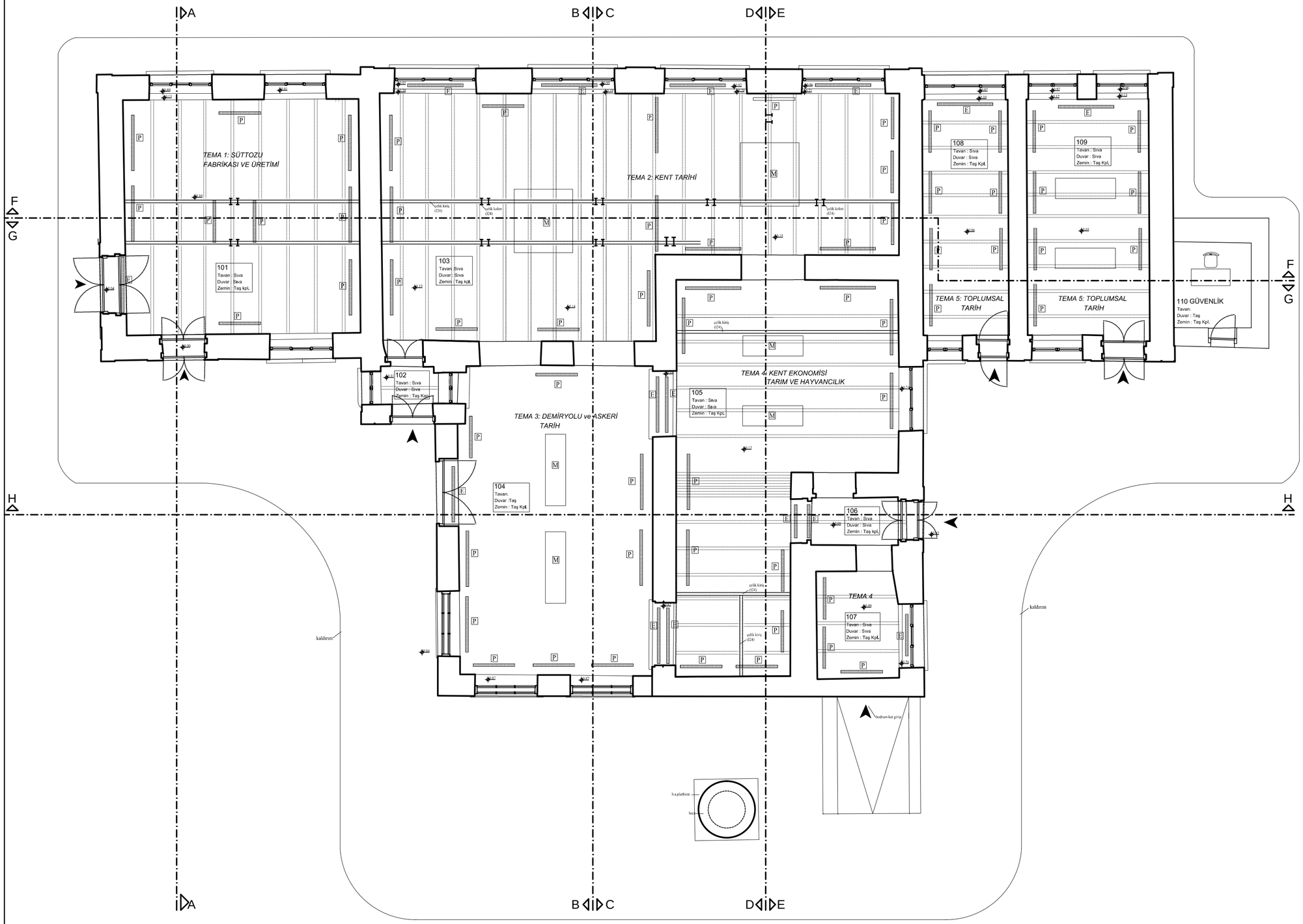

Parsel Sınırları

0 0.5m 1m 5m

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.57	VAZİYET PLANI ÖLÇEK: 1/100	

ARALIK 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

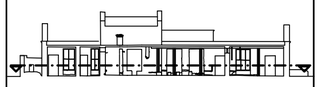
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

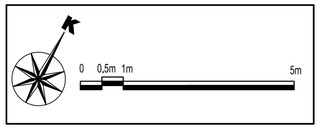
HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

P : PANO

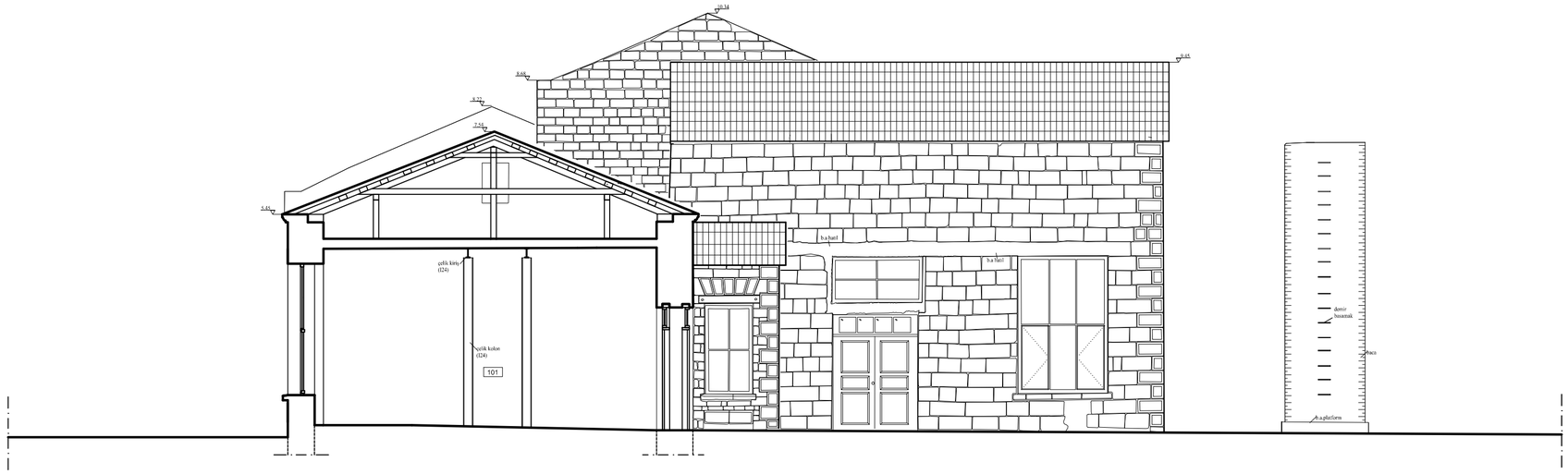
E : EKRAN

M : MAKET

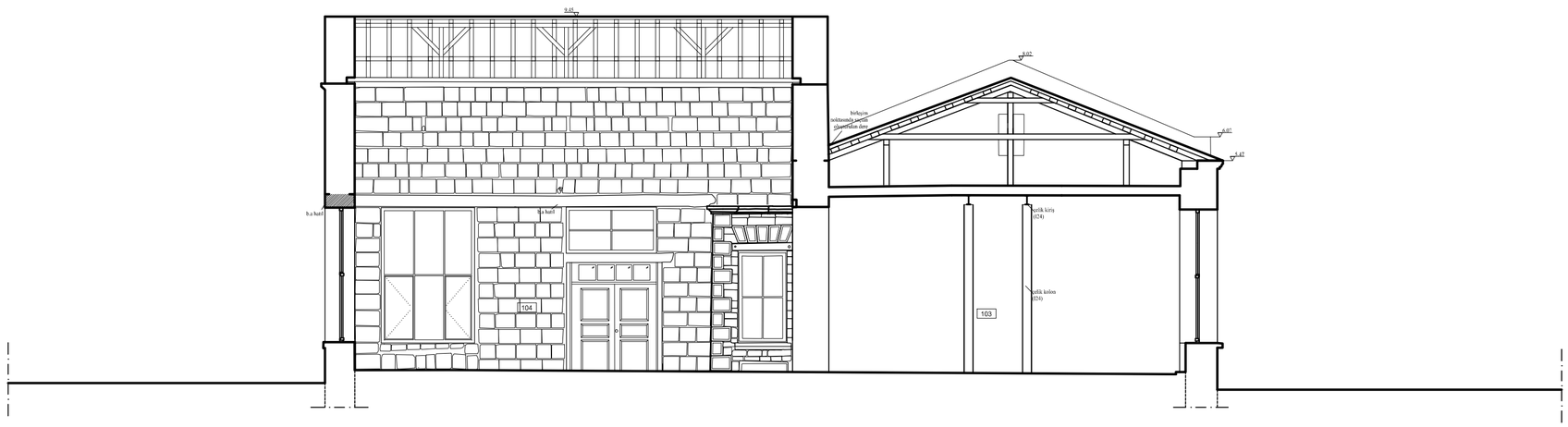

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.58	ZEMİNKAT PLANI ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

A KESİTİ

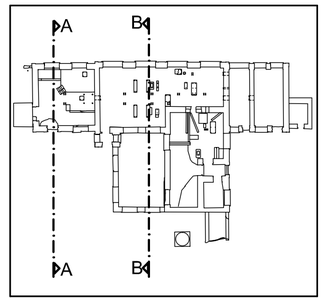
B KESİTİ

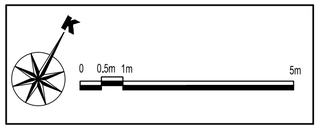
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

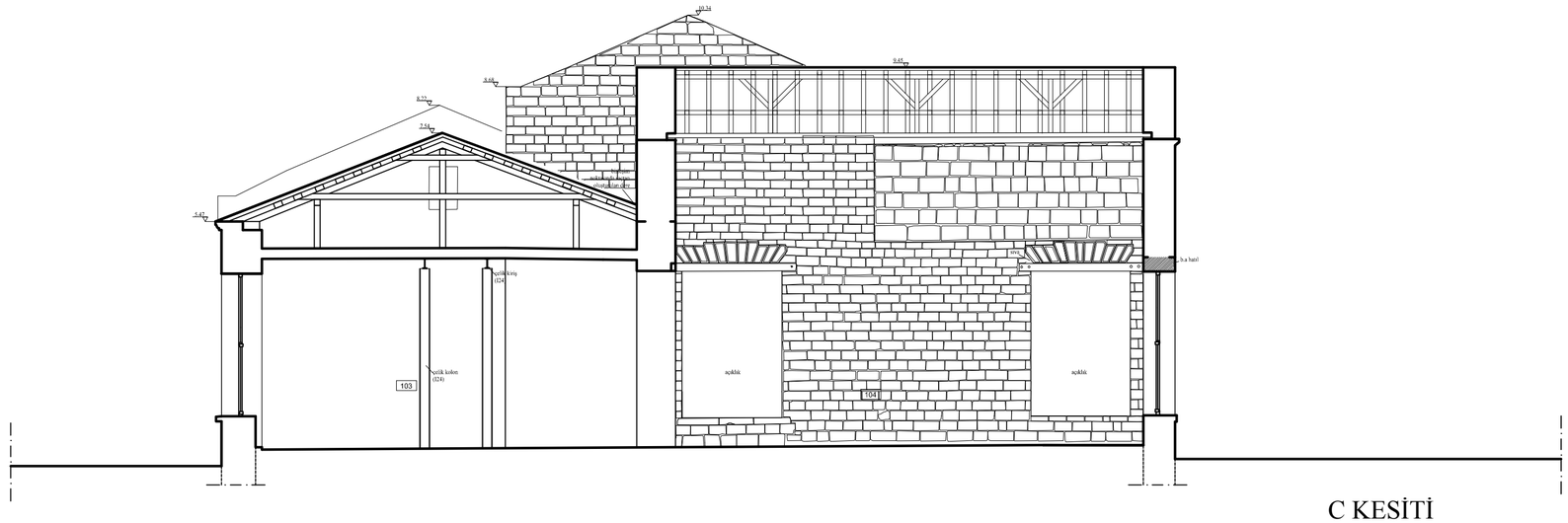
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

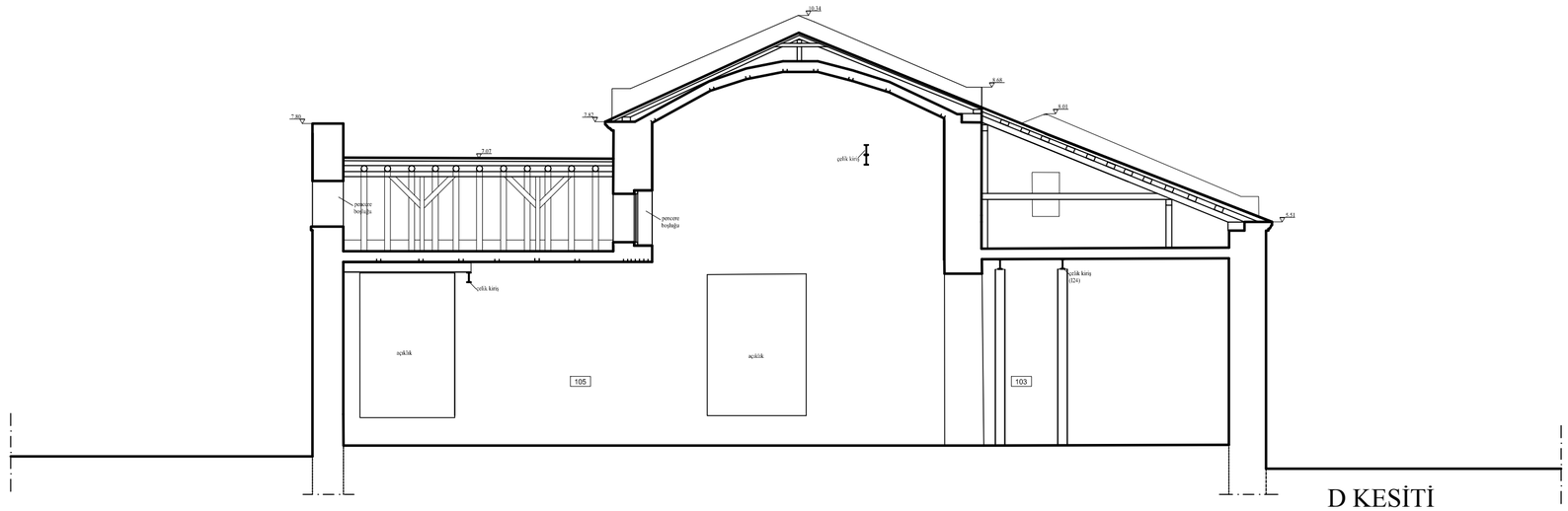

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.59	A KESİTİ-B KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

C KESİTİ

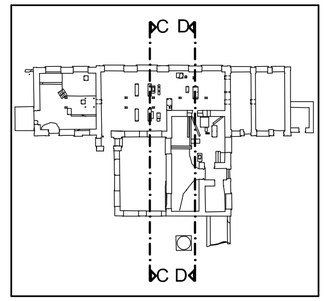
D KESİTİ

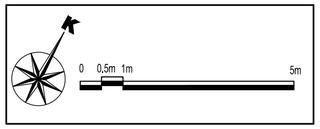
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

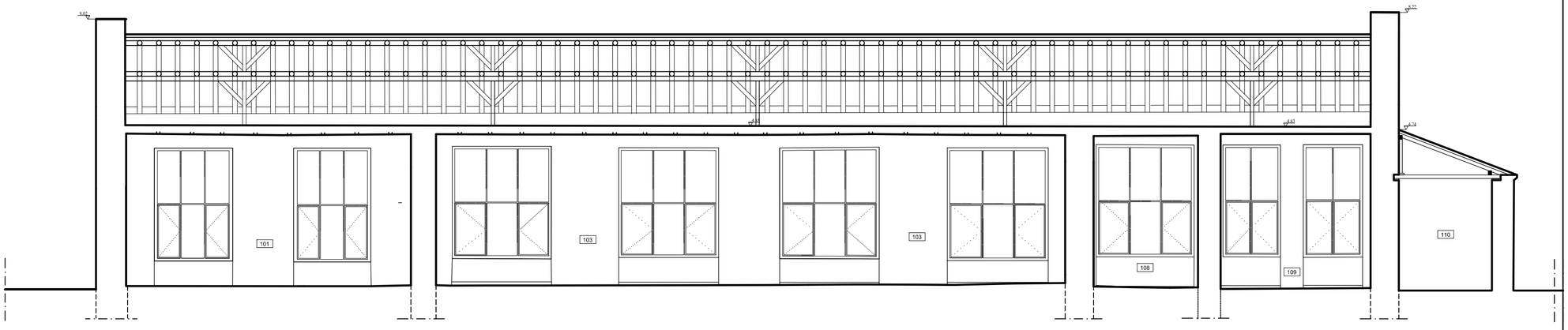

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.60	C KESİTİ-D KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

E KESİTİ

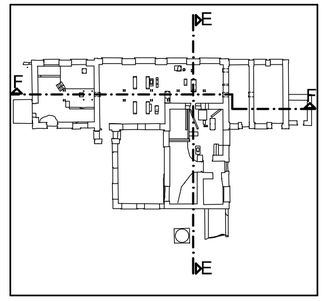
F KESİTİ

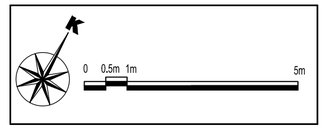
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

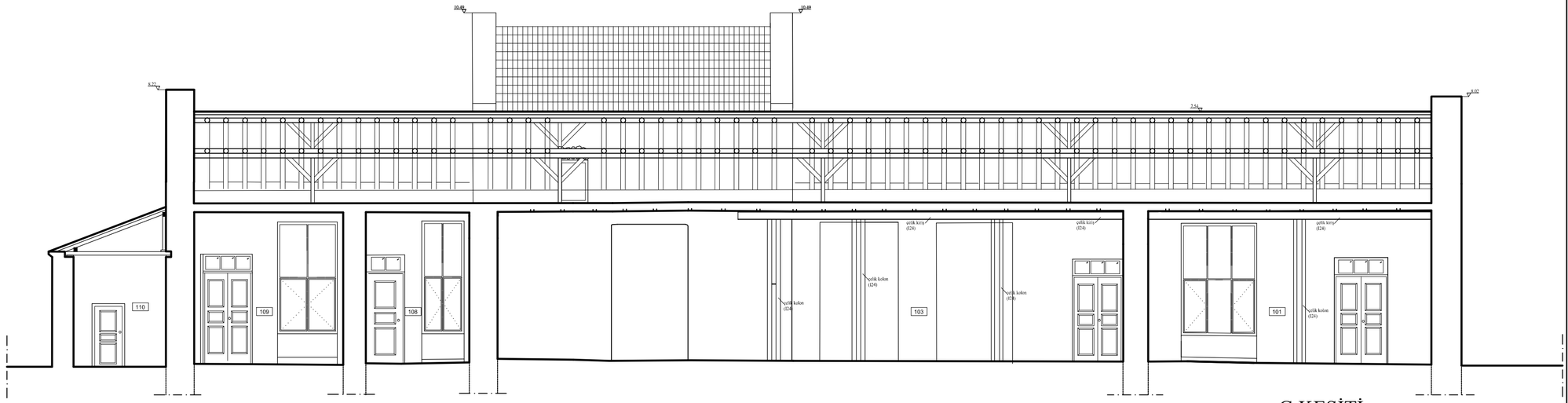
DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

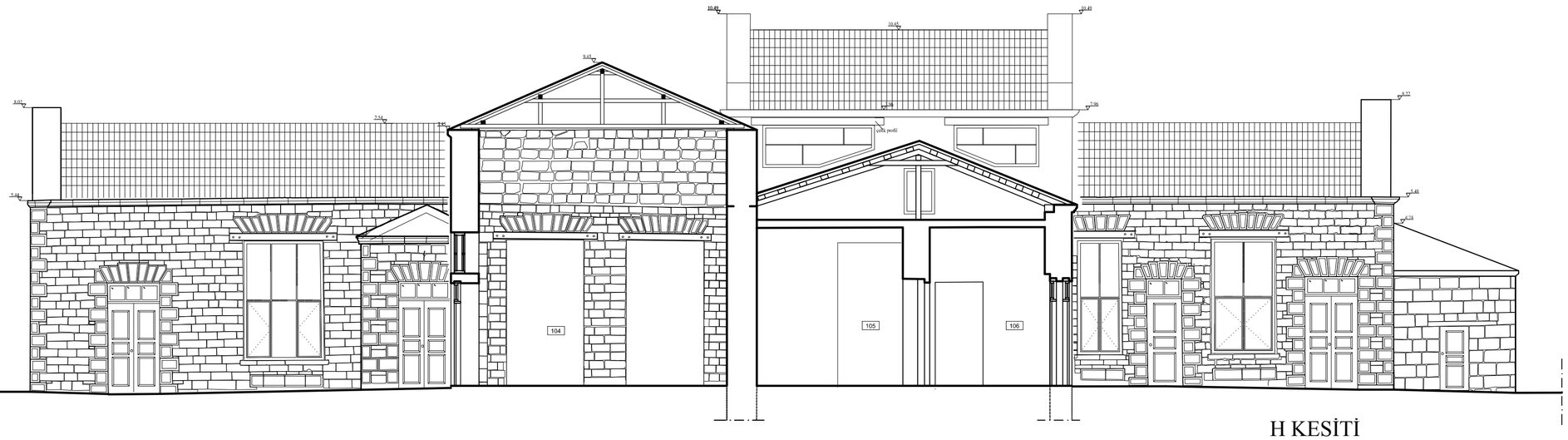

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.61	E KESİTİ-F KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
	ARALIK 2015	

G KESİTİ

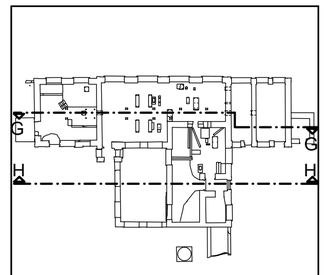
H KESİTİ

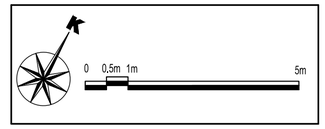
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

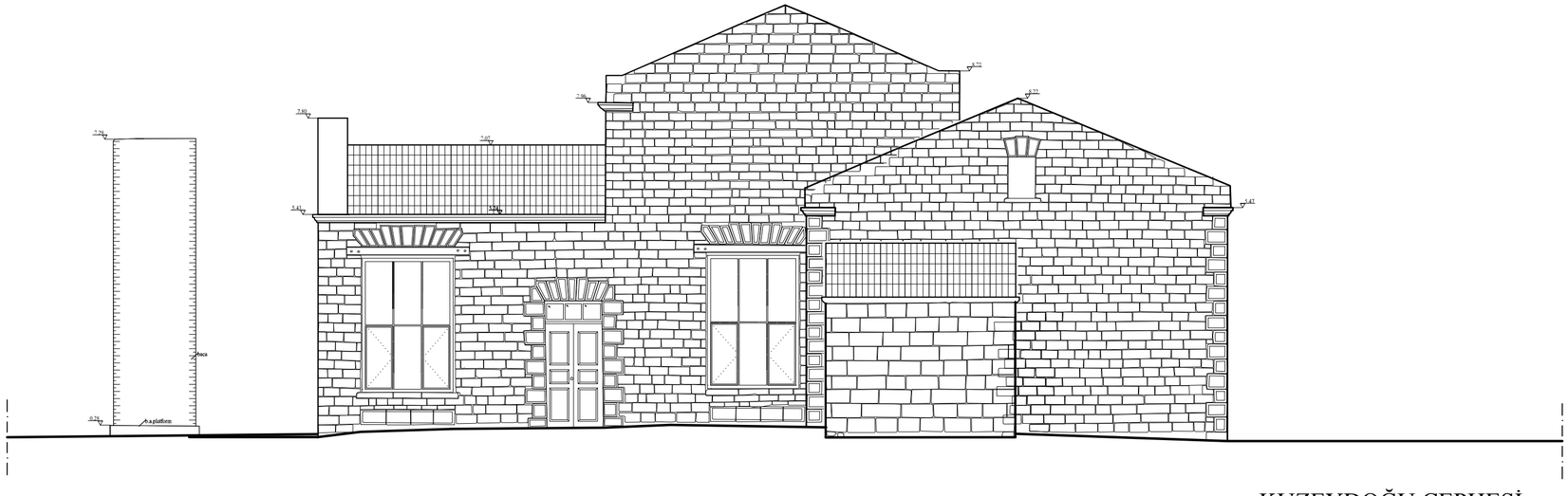

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.62	G KESİTİ-H KESİTİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

GÜNEYBATI CEPHESİ

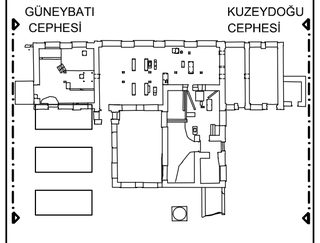
KUZEYDOĞU CEPHESİ

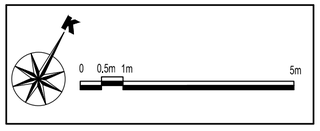
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

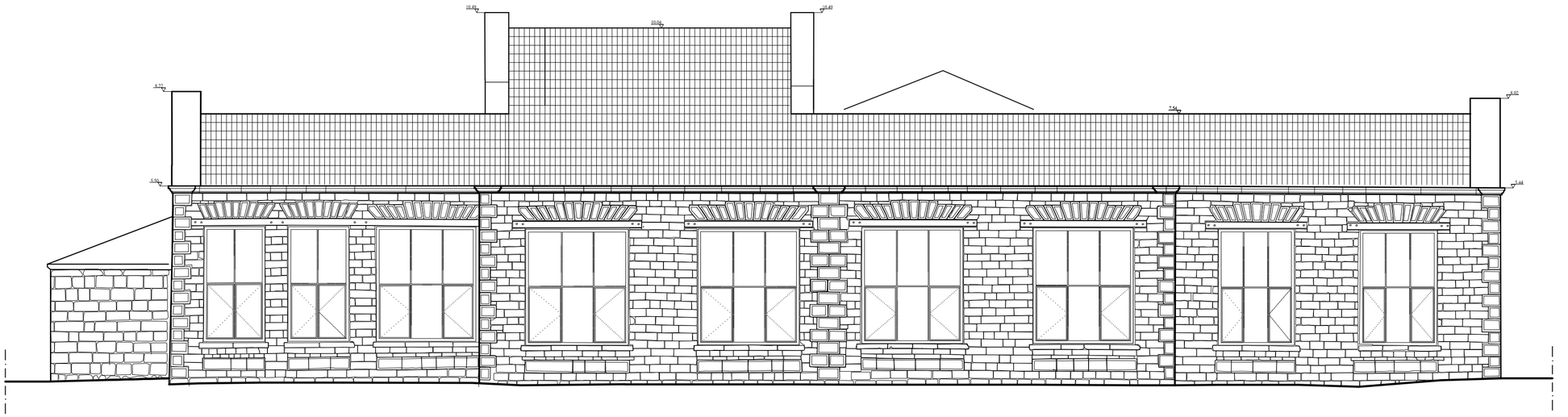

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.63	GÜNEYBATI-KUZEYDOĞU CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
ARALIK 2015		

GÜNEYDOĞU CEPHESİ

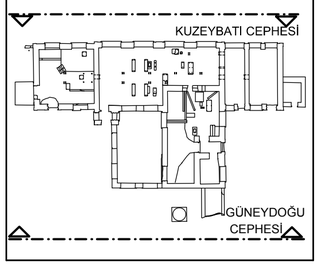
KUZEYBATI CEPHESİ

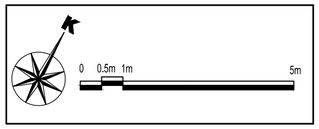
İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
RESTORASYON PROGRAMI

KARS
ESKİ SÜT TOZU FABRİKASI
KORUMA PROJESİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ZEYNEP ERES ÖZDOĞAN

HAZIRLAYAN
502131211 MERVE ARSLAN

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON	RESTORASYON
ŞEKİL H.64	GÜNEYDOĞU-KUZEYBATI CEPHESİ ÖLÇEK: 1/100	
	ARALIK 2015	

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Merve Arslan

Doğum Tarihi ve Yeri : 01.01.1990 / Erzurum

E-posta : mervearslan_09@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2013, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
- **Yükseklisans** : 2015, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı